THOMAS HOBBES

Elementa Philosophica
DE CIVE
Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri

SIYASAL
DÜŞÜNCE
KLASİKLERİ
DİZİSİ

belge yayınları

5 Nisan 1588'de doğan ve 3 Aralık 1679'da ölen İngiliz düşünür Thomas Hobbes, asıl olarak siyaset felsefesi alanındaki çalışmaları ve özellikle de 1651 yayınlanan *Leviathan* ile bilinse de, metafizik, fizik, geometri, optik, hukuk, teoloji gibi birbirinden farklı birçok alanda eserler kaleme almıştır. Yoksul bir papazın oğlu olmasına rağmen, amcasının desteğiyle gittiği Oxford'daki eğitimini tamamladıktan sonra yanında çalışmaya başlağı Cavendish ailesi sayesinde Avrupa'yı ziyaret etme ve döneminin Galileo, Descartes gibi en önde gelen düşünürleri ile tanışma ve onların fikirlerini inceleme imkanını elde etmiştir. Materyalist bir epistomoloji temelinde geliştirdiği bir insan doğası anlayışına dayanarak kaleme aldığı siyaset felsefesine ilişkin eserlerinde, güvenlik ve özgürlük arasındaki gerilimi ele almış ve çözümü egemene mutlak itaatte bulmuştur. Konuyu ele alışı ve önerdiği çözümler daha o dönemden başlayan tartışmalara neden olsa da, düşünceleri yüzyılları aşan bir etkiye sahip ola gelmiştir. Düşünceleri sayısız düşünürü ve en önemli düşünsel akımları derinden etkilemiştir. Öldüğünde arkasında geniş bir hayran ve nefret edenler kitlesi bırakan Hobbes'un en temel eserleri şunlardır:

Elemets of Law, Natural and Politc (1640)

De Cive (1647)

Leviathan (1651)

De Corpore (1655)

De Homine (1658)

A Dialogue Between a Philosopher and a Student df the Common Laws of England (1666)

Behemoth (1668)

BELGE YAYINLARI: 565
Siyasal Düşünce Klasikleri Dizisi: 5

ELEMENTA PHILOSOPHICA DE CIVE
YURTTAŞLIK FELSEFESİNİN TEMELLERİ
THOMAS HOBBES

Türkçesi
Deniz Zarakolu

Sayfa Düzeni
Aristan

Kapak Tasarım
Alparslan Tuygan

Birinci Baskı
Haziran 2007

İç/Kapak Baskı-Cilt
Berdan Matbaacılık
0 (212) 613 12 11

BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK
Divanyolu Cad. Binbirdirek İşhanı No:15/1
Sultanahmet/İstanbul
Tel: 0 (212) 638 34 58
Fax: 0 (212) 517 44 53
E-mail: belgeyayinevi@hotmail.com
belgekitapkulubu@yahoo.com

Elementa Philosophica DE CIVE

Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri

THOMAS HOBBES

Türkçesi
Deniz ZARAKOLU

belge
yayınları

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ ..... İX
İTHAF/Saygı Değer Efendim
Devonshire Earl'ü William Hazretlerine 1
Okura Önsöz 7

ÖZGÜRLÜK
BÖLÜM I
Sivil Toplumun Dışında İnsanın Durumu
Üzerine 21
BÖLÜM II
Sözleşmelere İlişkin Doğa Yasası Üzerine 33
BÖLÜM III
Diğer Doğa Yasaları Üzerine 47
BÖLÜM IV
Doğa Yasasının İlahi Bir Yasa Olması Üzerine 65

YÖNETİM
BÖLÜM V
Devletin Nedenleri Ve Ortaya Çıkışı Üzerine 79
BÖLÜM VI
Devlette Egemenlik Yetkisini Elinde Tutan
Meclis Veya Kişinin Hakları Üzerine 87
BÖLÜM VII
Üç Devlet Biçimi Üzerine: Demokrasi, Aristokrasi, Monarşi . 107
BÖLÜM VIII
Efendilerin Köleler Üzerindeki Hakları Üzerine 121
BÖLÜM IX
Ebeveynlerin Çocukları Üzerindeki
Hakları ve Pederşahi Krallık Üzerine 127

BÖLÜM X
Bu Üç Devlet Biçiminin Dezavantajlarının Karşılaştırılması 137
BÖLÜM XI
Kutsal Kitap'tan Krallık Hakkı İle İlgili Bizim Şuana Kadar Anlatılanları Destekleyen Pasajlar ve Örnekler 151
BÖLÜM XII
Bir Devletin Dağılmasına Yol Açan İç Nedenler Üzerine 157
BÖLÜM XIII
Egemen Gücü Kullananların Görevleri Üzerine 171
BÖLÜM XIV
Yasalar ve Günahlar Üzerine 185

DİN
BÖLÜM XV
Tanrı'nın Doğal Krallığı Üzerine 207
BÖLÜM XVI
Eski Ahit İle Kurulan Tanrı Krallığı Üzerine 227
BÖLÜM XVII
Yeni Ahit İle Kurulan Tanrı Krallığı Üzerine 245
BÖLÜM XVIII
Gökyüzü Krallığına Girmek İçin Gerekli Olan Şeyler Üzerine 283

DİZİN 301

GİRİŞ

Hobbes bugünün okuru tarafından esas olarak *Leviathan*'ın yazarı olarak bilinse de, şöhrete attığı ilk adım *De Cive*'dir. Fakat 1641'den Amsterdam'daki meşhur Elzevir Şirketi yazarın 59 yaşında olduğu ve *Leviathan* üzerine çalışmaya başladığı 1647'nin ilk aylarında bu eseri baskıya verinceye kadar, Hobbes çok az sayıda insan tarafından biliniyordu. Bu eserin Latince başlığı *Elementa Philosophica de Cive*'dir.

Kitap yayınlanır yayınlanmaz, best-seller olur -Elzevir elindeki stokun hepsini yaz itibariyle satıp ikinci baskıyı yapar.[1] Ve bu eser on dokuzuncu yüzyıla kadar Kıta Avrupa'sındaki okurlar için en temel Hobbesçu metin olarak kalır; bunun nedeni, kısmen bu eserin Hobbes'un arkadaşı Samuel Sorbière tarafından yapılan ve 1649'da yayınlanan yetkin Fransızca çevirisine karşın, *Leviathan*'ın günümüze kadar Fransızca'ya çevrilmemesi ve kısmen de

[1] Bu tarihte Hobbes kendi adıyla iki kitap yayınlamıştı: Thucydides çevirisi (*Eight Books of Peleponnesian Warre*, London 1629) ve Zirve hakkındaki şiiri *Ad Nobilissimum Dominium Guilielmum Comitem Devoniaę & De Mirabilibus Pecci, Carmen* (Londra, 1636?). 1647 baskısının yayınlanma tarihi için bakınız *De Cive: the Latin Version*, ed. Howard Warrender (Oxford University Pres, 1983), s. 8-13 ve 300-15.

on yedinci ve on sekizinci yüzyıllar boyunca sürekli yeni baskılarının yapılmasıdır.[2] Hobbes, dört yıl sonra *Leviathan*'ı yayınlamasına karşın, bu kitabı asla reddetmemiştir; ve *Leviathan*'ın Latince çevirisi ile birlikte *De Cive*'yi Toplu Eserleri, (Latince, 1688) içinde gururla yeniden basmıştır.

Hobbes oldukça geç sayılabilecek bir yaşta genel kamuoyu tarafından bilinse de, bir arkadaşının ifadesiyle 'seçkin ruhlar'[3] tarafından tanınıyordu; *De Cive*'yi bunlar arasında beş yıl önce yayınlamıştı (tabii eğer buna yayınlamak denirse)[4]; görüşlerini İngilizce kaleme aldığı ve *Elements of Law, Natural and Politics* olarak bilinen bir eser daha bundan birkaç yıl önce el yazması olarak yaygın bir şekilde dağıtılmıştı; ayrıca kaleminden çıkan ilgi çekici isimsiz çalışmalar da 1620 yılından itibaren çeşitli zamanlarda yayınlanmıştı -bunlardan en ilginci bu yıl (1620) ortaya çıkan Romalı tarihçi Tacitus üzerine bir söylevdir.

Bu çalışmalar, Avrupa'nın en etkili siyasetçileri ve yazarlarıyla birlikte geçirilen bir hayatın meyveleridir. 1608'den itibaren İç Savaşa kadar zamanının büyük bir kısmını Cavendish ailesinin birbirini takip eden liderlerinin sekreteri, gençlerinin hocası ve her tür konuda aileye tavsiyelerde bulunan bir kişi olarak, bu ailenin yanında geçirmiştir. Patronları İngiltere'nin en zengin ve buna bağlı olarak da politik açıdan en nüfuzlu insanlarıydı; onlar veya varisleri, Kıtayı ziyaret ettiklerinde toplumun en seçkin insanlarıyla görüşürlerdi. Hobbes, İngiliz kraliyet çevrelerine ve yurtdışına yaptıkları ziyaretlerde onlara eşlik edip, ki bunu

[2] *De Cive*'nin sonraki baskıları için bakınız *De Cive*: the Latin Version, sayfa 66-7; *Leviathan*'ın Fransızca çevirisi *Leviathan*, çev. ve ed. François Tricaud (Editions Sirey, Paris, 1971).

[3] Bakınız Thomas de Martel'in mektubu; *De Cive*: The Latin Version, s. 300.

[4] 1642 baskısı, doğru olmasa da, genel olarak 'birinci baskı' olarak anılmaktadır ve biz de burada bunu birinci baskı ve benzer şekilde 1647 baskısını 'ikinci baskı' olarak adlandıran pratiği takip ediyoruz. 1642 baskısının ayrıntıları için aşağıdaki 10. dip nota bakın.

çok sık yapardı, efendilerinin tanışmasını istediği devlet adamlarına veya yazarlara takdim edilirdi. Bundan dolayı 1620'lerde Buckhingam Dükü tarafından tanınan Hobbes, Cavendishler tarafından geçici bir süreliğine sekreteri olması için Sir Francis Bacon'a önerilmişti. 1630'larda kralın en önemli bakanı olan Stafford ve Edward Hyde ve daha sonra Lord Clarendon gibi diğer politikacılarla da tanışıklığı vardı. Yurt dışında ise, Earl'ün oğluyla 1614'ten 1615'e kadar kaldığı Venedik'te Paslo Sarpi gibi cumhuriyetin liderleriyle tanıştı ve bir sonraki on yıl boyunca efendisinin adına onlarla yazışmaya devam etti. 1634'ten 1636'ya kadar henüz onyedi yaşında olan yeni Earl ile beraber çıktığı Fransa ve İtalya'yı kapsayan seyahatinde, Romalı kardinallerle yemek yemiş, Floransa'da Galileo ile tanışmış ve Paris'te Avrupa'nın en seçkin filozoflarına takdim edilmişti.

Tüm bunlar bir İngiliz taşra kasabasından gelen (Witshire'daki Malmesbury), karısı ve çocuklarını terk eden alt dereceden bir din adamının oğlu olan biri için oldukça uzak şeylerdi. Hobbes'un eğitimi, kasabada ticaret ile uğraşan, onu kasabadaki gramer okuluna ve daha sonra 1608 yılında 20 yaşındayken mezun olacağı Oxford'a gönderen amcası tarafından karşılanmıştı. Dile dönük yeteneği ile dikkat çeken bu genç adam, İngilizce'nin yanı sıra Latince, Yunanca ve Fransızca'yı da oldukça akıcı bir şekilde konuşuyor ve çok iyi şiir yazıyordu. Bunlar Rönesans eğitim sisteminin her şeyden çok değer verdiği yeteneklerdi; bunun en temel nedeni, bunların hükümdarların ve diğer etkili politikacıların hizmeti için kullanılabilmeleriydi. Okul dekanı tarafından mezuniyetinden kısa bir süre sonra Cavendish ailesine böylesi bir görev için önerilen Hobbes da, Lord Cavendish'in en büyük oğlunun özel hocası olup Cambridge'de (St. John College'de bir BA'ya[5] katılmıştır) ona eşlik etmişti. Ondan

[5] Eş deyişle Cambridge'de ona Oxford'daki BA'sına eş değer bir BA verilmiştir.

sadece birkaç yaş büyük olan Hobbes, bir öğretmenden çok onun bir dostu ve sekreteri olmuştu. 1609'dan 1640'a kadar Cavendish ailesinin Derbyshire veya Londra'daki evinde yaşayan Hobbes, 1640'da kral taraftarlarına dönük saldırılardan korunmak için Fransa'ya kaçmıştı.

Bu görevi üstlendiğinde ve sonraki yıllarda, teorik ilgisi daha çok tarih, edebiyat ve retorik gibi hümaniter bilimlerdir; ki bunlar onun ilk eserlerine de yön vermiştir. Bunlardan ilki (şu anda Hobbes'a ait olduğu oldukça ikna edici bir şekilde ortaya konan) 1620 yayınlanan ve *Horae Subsecivae* başlıklı üç söylevden oluşan çok yazarlı bir eserdir (Hobbes ile beraber bu eseri kaleme alan muhtemelen öğrencisi ve dostu Lord Cavendish'in oğlu William'dır). Bu söylevlerden en önemlisi, Tacitus'un *Annales*'inin başlangıç bölümü hakkındaki uzun yorumdur; burada Hobbes, o sıralar Avrupa'da oldukça revaçta olan *devlet-aklı* külliyatı ve çağdaş 'Tacitizm' hakkındaki derin bilgisini ortaya koymaktadır.[6] 1630ların ortasında, ilgisini bilim ve bilim felsefesi olarak adlandırdığı alanları da içerecek bir şekilde genişletti; ama bu da, büyük oranda patronlarının sayesinde olmuştur. Bu dönemde, daha çok Devonshire'dan pek uzakta yaşamayan Devonshire Earl'ünün kuzeni Newcastle Earl'üne hizmet etmekteydi. Kardeşi Sir Cavendish, askeri alandaki uygulamalarından dolayı, optik ve matematiğe ilgi duyan seçkin bir askerdi. Ve bunlardan Newcastle Earl'ü İç Savaş sırasında kraliyet ordusunun komutanlığını yapmıştır. Kıtadaki filozoflarla ama özellikle de Paris'teki bodrumunda o günün en önde gelen filozoflarını bir

[6] Bu söylevler, *Horae Subeciave*'nin geri kalanından ayrı olarak, ayrı bir şekilde, Noel B. Reynolds ve Arlene W. Saxonhouse'nin kaleme aldığı giriş ile beraber yayınlanmıştır; Thomas Hobbes: *Three Discources . A Critical Modern Edition of Newly Idendified Work of Young Thamas Hobbes* (University of Chicago Press, 1995). Tacitizm ve bu bağlamda Hobbes'un yeri üzerine bir tartışma için bakınız Richard Tuck, *Philosophy and Goverment 1572-1651* (Cambridge University Press, 1993).

araya toplayan (bunların en önemlisi çalışmalarına ve onların basımına sürekli yardım ettiği Descartes'tir) bir rahip olan büyük düşünür Marin Mersenne'nin ilişkide olduklarıyla yazışırlardı. Böylesi parlak aristokratlara o kadar saygı duyuyorlardı ki, 1634'te yanında onların takdim mektubu ile gelen Hobbes'u derhal kendi çevrelerine kabul etmişlerdi; buna karşın Hobbes, 1640'lara kadar bu Fransız filozoflarıyla yakın bir ilişki içine girmemişti.

1630'ların sonunda İngiltere'ye dönen Hobbes, geleneksel felsefedeki tüm konuları kapsayacak Latince bir eser tasarladı ve bunun taslaklarını yazmaya başladı.[7] Daha o zamandan kafasındaki

[7] Bundan sonra burada aktarılacaklar, benim daha önce kaleme aldığım bir makalenin geniş bir özetidir: Richard Tuck, 'Hobbes and Descartes', *Perspectives on Thomas Hobbes*, ed. G. A. J. Rogers and Alan Ryan (Oxford University Press, 1988), s. 11-42. Orada kullanmadığım ve *De Homine*'nin 1641 yılı itibariyle neredeyse tamamen 1658 yılında yayınlandığı biçimi aldığını gösteren bir delil daha vardır. *De Cive*'nin beşinci bölümünün dördüncü paragrafında (*De Cive*: The Latin Version) insanlar tarafından sözleşme olarak kabul edilen şeyin '*praecedente sectione*'de [önceki kısımda] tanımlandığı belirtilmektedir. Hobbes, *Elementa Philosophiae*'nın bölümleri için her zaman *sectio* [kısım] kavramını kullanmaktadır; ve burada kast edilen muhtemelen, daha sonra *De Homine*'nın beşinci bölümünün dördüncü paragrafıdır -her ne kadar buna, Hobbes'un *Leviathan*'ı yazdıktan sonra eklediği *Fictito* hakkındaki bir tartışma bağlamında değinilse de. (Aksi belirtilmedikçe, *De Homine* ve *De Corpore*'ye yapılan tüm atıflar için bakınız: *Thomas Hobbes... Opera Philosophica quae Latine scripsit Omnia*, ed. William Molesworth (5 vols., Londra 1839-45). Yakın tarihli bir makalede Noel Malcom, *De Corpore* ve *De Homine*'ye benzeyen şeylerin 1641 tarihinde müsvedde olarak kaleme alınmış olsa bile, *De Corpore*'den kalan mevcut fragmanların sanıldığı gibi 1640 değil ama 1642-3 tarihlerine ait olduğunu tartışmaktadır. Böyle söylemesinin nedeni, *De Corpore*'den elde kalan en eski fragmanın Sir Thomas Browne'nin 1642'nin sonuna kadar yayınlanmamış olan *Religo Medici* isimli eserinden bir cümleyi içermesidir. (Malcolm, 'A summary biography of Thomas Hobbes', *The Cambridge Companion to Hobbes*, ed. Tom Sorell, (Cambridge University Press, 1996), s. 30). Fakat Hobbes'un Critigue du 'De Mundo' de Thomas White'ının (Vrin, Paris, 1973) 449. sayfasında bulunan cümle, *Religo Medici*'deki cümleden farklıdır- Vittoria Sanna'nın editörlüğünce çıkan baskının (Cagliari, 1958) 42. sayfasına bakınız. *Religo Medici*, 1630'larda yazılmış ve el yazması olarak yaygın bir şekilde dağıtılmıştı; eldeki mevcut kopyalar arasında birçok farklılık olsa da, hiç biri, Hobbes'un fragmanındakine benzer bir farklılık içermemektedir. Genç bir insan

başlığın *Elementa Philosophiae* olduğunu tahmin edebiliriz - 1688'de eser bu başlık altında yayınlanmıştır- ve bunu her biri kısa bir kitap uzunluğunda, onun kullandığı kavramla, üç kısma ayırdığını biliyoruz. *De Corpore* başlığını taşıyan ilk kısım, metafizik ve fizik hakkındadır; algı ve duygulara ilişkin ilkelerin tartışıldığı ikinci kısım *De Homine*'dir; ve üçüncüsü ise *De Cive*'dir. Eser, 1640 baharında Hobbes'un geniş bir arkadaş çevresine son iki kısmın İngilizce bir özetini *Elements of Law, Natural and Politics* başlığı altında dağıtabilmesine imkan verecek ölçüde ilerlemişti. Aynı tarihlerde, Latince müsveddelerin kopyalarını da arkadaşlarına vermeye başladı; Cherbury Lordu Herber ve Sir Charles Cavendish'e *De Corpore*'nin kopyalarının gönderildiğini ve Mersenne'ye ise Descartes' iletilmek üzere *De Homine*'nin bir kopyasının gönderildiğini biliyoruz.

Elements of Law, Natura and Politics'in amaçlarından biri, Kralın muhaliflerine karşı verdikleri mücadelede Strafford'un izlediği politikaları savunmak için İngiliz politikacıların kullanabilecekleri bir materyal sağlamaktı. 1640'da toplanan iki Parlamento'nun durumu ve Strafford ve destekçilerinin tasviye edilmesi üzerine endişeye kapılan Hobbes, Kasım 1640'da ilk kez tek başına görece daha yoksul bir yaşam sürmek üzere İngiltere'yi terk edip Paris'e yerleşti. İngiltere'deki siyasi çalkantıların da etkisiyle, *Elementa Philosophiae*'nın üçüncü kısmını bitirmeye yoğunlaştı ve Kasım 1641'de bir el yazması nüshasını efendisi Devonshire Earl'üne takdim etmek üzere ciltletti. Özel olarak çizilmiş ve *Elementorum Philosophiae Sectio Tertia de Cive* başlığını taşıyan bir kapak sayfası ile beraber özel bir parşömen üzerine yazılan bu

olarak Browne, Hobbes'un bazı dostları gibi Oxford'daki bazı çevrelere katılmıştı (Hobbes, *Correspondence*, ed. Noel Malcom, Oxford University Press, 1994, s. 777). Bundan dolayı, Hobbes'un yayınından önce *Religo Medici*'den haberdar olması büyük bir olasılıktır.

el yazması, Hobbes'un fikirlerini göz alıcı ve kalıcı bir ifadesi olarak tasarlanmıştı.[8] Aynı zamanda Hobbes, üzerine yorum yapabilmeleri için, bu el yazmasının 'birkaç kopyasının' dostları arasında çoğaltılmasını ve dağıtılmasını sağladı; bu, evine gelen konuklarla bu çalışmanın bir kopyasını, ki muhtemelen bu kopya özel parşömen üzerine yazılmış kopyadır, tartışan Mersenne'nin izlediği yöntemin bir uzantısı gibi durmaktadır.[9]

Hiç şüphesiz, bu kopyalar herhangi bir kitapçıda satışa sunulmamıştı; 1647 baskısının önsözünde Hobbes'un kendisi ve bu kopyaları alan iki kişi de bu durumu belirtmektedir.[10] Basıldığı için *De Cive*'nin *Elements of Law, Natura and Politics* el yazmasından daha fazla bilindiği sanılmamalıdır; bu el yazmasının ondan fazla kopyası hala mevcuttur; ki bu muhtemelen *De Cive*'nin ilk baskısının mevcut kopyalarından bile fazladır. Eğer 1647 baskısının önsözünde belirttiklerine inanacak olursak, Hobbes

---

[8] Bu Hobbes'un hayat boyu sürecek bir huyuydu. *Elements of Law, Natural and Politics* de, tıpkı *Leviathan*'ın da muhtemelen krala takdim edilmesi gibi -bakınız *Leviathan*'ın benim editörlüğümde yayınlanan baskısı (2. baskı, Cambridge, 1996) s. iv- Newcastle Earl'üne taktim edilmişti.

[9] *De Cive*: *Latin Version*, s. 300 (mektup 2). 'birkaç kopya' şeklindeki ifade, *Vitae Hobbianae Auctarium*, Hobbes, *Opera Latina*, s. xxxii'den alınmıştır. Mersenne, basılan metinlerden birini, dostlarına ve meslektaşlarına göstermesi için Constantine Huygens'e de yollamıştı (ibid., s. 7). Kapağında tarih olarak 1642 yılı yazan bu kopya, o yılın mayıs ayında Huygens'e gönderilmek üzere hazır edilmişti. (Hobbes, *Critique du 'De Mundo' de Thomas White*, s. 20). Hobbes'un düzyazı şeklinde kaleme aldığı otobiyografisinde 1642 baskısından hiç söz etmemesine karşın (*Opera Latina*, 1, s. xv) nazım şeklinde kaleme aldığı otobiyografisinde bundan söz etmesi (ibid., s. xc), belirtilmeğe değer bir husustur.

[10] 'Herkes değil ama sadece seçilmiş ruhlar arasında *De Cive* adında ve kimin tarafından yazıldığı belli olmayan bir kitap ortaya çıktı... devlet ve din hakkında bir çok çelişki içerdiğinden, hiç kimseye ulaşmadı ...' Thomas de Martel'un Sorbière'e 13 Ocak 1643 tarihli mektubu (*De Cive*: *Latin Version*, s. 300). '*De Cive* denen kitabı gördüm... Kitabın satıldığını sanmıyorum ama araştıracağım [*Librum de Cive vidi... Librum non puto venalem esse, sed inguiram*]' Hugo Grotius'un Willen de Groot'a 11 Nisan 1643 tarihli mektubu (*Grotius, Epistole quotquot reperri potuerunt* (Amsterdam, 1687), s. 951-2). Ayrıca kitapta okuyucunun kitabı nereden alabileceğini belirten bir ibare de yoktu.

1642 baskısını son şekline dostlarının yorumlarını da eklemeyi düşündüğü bir taslak olarak değerlendirmektedir; 1647 baskısına eklenen uzun notlar, dostları tarafından belirtilenlere verilmiş cevaplardır. Dahası, sadece başlık değil ama 1642 baskısının metnindeki çeşitli sayfalar da, diğer kısımların varlığına atıf yapmaktadır; örneğin, eser kendinden emin şu iddia ile başlar:

> *Bir önceki kısımda insan doğası, gerek vücudun gerekse de zihnin yetileri açısından tanımlanmıştır; bunlar ayrıca dört türe indirgenebilir: Bedensel kuvvet, Deneyim, Akıl ve Duygu. Bu bölüme insanın durumunu diğer bir ifade ile bu doğal yetilerle donatılmış insanların birbirlerine karşı nasıl bir tavır içinde olduklarını göstererek başlayacağız.*[11]

Hobbes, açıkça, eserinin *De Corpore*'nin ve *De Homine*'nin taslaklarında tartıştığı şeylerden haberdar olan insanlar tarafından okunması niyetindedir.[12]

Bu, tabii ki, 1647'nin daha geniş okuyucusu için mümkün olan bir durum değildi ve bu yüzden satışları olumsuz etkileyeceği gerekçesiyle Elzevir eski başlığın kullanılmasına karşı çıktı; bunun üzerine Hobbes, önceki kısımlara göndermeleri çıkardı ve başlığın da kısaca *De Cive* olmasını önerdi.[13] Her halükarda 1646'da Hobbes, diğer kısımları o yılın sonunda baskıya hazır edebileceğine[14] ve eğer bunu başarabilirse üç kısmın bir arada yayınlanabileceğine inanıyordu -Elzevir'in sonunda esere daha kapsamlı bir eseri çağrıştıran *Elementa Philosophica de Cive*

[11] *De Cive* (1642) I. I. İlk baskıda bakınız *De Cive*: *Latin Version*, s. 90-1. *De Cive*'den alıntılanan tüm pasajlar mevcut çeviriden alınmıştır.

[12] Ayrıca bakınız yukarıdaki yedinci dipnot.

[13] *De Cive*: *The Latin Version*, s. 302.

[14] *İbid.*

adını vermesinin nedeni de muhtemelen budur. 1647 baskısının Hobbes'u da rahatsız eden bir başka özelliği de, Elzevir'in ticari kaygılarıdır. Hobbes'un İngiliz kraliyet erkanı ile birlikte St. German'de sürgünde bulunan Galler Prensi'nin matematik hocası olarak atandığını duyan yayınevi, iç kapakta kullanmak üzere Hobbes'un bir portresini yaptırıp altına 'Galler Prensi Hazretlerinin Eğitim Sorumlusu' yazmıştı. Hobbes kitabın bir kopyası eline geçip bunu gördüğünde, bu, onda fikirlerinin prensin çevresi tarafından resmi olarak kabul gördüğü izlenimin doğmasına neden olmuştur:

> *İsminin neredeyse herkes tarafından nefret edilen siyasi teori ile birlikte anıldığını gördüklerinde, düşmanları onun nasıl bir egemenlik hakkı beklediğini ve kendisi için talep ettiğini görüp ona saldıracaklardır.*[15]

Hobbes'un hükümdarın çevresiyle oldukça gergin bir ilişkisi vardı[16] ve böylesi bir nezaketsizliğe çok sinirlenmişti.

Bunların neticesinde, Hobbes'un diğer kısımları bir yayıncıya teslim etmesi yıllar aldı. Yayınlanmak için *De Corpore* 1655'e, *De Homine* ise 1658'e kadar beklemek zorunda kaldı; bunların ikisi de, Elzevir değil ama *Leviathan*'ın İngiliz yayıncısı tarafından basıldı. Bu üç çalışma bir arada, Hobbes'un Latince toplu eserlerinin yayınladığı eser içinde, orijinal *Elementa Philosophica* başlığı altında Elzevir'in en önemli Hollandalı rakibi Blaeu's tarafından yayınlandı. Metinlerin sürekli düzeltildiği bu uzun süreç, hiç kuşkusuz onlara zarar vermişti; özellikle *De Homine*, eski taslakları okuyan biri için bir gölgeden başka bir şey ifade

[15] Hobbes'un Sorbière'ye 22 Mart 1647 tarihli mektubu, çevrisi *De Cive*: *The Latin Version*, s. 310-11. Latince orijinali için bakınız Correspondence, Malcolm, s. 155-7.

[16] Prensten nihai kopuşu için bakınız *Leviathan*'ın benim editörlümde yayınlanan baskısı, s. xliii-xliv, lii-liii.

etmiyordu -ama böyle olsa bile, bu eser, modern okuyuculardaki elinden çektiği duyarsızlığı hak etmemektedir.[17]

De Cive'yi tam olarak anlayabilmek için, *Elementa Philosophica*'nın ilk iki kısmındaki fikirleri kısaca da olsa ele almak gerekmektedir. *De Corpore*'nin gerek ilk taslakları gerekse de nihai şekli, çarpıcı bir imgelem ile başlamaktadır; bu taslaklardan birindeki sözlerle:

> *Gördüğü veya diğer duyu organlarıyla algıladığı her şeyin düşüncesi veya görüntüsü zihninde kalan, ki bu büyüklükler, devinimler, sesler, renkler ve benzeri şeylerin hatırası ve hayalin ve benzer şekilde onların düzeni ve bileşenlerinden başka bir şey değildir, bir adam dışında dünyanın yok olduğunu düşünürsek; bunların hepsi insanın içinde ortaya çıkan düşünceler ve hayaller olsa da, dışsal ve zihnin gücüne veya erdemine bağlı olmayan şeylermiş gibi görünürler.*[18]

Bu, Descartes'in gözlemlediğimize denk düşen maddi bir dünyanın varlığına hakkındaki 'hiperbolik şüphe'ye [*hyperbolical doubt*] çok benzeyen bir fikirdir; ve hatta belki de onun etkisinde kalmıştır. Hobbes'un tüm *Elementa Philosophica*'ya hakim olan esas düşüncesi, dış dünya hakkında kesin bir şey bilmemizin hiçbir yolunun olmamasıdır. Biçim, büyüklük, renk gibi onlarda saptadığımız özelliklere sahip olup olmadıklarını söyleyemeyiz; gerçekte orada hiçbir şey olmadığından, bildiğimiz tek şey, maddi nesnelerden oluşan bir dünya hayal etmemizdir.

---

[17] İlk bölümlerin hala çevrilmemiş olması hayret verici bir durumdur; Hobbes'un yazdığı önemli çalışmalardan İngilizce'ye tam olarak çevrilmemiş tek eser *De Homine*'dir.

[18] Bu pasaj, *De Corpore*'nin yukarıdaki 7. dipnotta tartışılan eski versiyonlarından birinden alınmıştır. Hobbes, *Critique de 'De Mundi' de Thomas White*, s. 449. Çevirisi editör (Richard Tuck) tarafından yapılmıştır.

Naif realizmin birçok türüne dönük böylesi bir saldırı, Hobbes'un tüm eserlerinin temelini oluşturmaktadır. Fizik alanında, tüm bilimsel araştırmalara doğrudan algıladığımız şeylerden, eşdeyişle kendi duyu izlenimlerimizden, başlanmasını önermektedir. Kartezyenciler de aynı şeye inanmaktadır; ama onlar aynı zamanda herhangi gerçek bir nesneye değil ama kendi icadımız bazı şeylere karşılık geldikleri için tek başlarına duyu izlenimlerinin gerçek bir fizik için bir temel olarak kullanılamayacağına da inanmaktadırlar. Bunun yerine, Descartes, duyu izlenimlerinin bir rehber olarak kullanılabilmesi için Tanrı'nın varlığına ilişkin *apriori* bir kanıtın olması gerektiğini ileri sürmektedir; zira sadece yarattıklarını yanıltmayacak bir Tanrı'nın olması durumunda duyularımızın genel doğruluğuna güvenebiliriz. Bu teist argümanlar Hobbes'un hiç hoşuna gitmedi ve Descartes'in duyu izlenimlerinin çok önemli bir özelliğini görmezden geldiğinde ısrar etti. Sadece biçim, renk vs. yoluyla değil ama aynı zamanda *değişim ve devinim* yoluyla da doğrudan dünyayı tanırız; gerçekten de eğer zihnimizdeki imgeler böylesi bir özellikten yoksun olsaydı, bunların duyu izlenimleri olduğu söylenemezdi. Hobbes'un bir başka vurucu pasajında söylediği gibi:

> *Eğer birinin çok keskin gözlere sahip olduğunu ve görmek ile ilgili organlarının yerli yerinde olduğunu ama başka duyusu olmadığını ve sadece her zaman aynı renkte ve şekilde olan tek bir şeye, değişikliğin en ufak bir algısı bile olmadan, baktığını farz edersek; başkaları ne derse desin, bence onun görmesi "her zaman ve dört bir yandan en duyarlı bir zar tarafından dokunulan uzuvlarımın kemiklerini duyu organlarımla hissetmem gibidir. Şaşırdığını ve ona baktığını söyleyebiliriz ama gördüğünü değil. (De Corpore,* XXV. 5)[19]

[19] *English Works*, ed. William Molesworth (Londra, 1839), I, p. 394.

Duyu izlenimlerimiz ve hayallerimiz, öyleyse, 'balistik' sistem kavramını kullanabileceğimiz şeyin tüm özelliklerini yansıtmaktadır; kendilerine has özellikleri vardır ve maddi nesnelerin birbiriyle etkileşimlerinin neden olduğu özellikler olan biçim veya konumdaki değişimleri gösterirler. Hiçbir şey kendi kendine hareket edemez gibi devinimin genel yasaları olmaksızın, böylesi etkileşimleri kavrayamayız; bundan dolayı (Hobbes'a göre) düşüncelerimiz ve duyu izlenimlerimiz bu temel yasalara göre hareket ettirilen maddi nesneler olarak anlaşılmalıdır. Bununla birlikte, belli bir vücudun devinimi için çok sayıda açıklama olduğundan, bu, iyi temellendirilmiş bir fiziğin gideceği yerdir. Dışımızdaki dünyanın gerçek fiziksel yapısı hakkında varsayımlarda bulunabiliriz ve bunun balistik açıklamalara uygun olması gerektiğini bilsek de, maddi dünyaya ait herhangi tekil bir açıklamanın doğru olduğunda ısrar etmek yanlıştır.

Descartes'e göre, kişi sinemada film izleyen biri gibi kendi duyu izlenimlerini izlemektedir ve bu gözlemci önündeki maddi nesneye indirgenemeyen öznedir. Dahası Descartes, bu kişinin, bu öznenin özellikle de deneyimlerinden bağımsız olduğundan ve onlar tarafından belirlenmediğinden, özgür olmasının aşikar bir doğru olduğuna inanmaktadır.[20] Hobbes bunu kesinlikle reddetmektedir; ona göre, hayaller dizgesi tamamen oradadır ve herhangi ayrı bir gözlemci yoktur. Böylesi bir kendinde farkındalığı kabul etmemektedir: 'Biri her ne kadar düşünmüş olduğunu düşünebilse de (zira bu düşünme basit bir şekilde bir hatırlama edimidir), birinin düşündüğünü düşünmesi ve bildiğini bilmesi imkansızdır. Zira bu durumunda sonsuza kadar süren bir soru zinciri gündeme gelir: "Bildiğini bildiğini bildiğini... nasıl

[20] Bu konuda bakınız *Philosophical Writings of Descartes*, çev ve ed. John Cottingham, Robert Stoothoff ve Dugald Murdoch (Cambridge, 1984) vol: 1 içinde *Principles of Philosophy* I. 39, s. 205-6.

bilebilirsin?"[21] Ve buna bağlı olarak Hobbes, insanların bu anlamıyla ilkesel olarak özgür olan bir 'istence' sahip olduğunu her zaman reddetmiştir.

Diğer taraftan, insan edimleri hakkında Descartes'inkine alternatif olarak sunduğu açıklamasının gereğinden fazla basite indirgenmemsi gerekir. İç dünyamızı oluşturan hayaller dizgesi, eski hayallerin hayal olarak hatırlandığı veya geri çağrıldığı sayısız kendinden referansa sahip olabilir; bu, rüya görmek ile uyanık olmak arasındaki öznel farktır -rüya, bir rüya olarak geri çağrılır. Belli bir karar verilmesine yol açan düşünce süreci ile ilgili olarak her açıklamamız, bedensiz ve belirlenmemiş bir öznenin var olduğunu varsaymadığımız sürece, Hobbes tarafından kabul görürdü. Özellikle, onu eleştiren bazılarının iddia ettiği gibi insanların bilincinde olmadıkları dürtüler tarafından yönetilen otomatlar olması, Hobbes için söz konusu değildir.

İnsan edimlerinin ve kararlarının altında, teemmül ile değiştirilemeyecek temel dürtülerin ve arzuların yattığını kabul etmektedir. Fakat Hobbes'a göre bu temel dürtülerin kapsamının oldukça dar olduğunu bilmek önemlidir; genellikle insan motivasyonları olarak kabul ettiğimiz şeylerin çoğunun bilinçli bir şekilde değiştirilebileceğine inanıyordu. *De Corpore*'de dediği gibi,

> *Bebeklerin doğdukları an, deneyimlerine ve hafızalarına bağlı olarak arzuladıkları veya kaçındıkları çok az şey vardır; ve bundan dolayı yaşça daha büyük insanlarda gördüğümüz kadar fazla çeşitte hayvani hareket sahip değildirler. Zira duyulardan kaynaklanan böylesi bir bilgi olmadan, eşdeyişle deneyim ve hafıza olmadan, neyin iyi neyin kötü olduğunu bilmenin imkanı*

[21] Bu Hobbes'un Descartes'in *Meditasyonlar*'ına yönelttiği itirazlarından [*Objections*] alınmıştır. *Philosophical Writings*, II, s. 122-3.

yoktur; sadece şeylerin görünüşlerinden çıkarılacak varsayımlar mümkündür. (XXV. 12)[22]

İnsanın temel kaygısı kendini koruma olduğundan, düşüncenin olgun bir düşünsel yaşam tarafından üretilen kompleks yapısı olmadığı bir durumda, çocuklar veya hayvanlar gibi olurduk (çocuklar ve hayvanlar hakkında Hobbes *De Homine*'de benzer şeyler söylemektedir). Bu kritik farkı yaratan, özellikle sistematik ve amaca dönük bir şekilde hayalleri geri çağırma yoluyla bize organize ve güçlü bir iç dünya sağlayan *konuşmadır.*

De Homine, Hobbes'un konuşmanın önemine dair yaptığı belirlemelerin güçlü bir ifadesini içermektedir. Bu, kısmen retoriğin önemi hakkında yazan Cicero gibi Romalı yazarların çoğunda görülen bir teorinin parodisidir. Romalılar sadece hitabetin gücüyle insanların daha uygar olmaya ikna edilebileceklerini iddia etmişlerdi; görünüşe göre Hobbes bunlarla hem fikirdir. Konuşma insanların saymasına imkan sağlamıştır -'tüm bunlar sayıları kullanmadan ama sayıları kullanma da konuşmadan türemiştir.' Aynı zamanda konuşma, insanların birbirlerine bir şeyler öğretmesini ve daha da önemlisi insanların emir alıp vermesini olanaklı kılmıştır.

> [Bu] *konuşmanın* [sermonis] *bir kazancıdır ve gerçekten de insanlar arasındaki toplumsallık, barış ve sonuç olarak disiplin değil ama ilkin yabanıllık, daha sonra yalnızlık ve mağaralarda bir yaşam olurdu. Zira bazı hayvanlar arsında siyaset varmış gibi gözükse de, bunlar, üzerinde düşünmeye değer olmadıkları ve gereksinimleri olan değil ama savunmasız hayvanlar arsında görüldükleri, ki insan bunlar arasında yer almaz, iyi bir yaşam için gerekli büyüklükte bir moment değildirler....*

[22] *English Works*, Molesworth, I, s. 407-8.

Bundan, sayesinde bir araya geldiğimiz ve sözleşmeler yapıp güvenli, mutlu ve seçkin bir hayat sürdüğümüz hitabete neler borçlu olduğumuz görmek zor değildir; eğer istersek böyle yaşayabileceğimizde ısrar ediyorum. (X. 3)[23]

Fakat Hobbes, hitabetin karanlık yüzünü de, en az aydınlık yüzü kadar net bir şekilde görmüştür ve onu Romalılardan ayıran da hitabetin kötülüğe eğilimli yaygın gücünü fark etmiş olmasıdır:

Hitabetin aynı zamanda dezavantajları da vardır; tüm hayvanlar arasında sadece insan adların evrensel anlamlarına dayanarak, tıpkı diğer sanatlarda olduğu gibi, yaşama sanatında da kendisi için kurallar koyabildiğinden, hatalar da yapıp bunu başkalarına aktarabilir. Bundan dolayı insan diğer hayvanların yapabileceğinden daha yaygın ve vahim hatalar yapar. Ayrıca eğer hoşuna giderse (ve planlarının ilerlemesini sağladığı sürece hoşuna gidecektir), insan sahip olduğu bilgilere göre yanlış olduğunu bildiği bir şeyi başkalarına öğretebilir; eşdeyişle yalan söyleyebilir veya başkalarının aklını topluma ve barışa aykırı bir yöne çelebilir; bu, başka hayvan topluluklarında görülemeyecek bir şeydir zira onlar bir şeyin iyi veya kötü olduğuna başkalarının şikayetleri temelinde değil ama duygularına göre karar verirler ve nedenlerini göremedikleri bir şeyi anlayamazlar. Dahası, bazen filozoflar ve Skolastik düşünürleri dinleyenlerde bu bir huy haline gelebilir ve bu kişilerin hiçbir anlamı olmasa da (zira böylesi sözler hocalar tarafından kendi cehaletlerini gizlemek için

[23] *Man and Citizen* ed. Bernard Gert, çev. Charles T. Wood, T. S. K. Scott-Craig ve Bernard Gert, s. 39-40. Çok az farklılıkla (*Opera Latina*, II, s. 91).

> *uydurulur) duydukları sözleri derhal kabul ederler ve hiçbir şey söylemeseler de bir şey söylediklerine inanarak bunları kullanırlar. Son olarak, konuşmanın kolaylığı konusuna ilişkin olarak, gerçekten düşünmeyen biri de konuşabilir ve söylediklerinin doğru olduğuna inanıp kendini kandırabilir ama bir hayvan asla kendisini kandıramaz. Bundan dolayı hitabet ile insan daha iyi bir hale getirilemez; sadece bunun olasılığı artırılır.* (X. 3)[24]

Neyin keyif verici ve bundan dolayı da peşinden gidilmesi gerektiği hakkında bir yetişkinin vereceği karar, çocuklarınkinin aksine, yaşadığı dünya hakkında yaptığı tanımlar tarafından belirlenir. Hobbes, sık sık görülen aruzlar veya çıkarlar arasındaki çatışmanın, inançların çatışmasından başka bir şey olmadığını ve duyguların düşünsel bir bileşene sahip olduğuna inanmaktadır. *Elements of Law, Natural and Politics*'de gelecek hakkındaki kavramlar olarak açıklamaktadır:

> *Gelecek hakkındaki bir kavram, geçmişte olanları hatırlamaktan kaynaklananki ile aynı bir varsayımdır ve gelecekte bir şey olacağını düşündüğümüzde şu anda onu üretme gücüne sahip bir şeyin olduğunu ve şu anda gelecekte bir şey üretme gücüne sahip bir şeyi algılayamayacağımızı ama sadece geçmişte benzer bir şeyi ürettiğini hatırlayacağımızı biliriz. Bu nedenle, gelecek hakkındaki tüm kavramlar bir şey üretebilme gücüne ilişkin kavramlardır; bundan dolayı, iyi bir şey beklentisinde olan biri, kendisinde bunu elde etmesini*

[24] *Man and Citizen* ed. Bernard Gert, çev. Charles T. Wood, T. S. K. Scott-Craig ve Bernard Gert (New York, Doublesay Anchor, 1972; genişletilmiş ve gözden geçirilmiş ikinci baskı, Indianapolis, Hackett, 1991) s. 40-1. Çok az farklılıkla (*Opera Latina*, II, s. 91-2).

sağlayacak bir gücün olduğunu bilmesi gerekir. Ve daha sonra bahsedeceğim duygular, gelecek, eşdeyişle güç ve bunu takip eden edimler, hakkında kavramlardan oluşmaktadır. (I. 8. 3)[25]

Elements of Law, Natural and Politics'de Hobbes'a göre, tüm insani duygular güç ve gücün kabul edilmesi olan saygı ile ilişkilidir (I. 8. 5). Fakat gücün kendisi de, I. 9. 1'deki tartışmada gösterdiği gibi gurur, sahte gurur ve beyhude gurur gibi inanışa dair bir konudur; burada Hobbes, gücümüze dair hayalimizin ve saygımızın edimlerimizin kesin deneyimlerine dayanabileceği gibi, şöhret ve başkalarına güvenden de kaynaklanabileceğini ve bu durumda birinin kendisi hakkında olumlu bir düşüncesi olsa da yanılabileceğini veya bunun hiç yapmasak da yaptığımızı düşündüğümüz edimler hakkmdaki bir kurguyu (ki bu da bir hayaldir) içerebileceğini -beyhude gurur- söylemektedir. Öyleyse 'hayal' bu duyguları yaratır; tıpkı diğerlerini yarattığı gibi (örneğin başka birinin başına gelen felakete bakarak gelecekte başımız gelecek felaketin hayali veya kurgusu olan acıma gibi). Şimdi göreceğimiz gibi, beyhude gurur *De Cive*'de ortaya konan siyaset kuramında önemli bir rol oynamaktadır.

Duygudaki düşünsel bileşen, tüm insani sözleri etkileyen naif realizm için olmasaydı, insan hayatına büyük bir zarar teşkil etmezdi; zira iki tanım da bizim kişisel tercihlerimizin birer tanımı olarak alındığı sürece, benim bir şeyin kötü olduğuna inandığımı söylememle senin bu şeyin güzel olduğuna inandığını söylemen arasında ilkesel bir çatışma yoktur. Fakat Hobbes'un *De Homine*'nin ikinci bölümde görüntü hakkındaki görüşlerinin başında söylediği gibi,

[25] *Elements of Law, Natural and Politics*, ed. Ferdinad Tönnies, 2. baskı ed. M. M. Goldsmith, (Newyork, Barnes and Noble, 1969).

Doğa tüm hayvanlara ilk bakışta gördükleri şeyin görülen şeyin aynısı olduğuna veya en azından bunun şeyin kendisinde bulunan uzamsal özelliklerin tıpatıp yeniden üretildiği bir maddi nesne olduğuna inanmayı aşılamıştır. Ve insanlar (duyularının verdiği hükümleri akıllarını kullanarak düzelten az sayıdaki insan hariç) görüntünün nesnenin kendisi olduğunu düşünürler ve eğitim olmadan güneşin ve yıldızların gördüklerinden daha büyük ve uzak olduğuna inandırılamazlar.[26]

Ve konuşmanın birincil ve en önemli işlevi 'fikirleri veya kavramları' (*ideam sive conceptum*) adlandırmak olduğundan (X. 1), dilin kendisi de bu yanlış gerçekliği kullanır. Ahlaki konulara ilişkin tüm tartışmaları boyunca Hobbes, insanların kullandığı ahlak dilinin (yanlış bir şekilde) ilgilenilen varlıkların gerçekten varolduğunu ve bundan dolayı da varlıkların doğru tanımlanması hakkında olası anlaşmazlıkları şart koştuğunu varsayar.

De Corpore ve De Homine'de ortaya konduğu şekliyle Hobbes'un genel felsefesi, İngiliz İç Savaşı fiilen patlak vermeden çok önce, ahlaki anlaşmazlıklarla yakından alakalıydı. *De Cive*, ahlaki anlaşmazlıklara, ahlakı kurtarmak için, siyaseti dahil ettiği bir çözüm olarak kaleme alınmıştır.

---

[26] Çev. Richard Tuck. Orijinal metin şöyledir: '*Natura autem institum est omni animali, ut primo intuitu imaginemillam, ipsam rem visam ese putent, vel saltem aliquod corpus quod ipsam rem simili situ partium exacte referat. Imo homines (si valde paucos judicia sensuum ratione correxerunt, excipias) imaginem ilam putant esse objectum ipsum, nec sine disciplina in animum inducere possunt Solem & Astras majora esse aut remotiora quam videntur.*' (*De Homine*, II. 1, Hobbes, *Opera Philosphica, quad Latine scripsit, Omnia* (Amsterdam, 1688), II, s. 8). *De Homine*'nin tek İngilizce çevirisinde (*Man and Citizen*, ed. Bernart Gert (New York, Doubleday Anchor, 1972, düzeltilmiş ve genişletilmiş ikinci baskı, Indianapolis, Hackett, 1991)), 2. Bölüm de dahil olmak üzere optik hakkındaki bölümler, Hobbes'un ahlak siyaset felsefesi ile alakası olmadığı için, atlanmıştır (s. 35n).

Kitap doğa durumundaki, eş deyişle sivil bir yönetimin olmadığı bir durumdaki, anlaşmazlıkların kaynaklarının açıklanmasıyla başlar. Genel olarak Hobbes'un anlaşmazlıkların bencil insan doğasından kaynaklandığına inandığı varsayılır ama gördüğümüz gibi bu yanıltıcı bir yorumdur. Bencillik nötr bir ilkedir; çok iyi işleyen bir toplumsal yapıda yaşayan insanlar da, en az onun dışındakiler kadar bencildir. Hobbes, ilk baskıyı okuyanların yorumlarına verdiği cevapta bu noktayı açığa kavuşturmaktadır:

> *Fakat bu ilkeden insanlar doğaları gereği kötüdür sonucu çıkmaz. Zira iyi ile kötüyü birbirinden ayıramayacağımızdan, iyilerden daha az sayıda kötü insan olsa bile, dürüst, iyi insanlar mümkün olan her yolla kendilerini korumak için diğerlerini izleme, onlara güvenmeme, tedbirli olma ve diğerlerinden daha güçlü olma ihtiyacı içindedirler. Yine de, kötü olanların doğaları gereği böyle olduğu sonucuna varamayız. Zira hoşlarına giden her şeyi isteme ve korku ve kızgınlıkla kendilerini tehdit eden kötülüklerden kaçmak veya onları bertaraf etmek için ellerinden gelen her şeyi yapma şeklindeki bu karakter, bir hayvan olarak doğdukları için doğaları gereği, eş deyişle doğuşla gelen, bir şey olsa da, bu durumda genellikle bunların kötü bir şey oldukları düşünülmez. Zira hayvansal bir doğadan kaynaklanan duygular, her ne kadar bunlardan kaynaklanan edimler bazen, eşdeyişle göreve zararlı veya aykırı olduklarında, kötü olsalar da, kendi başlarına kötü değildirler.* [Okura Önsöz]

Bunun yerine Hobbes I. 4-6'da karşılıklı saldırganlığın kaynaklarını açıklar. 'Doğa durumunda, bütün insanlar zarar vermek için bir arzuya ve isteğe sahiptirler' ama bu arzu farklı şekillerde ortaya çıkar. İlkin, bazıları sadece kendilerini korumak isterken,

diğerleri başka insanlar üzerinde gereksiz bir iktidar kurmayı arzulamaktadır; 'Bu durumda [ikinci durumda], zarar verme isteği, beyhude gururdan (*vain glory*) ve kendi kuvvetini yanlış değerlendirmekten doğmaktadır; diğerininkiyse, kendisini, mallarını özgürlüğünü insanların şiddetinden korumak zorunluluğundan.' Fakat beyhude bir gururdan kaynaklana bir şiddet, Hobbes'un açıklamasına göre, bir inançtan kaynaklanmaktadır - (*Elemets of Law, Natural and Politics*'de dendiği gibi) bir hayal etme edimi olan sahte güvenden kaynaklanmaktadır. İnancın rolü, Hobbes'un öğretiler veya kamusal işler yüzünden patlayan 'aynı dine mensup mezhepler veya aynı devlet çatısı altında yaşayan gruplar arasındaki' savaşlar gibi 'entelektüel zıtlaşmaları' tartıştığı ikinci durumda çok açıktır; ve 'bir çoğunun paylaşmayı veya bölüşmeyi beceremedikleri aynı şeyi aynı anda istemesi' olan üçüncü durumda bunu açıkça belirtmese de; *De Homine*'deki iştah hakkındaki tartışmadan ve 'herkesin her şey üzerindeki hakkını' (aşağı bakınız) ele alışından, burada da Hobbes'a göre inancın iştaha aracılık ettiğini açık bir şekilde görmekteyiz. Gerçekten de Hobbes, şu anda biçimlenmiş şeklıyle bir dünyada kıt kaynaklar için verilecek hakiki bir savaşı kabul etme konusunda çok isteksizdir; tüm *De Cive* boyunca, iyi örgütlenmiş bir toplumda kaynaklar için bir yapılacak bir mücadelenin gereksiz olduğunu savunmuştur (örneğin bakınız XII. 9). *Leviathan*'da ise durumu grafiksel bir şekilde olarak ortaya koymaktadır;

> *Yoksulların ve bununla beraber güçlü insanların kalabalığı çoğaldığında, bunlar çok fazla insanın yaşamadığı ülkelere gönderilmelidir; fakat orada buldukları her şeyi yok yerine onları daha sıkışık bir şekilde yaşamaya zorlamalıdırlar; büyük bir alana yayılıp ne bulurlarsa toplamak yerine hasat zamanı kendilerine rızklarını vermesi için toprağı özenle ve emekle ekmelidirler. Ve*

tüm dünya insanlarla dolduğunda ise, son çare, tüm insanlara zafer veya ölüm getiren savaştır.[27]

Bir inancın doğruluğu veya yanlışlığı hakkında nesnel ve genel kabul görmüş kriterler sunacak bir bilimin bulunmadığı doğa durumunda, neyin doğru neyin yanlış olduğunun kararı tek tek insanlara kalmıştır. Hobbes'a göre, doğa durumundaki insanların bile reddetmeyeceği sadece bir ilke vardır:

Bundan dolayı eğer biri vücudunu savunmak ve ölümden korunmak için elinden geleni yaparsa, bunda, saçma, ayıplanacak veya doğru akla aykırı bir şey yoktur. Ve herkesin üzerinde anlaştığı gibi, doğru akla aykırı olmayan şey, meşru ve hakkaniyetli bir şekilde yapılan şeydir. (*De Cive*, I. 7)

Bu, Hobbes'un kuramındaki tek evrensel ilkedir. Evrenselliği, insanların kendilerini ölümden korumak için gerçekten ne gerekiyorsa yapacakları şeklindeki bir fikre dayanarak varsayılmamıştır. Hobbes her zaman birinin anasını babasını öldürmeyi reddetmesi -alçakça ve nefret edilen bir yaşamdansa ölmeyi tercih eder (*De Cive*, VI. 13)- veya şehitlik (XVIII. 13) gibi durumlarda bunun böyle olmadığını kabul etmiştir. Tersine bu ilkenin evrenselliği kendini korumanın her zaman anlaşılır bir şey olduğu olgusuna dayanmaktadır. Şehit olmak iyi bir şey olabilir ama kimse şehit olmayı reddettiği için kınanamaz. (Bunu ayrıca birinin babası aleyhine tanıklık yapmasına ilişkin Hobbes'un II. 19'da

[27] Thomas Hobbes, *Leviathan*, ed. Richard Tuck, (Cambridge University Press, 1991), s. 239. Bu, Locke'un yerlilere ait toprakların ilhak edilmesinin meşrulaştırılması için öne sürdüğü argümanlara çok benzemektedir; bakınız J. H. Tully, 'Rediscovering America: the Two Treatises and aborginal rights', *An Approach to Political Philosophy: Locke in Contexts* (Cambridge, 1993) s. 137-76.

getirdiği açıklamayla karşılaştırın -bunu reddetmekte adaletsiz bir şey yoktur ama işkence altında onu suçlamakta da adaletsizlik yoktur çünkü böylesi bir durumda ne yaparsak yapalım, bu hakkaniyetlidir.) Hobbes bundan sonra kendini korumanın evrensel bir şekilde kabul gördüğü fikrinin çok sistematik bir savunusunu sunar. Ama bu fikir konusunda Hugo Grotius'un 1625 tarihli yetkin eseri *De Iure Belli ac Pacis*'daki[28] zengin tarihsel ve antropolojik kanıtlarla desteklenen benzer bir iddia tarafından cesaretlendirilmiş olabilir.

Bununla beraber, böylesi evrensel bir ilke, uygulanması çok büyük bir mücadele gerektirdiğinden, fazla ileri gitmez. Kendimizi korumak için gerekli her şeyi yapabiliriz ama neyin gerekli olduğuna ilişkin nesnel bir kriter yoktur; herkesin 'kendini koruyabilmesi için gerekli olduğuna karar verdiği her şeyi yapmaya ve her şeye sahip olmaya hakkı vardır' (I. 10n). Herhangi bir şey gerekli olarak görülebilir ve bu anlamıyla doğa durumunda her şeye hakkımız vardır; ama bundan doğa durumunda yaptığımız her şeyin meşru olduğu sonucu çıkmaz çünkü meşruluk bu edimin gerekli olduğuna inanan failin içten bir inancı ile sağlanır. Doğa durumunda bile 'bir şeyin kendini korumasına yardım ettiğini iddia eden ama bunun böyle olduğuna inanmayan biri... Doğa Kanunları çiğneyebilir' (*ibid.*) diye yazan Hobbes, daha sonra buna ilişkin birkaç örnek verir:

> *Bununla beraber, savaş sırasında bile riayet edilmesi gereken bazı doğa yasaları vardır. Zira sarhoşluğun veya gelecekteki bir iyiliği düşünmeden yapılan bir merhametsizliğin, barışa ve insanın kendini korumasına nasıl bir katkı yapabileceğini düşünemiyorum.* (III. 27n)

[28] Grotius'un fikirleri ve bunların Hobbes'unkilere olan benzerliği için bakınız Richard Tuck, *Philosophy and Goverment*, bölüm 5.

Bu anlamıyla yurttaşlarının iyiliği için olduğuna emin olma dığı bir şey yaparak, bir egemen de doğa yasalarını ihlal edebi lir. (bakınız VI. 13n).

Fakat doğada meşru bir şekilde yapabileceğimiz şeyler, kon trol edilemez çatışmaları, eş deyişle insanların (*Leviathan*'daki ünlü sözü hatırlatacak şekilde) 'az, barbar, kısa ömürlü, yoksu ve vahşi olarak barışın ve toplumun sağladığı tüm olanaklardar mahrum' (I. 13) oldukları bir ilişkiler durumunu, engellemekter uzaktır. Hobbes bunun örneği olarak 'o çağın Amerikalılarını,' eş deyişle Kuzey Amerika'nın yerli halklarını vermektedir; bu örne ğin onun için taşıdığı önemin altı, *De Cive*'nin gerek el yazmala rı gerekse de ilk baskısının *Libertas*'ı Carolina Algonkiaslarının yaşamı olarak tasvir eden resimli iç kapağı tarafından çizilmek tedir -bu resim John White'ın 1585'de çizdiği ünlü eskizlerder alınmıştır.[29] Hobbes, Kuzey Amerika'daki iskan ile çok yakından ilgilenmekteydi ve hatta teknik olarak (Devonshire Earl'ünün bir yardımcısı olarak)[30] orada bir toprak sahibiydi. Onun böyles somut bir örneği kullanması, doğa durumunun çoğu zaman sa nıldığı gibi Hobbes için sadece 'düşünsel bir deney' olmadığın vurgulamaktadır; bunun olası bir ilişkiler durumu olduğuna ina nıyordu, her ne kadar tarihsel olarak tüm toplumların böylesi bi durumdan geçmek zorunda olmasına inanmasa da. Gerçekten de, eğer bu mümkün olmasaydı -eğer bu örneğin John Rawls'un

[29] Bunlar muhtemelen Thomas de Bry'nin *Admiranda narratio, fida tamen, de commo dis et incolarum ritibus Virgiane*'nin (Frankfurt, Wechel, 1590) içindeki gravürlere da yanmaktadır; bu eser ise şu anda British Museum'da bulunan White'ın çizimlerine da yanmaktadır. Bakınız *The American drawings of John White 1577-1590*, ed. Paul Hulton ve David Beers Quinn (London, Trustees of the British Museum and Chapel Hill, North Carolina, University of North Carolina Press, 1964), özellikle 31, 35, 47, 123, 134 ve 135. plakalar.

[30] Bakınız Noel Malcom, 'Hobbes and Sandy, and Virginia Company', *Historical Jour nal*, 24 (1981), s. 297-321.

açıkça belirttiği gibi imkansız bir durum olsaydı- bizi egemenlerimize itaat etme konusunda cesaretlendiren bir tehdit olarak gücünü büyük oranda kaybederdi.

Bu çatışmanın çözümü, *De Cive* II. 1'de hayatın ve uzuvların en uzun süre korunması için yapılması veya yapılmaması gereken şeyler hakkında doğru aklın buyrukları' olarak tanımladığı doğa yasalarına uymakta yatmaktadır. Doğal hak ve doğa yasaları arasındaki ilişki, Hobbes'un eserlerindeki en eski bulmacalardan birdir ve hala büyük tartışmaların konusu olmaya devam etmektedir.[31] Teorisindeki bu konudaki zorluk şu şekilde ortaya konabilir. Büyük emek harcayarak ahlaki göreceliğin doğru olduğunu düşündüğümüz her şeyin bizim için bir doğru olduğu bir versiyonunu yaratmıştır. Bu açıkça hayatta kalmamız için gerekli olan şeyleri belirlemek için nesnel bir kriter olarak sunulan doğru akıl ilkesi ile çelişmemekte midir? Özellikle de, bu temel doğa yasası, bundan türeyen diğer doğa yasalarına, en başta da '*herkesin her şey üzerindeki hakkı devam ettirilmemelidir*' (II. 3) şeklindeki doğal hakka tavan tabana zıt olana, temel teşkil etmektedir.

Hobbes'un bu konudaki fikrini anlamanın en iyi yolu, onu akıllı bir insanın (eş deyişle hayatta kalması ve refahı için kaygılanan bir insanın) fikirleri için nesnel bir doğru olamayacağını alması ve yaşamı için kendine en uygun fikirler olarak pratik ilkeler seçmesi gerektiği şeklindeki okuyucusuna hiç de yabancı olmayan bir görüşün gelişimi olarak ele almaktır. Bu, (tartışmalı da olsa) antik şüphecilerin ama kesinlikle Montaigne ve (şüpheci bir tavır takındığında) Descartes'in ileri sürdüğü bir görüştü. Örneğin 'İyi ve güzelin tadı büyük oranda onlar hakkında sahip olduğumuz fikirlere dayanır' başlıklı denemesinde Montaigne, şu gözlemde bulunur:

[31] Bunun hakkındaki ilk şüpheler için bakınız Tuck, *Philosophy and Goverment*, s. 307.

(*Bir antik Yunan deyişinde*) *şeylerin kendisinin değil ama onlar hakkında sahip olduğu fikirlerin insana işkence ettiği söylenmektedir. Bu doğru önermeyi her yere tatbik etmek, bu sefil durumumuz için çok büyük bir zafer olurdu. Zira vereceğimiz hükümler dışında kötülüğün başka bir girişi yoksa, onları defetmenin veya iyiye çevirmenin bizim gücümüzde dahilinde olduğu görülür... Eğer kötülük veya işkence ne kötülük ne de işkence değil ama sadece hayalimiz ona bu özelliği veriyorsa, onu değiştirmek elimizdedir...* (Kitap I, deneme 40)

Benzer şekilde, şüpheciliği reddedebileceğini hissetmeden önce, Descartes, kendisine üç veya dört ilkeden oluşan koşullu ahlaki bir yasa empoze eder:

İlki devletimin yasalarına ve geleneklerine uymak, Tanrı'nın inayeti sayesinde bana çocukluğumdan beri öğretilen dine sıkı sıkıya sarılmak ve diğer tüm konularda en makul ve en az uçta yer alan fikirlere -bu fikirler bir arada yaşamak durumunda olduğum en duyarlı insanlar tarafından genellikle pratik içinde kabul edilmiştir- göre bir yaşam sürmekti.

...

İkinci ilkem, edimlerimde elimden geldiğince sağlam ve kararlı olmak ve bir kez kabul ettikten sonra en şüphe uyandırıcı fikirleri bile oldukça kesin olsalardı takip edeceğim bir sadakatten daha az olmayacak bir şekilde takip etmekti.

...

Üçüncü ilkem, mal mülkten ziyade kendime hakim olamaya ve dünyayı değiştirmek yerine kendimi değiştirmeye çabalamaktı. Genel olarak düşüncelerimiz dışında hiçbir şeyin sahip olduğumuz güç dahilinde olmadığına ve böylece de dışımızdaki olaylarla ilgilenirken

elimizden gelenin en iyisini yaptıktan sonra elde etmeyi başaramadığımız her şeyin kesinlikle imkansız olduğuna inanmaya alışacaktım...[32]

Böylesi bir yaklaşım, Hobbes'un politik düşüncesinin psikolojik temelidir. Akıllı adam inançlarının, tıpkı diğer insanlarınkiler gibi, tamamen öznel olduğunu ve dışsal bir geçerliliği olmadığını görür ama bu demek değildir ki dümensiz kalmıştır. Kendisi için koşullu bir ahlak inşa etmeye veya kendisi için en iyi sonuçları doğuracak bir kurallar dizgesi oluşturmaya girişebilir; ahlaki inançlar (hatta diğer birçoğu) *doğruluk* değil ama *uygunluk* temelinde seçilir. Gerek Montaigne gerekse de Descartes'in aksine Hobbes'un dikkat çektiği şey, bunun kolektif bir program olabileceği, hatta yanlış inançların kötü sonuçları bertaraf edilmek isteniyorsa böylesi bir kolektif edim olmasının gerekliliğidir.

Öyleyse Hobbes'da doğa yasaları, birbiriyle ilişki içinde akıllı adamlar tarafından kabul edilen fikirler hakkındaki kolektif uzlaşmayı garanti altına alacak ilkelerdir. Hobbes'un teorisinin özü bu ideolojik çatışmanın ortadan kaldırılması olduğuna göre, bundan çıkacak sonuç, olası tartışmalı tüm konular hakkında karar verecek tek bir kaynağın olacağı ve bu karar kaynağının, tanımı gereği, Hobbes'un egemeni olacağıdır. Egemenin kararlarının kapsamı, ilkesel olarak, her şeyi içermektedir ve özellikle de ahlaka ilişkin konuları o karara bağlar - neyin hırsızlık, neyin cinayet, neyin zina ve genel olarak da neyin haksızlık olduğu doğal hukuka değil medeni hukuk tarafından belirlenir (VI. 16). Ve bu çok dikkat çekici yerlere kadar uzanabilirdi:

Örneğin, bir kadının deforme bir çocuk dünyaya getirdiğini ve yasanın insan öldürmeyi yasakladığını farz

[32] *Philosophical Writings*, I, s. 122-3.

> *edelim, bu durumda, doğan bu şeyin insan olup olmadığı şeklinde bir soru gündeme gelecektir. Öyleyse, soru insanın ne olduğudur. Buna devletin karar vereceğinden ve bunu insan ussal bir hayvandır şeklindeki Aristocu tanımı dikkate almadan yapacağından hiç kimse şüphe duymaz* (*De Cive*, XVII. 12).

Her ne kadar egemen herhangi bir yurttaştan daha fazla olacak bir şekilde doğruluğa ulaşamasa da, anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması için vereceği kararların mutlak olması ve insanların kişisel çıkarlarını kendilerinin belirlemesine geri dönülmemesi çok önemlidir (V. 4). Egemenlerin yurttaşları birbirleriyle uzlaşmaya zorlamak için sahip olduğu kapasite olan kılıç gücünün amacı budur.

Bununla birlikte, pratikte egemenin gücüne dönük önemli kısıtlamalarda söz konusudur. Samimiyetsiz davranmaları durumunda egemenlerin de doğa yasasını ihlal edebileceğini zaten görmüştük; dahası, Hobbes ilk baskıyı eleştiren okurlara '*Gerek dinde gerekse de insan bilimlerinde fikir ayrılıklarına, bunu takiben de anlaşmazlıklara, tartışmalara ve en nihayetinde de savaşa yol açmayan tek bir dogma bile olmadığından*' düşünsel anlaşmazlıkları baskı altına almadan böylesi tartışmaların sivil çatışmalara dönüşmesinin önlenmesinin imkansız olduğunu anlatmıştır (VI. 11n). Ayrıca, bazı konularda çok nadiren bir anlaşmazlık olabilir; örneğin egemenler bile bir yurttaşın açık ve ciddi bir tehdide karşı direnmek için kendi gücünü en iyi şekilde kullanma hakkını saklı tutmasını kabul etmek zorundadır. Bu anlamda Hobbes, insanların şiddete karşı kendini koruma hakkını her zaman alıkoyduğun ısrar etmektedir (V. 7, VI. 13). Fakat egemenin fikirleri belirleme gücünün en önemli istisnası din alanındadır.

Yukarıda gördüğümüz gibi, Hobbes, Descartes'in duyularımızın doğruluğunun bir garantörü olarak kullanılabilecek geleneksel bir Tanrı'nın varlığının *apriori* bir kanıtını sunma çabalarına

büyük bir düşmanlık duyuyordu. Sık sık benzetildiği şüpheciler gibi, Hobbes da ussal ve doğal teolojilerin hiç birinden hoşlanmazdı, en azından Ortodoks biri ussal ilkeler üzerine oturmaya çalıştıkları sürece; onun fikrine göre, doğal bir dine ilişkin geçerli tek önerme, dünyanın muhtemelen ne olduğunu söyleyemeyeceğimiz bir şey tarafından yaratılmış olmasıdır. Bununla beraber, kendinden daha güçlü bir şeye saygı ve hayranlık duymak ve evrenin gücüne ve onun yaratıcısına olan hayranlığımızın ve merakımızın ifadesini saygıyı belirten bir dilde bulması, örneğin yaratıcıyı en güçlü olarak tanımladığımızda olduğu gibi (XV. 14), genel bir insani davranıştır. Hobbes bu dilin herhangi bir gerçeklik değeri taşımadığının farkındadır ve *De Cive*'nin ilk baskısından kısa bir süre sonra kaleme aldığı bir eserinde Tanrı'ya ilişkin tanımların tümünün önerme değil ama duaya ait sözler olduğunu ve bundan dolayı (O'na saygı sunmak için) Tanrı'yı kudretli olarak tarif etmek ile onu kötülüğün faili olarak tarif etmeme (zira bu O'na bir saygısızlık olurdu) arasında bir çelişki olmadığını iddia edip, kötülük sorununu mazur göstermektedir.[33] Fakat tüm diller gibi, saygı ve tapınma ifadeleri de, egemenin denetimine tabi olmak zorundadır ve bundan dolayı doğal din Yunanlılarda ve Romalılarda olduğu gibi sivil bir dine dönüşür.[34]

Hayatının bu aşamasında Hobbes aynı şeyleri Hıristiyan dini için söylemeye henüz hazır değildi. *De Cive*'nin XVII bölümü, egemen ile Hıristiyan Kilisesi arasındaki ilişkiye dair fazla göze çarpmayan bir argüman içermektedir; burada Hobbes Anglikan

[33] *Critque du 'De Mundo' de Thomas White*, s. 434, çok ufak düzeltmelerle. Bakınız Richard Tuck, 'The civil religon of Thomas Hobbes', *Political Discourse in Early Modern Britain*, ed. Nicholas Phillipson and Quentin Skinner (Cambridge University Press, 1993), s. 122-3. Hobbes'un bu argümanı, şeytani konularda bile Tanrı'nın gücüne boyun eğmemizin gerekliliğini (XV. 6) farklı bir açıdan ortaya koymaktadır.

[34] Bakınız *Elements of Law, Narural and Politics*, Tönnies, s. 145 (II. 6. 2).

dostlarının ilkelerine bağlı kalmayı başarmaktadır. Bu argüman (12. ile 15. paragraflar arasında yapılan) ruhani ve dünyevi konular arasındaki bir ayrıma bağlı kalmaktadır. Dünyevi konulara ilişkin tüm anlaşmazlıkların belirlenmesi egemene aittir fakat 'doğal akıl değil ama sadece vahiy yoluyla bilinebilecek' (XVI-I. 13) konulara ilişkin olanlar ise Hıristiyanlar için Mesih veya onun halefleri tarafından belirlenecektir. Hobbes bunu Hıristiyanlığın tanımlayıcı bir özelliği olarak almakta ve bunun Tanrı hakkında doğal akıl yoluyla ulaşılamayacak (ama onunla çelişmeyen) iddiaları dışladığında ısrar etmektedir. Hobbes'un 24 ve 28. paragraflarda çok net bir şekilde açığa kavuşturduğu gibi, Mesih'in halefleri Mesih'i takip eden lider konumundaki insanlardır, eş deyişle el koyma yoluyla seçilmiş kişilerdir. Kilise görevlileri egemen tarafından atanmalıdır (XVII. 27) ama onlar mevcut görevliler tarafından meshedilmelidir. Egemen ruhani konuların yorumlarını yurttaşlara duyuran kişidir ama bu yorumları kendisi yapmaz:

> *Ama imana ilişkin sorunların, eş deyişle insan aklını aşan bir şey olan Tanrı hakkındaki sorunların karara bağlanması için, Tanrısal bir kutsamaya ihtiyaç vardır (ki böylece en azından önemli sorunlarda hata yapmayalım) ve bu bizzat Mesih'in el koymasından gelir. Ebedi kurtuluşumuz için doğaüstü ve doğaüstü olduğu için anlamamıza olanak olmayan bir öğretiyi kabul etmeye ihtiyaç duyarız. Önemli konularda hata yapmaya müsait bir şekilde terk edilmiş olsaydık, bu hakkaniyete aykırı olurdu. Kurtarıcımız Havarilere, eş deyişle Havarilere ve Havarilerin yerini almak üzere el koyma yoluyla Havariler tarafından takdis edilen Pastörlere, (kurtuluş için zaruri olan konulardaki) bu yanılmazlığı kıyamet gününe kadar vaat etmiştir. Devlette egemen gücü elinde tutan, bir Hıristiyan olarak, bundan dolayı,*

> *imanın gizemlerine ilişkin bir sorun ortaya çıktığında, yasal olarak seçilmiş Rahipler yoluyla Kutsal Kitabı yorumlamakla yükümlüdür.* (XVII. 28) [ayrıca İsrail'de Krallar ve Rahipler arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı bir tartışması için bakınız XVI. 16].

Böylesi bir teori üç aşağı beş yukarı egemeni kendisinin en üst yönetici kabul eden ve egemene piskoposları ve diğer birçok görevliyi atama izni veren ama öğretiyi belirleme hakkının kendisine ait olduğuna inanan İngiltere Kilisesi'nin öğretisi ile aynını paraleldedir. Kendini evrensel bir kilisenin parçası saydığı ve (hala olduğu gibi) konuları evresel bir şekilde karara bağladığı doğru olsa da, bu noktada Hobbes henüz kesinlikle, ileride olacağı gibi, Anglikanizm'den uzaklaşmamıştı. Cambridge'den çıkan *Leviathan*'ın girişinde gösterdiğim gibi, Anglikanlarla bağlarını kopardığı tarih 1640'ların sonudur ve bunun sonucu olarak ruhani konuları yorumlama hakkını sadece egemene verdiği siyaset kuramına dair yeni bir eser kaleme almış ve *De Cive*'nin İngilizce çevirisine onay vermemiştir.

Hobbes'un egemeninin yorumlama erki önünde bu kısıtlar olmasına karşın, Hobbes'un eserlerinde egemenin geleneksel anayasal sınırlandırmalara tabi olduğuna dair her hangi bir öneri asla olmamıştır. 1630 ve 1640'lar boyunca İngiltere siyasi yaşamında Hobbes sözünü sakınmayan ve aşırı uçta inançlı bir kralcıydı ve *De Cive*'de iç savaşın patlak vermesinden öncesindeki anayasal mücadele boyunca kralın gücüne karşı öne sürülen tüm iddiaları sistematik bir şekilde inkar etmişti. Bu çarpışmanın *De Cive*'nin tamamlanmasından kısa bir süre sonrasına kadar savaşa dahil olmadığına dikkat etmek gerekir, her ne kadar ikinci baskıya kadar Hobbes'un olayları inceleyecek ve iki tarafın da propagandalarını okuyacak dört yıl gibi bir zamanı olmuş olsa da. Bununla beraber, her ne kadar inançlı bir kralcı olsa da, kesinle ortodoks değildi; özellikle kralların kral oldukları için özel

haklara sahip olduklarını varsayan kraliyet gücünün savunulara tamamen ters bir duruşu vardı. Monarşi ilkesi için savaştığını düşünen birçok kralcı ona güvenmezdi -en açık bir şekilde Sir Robert Filmer tarafından dile getirilen bir duygu.[35] Tespit ettikleri şey, Hobbes'un teorisinin kralın en radikal düşmanlarınınkiyle aynı ilkelerden başlamasıydı, eş deyişle insanların özgür ve eşit doğduğu; Hobbes ve Filmer gibi patriarkalistler arasındaki uçurum Hobbes'un çocuklar üzerindeki hakimiyetin anneye ait olduğu (IX. 2-6) şeklindeki iddiası tarafından da vurgulanmaktadır. Bundan dolayı Hobbes her zaman stratejik bir sorunla karşılaşmıştı: temel politik fikirlerini krallık davasının pratik ihtiyaçlarıyla nasıl ilişkilendirecekti?

De Cive'deki sivil egemenliğin kuruluşunun *demokratik* bir edim olduğu iddiası, işini daha da zorlaştırmıştı. 'Devlet kurmak için insanların her bir araya gelişi, bizzat hepsi orada bulunduğu olgusundan dolayı, bir *Demokrasidir*' (VII. 5). Hobbes egemenliğin yaratılışını için gelecekteki topluluğun her bir üyesinin 'geri kalan insanlarla yaptığı bir Sözleşme ile, tabi olunan *kişi* veya *Meclisin istencine* direnmeyeceği hususunda kendini yükümlü kılmasının; eş deyişle zenginliği ve gücünün kendisi dışında başkalarına karşı (zira şiddete karşı kendini savunma hakkını saklı tutuğu varsayılır) kullanılmasına karşı çıkmamasının' (V. 7) gerekli olduğunu tahayyül etmektedir. Aynı zaman da bu ilk sözleşmenin daha sonra gücünü bir aristokrasiye veya bir monarşiye devredebilecek bir demokrasiyi ürettiğini varsaymaktadır. Bu noktaya kadar, monarşinin muhaliflerine tehlikeli bir derecede yakın durmaktadır, zira bundan monarşiyi atayan demokrasinin aynı zaman da onu görevden alabileceği sonucu kolayca çıkarılabilirdi. Bu sonucun önüne geçmek için Hobbes bir *halk ve bir*

[35] Bakınız *Patriarcha and Other Writings*, ed. Johann P. Sommerville (Cambridge University Pres, 1991), s. 187-97.

kalabalık arasındaki güçlü ve (ilk okuyucuları için) karmaşık bir ayrımı tartışmıştır:

> *Halk tek bir istence sahip tekil bir varlıktır ve ona bir edim atfedilebilir. Ama bunların hiçbiri kalabalık için söz konusu değildir. Her devlette Halk yönetir; Monarşilerde bile gücü kullanan Halktır; zira halk tek bir kişinin istenci vasıtasıyla bir istençte bulunur. Ama yurttaşlar, eş deyişle tebaalar, bir kalabalıktır. Demokrasi ve Aristokraside yurttaşlar kalabalık ve konsey ise halk iken; Monarşide ise tebaalar kalabalık ve (paradoksal bir şekilde) Kral halktır.* (XII. 8)

VI. 1'e yaptığı ekte Hobbes aklı karışmış olan okurlara neyi kast ettiğini açıklamaktadır. Bir 'halk' bir egemene bağlı bir şekilde tarif edilen sivil bir kişi iken, 'kalabalık' birbirlerinden orijinal ve doğal ayrımları içindeki ayrı bireylerin oluşturduğu bir bedendir. *Leviathan*'da halk *Leviathan*'ın kendisine dönüşür ve Hobbes'un terminolojisindeki ters anlama gelecek politik imalardan kaçınılır; ama *De Cive*'de Hobbes kendisini kralın düşmanları ile ilişkilendirilen politik bir dilden henüz tam anlamıyla kurtaramamıştır. Kral karşıtı bir iddia anlamına gelecek şekilde İngiltere halkı egemendir dedikten sonra, burada halk ile kralın kastedildiğini söylemek fazla bir işe yaramamaktadır. Hobbes'un böylesi iddiada bulunması özellikle sorunludur çünkü İngiliz Parlamentosu kraldan ayrı bir şekilde halkı temsil ettiğini iddia etmekteydi. Hobbes her zaman Parlamento sadece kralın çağrısıyla toplanabileceğinden egemenlik için bir yarışa giremeyeceği belirtmiştir; ama isteklerini temsil etmek için İngiltere halkı tarafından seçilmiş olmaları, fonksiyonunun Hobbes'un egemeninkine benzediği anlamına gelmekteydi. Hatta, İngiltere'nin sonraki tarihi, kendilerini yönetmek için yurttaşlar tarafından kurulan bir devlet anlayışının en kolay temsili meclisler

aracılığıyla yönetime uyduğunu ortaya koymaktadır.

Yukarıda gözlemlediğim gibi, teorisinin bu yönünü çözüme kavuşturmak Hobbes'un *Leviathan*'daki amaçlarından biridir. Bunu yapmak için, *De Cive*'nin çevirisi hakkında Sorbière'nin tavsiyeleriyle başlayan bir yaklaşım ile, önceki eserlerindekilerden daha kapsamlı ve kesin bir temsil ve yetkilendirme fikrinden yararlanmıştır.[36] Yaptığı diğer ve daha önemli değişiklik ise, yine gördüğümüz gibi, teorisinin dini ele alan kısmıdır; *Leviathan*'ın kaleme alınmasının en temel nedeni, Hobbes'un kendisini Anglikanlardan ayırma arzusu ve egemen tarafından kurulan yeni bir dini düzeni tartışmaktı.[37] Fakat Restorasyondan sonra, Hobbes *De Cive*'nin fikirlerinin hala önemli bir ifadesi olabileceğini fark etti ve *De Cive* 1688 tarihli *Opera*'sında büyük oranda değiştirilmiş *Leviathan*'ın Latince çevirisinin yanındaki yerini aldı. Olayları algılayışı (her zaman olduğu gibi) çok keskindi; eğer Hobbes'un siyasi düşünceleriyle ilgileniyorsak, onun *De Cive*'de en az *Leviathan*'da olduğu kadar açık bir şekilde ortaya konduğunu görmekteyiz. Bu baskının bunlar dışında bir başka avantajı daha vardır: Hobbes'un siyaset hakkındaki temel bir eserini ilk kez modern İngilizce bir çevirisinden okuyabileceğiz -ki bu, en önemli İngiliz siyaset felsefecisinin fikirlerini modern okuyucuya ulaşılabilir kılmıştır.

Richard TUCK

[36] Bu konu hakkındaki bir tartışma için bakınız Tuck, *Leviathan*, s. xxxvi.

[37] *Ibid.*, s. xliii-xliv ve Richard Tuck, 'The civil religon of Thomas Hobbes', s. 120-38.

R E L I G I O
ELEMENTORVM
PHILOSOPHIÆ
SECTIO TERTIA
DE CIVE
Per me Reges regnant et legum conditores iusta decernunt.
PARISIIS
1642
IMPERAT
OBEDIT

Saygı Değer Efendim
Devonshire Earl'ü William Hazretlerine[1]

1. Roma halkının Sensor *Marcus Cato*'nun ağzından söylediği ve *Tarquins*'in zorbalığı ve devletlerinin yönetiminin anısı neticesinde krallara karşı oluşan önyargılarını ifade eden bir söz vardır; *Krallar yırtıcı hayvanlar olarak kabul edilmelidir.* Ama Roma halkı nasıl bir hayvandı? Afrikalı, Asyalı, Makedon, Akharlı [*Achaicus*] ve ele geçirdikleri diğer milletlerin yurttaşlarının yardımıyla, bu halk neredeyse dünyanın tamamını yağmalamıştı. Öyleyse *Pantius Telesinus*'un sözleri, *Cato*'nunkinden daha az akıllıca değildir. Colline Kapısının önünde, ordusunun subaylarının karşısında, Roma'nın yıkılması gerektiğini haykırıp, içinde yaşadıkları orman ortadan kaldırılmadıkça İtalya'nın özgürlüğünün çevresinde dolaşan kurtların sonunun gelmeyeceğini söylemişti. Her ikisi de doğru olan iki söz vardır. *İnsan insanın Tanrı'sıdır* ve *İnsan insanın kurdudur.*

[1] Paragraf numaraları, orijinal metinde olmayıp, eserin 1983 yılı baskısının editörü Howard Warrender tarafından eklenmiştir.

2. İlki yurttaşların, ikincisi ise devletlerin arasındaki ilişkiler için doğrudur. Barışın ilkeleri olan adalet ve yardımlaşma bakımından yurttaşlar Tanrı'ya benzerlik gösterir. Ama devletlerin arasındaki ilişkilerde, kötü insanların şeytanlıkları, iyi insanları da, kendi korunmaları adına, vahşi ve düzenbaz olmaya, eş deyişle yabani hayvanların avcı ruhuma sahip olmaya, zorlar. İnsanlar açgözlülüğü başkarına karşı kötülük olarak kullanma eğiliminde olsalar da, kendi edimlerinin, solun sağda ve sağın solda gözüktüğü bir aynada olduğu gibi, başkalarındaki aksini gördüklerinden, doğal hak kendini koruma ihtiyacından doğan bir şeyin günah olduğunu kabul etmez.

3. Bilgeliği ile tanınan *Cato*'nun kafasındaki önyargılar sonucu aklı bir yana bırakıp, kendi halkı için mantıklı bulduğu bir şeyi krallardan esirgemesi şaşırtıcı gelebilir. Ama uzun zamandır, ne halkın lehine ne de genel çizginin yukarısında ve sıradan insanlar tarafından taktir edilebilecek istisnai bir düşünce olmadığı fikrindeyim; zira ya onu anlamazlar ya da anlasalar bile onu kendi seviyelerine çekerler. Yunanlıların ve Romalıların meşhur edimleri ve sözleri, akıl yoluyla değil ama ihtişamları ve insanların sıklıkla birbirilerine karşı kullandıkları kurt benzeri bileşen sayesinde tarihe egemen olmuştur; zira tarih, yüzyıllar ötesinden kamusal işlerin yanı sıra insanların karakterlerinin anısını da taşır.

4. Gerçek bilgelik, kısaca, her konuda gerçeğin bilgisidir. Kesin ve sonlu isimler yoluyla ortaya konan şeylerin hatırasından çıkarıldığı için, konusu, içimizdeki anlık parlamalar değil ama doğru akıldır, eş deyişle buna Felsefe denir. Zira felsefe, tekil şeylerin gözleminden evrensel ilkelere giden yolu açar.

5. Felsefe insan aklının kullanılacağı alanların sayısı kadar dala ayrılır ve konularına göre farklı adlar alır. Şekillerle ilgileniyorsa *Geometri*, hareket ile ilgileniyorsa *Fizik*, doğal hukukla ilgileniyorsa *Ahlak* ama bunların tümü biraya geldiğinde felsefeyi

meydana getirir; tıpkı kıyılarına göre denizlere burada İngiliz, orda Atlantik, bir başka yerde Hint denmesine rağmen, bunların birleşip okyanusu oluşturması gibi. Geometriciler çok ayrıcalıklı bir yer elde etmeyi başarmışlardır. Zira yıldızların gözlemlenmesinin, yeryüzünün haritasının çıkarılmasının, zamanın ölçülmesinin ve uzak mesafe yolculuklarının sonucunda insan hayatı için yaralı olan şeylerin tümü binalardaki ihtişam, savunma mevzilerinin gücü, makinelerin mükemmelliği, kısacası modern dünyayı geçmişin barbarlığından ayıran her şey, neredeyse tamamen *geometrinin* bir hediyesidir. Zira *fiziğe* borçlu olduğumuz her şeyi, *fizik* de *geometriye* borçludur.

6. Ahlak filozofları da işlerini aynı derecede başarılı bir şekilde yapmış olsalardı, beşeri bilimlerin insan mutluluğuna yapacağı daha büyük bir katkı olamazdı. Zira insan edimleri, şekillerin büyüklüğününki gibi bir kesinlikle bilinseydi, gücü sıradan insanların hak ve adaletsizlik hakkındaki yanlış fikirlerine dayanan hırs ve açgözlülük etkisiz hale getirilir ve insan ırkı öylesine bir huzura kavuşurdu ki, (nüfus artışı sonucu toprak için yapılan çatışmalar dışında) bir daha savaşmak zorunda kalmazdı.

7. Fakat kılıçların savaşı ve fikirlerin savaşı sürekli olduğundan, bugün doğal hak ve doğa yasalarına ilişkin geçmişe kıyasla daha fazla bilgiye sahip değiliz. Her iki taraf da haklarını filozofların fikirlerine dayanarak savunduğundan, bir ve aynı edim, biri tarafından övülürken, diğeri tarafından eleştirilmekte; biri o an onayladığı bir şeyi başka bir zaman kınamakta; kendi yaptığı zaman verdiği hüküm ile aynı şeyi bir başkası yaptığı zaman verdiği hüküm birbirinden farklı olmaktadır. Tüm bunlar, ahlakla uğraşan felsefecilerin bugüne kadar yazdıklarının gerçeğin bilgisine hiçbir katkı yapmamış olduğunun ve bunlara başvurmanın aklın aydınlanmasına değil ama etkileyici ve duygulara seslenen dili sayesinde boş ve gerçek üstü fikirlere yol açtığının açık işaretidir. Felsefenin bu bölümü, insanların bazen

keyifli bir şekilde bazen de kavga ederek ama asla ilerleme kaydetmeden bir ileri bir geri seyahat ettikleri yolların durumuna benzer.

8. Bu durumun tek nedeni, bu konuyla ilgilenenlerin hiçbirinin bunu öğretmek için uygun bir başlangıç noktasına sahip olmamasıdır. Zira bir bilimin başlangıç noktası, bir çemberde olduğu gibi seçeceğimiz herhangi bir nokta olamaz. Gölge bulutlarının içinde, bir akıl huzmesi belirir ve onun yol göstericiliğinde en parlak ışığa doğru kaçarız, ki burası araştırmamızın başlangıç noktasıdır, kuşkuları temizlemek için amacımızı yönelttiğimizde, aydınlanmamızın bulunması gereken yerdir. Dolayısıyla, bir yazar bu huzmeyi cahillik yüzünden kaybettiğinde veya duyguları yüzünden ondan saptığında, artık bilimin değil ama kendi yanlış yolunun izinden gitmektedir.

9. Düşüncelerimi doğal adalet hakkındaki araştırmalara yönelttiğimde, (sürekli bir herkese hakkını verme istencini ifade eden) adalet adı beni ilkin bir insanın nasıl olup da bir şeyin kendisine değil ama başkasına ait olduğunu söyleyebileceği sorusuna götürdü; ve bunun doğadan değil ama insanlar arasındaki sözleşmelerden kaynaklandığı açığa kavuştuğunda (zira insanoğlu, doğanın ortak olarak yarattığı şeyleri dağıtmıştır), bu beni her şeyin herkese ait olduğu bir anda hangi zorunluluk sonucu ve kimin çıkarı için herkesin sadece kendisine ait şeylere sahip olmayı tercih etmiştir şeklinde yeni bir soru sormaya sevk eti. Ve gördüm ki, savaş ve her türden felaket, şeyler üzerindeki ortaklıktan kaynaklanmaktadır, zira insanlar bunları kullanmak için şiddetli bir mücadeleye girerler ve doğaları gereği insanların kaçınmaya çalıştığı bir durumdur bu.

10. Bundan insan doğasına ilişkin iki kesin postulaya ulaştım; birinci postulaya göre, herkes ortak mülkiyeti kendisi kullanmak ister; ikincisi ise tüm insanları doğadaki en büyük kötülük olan vahşi bir ölümden kaçınmaya yönelten doğal akılla ilgilidir.

Bu başlangıç noktalarından hareketle, bu kısa kitapta sözleşmelerin, verilen sözlerin tutulmasının ve dolayısıyla da ahlaki erdemlerin ve kamusal görevlerin gerekliliğini en açık bir şekilde ortaya koyduğuma inanıyorum.

11. Tanrı Krallığı hakkındaki bölüm, Tanrı'nın doğal yollarla ve Kutsal Kitaplar aracılığıyla verdiği buyruklar arasında bir çelişki olmadığını göstermek için eklenmiştir. Tüm bu çalışmam boyunca, herhangi bir devletin medeni yasaları hakkında bir şey söylememeye, eş deyişle bazen kayalar bazen de fırtınalar yüzünden tehlikeli olan kıyılara yaklaşmamaya, özellikle dikkat ettim.

12. Gerçeği ararken ne kadar çaba sarf ettiğimi bilsem de, neyi başardığımı bilemiyorum; zira keşiflerimizi sevdiğimizden, onlar hakkında doğru bir hükme varamayız. Dolayısıyla bu kısa kitabı övgünüzden ziyade eleştirilerinizi duymak için size sunuyorum; zira deneyimlerim göstermiştir ki, fikirler yazarlarının ünüyle, içerdikleri görüşlerin asaletiyle veya etkileyici bir şekilde ortaya konmalarıyla değil ama uslamlamalarının gücüyle sizin teveccühünüzü kazanacaktır. Eğer siz de memnun kalıp eserimin etkili, yaralı ve ortalamanın üstünde olduğunu düşünürseniz, bunu size ithaf etmekten onur duyarım. Saygı değer Lordum; fakat eğer yanılmışsam bile, bunu, teveccühünüzü hak etmek için bana sağladığınız olanaklar karşısındaki minnettarlığımın bir ifadesi olarak alın. Yüce Tanrı'm bu fani dünyada yurttaşların en iyisi olan sizi korusun ve vadeniz dolduğunda -ve bunun uzun yıllar sonra olmasını dilerim- yerinizi Cennet eylesin.

Paris, 1 Kasım 1641
Ekselanslarının
En sadık hizmetkarı
T. H.

Okura Önsöz[2]

1. Okur, sana burada, genellikle dikkatli bir okumayı teşvik ettiği düşünülen önemli ve yararlı bir konu, onu ele alışta doğru bir metot ve doğru bir akıl, eser namına iyi bir amaç ve yazar namına ise iyi bir niyeti vaat ediyorum. Bu önsözde, kısaca bunları sana sunacağım. Bu kitap ilkin insan, daha sonra yurttaş ve son olarak da Hıristiyan olarak insanların görevlerini ortaya koymaktadır. Bu görevler, doğal ve medeni yasaların bileşenlerini, adaletin kökenini ve gücünü, (amacımın sınırları el verdiğince) Hıristiyan Dininin özünü oluşturmaktadır.

2. Antik dönemin en eski bilge kişileri, sanki yüce ve kutsal yönetme gizeminin tekil kişilerin tartışmaları tarafından kirletilmesini önlemek istermişçesine, böylesi bir öğretinin (Hıristiyan Dini ile alakalı olanlar haricinde) gelecek nesillere nazım şeklinde veya alegorinin gölgeli sınırları içinde iletilmesinin gerekliliğine inanmışlardı. Bu arada filozofların bazıları insanoğlunun

[2] 'Okura Önsöz' *De Cive*'nin ilk baskısında (1642) yer almamaktadır; 1647 tarihli ikinci baskıya eklenmiştir. Paragraf numaraları, orijinal metinde olmayıp, eserin 1983 yılı baskısının editörü Howard Warrender tarafından eklenmiştir.

yararına olan devinimleri ve şekilleri gözlemlemekle, diğerleri ise, hiç kimseye bir zararları dokunmadan, şeylerin doğasına ve nedenlerine kafa yormaktaydı. İlerleyen süreç içinde, *Sokrates*'in bu medeni felsefeye aşık olan ilk kişi olduğu söylenir; şu ana kadar hala tam olarak anlaşılabilmiş olmasa da, sivil yönetim alanındaki bulutlar arasından kendini gösterdiği söylenebilir. Bu bilime o kadar değer verirdi ki, sadece bu bölümün zekasını hak ettiğine hükmedip, felsefenin diğer tüm bölümlerini bir kenara bırakmış ve reddetmişti.

3. Ondan sonra *Platon, Aristo, Cicero* ve diğer tüm Yunan ve Romalı filozoflar ve son olarak tüm uluslardaki filozoflar, hatta sadece filozoflar değil ama boş zamanlarında beyefendiler de, böylesi bir işe giriştiler ve buna devam ettiler; sanki bu, kolay, çaba göstermeden ulaşılacak ve bu konuya doğal bir ilgi duyan herkese açık bir şeymişçesine. Onun asaletine en fazla katkı yapan şey, buna sahip olduğuna veya buna sahip olmasını gerektirecek bir durumda olduğuna inananların sahip oldukları bu şeyin görünüşü dolayısıyla duydukları memnuniyet neticesinde diğer bilimlerle uğraşan uzmanlara zeki, bilgili ve alim denmesine izin vermeleri ama kendilerine asla devlet adamı denmesini istememeleridir. Bu politik uzmanlığın üstünlüğünden dolayı, bu kavramların sadece kendilerine ait olduğuna inanıyorlardı. Her halükarda, bir bilimin asaleti nasıl değerlendirilirse değerlendirilsin, ister ait olduğu insanların asaletiyle, ister onun hakkında yazanların sayısıyla, isterse de en bilge kişilerin fikriyle, Hükümdarlara ve işi insanoğlunu yönetmek olanlara ait olan, neredeyse herkesin yanlış bile olsa ona sahip olmaktan haz duyduğu ve en büyük filozofların üzerinde çalıştıkları bu bilim kesinlikle hepsinin en asilidir.

4. Doğru bir şekilde düşünüldüğünde, eş deyişle gerçek ilkelerden kendinde doğru sonuçlar türetildiğinde ve yanlış ve retorik biçimlerinin insanoğluna verdiği zararlar düşünüldüğünde,

onun faydası, çok net bir şekilde görülür. Zira bir yanlışın entelektüel bir faaliyet olarak ele aldığımız konularda spekülasyona sebep olması, zarar değil ama sadece zaman kaybına yol açar. Fakat insanların hayatlarını yönetmek için başvurdukları konularda, hata ve hatta cehalet, zorunlu olarak suçlara, tartışmalara ve ölümlere sebep olacaktır.

5. Yol açtığı zarar çok büyük olduğundan, görevler hakkındaki bir öğretinin uygun bir şekilde açıklanması çok faydalıdır. Tiranlaşmış bir kral tebaası tarafından öldürülebilir şeklindeki bir yanlış yüzünden kim bilir kaç tane kral iyi birer insan olmalarına rağmen öldürülmüştür? Egemen bir hükümdarın belli nedenlerle belli insanlar tarafından azledilebileceği şeklindeki yanlış yüzünden kim bilir kaç insan katledilmiştir? Kralların toplumun efendisi değil ama hizmetçisi olduğu şeklindeki yanlış bir öğreti yüzünden kim bilir kaç insan öldürülmüştür? Son olarak, kralların buyruklarının adil olup olmadığına tek tek yurttaşların karar vereceğini ve buyruklarının yerine getirilmeden önce tartışılabileceğini ve hatta tartışılması gerektiğini söyleyen öğreti kim bilir kaç tane isyana neden olmuştur? Şu andaki ahlak felsefesinde de, bunlardan daha az tehlikeli olmayan birçok nokta vardır; fakat bunlara değinmeye gerek yok.

6. Adaletin bilgisini tartışmalarla açıklamak yerine masalların içine gizleyen antik düşünürlerin bunu önceden gördüğünü düşünüyorum. Böylesi sorunlar tartışılmaya başlamadan önce, hükümdarlar egemen bir güce sahip olduklarını iddia etmez, sadece onu uygularlardı. Çeşitli argümanlara dayanarak güçlerini müdafaa etmezler ama sadece kötüleri cezalandırıp iyileri korurlardı. Karşılığında yurttaşlar adaleti bireylerin yorumlarına değil ama devletin yasalarına göre ölçer ve tartışmalar değil ama yönetimin gücü sayesinde barış içinde yaşarlardı. Gerçekten de, ister bir kişinin ister bir meclisin elinde olsun, egemen güce bir çeşit görülebilir bir ilahmışçasına saygı gösterirlerdi. Ve bu nedenle de,

şimdi yaptıkları gibi, devletin düzenini alaşağı etmek için hırslı ve umutsuz adamların yanında yer almazlardı. Zira kendi güvenliklerini sağlayan şeyin güvenliğine karşı çıkmaya ika edilemezlerdi. O zamanların yalınlığı, hiç şüphesiz böylesi sofistike bir aptallığı anlayamazdı. Bu, Satürn kovuluncaya ve tebaanın kralla karşı silaha sarılabileceğini söyleyen öğretinin ortaya çıkışına kadar sürecek bir barış çağıydı, dolayısıyla bir altın çağdı.

7. Benim bu söylediğimi antik düşünürler sadece görmekle kalmayıp, aynı zamanda bunu masallarının birinde uygun bir şekilde ortaya koydular. *Jüpiter* tarafından davet edildiği bir şölende *Ixion*'un *Juna*'ya aşık olup ona kur yapmaya başladığını; *Ixion*'ya katında *Juna*'nun şeklinde bir bulut teklif edildiğini; ve buluttan doğuştan yarı insan, yarı at olan savaşçı ve huzursuz *Kentaur* ırkının ortaya çıktığını anlatmaktadırlar. Buradaki isimleri değiştirirsek, devletle ilgili en önemli konulara ilişkin toplanan ve egemen gücün kız kardeşi ve karısı olan adaleti kendi anlaklarına tabi kılmaya çalışan insanların, adaletin bir buluta benzeyen yanlış ve boş bir görünüşüne sarıldıkları için, ahlak filozoflarının kısmen doğru ve etkileyici, kısmen vahşi ve akıldışı ve tartışmaların ve cinayetlerin nedeni olan değişken dogmalarını yarattıklarını görürüz.

8. Böylesi fikirler her gün ortaya çıktığına göre, bu bulutları dağıtmak ve devletlerin yasaları dışında adil olan ve olmayana, iyi ve kötüye ilişkin otantik bir öğreti olmadığını ve bir edimin adil veya iyi olup olmadığına ilişkin sorunlarda devlet tarafından yasaları yorumlamakla görevlendirilenlere başvurulması gerektiğini doğru bir uslamlamayla göstermek isteyen biri, sadece barışa giden asil yolu değil ama aynı zamanda fesadın karanlık ve gölgeli yollarını da gösterecektir; ve bundan daha yararlı bir şey olamaz.

9. Yöntemim söz konusu olduğunda, ne kadar açık olursa olsun, retorik söylevin geleneksel yapısını kullanmanın tek başına

yeterli olmayacağına karar verdim. Aksine, bir devleti oluşturan şeylerle başlayıp, onun nasıl ortaya çıktığı, aldığı biçimler ve adaletin ilk kökeni ile devam etmem gerekiyordu. Zira bir şey en iyi, onu oluşturan şeyler ile bilinebilir. Nasıl otomatik bir saate ve diğer karmaşık aletlerde parçaların ve çarkların fonksiyonları, bu aletler sökülüp malzemeleri, şekilleri ve devinimleri ayrı ayrı incelenmediği sürece anlaşılamazsa; devletin hakkının ve yurttaşların görevlerinin incelenmesinde de, devleti gerçekten parçalara ayırmasak da öyle olduğunu düşünmemiz, eş deyişle insan doğasının ne olduğunu, bir devletin kurulması için hangi özelliklerinin uygun olduğunu ve hangilerinin olmadığını, insanların nasıl olup da birada yaşamak istediklerini anlamamız, gerekmektedir.

10. Böylesi bir yöntemi izleyerek, ilk sıraya herkesin kendi deneyimlerine dayanarak bildiği ve kabul ettiği *insanlar doğal karakterleri gereği genel bir gücün korkusu tarafından sınırlandırılmadıkça birbirlerine güvenmezler ve birbirlerinden korkarlar, bundan dolayı da herkes hakkaniyetli bir şekilde ve zorunlu olarak kendi kaynaklarına dayanarak kendi başının çaresine bakar* şeklindeki ilkeyi koydum.

11. Belki bazılarının bunu inkar ettiği gerekçesiyle, buna itiraz edeceksiniz. Gerçekten de öyle; bir çoğu bunu inkar etmektedir. Öyleyse hem onların kabul ettiğini hem de inkar ettiğini söyleyerek bir çelişkiye mi düşmüş oluyorum? Hayır, kendimle çelişmiyorum. Tersine onlar, edimleriyle kabul ettikleri şeyleri, sözleriyle inkar ediyorlar. Tüm devletlerin, komşularıyla barış içinde yaşasalar bile, sınırlarını garnizonlar, şehirlerini surlar, kapılar ve muhafızlarla koruduğunu görüyoruz. Eğer komşularından korkmuyorlarsa, tüm bunların anlamı nedir? Yasaların olduğu ve suç işleyenler için cezaların konduğu devletlerin içinde bile, yurttaşlar kendilerini savunacakları silahlar olmadan seyahat etmezler veya diğer yurttaşlara karşı kapılarını

sürgülemeden ve hatta evdeki hizmetçilere karşı sandıklarını ve kutularını kilitlemeden yatağa girmezler. İnsanların birbirlerine karşı besledikleri evrensel güvensizlik daha açık nasıl ifade edebilirler? Tüm devletler ve bireyler bu şekilde davranmakta ve birbirlerine karşı duydukları korku ve güvensizliği itiraf etmektedirler. Ama tartışmalarda bunu inkar ederler, eş deyişle başkaları ile çelişmemek adına kendileriyle çelişirler.

12. Bazıları, bu ilkeyi kabul etmenin doğrudan sadece insanların kötü olduğu değil (sert de gözükse bunu kabul etmek zorundayız zira bu, Kutsal Kitap'ta açıkça söylenmektedir) ama aynı zamanda insanların doğaları gereği kötü olduğu (ama bunu Tanrı'ya bir saygısızlık etmeden yapamayız) sonucuna yol açacağı düşüncesiyle, buna karşı çıkmaktadır. Fakat bu ilkeden insanlar doğaları gereği kötüdür sonucu çıkmaz. Zira iyi ile kötüyü birbirinden ayıramayacağımızdan, iyilerden daha az sayıda kötü insan olsa bile, dürüst ve iyi insanlar mümkün olan her yolla kendilerini korumak için diğerlerini izleme, onlara güvenmeme, tedbirli olma ve diğerlerinden daha güçlü olma ihtiyacı içindedirler. Yine de, kötü olanların doğaları gereği böyle olduğu sonucuna varamayız. Zira hoşlarına giden her şeyi isteme ve korku ve kızgınlıkla kendilerini tehdit eden kötülüklerden kaçmak veya onları bertaraf etmek için ellerinden gelen her şeyi yapma şeklindeki bu karakter, bir hayvan olarak doğdukları için doğaları gereği, eş deyişle doğuşla gelen, bir şey olsa da, bu durumda genellikle bunların kötü bir şey oldukları düşünülmez. Zira hayvansal bir doğadan kaynaklanan duygular, her ne kadar bunlardan kaynaklanan edimler bazen, eş deyişle göreve zararlı veya aykırı olduklarında, kötü olsalar da, kendi başlarına kötü değildir.

13. Çocuklar istedikleri her şey kendilerine verilmez ise ağlar, kızar ve hatta analarına ve babalarına el kaldırırlar ve doğa onları böyle davranmaya sevk eder. Ama ne onları suçlayabiliriz ne de onlar kötüdür; çünkü, ilkin, hiç kimseye zarar veremezler

ve daha sonra akıllarını kullanamadıklarından tüm görevlerden tamamen muaftırlar. Fakat büyüdüklerinde ve başkalarına zarar verebilecek bir güce eriştiklerinde de böyle yapmaya devam ederlerse, artık kötü olmaya ve bu şekilde adlandırılmaya başlarlar. Bundan dolayı, kötü bir insan daha çok gürbüz bir oğlan çocuğuna veya çocukça bir akla sahip bir insana benzer ve kötülük ise, zarar hakkında terbiye edilmiş ve eğitilmiş bir doğa tarafından yönetilmesi gerek bir yaşta, insandaki akıl eksikliğidir. Öyleyse doğadan aldıkları bir terbiye ve akıl yürütmeden mahrum oldukları için insanlar doğa tarafından kötü yaratılmıştır demedikçe, insanların arzu, korku, kızgınlık ve benzeri hayvani duyguları doğadan aldıklarının ama yine doğa tarafından kötü yaratılmadıklarının kabul edilmesi gerekir.

14. Bundan dolayı, ortaya koyduğum bu temel üzerinden, ilkin sivil toplum dışında insanların halinin (ki buna doğa durumu da denebilir) herkesin herkesle savaşından başka bir şey olmadığını ve bu savaşta herkesin her şey üstünde bir hakka sahip olacağını; ikinci olarak, bu durumun sefaletini kavradıkları anda, insanların doğaları gereği bu sefil ve nefret edilesi durumdan kurtulmak isteyeceklerini; ama bunu sadece her şey üzerinde sahip oldukları haktan feragat edecekleri sözleşmeler yaparak başarabileceklerini gösterdim. Daha sonra, sözleşmelerin doğasının ne olduğunu, sözleşmelerin geçerli olabilmesi için hakların bir kişiden diğerine nasıl devredilmesi gerektiğini; benzer şekilde barışı tesis etmek için hangi hakların kime devredilmesi gerektiğini, eş deyişle doğru bir şekilde doğa yasaları olarak da adlandırılabilen aklın buyruklarının neler olduğunu açıklamaya ve bunların doğruluğunu göstermeye ve kesinleştirmeye giriştim. Bunlar kitabın *Özgürlük* başlıklı kısımında yer almaktadır.

15. Bu temel üzerinde, devletin ne olduğunu, alabileceği kaç biçim olduğunu, nasıl ortaya çıktığını; devlet kurmayı amaçlayan bireylerin hangi haklarını egemen yöneticiye, ister bir kişi

ister bir meclis, devretmek zorunda olduklarını; ve bu devrin vazgeçilmez bir şey olduğunu ve bu olmadan devletin ortaya çıkamayacağını ve savaş hakkı olan herkesin her şey üzerindeki hakkının devam edeceğini gösterdim. Daha sonra Monarşi, Aristokrasi, Demokrasi, pederşahi hakimiyet ve efendinin hakimiyeti gibi farklı devlet türleri arasında bir ayrıma gidip, nasıl oluştuklarını gösterdim ve her bir biçimin sahip olduk avantajları ve dezavantajları karşılaştırdım. Daha sonra, devletin yok olmasına neden olan şeyleri ve egemen gücü kullananların görevlerini ele aldım. Son olarak, yasaların ve suçun doğasını açıklayıp, yasa tavsiye, sözleşme ve hakkı birbirinden ayırdım. Tüm bunlar *Yönetim* başlığı altında yer almaktadır.

16. *Din* başlıklı son bölümde ise, daha önce us yoluyla kanıtladığım egemenlerin yurttaşlar üzerinde sahip olduğu hakların Kutsal Kitaplarla çelişmediğini göstermeyi amaçladım. İlkin bunun Tanrı'nın egemenlere doğa, eş deyişle doğal akılın buyrukları, yoluyla buyruklar verdiği İlahi hakla çelişmediğini; ikinci olarak, bunun Tanrı'nın eski sünnet Ahidi yoluyla Yahudiler üzerinde kurduğu özel yönetimin teşkil ettiği İlahi hakla; üçüncü olarak, bunun Tanrı'nın vaftiz Ahidi yoluyla Hıristiyanlara buyruklar verdiği İlahi hakla çelişmediğini; sonuç olarak, egemenlerin haklarının veya devletin hakkının dinle hiçbir çelişkisi olmadığını gösterdim.

17. Son olarak, gökyüzü krallığına girmek için vazgeçilmez görevlerin neler olduğunu gösterdim; buna dayanarak, evrensel olarak kabul görmüş yorumlara uygun bir şekilde, Kutsal Kitap'taki metinlerden Hıristiyan yurttaşların Hıristiyan Hükümdarlarına karşı borçlu olduklarını gösterdiğim itaatin Hıristiyan Dini ile çelişmediğini çok açık bir şekilde kanıtladım.

18. Yöntemimi gördüğünüze göre, şimdi de bunu kaleme almamdaki nedene ve amaca kulak verin. Kendi entelektüel zevkim için felsefe ile ilgileniyordum ve her bir dalında ilk ilkeleri

bir araya getiriyordum. Bunları üç kısım olarak tasarlamıştım ve sırayla bunları kaleme alıyordum. İlk kısımda beden ve onun genel özelliklerini, ikinci kısımda insan ve onun belli yetileri ve duygularını, üçüncü kısımda ise devlet ve yurttaşların görevlerini ele alacaktım. Böylece ilk kısım ilk felsefeyi ve fiziğin belli ilkelerini içerecekti. Burada zaman, mekan, neden, güç, ilişki, oran, nicelik, şekil ve devinim işlenecekti. İkinci kısım ise, görünüm, bellek, anlak, uslamlama, iştah, istenç, iyi, kötü, ahlak ve ahlak dışı ve benzeri başlıkları içerecekti. Üçüncü kısma geldiğimizde, bunun ne hakkında olduğunu ise zaten söyledim.

19. Bunlar üzerinde çalıştığım, ağır ve zahmetli bir şekilde bunları bir düzene sokup kaleme aldığım bir anda (zira retorik bir çalışma ortaya çıkarmak istemiyordum), iç savaşın patlamasından birkaç yıl önce, yaklaşan bir savaşı haber verircesine, ülkem yönetim hakkına ve yurttaşların borçlu olduğu itaate ilişkin sorunlarla kaynamaya başlamıştı. Diğerlerini bir kenara bırakıp bu üçüncü kısmı bitirmek için gösterdiğim acelenin nedeni buydu. Böylece, akıl yoluyla bilinebilecek kendi ilkelerine dayandığı için önceki kısımlara ihtiyaç olmadığını gördüğüm son sırada yer alan bu kısım, ilk olarak ortaya çıktı.

20. Bunu övgü almak için değil (böyle yapmış olsam bile, birkaç istisna dışında övgüden hoşlananlar bunu hak etmek için her şeyi yaparlar şeklindeki bir gerekçeyle kendimi savunurdum) ama senin için yaptım, ey okur. Umudum odur ki, burada sunduğum öğretiyi kavradığında ve özümsediğinde, devletin huzurunu bozmaktansa, özel yaşamındaki çeşitli rahatsızlıklara (insan ilişkilerinde her zaman çeşitli rahatsızlıklar vardır) sabırlı bir şekilde göğüs gereceksin. Umudum odur ki, yapmayı düşündüğün şeylerdeki adaleti tekil yurttaşların sözleri veya tavsiyelerine göre değil ama devletin yasalarına göre ölçüp, hırslı adamların senin kanını dökerek güç kazanmalarına izin vermeyeceksin. Umudum odur ki, savaşa gitmektense mevcut durumunun (her ne

kadar bu en iyisi olmasa da) keyfini sürmenin daha iyi olacağını düşünüp, öldükten veya öldürüldükten sonra gelecek iyi zamanları başka insanlara bırakısın.

21. Sivil yargıçlara tabi olmayı reddedip, kamusal yüklerden muaf olmayı istemesine rağmen bir devlet içinde yaşamayı ve onun tarafından şiddete ve adaletsizliklere karşı korunmayı talep edenleri düşman ve yıkıcı olarak kabul edip, size açıkça veya gizli bir şekilde söyledikleri şeyleri düşüncesizce Tanrı Kelamı olarak kabul etmemenizi umarım. Daha açık konuşacağım. Eğer bir vaiz veya günah çıkartan biri sözlerinin Tanrı Kelamı'na uygun olduğunu ve buna dayanarak bir egemenin veya egemenin emri olmaksızın her hangi birinin hakkaniyetli bir şekilde öldürülebileceğini veya yurttaşların isyanlara, komplolara veya devletlerinin aleyhine sözleşmelere hakkaniyetli bir şekilde katılabileceğini söylerse, ona inanmayın ve onun adını [yetkililere] bildirin. Bunları onaylayan biri, bu eseri kaleme almamdaki amacı da onaylamış olur.

22. Son olarak, bu çalışma boyunca, amacım; ilkin belli edimlerin adil olup olmadığının kararını vermek değil ama bunu yasalara bırakmaktı. İkinci olarak, her hangi bir devletin yasaları hakkında bir şey söylemedim, eş deyişle yasaların ne olduğundan ziyade Yasa'nın ne olduğunu ortaya koydum. Üçüncü olarak, yurttaşların *Aristokratik* veya *Demokratik* bir devlete borçlu oldukları itaatin *Monarşik* bir devlete borçlu olduklarından daha az olduğu şeklinde bir izlenim vermekten kaçındım. Zira onuncu bölümde Monarşinin diğer devlet biçimlerine kıyasla daha fazla avantaja sahip olduğunda ısrar etmiş olsam da (bu, tanıtlamadığım ama bir olasılık olarak ortaya koyduğumu kabul ettiğim tek konudur), her devlete eşit ve en büyük gücün verilmesi gerektiğini her yerde açıkça söyledim. Dördüncü olarak, yurttaşların itaatinin altını oyan ve devleti güçten düşürenler hariç, teologların öğretilerini tartışmaktan imtina ettim. Son olarak,

yayınlanmaması gereken bir şeyi hızlı bir şekilde yayınlamamak adına; yazdıklarımın derhal insanlara sunulmasına izin vermeyi reddettim ve özel birkaç kopyayı dostlarıma dağıtım ve böylece diğer insanların tepkilerini görüp yanlış, sert ve belirsiz gözüken yerleri düzeltme, yumuşatma ve açıklama imkanım oldu.

23. Kitabımın Kilise adamlarını karşısında sivil iktidarının orantısız bir şekilde artırılması, tarikatçılara karşı inanç özgürlüğünün ortadan kaldırılması, avukatlara karşı egemenlerin medeni yasalardan muaf tutulması gibi konularda çok sert bir şekilde eleştirildiğini gördüm. Hepsi sadece kendi konumlarını savunduklarından, eleştirileri beni harekete geçirmedi, sadece bu düğümleri daha sıkı atmamı sağladı.

24. Fakat insan doğasına, doğal hakka, sözleşmelerin doğasına ve devletin ortaya çıkışına ilişkin ilkeler yüzünden, duyguları değil ama kendi uslamlamaları neticesinde kafaları karışanlar için, belli yerlere beni eleştirenleri tatmin edeceğini düşündüğüm notlar ekledim. Son olarak, bu kitabın hedef aldıkları ve farklı fikirlerden rahatsız olan bir duyarlılığa sahip olanlar dışında kimseyi incitmemeye azami gayret sarf ettim.

Tüm bu nedenlerden ötürü, belirsiz veya gereğinden daha sert bir şekilde ifade edilen bir şey gördüğünde sabırlı olacak kadar iyi olman için sana yalvarıyorum ey okur; zira bunlar bir partizanın değil ama barış için tutkulu olan ve ülkesinin içinde bulunduğu felaketten haklı olarak duyduğu üzüntü yüzünden hoşgörüyü hak eden birinin sözleridir.

ÖZGÜRLÜK

BÖLÜM I

Sivil Toplumun Dışında İnsanın Durumu Üzerine

1. İnsan doğasının yetileri dört çeşide indirgenebilir: *Fiziksel kuvvet*, *deneyim*, *akıl* ve *duygular*.[3] Bunlar, takip edecek öğretinin başlangıç noktasıdır. İlk önce, bu yetilerle donanmış insanların birbirlerine karşı olan tavırlarını tarif edeceğiz; toplum ve kendilerini diğerlerinin şiddetinden korumak için uygun doğup

[3] Elinizde bulunan bu çeviri *De Cive*'nin 1647 tarihli İngilizce çevirisi temel alanırak yapılmıştır. Bununla birlikte eserin, Hobbes henüz Fransa'da sürgünde bulunduğu sırada yayınlanan 1642 tarihli ilk baskısı, 1647 yılı baskısına göre çeşitli farklılıklar içermektedir. Örneğin Okuyucuya Önsöz, 1647 baskısına eklenmimtir. Dahası, 1642 baskısı şöyle başlamaktadır: "*Bir önceki kısımda insan doğası, gerek vücudım gerekse de zihnin yetileri açısından tanımlanmıştır; bunlar ayrıca dört türe indirgenebilir: Bedensel güç, Deneyim, Akıl ve Duygu. Bu bölüme insanın durumunu diğer bir ifade ile bu doğal yetilerle donatılmış insanların birbirlerine karşı nasıl bir tavır içinde olduklarını göstererek başlayacağız...*" Hobbes'un 1642 baskısında atıfta bulunduğu önceki bölümler, *Elements of Philosophy* üçlemesinin *De Cive*'den önce gelen iki kısmıdır; vücudun genel özelliklerinin ortaya konduğu *De Corpore* ve insanın doğasının ortaya konduğu *De Homine*. Bu iki baskı arasındaki bir diğer farklılık ise, Hobbes'un 1647 tarihli baskıya, eserine dönük eleştirileri cevaplandırmak için eklediği notlardır. Bunlar, ilgili paragrafın hemen sonunda verilmektedir. -çn.

doğmadıklarını ve hangi yetinin bunu sağladığını soracağız. Bundan sonra, bu amaç doğrultusunda kaçınılmaz olarak benimsemek zorunda oldukları siyasetin açıklanmasına ve insanlar arasındaki toplumsallığın ve barışın koşullarının, diğer bir adla temel *doğa yasalarının* neler olduğunu ortaya konmasına geçeceğiz.

2. Toplumsal ilişkiler üzerine kalem oynatan geçmişteki yazarların çoğunluğu, insanın toplum için uygun doğmuş(*) bir hayvan olduğunu, ya varsayarlar ya da ispatlamaya çalışırlar - Yunanca ifadesiyle *zoon politikon*. Bu temel üzerinden bir sivil öğreti inşa ederler; sanki barışın korunması ve tüm insan ırkının yönetilmesi için insanların bu yazarlar üzerinde fazla düşünmeden yasa dedikleri belli sözleşmelere ve koşullara rıza göstermelerinden fazlasına gerek yokmuşçasına. Bu aksiyon çok yaygın bir şekilde kabul görse de, yanlıştır; bu hata insan doğası hakkındaki gerçeküstü bir görüşten kaynaklanmaktadır. İnsanların birbirlerinin varlığının ihtiyaç duymasının ve insanlarla biraraya gelmekten hoşlanmalarının nedenlerine yakından bakacak olursak, bunun doğa gereği başka türlü olamayacağı değil ama bunun sadece bir tesadüf olduğu sonucuna varırız. Zira insan diğer insanlara karşı doğal bir sevgi besleseydi, eş deyişle onları dostları olarak sevseydi, herkesin herkesi insan olduğu için eşit derecede sevmemesi veya arkadaşlığı diğerlerinden daha değerli ve yararlı insanların arkadaşlığını tercih etmeleri için hiç bir neden olmazdı. Öyleyse doğa gereği, biz onların arkadaşlığını değil ama onlardan gelecek şan ve yararın [*commodum*] peşindeyiz. Bu asıl olarak peşinden koştuğumuz şeydir, arkadaşlar ikincildir. İnsanların biraraya gelmekteki amacı karşılaştıklarında yaptıklarından çıkartılabilinir. Eğer iş için toplanmışlarsa herkes çıkar peşindedir, arkadaşlık değil. Eğer neden sosyalleşmekse, sevgiden ziyade karşılıklı korkuya dayanan bir çeşit politik bir ilişki gelişir; bu, bazen bir hizip için olsa bile, asla iyi niyet değildir.

Diğer eğlenmek için biraraya gelmişlerse, insanlar en büyük zevki kendileri hakkındaki iyi fikirleri başkalarının küçük düşmesi veya zayıflığı ile karşılaştırmaktan doğan bir çeşit eğlendirici olaylardan alır (tıpkı dalga geçmekte olduğu gibi). Bu bazen zararlı veya saldırgan bir amaç gütmese de, bu hâlâ asıl onları eğlendirenin sosyalleşme değil şanlarının olduğunun açık bir kanıtıdır. Ama bu tür toplumsal biraraya gelmelerde sıkça görülen şey, orada bulunmayan insanlara saldırılması; sözleri, edimleri ve tüm yapıp ettikleriyle dalga geçilmesi, onların kınanmasıdır; orada bulunan ve başkalarıyla konuşanlar da, orayı terk ettikleri an aynı davranışlarla karşılaşmaktan kurtulamazlar ve bundan dolayı da, en son terk eden olmak her zaman akıllıca bir şeydir. Bunlar sosyalleşmenin gerçek tatlarıdır; bunlara doğa gereği, eş deyişle her hayvanda bulunan duygular yoluyla, itiliriz, taaki kötü bir deneyim veya iyi bir tavsiye sonucu mevcut zevklere dönük iştahımızın geçmişin anıları tarafından mahvedildiğini ve bu tatlar olmadan bu konu üzerine konuşan en iyi hatiplerin bile yavan ve boş olduğunu anlayancıya kadar (her ne kadar bazıları bunu hiçbir zaman anlamasalar da). Ve eğer insanlar bir masa etrafında oturup hikayelerini karşılıklı anlatırken biri kendi hakkında bir şey söylerse, kalanların hepsi de gayet istekli bir şekilde kendi haklarında konuşmaya başlar; eğer biri sansasyonel bir şey söylerse, öbürleri de aynısını yapar, tabii anlatacak böyle bir şeyleri varsa, yoksa uydururlar. Son olarak diğer insanlardan daha zeki olan filozoflara gelecek olursak, biraraya geldiklerinde hepsi diğerlerine ders verir; aslında hepsi usta olarak kabul edilmek ister, aksi bir durumda sadece diğer tüm insanlar gibi birarada oldukları insanları sevmemezlik etmez ama aynı zamanda onlara olan kızgınlıklarının üstüne giderler. İnsan davranışlarının üzerine eğilen herkesin deneyimleri açıkça göstermektedir ki, iradi temasların tümü ya karşılıklı bir ihtiyacın ya da şan peşinden koşmanın bir sonucudur; bundan dolayı da, insanlar bir

araya geldiklerinde, elde etmek istedikleri şey ya kendileri için bir yarar ya da bir arada bulunduğu insanların gözündeki şöhret veya şandır. Us da *istenç*, *iyi*, *onur* ve *çıkarın* gerçek tanımlarından hareketle aynı sonuca ulaşır. Zira toplum iradi bir düzenleme olduğuna göre, her toplumda amaçlanan şey istencin bir nesnesider, eş deyişle tüm üyelerine kendisi için iyi olarak gözüken şeydir. İyi gözüken şey mutluluk vericidir veya (vücudun) organları ya da zihnin üzerinde bir etkisi vardır. Zihinsel bütün zevkler ya gurur (veya insanın kendisi hakkında sahip olduğu iyi bir fikir) ya da son kertede gurur ile ilintilidir; diğerleri tensel veya bununla alakalıdır ve tümü çıkar adı altında toplanabilir. Tüm toplum, bundan dolayı, ya çıkarın ya da gururun peşinden koşulabilmesi için vardır; eş deyişle arkadaşlığın değil benlik sevgisinin bir ürünüdür. Yine de, büyük ve köklü hiçbir toplum gurur arzusu üzerine inşa edilemez. Bunun nedeni bir kıyaslamayı ve üstünlüğü içerdiğinden ve ayrıca başkaları ile bir araya gelme, bir insan başkalarına dayanmadan yapabildikleri oranında değerli olduğu ve insanın kendisini gururlandırmak konusunda usunu geliştiremeyeceğinden, gururlu olmanın, tıpkı onur gibi eğer herkes buna sahipse hiçbir anlamı olmamasıdır. Bundan dolayı, korkunun yokluğunda insanların toplum yerine hakimiyete daha yüksek bir istekle sarıldığından hiç kimsenin bir şüphesi olmasın. Bu nedenle büyük ve köklü toplumların kökenine karşılıklı sevgi değil ama insanların birbirine karşı duydukları korkunun(*) konması gerekir.

Uygun doğmuş] *İnsanların gerçekten de toplumları kurduğunu ve hiç kimsenin toplum dışında yaşamadığını ve herkesin birbiriyle oturup konuşmayı istediğini gördüğünüzden, insanın toplum için uygun doğmadığında ısrar ederek bir sivil öğretinin hemen başında okuyucunun önüne bir engel çıkartmak tuhaf bir aptallık olarak görülebilir. Bunu açıklayacak birşeylerin söylemesi zorunlu. Aslında doğası gereği, eş deyişle doğduğu andan itibaren, bir insanın ebedi*

bir yalnızlığa tahammül etmesi çok zordur. Zira çocukların yaşayabilmek, yetişkinlerin ise iyi bir yaşam sürebilmek için başkalarının yardımına ihtiyacı vardır. Bundan dolayı ben doğanın itmesiyle başkalarının arkadaşlığını aradığımızı inkar etmiyorum. Ancak sivil toplumlar sadece insanların biraraya toplanması değildir; onlar, oluşumları için sağlam bir inanca ve sözleşmeye ihtiyaç duyan ittifaklardır. Çocuklar ve eğitimsizler kuvvetleri konusunda cahildir ve toplumun yokluğunda nelerin kaybolacağını bilmeyenler onun yararlılığından da habersizdir. Bundan dolayı, birinciler topluma katılamazlar, çünkü onun ne olduğu bilmezler ve ikinciler ise bunu umursamaz çünkü onun yaptığı iyilikleri bilmezler. Dolayısıyla, tüm insanların (hepsi de bir bebek olarak dünyaya geldiğine göre) toplum için uygun doğmadığı aşikardır; ve çoğu da (belki çoğunluğu) zihinsel hastalıklar veya eğitim eksikliği yüzünden hayatları boyunca öyle kalırlar. Yine de bir çocuk ve yetişkin olarak bir insan doğasına sahiptirler. Bu nedenle, insan topluma doğa yoluyla değil ama eğitim yoluyla uygun hale getirilir. Dahası insanlar toplumu arzulayacak bir şekilde doğmuş olsaydı bile, bundan topluma girmek için uygun araçlarla donatıldığı sonucu çıkmaz. İstemek bir şeydir yetenek bir başka şey. Zira toplumun onsuz var olamayacağı eşit koşulları küstahça reddedenler bile, onu istemektedir.

Birbirlerine karşı duydukları korku] *Şöyle bir itiraz yapıldı: İnsanarın karşılıklı korku yoluyla bir toplum içinde birleşecekleri doğru değildir; tersine eğer birbirlerinden gerçekten bu kadar çok korkmuş olsalardı, birbirlerini görmeye bile tahamül edemezlerdi. Bu itirazı yapanların korkmanın gerçekten korkmaktan başka bir şey olmadığına inandığını düşünüyorum. Fakat bu kelimeyle gelecekteki kötülüklere ilişkin tüm öngörüleri kast ediyorum. Buna göre sadece kaçmak değil ama aynı zamanda korkudan doğan güvensizlik, kuşku, tedbirli olma ve önlem alma da korkmuş bir insanın karakteristik özelliklerdir. Yatağa giderken insanlar*

kapılarını kilitlerler; yolculuğa çıkmadan önce silahlarını alırlar çünkü soyguncudardan korkarlar. Ülkeler, komşularının korkusuyla, sınırlarını kulelerle, şehirlerini surlarla korur. Savaşa tamamen hazır en güçlü ordu bile, zaman zaman barış görüşmelerine girişir. Çünkü birbirlerinin gücünden ve yenilme riskinnden korkarlar. İnsanlar koktukları için tedbir alırlar -eğer başka çareleri yoksa kaçarak ve saklanarak ama çoğunlukla silah ve savunma araçları kullanarak; bunun sonucu ileri doğru bir adım atma riskini aldıklarında, herkesin diğerlerinin zihnini anlamaya çalışmasıdır. Ve sonunda dövüşürlerse, zaferin neticesi olarak bir devlet doğar; eğer bir anlaşmaya varırlarsa, devlet bir uyumun neticesinde kurulur.

3. İnsanlar arasındaki karşılıklı korkunun nedeni kısmen aralarındaki doğal eşitlikte kesmen de bir birlerine zarar verme isteğinde yatmaktadır. Dolayısıyla başkalarından gelecek bir güvenliği umut edemeyiz bunu kendimizin alması gerekir. Tamamen gelişmiş bir adama bakın ve insan bedeninin (zira eğer çökerse, onunla birlikte tüm kuvveti, gücü ve aklı da yok olur) ne kadar kırılgan olduğunu; en güçsüz insanın için bile kendisinden güçlü birini öldürmenin ne kadar kolay olduğunu görün. Kendi gücünüze ne kadar güvenirseniz güvenin, doğa tarafından diğerlerinden daha üstün yaratıldığınıza inanamazsınız. Birbirlerine karşı eşit gücü olanlar eşittir; ve en büyük güce, öldürme gücüne, sahip olanlar, aslında eşit güce sahiptir. Bundan dolayı, doğa gereği tüm insanlar eşittir. Aramızdaki mevcut eşitsizlikler medeni yasaların sonucudur.

4. Doğa durumunda, aynı nedenden ötürü ve eşit şiddette olmasa da, her insanda bir zarar verme isteği vardır. Biri doğanın eşitliğine riayet edip diğerlerine kendisine tanıdığı hakkı tanır; bu, kendi kapasitesini doğru ölçen makul bir insanın işaretidir. Diğeri, kendisinin diğerlerinden üstün olduğunu düşünüp, kendisine her hakkın tanınmasını ve kendisi için diğerlerinden

daha fazla bir şan talep eder; bu, saldırgan bir karakterdir. Bu durumda, zarar verme isteği beyhude bir gururdan [*inanis gloria*] ve insanın kendi gücünü olduğundan fazla görmesinden kaynaklanmaktadır. Birinci kişi için ise, bu, mülkünü ve özgürlüğünü diğerine karşı koruma ihtiyacıdan kaynaklanmaktadır.

5. *Entellektüel zıtlaşmalar da çok ciddidir;* bu çeşit bir çekişme kaçınılmaz olarak en kötü anlaşmazlıkların doğmasına neden olur. Zira açık bir kavga bir yana, basit bir anlaşmazlık bile saldırgancadır. Bir konuda biriyle aynı fikirde olmamak, açıkça onu o konuda yanlış yapmakla suçlamaktır; tıpkı çok sayıda konuda birinden farklı düşünmenin ona aptal demekle aynı şey olması gibi. Bu, en korkunç savaşların, dini veya kamusal politikalara ilişkin mücadeleye girdiklerinde aynı dinin farklı tarikatları ve aynı ülke içindeki farklı fraksiyonlar arasında olma olgusandan açıkça görülmektedir. Ve kalbin tek mutluluğu ve zevki kendini diğerleriyle kıyaslayıp, kendisi hakkında daha üstün bir fikir oluşturabilme olduğuna göre; insanlar bazen gülerek bazen de kelimelerle, jestler ve benzeri işaretlerle diğerlerini küçümsemekten veya onlara nefretlerini göstermekten kendilerini alıkoyamazlar. Bundan daha saldırganca bir şey olamaz, hiçbir şey bunun kadar birini incitemez.

6. Fakat insanların birbirine zarar verme isteğinin en sık görülen nedeni, ortak bir şekilde kullanamadıkları ve bölüşemedikleri aynı şeyi aynı anda istedikleri zaman ortaya çıkar. Bunun sonucu, bu şeyin daha güçlünün elinde kalmasıdır. Ama kim daha güçlü? Buna dövüş karar verir.

7. İnsanın doğal aç gözlülüğünden kaynaklanan bu kadar çok tehlikenin ortasında, kendimizi düşündüğümüz için suçlanamayız; aksi takdirde hiçbir şey isteyemeyiz. Zira her insan kendisi için iyi olanı arzulamak ve kötü olandan, en başta da doğal kötülüklerin en büyüğü olan ölümden, kaçınmak zorunda kalır; bu, taşın yere düşmesi kadar güçlü ve doğal bir zorunluluktur.

Bundan dolayı, birinin bedenini ve uzuvlarını ölüme karşı savunmak ve onları korumak için elinden gelen her şeyi yapmasında saçma, anlaşılmaz ve doğal akla aykırı hiçbir şey yoktur. Ve doğal akla aykırı olmayan bir şey, herkesin kabul ettiği gibi, adil bir şekilde ve bir *Hakka* dayanarak yapılır. Zira *Hak* kavramı ile kesin olarak kastedilen şey, insanın tüm doğal yetilerini doğal akla uygun bir şekilde kullanabilme özgürlüğüdür. Bundan dolayı doğal *Hakkın* ilk temeli *herkesin elinden geldiğince yaşamını ve uzuvlarını korumasıdır.*

8. Fakat bir amaca dönük hak, bu amaç için gerekli araçlara ilişkin hakkın inkar edilmesi durumunda bir anlam ifade etmez. Bundan, insanlar kendilerini korumak hakkına sahip oldukları gibi, aynı zamanda *sayesinde kendisini koruyabileceği her aracı kullanma ve her edimde bulunma hakkına sahip olduğu* sonucu çıkar.

9. Doğa yasası gereği, kullanacağı araçların ve bulunma niyetinde olduğu edimlerin yaşamı ve uzuvlarının korunması için gerekli olup olmadığı konusunda *herkes kendisinin yargıcıdır.* Zira karşılaştığım tehlikelere ilişkin kendi kendinin yargıcı olmam doğru akla aykırı olmuş olsaydı, buna başkasının karar vermesi gerekirdi; benimle ilgili bir konuda bir başkası yargıda bulunduğuna göre, doğa gereği ikimizin de eşit olması temelinde, onunla ilgili konuların yargıcı da ben olurum. Bundan dolayı, konuya ilişkin görüşünün benim korunmam için yararlı olup olmadığı konusunda bir hükme varmam doğal aklın, eş deyişle doğal hakkın, bir gerekliliğidir.

10. Doğa her insana *her şey üzerinde bir hak vermmiştir.* Eş deyişle, saf doğa durumunda(*) ve insanlar birbiriyle yaptığı sözleşmeler yoluyla kendilerini bağlamadan önce, herkese herhangi birine istediğini yapma, arzuladığı ve elde edebileceği herşeye sahip olma, bunları kullanma ve bunların tadını çıkarma izni verilmişti. Argüman şöyledir: Birinin istediği birşey tam da

onu istemiş olduğu için bu kişiye iyi gözükür ve bu şey ya onun korunmusına katkıda bulunmaktadır ya da en azından ona öyle gözükmektedir (ve bir önceki paragrafta onu bu şeyin gerçekte öyle olup olmadığına karar verecek yargıç yapmıştık ve bundan dolayı gerekli olduğuna hükmettiği bir şeyin öyle kabul edilmesi gerekir). Yedinci paragraf gereğince de, eğer hayatın ve uzuvların korunması için gerekli ise, bu şeyler *doğal hak gereği* yapılır ve bunun böyle olduğunun kabul etmek gerekir. Bundan doğa durumunda insanlara her şeye sahip olma ve her şeyi yapma izni verildiği sonucu çıkmaktadır. Ve aşağıdaki sözle kastedilen budur, *doğa her şeyi herkese vermiştir*. Bu, aynı zamanda doğa durumunda hakkın [*ius*] tek ölçütü çıkardır. [*utilitas*] şeklindeki sonucun da temelidir.

Saf doğa durumunda] *Bundan tamamen saf doğa durumunda birine, en azından bir insana, yapılan hiçbir şeyin adaletsizlik olmadığı anlaşılmalıdır. Ve bu böylesi bir durumda Tanrı'ya karşı günah işlenemeyeceği veya doğa yasalarının ihlal edilemeyeceği demek değildir. Ziran insana karşı yapılan haksızlıklar insan yapımı yasaların olduğunu varsayar ve doğa durumunda bunlar mevcut değildir. Dikkatli bir okuyucu, son bir kaç paragrafta tanıtlanan önermenin doğruluğunun bu olduğuna dikkat edecektir. Fakat belli bazı durumlarda sonucun sertliği öncülünün anlarını defettiğinden, argümanımı genişletip onun ilk bakışta anlaşılabilmesini sağlayacağım. Her insan kendisini koruma hakkına sahiptir (yedinci paragraf gereği), bundan dolayı bu amaç için gerekli her yolu kullanma hakkına sahiptir (sekizinci paragraf gereği). Gerekli araçlar, insanın kendisinin öyle olduğuna hükmettiği şeylerdir (dokuzuncu paragraf gereği). Bundan dolayı korunması için gerekli olduğuna hükmettiği herşeye yapmaya ve her şeye sahip olmaya hakkı vardır. Bunu gerçekten yapan bir kişinin kararında, ne yapılmışsa hak gereği yapılmıştır; bu bir haksızlık olsa bile hakka dayanarak yapılmıştır. Dolayısıyla, III. bölümde*

açıklandığı[4] *üzere, birinin birşeyin kendi korunmasına yardımcı olduğunu söyleyip ama bunun gerçekten böyle olduğuna inanmamasında olduğu gibi, doğa durumunda bir insanın doğa yasalarına karşı günah işleyebileceği doğrudur. Buna karşı, babasını öldüren evladın babasına haksızlık [**injuria**] yapıp yapmadığı şeklindeki bir soru yöneltilmiştir. Buna şöyle cevap verdim: Doğa durumunda evlat, doğduğu an korunmasını borçlu olduğu kişinin, eş deyişle IX. bölümde gösterildiği gibi annesi, babası veya ona bakan başka birinin, gücü ve otoritesi altına giren biri olarak anlaşılmaz.*

11. Fakat böylesi ortak bir *hakkın* insanlara hiçbir faydası yoktur. Zira bu hakkın etkisi neredeyse bu hakkın hiç olmaması ile aynıdır. Zira biri birşey için bu benim diyebilse bile, eşit *hakka* ve eşit güce dayanarak aynı şey üzerinde iddia sahibi olan komşuları yüzünden, bu şeyin tadım çıkaramaz.

12. İnsanların birbirlerini çileden çıkarmak şeklindeki doğal eğilimlerinin kaynağı tutkular ve özellikle de boş bir kendine güven ise de, buna artık sayesinde herkesin bir insanın bir hakka dayanarak saldırdığı diğerinin bir hakla dayanarak buna karşı koyduğu herkesin her şey üzerindeki hakkını da eklemeniz gerekir; bunu ayrıca az sayıda insan ve kıt kaynaklarla yok etmek ve boyunduruk altına alma niyetiyle saldıran düşmanlara karşı önceden tedbir almanın ne kadar zor olduğunu eklerseniz, insanların bir toplum olarak biraraya gelmeden önceki durumunun savaş ama basit bir savaş değil herkesin herkese karşı savaşı olduğu inkar edilemez bir hal alır. Zira SAVAŞ kuvvet yoluyla mücadele etme istencinin kelimeler veya edimler ile yeterince açık bir

[4] "III. bölümde açıklandığı üzere": Hobbes'un burada metnin ileriki bir bölümüne atfen gelecek zamandan ziyade geçmiş zamanı kullanması, 1647 tarihli ikinci baskıya çeşitli notlara eklediği olgusunu ve bölümün halihazırda yazıldığı ve yayınlandığını düşündüğünü yansıtmaktadır. Bu tuhaflık birkaç kez daha yinelenmektedir (örneğin bu dipnotta IX. bölüme yapılan atıfta olduğu gibi). Bkz. Giriş, s. xiv-xvi ve Önsöz par. 24.

şekilde bilinir kılındığı bir zamandan başka nedir ki? Diğer tüm zamanlara BARIŞ denir.

13. *Savaşın* insan ırkının veya tekil insanların korunması ile nasıl bir ebedi uyuşmazlık içinde olduğu kolayca görülebilir. Savaşan tarafların eşitliği yüzünden bir zaferle sonuçlanamayacak bir savaş, doğa gereği ebedidir; zira bizzat galip gelenler sürekli en güçlünün bile uzun yıllar yaşayabilmesinin bir mucize olarak görülmesi tehlikesinin tehditi altındadır. Yaşadığımız yüzyıl Amerikalılar arasında bunun bir örneğini bize sunmaktadır. Geçmiş yüzyıllar uluslara şu anda medeni olsalar ve zenginleşseler bile, geçmişteki sakinlerinin sayıca az, barbar, kısa ömürlü, fakir, kötü, *barış* ve toplumun sağladığı hayata dair tüm konfordan ve rahatlıklardan mahrum olduğunu göstermektedir. İnsanların herkesin her şeye izni olduğu bu durumda kalması gerektiğine inanan biri, kendisiyle çelişmektedir; zira doğal zorunluluk gereği herkes kendisi için iyi olanın peşinden gider fakat kimse doğal olarak böylesi bir duruma ait olan herkesin herkesle savaşının kendisi için iyi olduğuna inanmaz. Ve bu şekilde, karşılıklı korku tarafından böylesi bir durumdan çıkmamızın ve müttefikler aramamızın gerekliliğine inanmaya itiliriz; ki böylece savaş olacaksa bile, bu herhangi bir yardımdan mahrum bir şekilde herkese karşı bir savaş olmayacaktır.

14. Müttefikler ya muzaffer olan taraf mağlubu ölüm korkusuyla veya onu tutsak alarak kendisine hizmet etmeye zorladığı zaman kuvvet ya da şiddete başvurmadan iki tarafın da rızasıyla karşılıklı yardım için bir birlik kurulduğu zaman rıza yoluyla elde edilir. Muzaffer taraf, bir hakka dayanarak, mağlubu, eğer ölmek istemiyorsa, gelecekte göstereceği itaat için garanti vermeye zorlanmayabilir (tıpkı güçlü ve sağlıklı birinin hasta birini veya çocuğu zorlanması gibi). Zira kendi vereceğiniz karara göre kendimizi koruma hakkımız tehlikeden doğduğuna ve tehlike de eşitlikten kaynaklandığına göre, kendimiz için amaçladığımız

güvenliği inşaa etmek için belli garantiler alarak mevcut avantajlı durumundan faydalanmamız, düşmanımız sayıca ve gücçe büyüyüp elimizden kaçtığında onu tüm çatışma risklerini de göze alarak yeniden tesis etmekten daha akıllıca ve daha garantilidir. Diğer taraftan, müşkül bir şekilde sizin gücünüz altındaki birini güçlendirmeniz ve gitmesine izin vererek kendinize düşman etmeniz aptallığın dik alasıdır. Bundan insanın doğa durumunda *kesin ve karşı konulmaz bir gücün direnme gücü olmayan insanların üzerinde bir yürütme ve onlara buyruk verme hakkı verdiği* şeklindeki bir diğer sonuç da çıkmaktadır; böylece herşeyi yapma hakkı kadri mutlaklığın temel ve dolaysız bir özelliğidir.

15. Bununla beraber; güç ve diğer insani yetileri bakımından sahip oldukları eşitlik nedeniyle, doğa durumundaki insanlar, eş deyişle bir savaş durumunda yaşayan insanlar, uzun süre hayatta kalmayı umamazlar. Bundan dolayı, *elde etme umudu olması durumunda barışı kovalamak, barış elde edilemiyorsa, savaş için yardım aramak doğru aklın bir buyruğudur*, eş deyişle bir sonraki bölümde gösterilebileceği gibi bir *Doğa Yasası*dır.

BÖLÜM II

Sözleşmelere İlişkin Doğa Yasası Üzerine

1. Yazarlar, tanımı üzerinde uzlaşamasalar da, *Doğa Yasası* kavramından sıklıkla yararlanır. Tanımlarla başlamak ve belirsizliklerden kaçınmak karşı argümanlara fırsat tanımayanların kullandığı en uygun yöntemdir. Diğerleri farklı bir yoldan gider. Bazıları en uygun ulusların birleşik fikrine ters düştüğü için bir edimin doğa yasasına aykırı olduğunu iddia etmektedir. Fakat tüm ulusların bilgeliği, bilgisi ve ahlakı hakkında kimin hüküm vereceğini bize söylemezler. Diğerleri ise konuyu bir edimm tüm insan ırkının üzerinde anlaştığı fikre aykırılığa göre tartışırlar. Bu tanımı kesinlikle kabul edemeyiz; zira bu durumda çocukların ve aptalların dışında kimsenin böylesi bir yasayı ihlal etmesi beklenmemelidir. Zira *insan ırkının* ifadesinin içine aktif bir şekilde akıl yürütebilen herkesi dahil etmektedirler. İhlal edenler, bundan dolayı, ya doğa yasasına aykırı bir şey yapmamaktadır ya da kendi onayları olmadann hareket etmektedirler; ve bundan dolayı da maruz görülmeleri gerekir. Fakat doğa yasalarını onlara uyanlardan ziyade onu sık sık ihlal edenlerden almak kesinlikle akıldışı bir şeydir. Dahası, insanlar kendileri için onayladıkları bir şey başkaları için kınar, açıkça övdüğü bir şeyi gizliden

gizliye inkar eder ve görüşlerini gözlemlerinden ziyade kendilerine söylenenlere göre oluşturur. Onaylarını akıllarına göre değil ama korkularına, umutlarına, sevgilerine veya diğer tutku veya duygularına göre verirler. Bu nedenle tüm insanların homojen ve kesin bir güvenle bu yazarların *doğal hukuka* aykırı olduğunu kabul ettikleri şeyleri yapmaları sık olan bir şeydir. Yine de herkes *doğru akla* aykırı olmayan bir şeyin *hak* ve bundan dolayı da doğru akılla çatışan (eş deyişle doğru ilkelerden hareket eden doğru bir uslamlama ile oluşan bazı gerçeklerle çatışan) edimlerin *haksızlık* olduğunu kabul ederler. Fakat yasaya aykırılığı dolayısıyla bir edimin *haksızlığından* söz ediyoruz. Bundan dolayı, yasa kesin bir *doğru akıldır*; bunun (doğru akıl, insanın doğasının zihnin diğer yetilerinden ve duygularına kıyasla daha az bir parçası olmadığına göre) aynı zamanda doğal olduğu da söylenir. *Doğa Yasası* (tanımlayacak olursak) yaşamına ve uzuvların mümkün olduğunca korunabilmesi için nelerin yapılması nelerin yapılmaması hakkındaki doğru aklın(*) buyruklarıdır.

Doğru aklın] *Doğa durumundaki insanların doğru aklı ile, birçoklarının yaptığı gibi yanılmaz bir yetiyi değil ama bizzat uslamlama edimini, eş deyişle kendi yararı ve diğerlerininn zararına yol açacak edimler hakkındaki gerçek uslamlamasını, kastediyorum. Kendi uslamlaması diyorum, çünkü devlette devletin aklının kendisinin (Medeni Yasa) tekil yurttaşlar tarafından doğru olarak kabul edilmesi zorunlu olsa da, kendisininkiyle kıyaslamak dışında kimsenin doğru ve yanlış akıl arasında bir ayrım yapamayacağı devletin dışında, herkesin kendi aklı sadece edimlerinin bir ölçüsü değil ama aynı zamanda başkaları ile girdiği ilişkilerde diğerlerinin uslamlaması hakkında karar vermesini sağlayan bir ölçü olarak kabul edilmelidir. Doğru uslamlama ile belirtilen doğru ilkelerden sonuçlar çıkaran uslamlamayı kastediyorum. Zira doğa yasalarının her ihlali yanlış bir uslamlama*

ve bir aptallığı içermektedir; ki bu, kendilerini korumak için diğer insanlara karşı olan görevlerini görmede başarısız olduklarında ortaya çıkar. Doğru uslamlamanın böylesi görevlerle ilgili ilkeleri birinci bölümün 2. ve 7. paragrafları arasında ortaya konmuştur.

2. İlk *doğa yasası* (temel), *ulaşılabileceği durumda barışı kovalamak, bu olmuyorsa, savaşta yardım aramak* şeklindedir. Bir önceki bölümün son paragrafında bu ilkenin doğal aklın bir buyruğu olduğunu göstermiş ve doğa yasalarını doğru aklın buyrukları olarak tanımlamıştık. Bu ilk yasadır çünkü diğerleri bundan türetilmiştir; onlar barış veya öz savunmanın korunmasının yollarına ilişkin direktiflerdir.

3. Bu temel doğa yasasından türetilen ilk doğa yasası, *herkesin her şey üzerindeki hakkı devam ettirilmemelidir, bazıl haklar devredilmeli veya terk edilmelidir* şeklindedir. Zira herkes her şey üzerindeki hakkına sahip olmaya devam ederse, zorunlu olarak bunu bazılarının saldırması, bazılarının ise kendini koruması takip eder ve bu ikisi de haka dayanmaktadır. (zira herkes, doğal zorunluluk gereği, bedenini ve korunma için gerekli olan ne varsa onu savunmaya çabalar.) Bu durumda *Savaş* sürecektir. Bundan dolayı *her şey üzerindeki hakkından* vazgeçmeyen biri barışa, eş deyişle doğa yasasına, aykırı hareket etmektedir.

4. Hakkından basitçe feragat etmesi veya onu başka birine devretmesi durumunda, birinin *hakkından vazgeçtiği* söylenir. Daha önce *hakkaniyetli* bir şekilde yapabileceği belli şeyleri yapmanın artık kendisi için bir hak olmasını istemediğini uygun işaret veya işaretlerle açıkladığında, hakkından *basitçe feragat etmiş* olur. *Belli bir hakkı* kendisinden almak isteyen tarafa daha önce ona hakkaniyetli bir şekilde direnebileceği belli şeylerde artık ona direnmenin kendisi için bir hak olması istemediğini uygun işaret veya işaretlerle açıklandığında, bir *hakkı devretmiş* olur. *Hak devri* sadece direnmemekten ibarettir şeklindeki

bir argüman, devir yapılan tarafın bu *hak devrinden* önce de zaten her şey üzerinde hakka sahiptir anlamına gelmektedir; bundan dolayı, bu devir ona yeni bir *hak* vermez. Yine de, bu hakkı alanın *hakkının* tadını çıkarmasına mani olan meşru direnme, devri yapan için, ortadan kalkar. Dolayısıyla insanın doğal durumuda bir hak elde eden biri, bunu orjinal haklarının güven içinde ve her hangi bir meşru müdahale olmadan tadını çıkarmak için yapar. Örneğin, biri toprağını satış veya hediye yoluyla bir başkasına verirse, kendisini (başkalarını olmasa da) bu toprak üzerindeki hakkından mahrum bırakır.

5. *Hak devri* yapanın olduğu kadar alanın da istencini gerektirir. Bunlardan biri yoksa, *hak* devredilemez. Zira bana ait bir şeyi onu almayı reddeden birine vermeye çalışırsam, onu belli bir insana vermenin nedeni başkasında değil sadece onda yatmasından ötürü, bu hareketle, bu hakkımda feragat etmiş veya isteyen birine onu devretmiş olmam.

6. Eğer bir hakkın ortadan kaldırılmasının veya devredilmesinin tek işareti kelimelerin ise, *ana* veya *geçmişe* atıf yapması gerekir. Zira eğer *geleceğe* atıf yaparlarsa, herhangi bir devir söz konusu olmaz. Örneğin, biri *Yarın vereceğim* gibi kelimelerle *geleceğe* atıf yaparsa, bu açıkça henüz bir şey vermediği anlamına gelmektedir; zira hak tüm gün boyunca ve aynı şekilde ertesi gün boyunca da değişmeden kalır ta ki gerçekten verinceye kadar; zira bana ait olan, onu vermedikçe bana ait olarak kalmaya devam eder. Ama mevcut an hakkında konuşacak olursam, *veriyorum* veya *verdim* dediğimde olduğu gibi, ben bu sözcüklerle verdiğimi ve yarınki sahip olma hakkımı bugün devrtetiğimi belirtirim.

7. Bununla beraber, sözcükler tek başına birininn istencini göstermek için yeterli işaretler olmadığına göre, kişinin istencini gösteren başka işaretler sözcüklere geçmişe atıf yapıyormuşcasına geleceğe ilişkin eşit bir güç verebilir. Zira eğer başka işaretler

geleceğe ilişkin olarak sözcüklerinin *tam bir hak devri* etkisini göstermesini istediğini açıkça ortaya koyuyorsa, bunu sağlamaları gerekir. Zira bir *hakkın devri* sözcüklere değil ama, bu bölümün dördüncü paragrafında söylendiği gibi, bir istenç bildirimine dayanır.

8. Karşılığında bir iyilik beklemeden veya herhangi bir sözleşmeye dayanmadan bir başkasına yapılan hak devrine HEDİYE veya *karşılıksız Bağış* denir. Karşılıksız bir bağışta, sadece *mevcut ana* veya *geçmişe* atıf yapan sözcükler bir yükümlülüğün doğmasına yol açar. *Geleceğe* atıf yapan sözcükler, bir önceki paragrafta verilen nedenlerden ötürü, birini yükümlü kılmaz. Bu durumda, yükümlülük insanın istencini gösteren başka işaretlerden doğar. Ve *iradi* olarak yapılan her şey insanın istenci için *iyi* olan bir şey için yapıldığından, bir verme istencinin olduğunu meşrulaştıran tek işaret, o kişinin bu hediyeyi vermekle zaten almış olduğu veya alacağı bir *iyiliktir*. Fakat varsayım, böyle bir *iyiliğin* elde edilmediği ve bir sözleşmenin olmadığı şeklindedir çünkü bu durumlarda *o karşılıksız bir bağış* olmayacaktır. Geriye kalan tek olasılık, herhangi anlaşmaya dayanmayan bir iyilik beklentisidir. Geleceğe atıf yapan sözcükleri kullanarak, kendisini karşılığında bir iyilik yapmak zorunda olmayan bir başkasına karşı her hangi bir yükümlülük altına sokacak bir şekilde anlaşılmak kendisini istendiğini gösteren bir işaretten bahsedebiliriz. Ve başkasına karşı iyi niyetle dolu insanların anlık duygularını yansıtan verdikleri her söz yüzünden yükümlülük altına girmeleri mantıklı değildir; bundan dolayı da söz verenin teemmül ettiğini ve en az sözverilenin kendisine borçlu olunan şeyi geri çevirmeye muktedir olması kadar fikrini değiştirecek bir özgürlüğe sahip olduğunu kabul edilmesi gerekir. Bir insan teemmül ettiğinde o derece bir özgürlüğe sahiptir ve henüz birşey verdiği söyenemez; bununla birlikte, sürekli bir şeylere söz verip çok nadiren bir şey verirse bu kişi kaypaklığından dolayı

eleştirilmeli ve ona verici değil ama vermek üzere olan biri [*Doson*][5] denmelidir.

9. İki veya daha fazla kişinin haklarını karşılıklı olarak *devretmesine* AKİT [CONTRACT, CONTRACTUS] denir. Her akitte ya iki taraf da hakkında akit yaptıkları şeyi derhal ifa eder, ki böylece de hiç kimsenin diğerine güvenmesine gerek olmaz, ya biri ifa ederken diğerinin ifa edeceğine güvenilir ya da hiçbir taraf o şeyi ifa etmez. İki tarafın da aynı anda ifa etmesi durumunda, bununla *akit* sona erer. Fakat taraflardan birine veya ikisine birden güvenilirse, güvenilen taraf o şeyi gelecekte ifa edeceğine söz verir ve bu şekildeki bir söze SÖZLEŞME [PACTUM] denir.

10. Güvenilen bir taraf ile yükümlülüğünü yerine getirmiş bir taraf arasında yapılan sözleşme, söz geleceğe atıf yapan sözcükler ile verilmiş olsa bile, ana veya geçmişe atıf yapan sözcükler ile verilenden daha az bir *hak* devri değildir. Zira üstüne düşeni yapma, kendi üstüne düşeni ifa eden tarafın diğer tarafın (güvenilen taraf) sözcüklerine belli bir zamanda üstüne düşeni yerine getirme niyeti olarak anladığının en açık işaretidir. Bu işaretle, aynı zamanda, güvenilen taraf bu şekilde anlaşıldığını ve bunu düzeltmediği için de niyetinin bu şekilde alındığını bilir. Karşılığında bir *iyilik* almak üzere verilen *sözler* (böyle sözler de sözleşmedir), bundan dolayı istenç işaretleridir; eş deyişle (bir önceki paragrafta gösterildiği gibi yapmama özgürlüğünün kaybolduğu teemmüldeki son adımı gösteren işaretlerdir; sonuç olarak da bağlayıcıdır, zira yükümlülük özgürlüğün bittiği yerde başlar.

11. Doğa durumunda karşılıklı güvene dayanan akitler yoluyla yapılan sözleşmeler (iki tarafın da birbirine güvendiği ama

[5] III. Antigonus Doson: M.Ö. 220 yıllarında Makedonya Kralı. Soyadı, vermek üzere olan ama hiçbir zaman vermeyen anlamına gelmektedir. -çn.

hiçbirinin derhal bir şey yapmadığı sözleşmeler), iki taraftan birinde haklı bir nedene dayanan bir korku ortaya çıktığında(*) hükümsüz hale gelir. Zira insanların çoğu kötü karakterlidir, adil yollarla veya hileyle kendi çıkarlarını güvence altına alma eğilimindedir; bundan dolayı da, kendi üzerine düşeni ilk yerine getiren kişi, akitin diğer tarafının aç gözlülüğüne açık bir hale düşer. Zira eğer diğeri kendi üstüne düşeni daha sonra yapmayacak gibiyse, birinin kendi üzerine düşeni yerine getirmesi hiçkimse için mantıklı değildir. Ve bir önceki bölümün dokuzuncu paragrafında gösterildiği gibi, bunun olup olmayacağına karar verecek olan korkan taraftır. Doğa durumunda koşullar böyledir. Ama iki tarafı da zorlayacak birinin olduğu medeni durumda, sözleşme gereği üstüne düşeni ilk önce yapması gereken taraf hangisi ise bunu yapması gerekir; zira diğer taraf yapmaya zorlanabileceği için, diğerinin üstüne düşeni yapmayabileceği yüzünden duyulan korkunun nedeni ortadan kalkmıştır.

> **Ortaya çıktığında**] *Bunun nedeni, birinin kafasındaki meşru bir korkunun sebebinin sadece diğer tarafın üstüne düşüni yapma niyetinde olmadığını gösteren bazı hareketler veya diğer işaretler olmasıdır. Zira bir sözleşmenin yapılmasına mani olmayan bir sebep, onun ifa edilmesine de mani olmamalıdır.*

12. Devredilen hakkın kabulünün tüm *hediyeler* ve *sözleşmeler* için bir gereklilik olduğu olgusundan, kimsenin kabul ettiğine dair bir işaret vermeyen biriyle *sözleşmeye yapamayacağı* sonucu çıkar. Bu nedenle hayvanlarla sözleşme yapamayız, onlara haklar tanıyamayız ya da onların haklarını ellerinden alamayız, çünkü onlarda dil ve anlak yoktur. Aynı şekilde Tanrı'nın Kutsal Kitaplar aracılığıyla belli insanları böylesi yeminleri ve sözleşmeleri gözden geçirme ve kabul etme yetkisiyle kendisinin vekili yapması ve onları temsilcileri olarak kabul etmesi dışında hiçkimse Yüce Tanrı ile bir *sözleşme* yapamaz veya bir *yeminle* O'na karşı bir yükümlülük altına giremez.

13. Bundan dolayı insanların herhangi bir medeni yasaya bağlı olmadığı doğa durumundaki insanlar (kesin bir vahiy yoluyla Tanrı'nın istencinin *yeminlerini* veya *sözleşmelerini* kabul etme yönünde olduğunu bilmedikleri sürece) boş yere yemin ederler. Zira yeminleri doğa yasasına aykırı ise, onunla bir yükümlülük altına girmezler, çünkü hiç kimse yasaya aykırı bir şey yapmakla yükümlü değildir. Eğer yeminleri doğa yasası tarafından buyruluyorsa, *yeminleri* değil bizzat *yasa* gereği yükümlü kılınırlar. Eğer *yemin etmeden* önce bir şeyi yapma veya yapmama konusunda özgürlerse, bu özgürlük devam eder; bunun nedeni, bir yemin ile yükümlü kılınacak olursak, yükümlü kılan tarafın istencini açıkça göstermesi gerekliliğidir ve sözkonusu bu durumda bunun olmadığı düşünülebilir. *Yükümlü kılan* taraf ile borçlu olunan veya bağlanılan kişiyi; *yükümlü kılanan* taraf ile de bağlı olan kişiyi kastediyorum.

14. Sözleşmeler ancak teemmülün konusu olan edimler hakkında yapılabilinir; zira sözleşme için onu yapanın istenci gerekmektedir ve istenç de teemmülün son noktasıdır. Bundan dolayı hiçkimse yaptığı bir sözleşme ile kendisini imkansız bir şeyle yükümlü kılamaz. Fakat söz verdiğimiz zaman bize mümkün görünen ama daha sonra tartışmasız bir şekilde imkansız olduğu ortaya çıkan şeyleri yapmayı kabul etmemiz bizi yükümlülüklerimizden kurtarmaz. Bunun nedeni gelecekteki belirsiz bir şey için söz vererek, karşılığını vermek üzere o anda bir *yarar* elde etmemizdir; zira o anda bir yarar sunan tarafın amacı basitçe söz verilen şeyin karşılığında elde edeceği iyiliktir; amacı şeyin kendisi değil onun yeine getirilebilmesidir ve bunun bile imkansız olduğu ortaya çıkarsa, yapabileceği kadarının yerine getirilmesi gerekir. Öyleyse sözleşmelerin yükümlülükleri sözleşmenin nesnesi olan gerçek şeyler değil ama mümkün azâmi çabadır; sadece buna gücümüz yeter, şeylerin kendisine değil.

15. *Sözleşmelerden* iki şekilde kurtuluruz; ifa ederek veya affedilerek. İfa ederek, çünkü bu, yükümlülüğümüzün sınırıdır. Affedilerek, çünkü affetmek ile yükümlü olduğumuz tarafın ona devrettiğimiz hakkı bize geri verdiği anlaşılır; zira affetmek bir *bağıştır*, eş deyişle (bu bölümün dördüncü paragrafı gereği) bağışı alana yapılan bir hak devridir.

16. Korkuyla yapılan *sözleşmelerin* bağlayıcı olup olmadığı sık sorulan bir sorudur. Örneğin hayatımı kurtarmak için yol kesen bir soyguncu ile ertesi gün ona bin altın ödemek ve onun tutuklanmasına veya suçlanmasına yol açabilecek hiçbir şey yapmamak üzere bir *sözleşme* yaparsam, yükümlülük altına girmiş olur muyum? Böylesi *sözleşmelerin* geçersiz olacağı durumlar vardır; fakat geçersiz olmasının nedeni, bunların basitçe korku yüzünden yapılmış olmaları değildir. Zira bu, sayesinde insanların medeni bir yaşamda birleştikleri ve yasaları yaptıkları *sözleşmelerin* geçersiz olduğunu (zira birinin bir başkasının yönetimine boyun eğmesi karşılıklı katliam korkusundan kaynaklanmaktadır), bir esirle onun fidyesi hakkında yaptığı sözleşmeye güvenen birinin mantıksız bir şekilde hareket ettiğini ima eder. Gerçek, yarar kabul edildiği andan itibaren ve eğer sözdeki edim ve onun muhtevası da yasal ise, bu sözleşmelerin evrensel olarak geçerli olduğudur. Ve hayatım karşılığında bir fidye ödemek için söz vermek ve sahip olduğum herhangi bir şeyi herhangi birine, hatta bir soyguncuya, vermek yasaldır. Bundan dolayı, bir medeni yasa söz verilen şeyi yasadışı ilan etmek yoluyla yasaklamadığı sürece, korku kaynaklı yapılan sözleşmeler bağlayıcıdır.

17. Bir şeyi yapmak veya yapmamak üzere sözleşme yapan ve daha sonra başka biriyle bunun aksi bir sözleşme yapan birinin birinci değil ama ikinci *sözleşmesi* yasadışıdır; zira biri yaptığı ilk sözleşme ile *hakkını* bir başkasına devrettiğinde, artık o şeyi yapma veya yapmama *hakkına* sahip değildir. Bundan dolayı, ikinci sözleşme ile herhangi bir hak devretmiş olmaz ve söz

verdiği şeyi, böyle bir hakkı olmamasına rağmen, söz verir. Bu nedenle, sadece birinci *sözleşmeye* bağlıdır ve bunu bozması yasadışıdır.

18. Hiç kimse bir sözleşme sonucu kendisini öldürmekle, yaralamakla veya diğer bedensel zararlarla tehdit eden birine direnmemekle yükümlü kılınamaz. Zira her insanda en kötü olasılık olarak tehditleri görmesini, doğal zorunluluk gereği ondan kaçınmak için elinden geleni yapmasını ve başka türlü davranmasının imkanı olmadığını anlamasını sağlayan korku dolu bir üst aşama vardır. Biri bu korku aşamasına ulaştığında, onun ya kaçarak ya da savaşarak kendi başının çaresine bakması beklenir. Kimse imkansız bir şeyi yapmakla yükümlü kılınamayacağına göre, kimse kendisine dönük ölüm (en büyük doğal felaket), yaralama veya bedensel zarar tehditlerini kabul edilmeye zorlanamaz; ki zaten bunları yeterince yerine getirecek kadar güçlü değildir. Dahası, bir sözleşme ile yükümlülük altına sokulan birine, normal olarak, bunu ifa edeceği konusunda güvenilir (zira güven sözleşmelerin tek bağıdır) fakat insanlar bir cezaya çarptırıldığında (ölüm cezası olsun veya olmasın), zincire vurulurlar ve onlara muhafızlar eşlik eder; bu, sözleşme gereği direnmemekle yükümlü oldukları konusunda onlara fazla güvenilmediğinin en açık işaretidir. *Eğer şunu şunu belli bir güne kadar yapmazsam beni öldür* diye anlaşmak bir şeydir, *eğer şunları şunları yapmazsam beni öldürmene direnmeyeceğim* başka. Gerekli olması durumunda, ki bazen olur, herkes birinci durumdaki sözleşmeleri yapar; ama ikinciyi hiç kimse kullanmaz ve buna hiç gerek de yoktur. Zira saf doğa durumunda, doğa durumunun kendisine dayanarak, birini öldürmek istersek buna hakkımız vardır; dolayısıyla, biri sizi rahatsız ettiğinde ilk önce güvenip sonra öldürmenin gereği yoktur. Fakat ölüm, yaşam ve tüm bedensel cezalara ilişkin hakkın devletin sorumluluğunda olduğu medeni durumda, öldürme hakkı tekil kişilere bırakılmaz. Devlet için, cezanın bir

koşulu olarak, gerekli olan direnmeme sözleşmesi değil ama başkalarını korumamadır. Bir doğa durumunda -örneğin devletler arası ilişkilerde- belli bir şart yerine getirilmediği taktirde öldürme sözleşmesi yapılırsa, bunu anlamı bu sözleşmeyi belli bir tarihten önce öldürmeme şeklindeki başka bir sözleşmenin takip etmesidir. Dolayısıyla, o tarih itibarı ile bu şart yerine getirilmez ise, savaş hakkı, eş deyişle direniş de dahil olmak üzere her şeyin mübah olduğu düşmanlık durumu, geri döner. Sonuç olarak, direnmeme yükümlülüğü mevcut iki kötülük arasında hangisinin daha büyük olduğunu seçme yükümlülüğüdür. Zira kesin bir ölüm dövüşmekten daha büyük bir kötülüktür. Fakat iki kötülük arasından daha az kötüyü seçmemek imkansızdır. Dolayısıyla, böyle bir sözleşme ile imkansız bir şeyle yükümlü kılınırız ve bu sözleşmenin doğasına aykırıdır.

19. Benzer bir şekilde kimse, bir sözleşme ile kendisini veya kaybı yaşamını zorlaştırabileceği birini suçlamaya zorlanamaz. Dolayısıyla ne bir baba oğlu, ne eşler birbirleri ne de biri yaşamının bağlı olduğu biri aleyhine kanıtlar sunmaya zorlanamaz; zira doğa gereği geçersiz olarak kabul edilen bir kanıt yararsızdır. Fakat biri bir sözleşme gereği kendisini suçlamakla yükümlü kılınamasa da, mahkemede işkence zoruyla cevap vermeye zorlanabilir. Böylesi cevaplar gerçeğe ilişkin deliller değil ama gerçeği araştırmanın bir aracıdır. Dolayısıyla, biri işkence altında doğru ya da yanlış bir cevap verse veya hiçbir şey söylemese de doğru davranmış olur.

20. *Yemin* söze iliştirilmiş bir garantidir; bununla söz veren kişi, söz verdiği şeyi yapmaması durumunda bunları Tanrı'ya havale etmiş olur. Bu tanım, *Tanrım bana yardım* veya Romalılardaki *Yüce Jupiter benim bu öküzü öldürdüğüm gibi yeminini bozanı öldür* gibi yeminin içerdiği özü yansıtan gerçek sözlerden çıkmaktadır. *Yeminin* bazen bir sözden ziyade bir şeyi açıklamak için söylendiği de olur. Zira *yemin* yoluyla söylediği şeyi

güçlendirerek, doğru bir cevap verdiğini ilan eder. Tebaanın kralları üzerine yemin etmesinin yüzyıllara dayanan bir gelenek olduğu doğrudur; fakat bu kralların kendilerine ilahi bir saygı gösterilmesi arzusundan kaynaklanmaktadır. Zira *yemin etmek*, insanları Tanrı'nın gücünü ve dini işin içine katarak, edimlerimizi saklayabileceğimiz insanlar karşısında duyduğumuzdan daha büyük bir korku olan inancı bozmakla sarsmak için ortaya atılmıştır.

21. Bundan *yeminin* onu eden kişinin kullandığı bir formülle ifade edilmesi gerekir sonucu çıkar; birini inanmadığı ve dolayısıyla korkmadığı bir Tanrı üzerine yemin etmeye zorlamanın hiçbir anlamı yoktur. Zira Tanrı'nın varlığı doğal ışık aracılığıyla bilinebilse de, kendi dininin öğretisindekinden farklı bir formül veya ad kullanılırsa, hiçkimse Tanrı üzerine yemin ettiğine inanmaz.

22. *Yemin etmeye* ilişkin verilen tanımdan tek başına bir sözleşmenin de en az yemin ile yapılmış bir sözleşme kadar bir yükümlülük içerdiği görülebilir. Zira bizi bağlayan *sözleşmedir*; yemin ise, bir sözleşmenin ihlalinin kendinde yasadışı olmaması durumunda [müracat etmenin] uygun olmadığı Tanrı'mn cezası ile ilgilidir ve eğer sözleşme bir yükümlülük doğurmuyorsa, bu, yasadışı olmayacaktır. Bunun yanı sıra, Tanrı'mn merhametinden vazgeçerek biri kendini cezalandırılmak ile yükümlü kılmaz, çünkü insanlar her zaman cezadan, bunun başkalarına gelmesine kendileri sebep olsa da ve Tanrı'nın merhametinden yararlanmaya çalışır. Dolayısıyla kaçınmaya *yeminin* tek etkisi (insanların inançlarına karşı gelmemeye doğal bir eğilim olduğundan), yemin edenlere bunu yapmalarından korkmak için daha fazla neden vermektir.

23. Bir sözleşmenin ihlalinin önüne geçilmemesi veya söz verilen kişinin ceza verebilecek güçte olması durumuda yemin etmek, kendini korumanın gerekliliklerinin ötesine gitmektir.

Bu, karşısındakine inançsızlık gibi insanın kendi için düşünmeyeceği bir davranışı ifade etmektedir. Zira formülü gereği yemin, Tanrı'nın gazabını, eş deyişle güçlerinin kendilerini insanların cezasından kurtaracağını düşünerek inançlarına aykırı hareket edenlere karşı mutlak bir güce sahip olanın ve insanların fark etmeyeceğini umdukları için inançlarına karşı gelmeyi adet haline getirenlere karşı her şeyi görenin gazabını uyandırmakla ilgilidir.

BÖLÜM III

Diğer Doğa Yasaları Üzerine

1. Türetilmiş ikinci doğa yasası şudur: sözleşmelerinize bağlı kalın ve sözünüzü tutun. Bir önceki bölümde de gösterildiği üzere, doğa yasası her insana, barışı korumanın gerekli yolları olarak belli bazı haklarını karşılıklı olarak devretmelerini emreder; ayrıca devrin gelecekte gerçekleşmesi bulması durumunda buna ahit dendiği de gösterilmişti. Bu, barışın korunmasına ancak yapılması (veya yapılmaması) hususunda anlaşılan şeylerin gerçekten de yapılması (veya yapılmaması) durumunda katkıda bulunur ve sözleşmelerin, eğer onlara bağlı kalmasak, hiçbir anlamı yoktur. Bu nedenle, barışın korunması için sözleşmelerimize bağlı kalmak veya sözümüzü tutmak gerekli olduğundan; ikinci bölümün ikinci maddesi uyarınca, bunun doğal hukukun bir ilkesi olduğu anlaşılacaktır.

2. Bu bağlamda, başkalarına verdikleri sözleri tutup tutmadıklarına veya tutulmasının gerekliliğine inanıp inanmadıklarına veya başka türlü hataları olup olmadığına bakarak sözleşme yaptığımız kişiler arasından istisnalar yapamayız. Zira bir sözleşme yaparak biri, bizzat yaptığı sözleşme ile bu edimin anlamsız olduğunu inkar eder. Ve bir şeyin anlamını bilerek ortadan kaldırmak

akla aykırıdır. Eğer yaptığı sözleşmenin karşılığının yerine getirileceğine inanmıyorsa, bizzat bunan inandığı için, sözleşmenin anlamsız olduğunu onaylamış olur. Bu nedenle, biriyle bir sözleşme yapan ama onun sözünü tutmakla yükümlü olduğuna inanmayan biri, sözleşme yapmanın anlamsız olduğunu ve aynı zamanda anlamlı olduğunu düşünür, ki bu bir saçmalıktır ve bu nedenle ya herkese verdiğimiz sözün arkasında durmalıyız ya da onlarla sözleşme yapmamalıyız; eş deyişle, biri ya savaş ilan etmeli ya da ya kesin ve kalıcı bir barışı sağlamalıdır.

3. Bir sözleşmenin bozulmasına, verilen bir hediyenin geri alınması (ki bunlar her zaman için bir şey yapılması veya yapılmaması sonucu ortaya çıkar) gibi HAKSIZLIK [*Wrong- Iniuria*] adını alır: Böylesi yapılan veya yapılmayan edimlere adil olmayan [*unjust- iniusta*] denir; böylece haksızlık ve adil olmayan bir edim -ki bu bir edimde bulunmama da olabilir- aynı anlama gelmektedir ve ikisi de sözleşmenin bozulması veya sözün tutulmaması ile aynı şeydir. Bir edimde bulunan veya bulunmayı başaramayan taraf sahip olduğu hakkı hali hazırda bir başkasına devretmiş olduğundan, haksızlık kelimesinin bir hak olmadan [*sine iure*] yapılan veya yapılmayan edimler için kullanıldığı görülmektedir. Sıradan hayat içinde haksızlık denilen ile okullarda saçmalık [*absurdity*] denilen arasında bir analoji vardır. Tartışmalar neticesinde ilk başta savunduğu iddiayı inkâr etmeye zorlanan birisinin saçma bir duruma düştüğü söylenir; aynı şekilde, irade zayıflığı sebebiyle daha önce bir sözleşme yoluyla yapmaya veya yapmamaya söz verdiği şeyleri yerine getiremeyen bir kişi de, bir haksızlık yapar ve okullardaki saçmalayan kişilerden hiç de daha az çelişkiye düşmüş olmaz. Zira ileriki bir edim için anlaşması, bunun yapılmasını istediği anlamına gelmektedir; bunu yapmayarak ise yapılmamasını istemiş olur; ki bu, bir şeyin aynı anda hem yapılmasını hem de yapılmamasını istemektir ve bir çelişkidir. Dolayısıyla, haksızlık, tıpkı saçmalığın tartışmalardaki bir

çeşit haksızlık olması gibi, davranışlardaki bir çeşit saçmalıktır

4. Bu temellerden şuna ulaşıyoruz: sadece, sözleşme yaptığımız, bir şey hediye ettiğimiz veya sözleşme yoluyla bir şey vermeye söz verdiğimiz kişilere haksızlık(*) yapabiliriz. Ve bu yüzden zarar [*loss- damnum*] ve haksızlık arasında genellikle bir ayrım yapılmaktadır. Zira efendisi, kendisine itaat etmeye söz vermiş hizmetkârına üçüncü bir kişiye bir miktar para vermesini veya onun bir işini görmesini emrederse ve hizmetkârı da bunu yapmazsa, üçüncü bir tarafın zarar görmesine neden olur ama sadece efendisine karşı bir haksızlıkta bulunmuştur. Aynı şekilde bir devlette de, eğer bir kişi sözleşme yapmadığı bir başkasına kötülük ederse, kötülüğün yapıldığı kişiye zarar verir, ama yalnızca devlette yönetim gücünü elinde bulunduran kişiye haksızlık etmiş olur. Zira eğer bu zararın mağduru kişi, haksızlığa uğradığını iddia edecek olursa, bunu yapan kişi *Sen benim neyim oluyorsun ki? Kendi kararların uyarınca hareket etmeni engellemediğime göre, neden kendi isteğim uyarınca değil de, senin isteğine göre hareket edeyim ki*? cevabını verecektir. Bir ahit söz konusu olmadığı için, bu cevabın yanlış olduğunu biri nasıl söyleyebilir anlamıyorum.

Haksızlık] *Adaletsizlik [Injustice] sözcüğü yasalara ilişkindir: haksızlık ise yasalara ve belli bir kişiye. Adil olmayan ise herkes için adil olmayandır; fakat Haksızlık, bana veya sana karşı değil ama bir başkasına karşı, bazen hiçbir özel şahsa karşı olmayıp sadece devlete karşı ve hatta ne bir insana ne de devlete karşı olmayan ama sadece Tanrı'ya karşı olabilir. Zira sözleşme ve hak devredilmesi sonucu olan bu haksızlığın belli bir insana karşı bir haksızlık olduğu söylenir. Bu yüzden, her türlü devlette gördüğümüz gibi, özel şahısların aralarında söz veya yazı yoluyla sözleştikleri şey borçlu kılan kişinin isteğiyle yerine getirilir veya bağışlanır. Ama hırsızlık, cinayet ve benzeri kamu yasalarının öngördüğü zararlar, bundan etkilenen kişinin talebi doğrultusunda*

değil ama yürürlükteki yasalar uyarınca devletin iradesi tarafından cezalandırılır. Bundan dolayı, bir hak devri olmadıkça belli bir insana karşı bir haksızlık da bulunulamaz.

5. *Adil* [*just*] ve *adil olmayan* [*unjust*] ile *adalet* [*justice*] ve *adaletsizlik* [*injustice*] gibi sözcükler iki anlamlıdır; insanları işaret ederken başka bir anlam, edimleri işaret ederken başka bir anlam ifade ederler. Edimler için kullanıldığında, *Adil*, hak ile yapılan bir şeyi [*jure factum*] ve *adil olmayan* ise bir *haksızlık edilerek* [*injuria factum*] yapılan bir şeyi anlatmaktadır. Ve adil bir edimde bulunmuş bir insana adil bir insan değil ama *masum* bir insan; keza *adil olmayan* bir şey yapan kişiye de *adil olmayan* değil ama *suçlu* denir. İnsanlar için kullanıldığında, *adil olmak*, adaleti yerine getirmekten [*juste faciendo*] zevk almayı, nasıl hakkaniyetli davranabileceğini düşünmeyi veya her şeyde adil olanı yapma çabasını işaret eder. Ve adil olmamak ise, hakkaniyetli ilişkiyi önemsememeyi ya da bunun ölçüsü olarak yaptığı sözleşmeyi değil de, o işteki kârını düşünmeyi ifade eder. Sonuç olarak, bir düzenin, uygulamanın veya insanın *adaletli* ve *adaletsiz* olması bir şeydir, tek bir edimin veya yanlışın adaletli veya adaletsiz bir şey olması ayrı bir şey; *adil* bir insanın birçok edimi *adil olmayabilir* ve *adil olmayan* bir insanın birçok edimi de *adil* olabilir. Ama adaletli şeyleri yasalar öyle emrettiği için, adaletsiz şeyleriyse zayıflığı yüzünden yapan kişi *adil* diye adlandırılmalıdır; ve adil şeyleri yasaların getirdiği cezadan korktuğu için, adaletsiz şeyleri de zihinsel habisliği yüzünden yapan kişiye de, *adil olmayan* denir.

6. Edimlerin adaleti genellikle ikiye ayrılır: *değişimsel* [*commutative*] ve *paylaşımsal* [*distributive*]; ilkinin aritmetik oranda, ikincisininse geometrik oranda olduğu söylenir. İlkinin içeriği değiş tokuş, alma, satma, borç verme, borç alma, kiralama, kiraya verme ve karşılıklı sözleşme yapan kişilere ilişkin diğer edimlerdir; burada, eğer karşılığında eşit bir şey alınırsa, değişimsel adaletin tecelli ettiği söylenir. İkincisi [paylaşımsal] insanların şanı ve liyakati ile ilgilidir.; öyle ki, eğer ödüller değere

verilirse -eş deyişle daha değerli olana daha çok ve daha değersiz olana daha az verilirse ve bu da orantılı bir şekilde dağıtılırsa- *paylaşımsal adaleti* sağlanmış olur. Burada iki tür eşitlik arasında bir ayrım olduğunu görüyorum. İlki, eşit değerde iki şeyin kıyaslanmasında -örneğin bir paund gümüş ile aynı gümüşten on iki ons- olduğu gibi basit eşitliktir. İkincisi bin paundun bin kişi, altı yüz paundun altı yüz kişi ve dört yüz paundun dört yüz kişi arasındaki paylaşımında olduğu gibi orantısal eşitliktir [*secundum quid*]. Burada altı yüz ile dört yüz arasında hiçbir eşitlik yoktur, fakat dağıtılan kişilerin sayısında da aynı eşitsizlik olduğunda, bunların hepsi eşit bir parça alacaktır ve bu da eşit paylaşım olarak adlandırılır. Böylesi bir eşitlik geometrik orantıyla aynı şeydir. Peki bunun adaletle alakası nedir? Zira mallarımı olabildiğince pahalıya satarsam, bunu almak isteyen ve bunun için çaba gösteren birine *haksızlık* [*iniuria*] etmiş olmam. Yine, bana ait olan bir şeyi büyük bir bölümü onu daha az hak edene daha çok düşecek şekilde paylaştırırsam, vermeyi kabul ettiğimi vermem koşuluyla, ikisine de bir haksızlık yapmış olmam. Kurtarıcımız İsa'nın kendisi de buna İncil'de tanıklık etmektedir. Dolayısıyla bu, adalet ile ilgili değil ama eşitlik ile ilgili bir ayrımdır. Yine de adaletin bir çeşit eşitlik olduğu inkar edilemez; açıkçası bu, şu basit gerçeğe dayanmaktadır: Hepimiz doğal olarak eşit olduğumuzdan kimse başkasına bahşettiğinden daha fazla *hakka* sahip olmaya çalışmamalıdır, meğer ki bu *hakkı* anlaşma yoluyla almış olmasın. Evrensel olarak kabul gören bu *adalet* ayrımına ilişkin bu kadar eleştiri yeter; ki böylece yukarıda tarif edildiği üzere *haksızlığın* sözün veya sözleşme ihlalinden başka bir şey olmadığını görülecektir.

7. *Volenti non fit iniuria*[6] eski bir sözdür. Fakat doğruluğunu bizim ilkelerimizden de çıkartabiliriz. Bir insana kendi rızasıyla

[6] "*Rıza gösteren bir tarafa hiçbir haksızlık yapılamaz*" bir Roma Hukuk ilkesi -çn.

kendisi için haksızlık olduğunu düşündüğü bir şey yapmış olalım. Bu, ahit ile izin verilmeyen bir şeyin onun rızası ile yapıldığı anlamına gelmektedir. Fakat *sözleşmenin* izin vermediği bir şeye razı olduğundan, *sözleşmenin* kendisi (bir önceki bölümün on beşinci maddesi uyarınca) hükümsüz hale gelir; ve dolayısıyla, bunu yapma hakkı geri döner. Bu sebepten, yapılan bir hakka dayanılarak yapılmıştır ve bir *haksızlık* söz konusu değildir.

8. Doğal hukukun üçüncü maddesi, *biri iyi niyetinize güvenerek size bir iyilik yaparsa, onun [bu güveni] kaybetmesine izin vermeyin; veya hiç kimse, iyiliği yapanın onu yaptığı için pişman olmaması için gayret sarf etme niyetinde olduğundan emin olmadıkça, bir iyilik kabul etmemelidir* şeklindedir. Zira bu ilke olmadan, birinin hiçbir karşılığı olmadan yitip gideceğini gördüğü bir iyilikte bulunması akla aykırı olacaktır; insanlar arasındaki tüm iyilik, güven ve tabii ki yardımseverlik kaybolacaktır; yardımlaşma ve minnettarlık kazanma istediği ortadan kalkacaktır. Bunun sonucu olarak, *temel doğa yasasının* aksine, doğa durumu kaçınılmaz olarak varlığını sürdürecektir Fakat bu yasanın ihlali, bir sözün veya sözleşmenin ihlali olmadığından, (zira aralarında hiç sözleşme olmadığını varsayıyoruz) *haksızlık* diye adlandırılmaz; ama *yarar* ve *minnettarlık* el ele gittiğinden, NANKÖRLÜK diye adlandırılır.

9. Doğal hukukun dördüncü maddesi, *tüm insanların diğerlerine karşı saygılı [commodus] olması gerekir* şeklindedir. Bunu doğru bir şekilde anlayabilmesi için, birinin insanların bir topluluğu katılırken aralarında duygularındaki çeşitliliklerden kaynaklanan farklı düşünceler olduğunu kavraması gerekir. Bu daha çok, bir inşaat için toplanan taşlar arasındaki özdeksel ve biçimsel farklara benzer. Pürüzlü ve biçimsiz bir şekle sahip taşlar diğerlerine göre daha fazla yer kaplar; çok sert olduklarından sıkıştırılamazlar; veya kesilemezler; ve yapının düzgün bir şekilde inşa edilmesini engelledikleri için uygunsuz [*incommodus*]

olarak değerlendirilip bir kenara atılırlar. Aynı şekilde, ihtiyacından fazlasına sahip olan, taş kalpliliğinden başkalarının zaruri ihtiyaçlarını onların elinden alan ve inatçılığı yüzünden düzeltilmesi mümkün olmayan bir kişinin de genellikle başkalarına *saygısı* olmadığı ve geçimsiz biri olduğu söylenir. Temel ilkemiz insanın kendini korumak için gereken ne varsa yapmaya sadece *hakkı* değil ama bunları yapmaya *doğa tarafından zorlandığı* olduğuna göre, kendi lüksü için ona engel olan biri, patlak verecek savaş için suçlanacaktır; çünkü savaşması için hiçbir nedeni olmayan kişi odur; ve bundan dolayı da *temel doğa yasasına* aykırı hareket etmektedir. Dolayısıyla bundan, başkalarına karşı saygılı olmanın doğanın bir kuralı olduğu çıkmaktadır (ki göstermeyi amaçladığım da budur). Bu *yasayı* çiğneyen kişiye *saygısız* ve *geçimsiz* denir.. *Cicero* da, sanki aklında bu yasa varmış gibi, *saygılı* olmanın karşıtı olarak zalim [*inhumane*] olmayı görmektedir.

10. Doğal hukukun beşinci maddesi, *birinin diğer insanları, üzgün olmaları ve özür dilemeleri durumunda ve gelecek için bir garanti almaları şartıyla, geçmişteki hareketleri için affetmesi gerekir* şeklindedir. *Affetmek* (geçmişi) veya bir suçu bağışlamak, savaşa yol açan ama bundan pişman olup barış isteyen biri ile *barış* yapmaktır. Ama pişmanlık duymayan biri ile (eş deyişle düşmanca tavırlarda ısrar eden biriyle) veya gelecek için bir garanti vermeyen biri ile (eş deyişle barışı değil ama kaybettiği gücü telafi etmenin peşinde olan biri ile) *barış yapmak, barışa* değil ama *korkuya* yol açar ve bundan dolayı da doğa tarafından emredilmemektedir. Ama pişman olan ve gelecek için bir garanti veren birini affetmeyen barışın dostu değildir ve doğa yasasına aykırı hareket etmektedir.

11. Doğal hukukun altıncı maddesi, *intikam alırken* [*ultio*] *veya cezalandırırken* [*Poenae*] *gelecekteki iyilikleri göz önünde bulundurun geçmişteki kötülükleri değil* şeklindedir. Eş deyişle, cezalandırmaya sadece, haksızlık yapan birini düzeltmek veya

ona verilen cezadan aldıkları uyarı ile diğerlerinin kendilerine çeki düzen vermeleri için izin verilmiştir. Buradan çıkacak ilk argüman, herkesin *doğa hukuk* tarafından, bir önceki paragrafta değinilen gelecek ile ilgili gerekli garantileri almaları koşuluyla, diğerlerini affetmekle yükümlü kılındığıdır. Bunun yanı sıra, *intikam* sadece geçmişi göz önüne aldığı için, bu, bir amaç gütmeden (zira intikam geçmişe bakar ve amaç ise gelecekle ilgilidir) zafer ve şöhret kazanmaktır. Amacı olmayan bir şey Beyhudedir. Geleceğe bakmayan bir intikam, beyhude bir gururdan (*vain glory*) kaynaklanmaktadır ve dolayısıyla da akla aykırıdır. Ama nedensiz yere birine zarar vermek savaşa yol açar ve *temel doğa yasasına* aykırıdır. Bundan dolayı, intikam alırken geçmişe değil ama geleceğe bakmak *doğal hukukun* bir kaidesidir. Ve bu yasanın ihlali ZALİMLİKTİR.

12. Nefret ve küçümseme gösteren işaretler kadar tartışmaları ve savaşları provake eden bir şey yoktur; öyle ki, birçok insan hakarete uğramaktansa huzurlarını bozulmasını hatta hayatlarını kaybetmeyi tercih eder. Bundan dolayı, doğal hukukun yedinci maddesi şöyledir: hiç kimse *bir hareketle, sözle, jestle veya gülerek karşısındakine nefret veya küçümseme göstermemelidir*. Bu yasanın ihlaline HAKARET denir. Hiçbir şey alay etmek ve güçlü birinin daha güçsüz birine, özellikle de görevi ve suçlama ile bir alakası olmamasına rağmen hakimlerin sanıklara, yaptığı saldırganlık işaretleri kadar bayağı değildir; böylesi insanlar doğa yasalarına aykırı hareket etmektedirler ve KÜSTAH olarak değerlendirilmeleri gerekir.

13. İki kişiden hangisinin daha değerli olduğu [*dignior*] devletli durumun bir konusudur, doğal durumun değil. Doğa gereği insanların eşit olduğu daha önce gösterilmişti (1.3); bundan dolayı da, örneğin zenginlik, güç ve asillik gibi mevcut eşitsizlikler, medeni yasalardan [*civil law*] kaynaklanmaktadır. Politika'nın ilk kitabında *Aristo*'nun siyasete ilişkin bilgilerin kaynağı

olarak bazı insanların yönetebilmeleri için daha değerli, diğerlerinin ise hizmet etmek için yaratıldığını, öyle ki Efendi ve kölenin arasındaki ayrımın sözleşme ile değil ama doğal bir istidat - eş deyişle bilgileri veya cehaletleri- ile belirlendiğini iddia ettiğini biliyorum. Bu temel postula sadece akla değil ama aynı zamanda deneyimlere de aykırıdır. Zira, hiç kimse kendisini yönetmek için başkalarına izin vermenin kendisini yönetmekten daha iyi olduğu düşünecek kadar doğuştan aptal değildir. Ne de zeki ve güçlü arasındaki bir mücadelede, zeki olan her zaman veya çoğunlukla güçlü olana üstün gelmektedir. İnsanlar doğa gereği eşit olduğuna göre, bu eşitliği tanımamız gerekmektedir; eğer eşit değillerse, güç için mücadele edeceklerinden, *barışın sağlanması eşit olarak kabul edilmelerini* gerektirmektedir. Ve bundan dolayı, doğal hukukun sekizinci maddesi, *herkesin herkesle eşit olduğunun kabul edilmesidir.* Bu yasanın ihlali KİBİRDİR.

14. Nasıl ki belli *haklarından* feragat etmesi insanın korunması için gerekliyse, belli *hakları* elinde tutması da daha az gerekli değildir; ki bunlar varlığını koruma *Hakkı*, açık havadan, sudan ve yaşamı için gerekli diğer şeylerden yararlanma hakkıdır. *Barışa* insanlar girerken birçok ortak *haktan* vazgeçtiğin ve birçok kişisel *hak* elde ettiğine göre, *doğal hukukun* dokuzuncu maddesi şu şekilde ortaya çıkar: *biri kendisi için hangi hakları iddia ederse, diğer herkese için de aynısına izin vermelidir.* Aksi taktirde, bir önceki maddede kabul edilen eşitliği anlamsız kılar. Zira, topluma dahil olurken eşitliği kabul etmek, tersi bir durumda topluma dahil olmak için hiçbir nedeni olmayanlara eşit haklar tanımaktan başka nedir ki? *Eşitlere eşit* haklar tanımak, orantısallık ilkesi ile aynıdır. Bu yasanın gözetilmesine *Alçak gönüllülük*, ihlaline ise haddini bilmezlik denir; Romalılar ise buna, *itidalsiz* ve arsız adını vermektedir.

15. Onuncu sırada, *doğa yasası* şöyle buyurmaktadır: başkalarına haklar verirken, iki tarafa da adil [*aequalis*] olmalısınız.

Bir önceki yasa, doğaya dayanarak başkalarına izin verdiğimizden daha fazla hakkı kendimiz için istemeyi yasaklamaktadır. Alçak gönüllülük gereği, bazen, eğer istersek, daha az hak iddia edebiliriz. Fakat eğer başkalarına hak dağıtmak durumundaysak, bu yasa, taraflardan birine iltimas geçip ona daha fazla hak vermekten bizi men etmektedir. Zira eğer doğal eşitliği gözetmeyip birine diğerinden daha çok veya az verirseniz, kayırılmayan kişiye *hakaret etmiş* olursunuz. Ve yukarıda gösterildiği gibi, *hakaret doğa yasalarına* aykırıdır. Bu yasaya riayet edilmesi *DOĞRULUK*, ihlali ise ayrımcılıktır; bunun Yunanca karşılığı ise *prosopolepsia*dır.

16. On birinci *yasa* bir öncekinden çıkmaktadır. *Bölünemeyen şeylerin, eğer mümkünse ve ortak kullanılması gerekir ve herkes (eğer bundan yeterince varsa) istediği kadar almalıdır. Fakat eğer bu şeyden yeterince yoksa, onu kullananların sayısıyla orantılı bir şekilde bölüşülmelidir*; zira önceki kısımda gösterilen doğal hukukun emrettiği eşitliği korumanın başka bir yolu yoktur.

17. Aynı şekilde, eğer bölünemiyor veya ortak bir şekilde kullanmanın imkanı yoksa, *doğal hukuk* şunu öngörmektedir, ki bu aynı zamanda on ikinci maddedir: *ya sırayla kullanılmalı veya sadece tek bir kişiye tahsis edilmelidir; sıra ile kullanmada, ilk kimin kullanacağı kura yoluyla belirlenmelidir.* Zira burada da gözetilmesi gereken eşitliktir ve bu durumda kura eşitliği sağlayacak tek yoldur.

18. Biri *seçmeli* ve diğeri *doğal* olmak üzere iki tür kura vardır. Seçmeli kura, katılanların istemesi durumunda gerçekleşir. Saf şansa dayanır, belki de bundan dolayı buna şans da denir. Doğal biçimleri ise, *ilk evlat olma* (Yunancası ise, sanki bir kura ile kazanılmışçasına *kleronomia*'dır) veya *ilk zilyetliktir.* Bundan dolayı, bölünemeyen veya ortak bir şekilde kullanılamayan şeyler, onu ilk elde edene gitmelidir; benzer şekilde, babaya ait olan şeyler, baba bu hakkını daha önceden devretmemesi

koşuluyla, ilk doğan çocuğa gider. O halde bu da on üçüncü *doğa yasası* olsun.

19. Doğal hukukun on dördüncü maddesi, *barışın aracılarının dokunulmazlığı olması gerekir* şeklindedir. Amacı tayin eden aynı zamanda bunun için gerekli yolları da tayin eder. Şimdi, aklın birinci buyruğu *Barış* olduğuna göre, diğer şeyler *Barış* için gerekli yollardır. Ama ne *Barış* aracılık olmadan, ne de aracılık dokunulmazlık olmadan mümkündür. Bundan dolayı, *Barışın* aracılarına dokunulmazlık verilmesi, aklın bir buyruğu, eş deyişle bir *doğa yasasıdır.*

20. İnsanlar bu ve diğer *doğa yasaları* üzerinde bir uzlaşmaya varabilir ve bunlara riayet etmek için çok çaba gösterebilirler ama yine de, bunların tatbikine ilişkin şüpheli noktalar ve anlaşmazlıklar, ki bunlar bir şeyin *yasalara* aykırı olup olmadığıdır (buna hak sorunsalı [*question of right*] denmektedir), her gün ortaya çıkacaktır. İki tarafın da bir tartışmada kendisinin haksızlığa uğrayan taraf olduğuna inanması, bir anlaşmazlık kaynağıdır. Bundan dolayı *Barışın* korunması için (bu durumda başka hiçbir çare olmadığına göre), iki tarafın da, *karşılıklı anlaşmayla* tartışma konusunda vereceği karara saygı gösterecekleri bir üçüncü taraf üzerinde uzlaşmaları gerekmektedir. Üzerinde uzlaştıkları bu kişiye *Hakem* [*arbitrator*] denir. Bundan dolayı, doğal hukukun on beşinci maddesi, *kendi aralarında bir hakka ilişkin bir tartışma olan tarafların üçüncü bir tarafın hakemliğine boyun eğmesi gerekir* şeklindedir.

21. Hakemlerin veya Yargıçların anlaşmazlığı çözüme kavuşturmak için tartışanlar tarafından seçilmesi olgusundan hareketle, hakemin bu tartışmanın bir tarafı olmaması gerekir sonucuna ulaşılır. Zira herkesin doğası gereği kendi çıkarının peşinde koştukları kabul edilmektedir; Adaleti ise arızi olarak, sadece barışın sağlanması adına, amaçlamaktadır; bundan dolayı, doğal hukuk tarafından buyurulan eşitliğe, bir üçün taraf gibi hassas bir

şekilde saygı gösteremez. Sonuç olarak, doğal hukuk, *hiç kimse kendi davasında yargıç veya hakem olmamalıdır* şeklinde bir on altıncı maddeyi içermektedir.

22. On yedinci madde şöyledir: *bir tarafın zaferinden daha fazla kazanç veya şan beklentisi olan hiç kimse hakem olmamalıdır.*

23. Yapılacağı söylenen şeylerin gerçekten olup olmadığı gibi olguya dayanan konulardan bir tartışma çıktığında, *doğal hukuk* (15. maddesiyle) bir Hakemin iki tarafın da tanıklığına eşit ağırlık vermesini gerektirir, ki bu birbirlerini dengeledikleri için aslında hiç değer vermemektir. Bundan dolayı, başka delillerle bilinemeyecek böylesi olgusa dayanan bir konuda bir karara varabilmek için, üçüncü, hatta dördüncü ve daha fazla kişinin ifadelerini kabul etmek durumundadır. On sekizinci doğa *yasası, hakemlerin* veya *hakimlerin* olguya dayanan bir konuda, *kesin delillerin eksik olması halinde, kararlarını iki taraf için de adil olan birinin tanıklığına göre vermelidir.*

24. Yukarıda verilen *hakem* tanımından ayrıca, *onunla hakemliğe konu olan mevzunun tarafları arasında onu biri lehine davranmakla veya adil veya adil olduğuna inandığı bir kararı vermemekle yükümlü kılacak hiçbir sözleşmenin var olamayacağı* da anlaşılmaktadır. Hakem, 15. paragrafta gözden geçirilen doğa yasası gereği, adil olduğuna inandığı kararı vermekle yükümlüdür. Bu yasadan doğan yükümlülüğe, bir sözleşme ile hiçbir şey eklenemez. Dolayısıyla böyle bir sözleşme anlamız olacaktır. Dahası, böylesi bir sözleşme geçersiz olmasaydı, hakem adil olmayan bir karara varıp bunun adil olduğu iddia eder ve böylece tartışma karadan sonra devam eder, bu ise özellikle bağlayıcı olduğunu ilan ettiği karar ile iki tarafı da yükümlü kılmak için taraflarca atanana *hakliğin esprisini* ortadan kaldırırdı. Bundan dolayı doğa yasası, Hakemlerin *bağımsızlığında* ısrar eder ve bu da on dokuzuncu maddeyi oluşturur.

25. Doğa yasaları, kısaca aklın buyruklarından başka bir şey olmadığına göre, bir insan doğru akıl yürütme yetisini korumaya çabalamadıkça, bunlara riayet edemez. Bu sebeple, isteyerek ve bilerek ussal yetisini zayıflatacak veya yok edecek şeyler yapan biri, isteyerek ve bilerek doğa yasasını ihlal etmektedir. Zira birinin görevini yerine getirmemesi ile görevini yerine getirmesine mani olacak bir şey yapması arasında hiçbir fark yoktur. Uslamlama yetisi, sarhoş veya *ayyaş* insanların durumunda olduğu gibi, aklın doğal halini bozan eylemlerle yok edilmekte veya zayıflatılmaktadır. O halde yirminci sırada, *Sarhoşluğun* doğal hukukun bir ihlali olduğu yer almaktadır.

26. Tüm bu doğal ilkeler, bize korumamızı ve güvenliğimiz [*incolumitas*] buyuran aklın tek bir buyruğundan türemektedir. Bunu gören biri, belki de, bu yasaların çıkarılması o kadar zordur ki bunların yaygın olarak bilinmesinin ve bundan dolayı da bağlayıcılık kazanmasının beklenmemesi gerektiğini söyleyecektir. Zira yasalar bilinmedikleri taktirde bağlayıcı değildir; hatta bu durumda yasa bile değildirler. Ona şu yanıtı verdim: umut, korku, hiddet, hırs, açgözlülük, beyhude gurur ve diğer duyguların, baskın oldukları müddetçe, insanın doğa yasalarını kavramasını gerçekten de engellediği doğrudur Fakat daha sakin olduğu anlar olmayan tek bir insan bile yoktur ve cahiller ve eğitimsizler için bile, kavramanın daha kolay olduğu anlardır bunlar. Birine yapmayı düşündüğü bir şeyin *doğal hakka* [*jus*] uygun olup olamadığı konusunda tereddütte kaldığında, ihtiyaç duyduğu tek kural, kendisini diğer kişinin yerine koymaktır. Onun bu edimde bulunmasını sağlayan duygular, derhal, onun bu edimde bulunmamaya teşvik edecektir. Bu kural sadece kolay olmasının yanı sıra şu meşhur eski sözde de dile getirilir: *Kendine yapılmasını istemediğini, sen de başkalarına yapma.*

27. Anlık bir kazanç için gösterilen orantısız bir arzu durumunda, birçok insan yukarıda bahsedilen yasalara riayet etmeye

meyilli olmasalar da, bu yasları kabul ederler. Herkesten daha alçak gönül az sayıda insan aklın buyurduğu adilliği ve ölçülülüğü hayata geçirirken geri kalanlar böyle davranmazlarsa, bu insanlar [doğa yasalara uyanlar] ussal davranmammış olur. Zira, kendileri için güvenlik değil ama erken ve kesin bir yok oluş hazırlamaktadırlar; yasalara riayet edenler, yasaları ihlal edenlerin avı olur. Bundan dolayı, başkalarının bu yasalara riayet etmediği bir durumda, insanların ussal bir zorlama ile tüm yasalara uymakla(*) yükümlü oldukları düşünülmemelidir. Böylesi zamanlarda, yapılış amacına ulaşmaya hizmet ettikleri ölçüde, bunlara riayet etmeye çabalamakla yükümlüyüzdür. Bundan dolayı ulaşılacak sonuç, bir doğa yasası her zaman ve her yerde *içsel* [*in Foro interno*] veya *vicdani* bir yükümlülük doğursa da, *dışsal* bir yükümlülük [*in Foro externo*] sadece bunlara güven içinde riayet edilebildiğinde doğar olmalıdır.

Tüm yasalara uymakla]: *Gerçekten de, bu yasalarda, göz ardı edilmesi (Barış ve insanın kendini koruması için yapıldığı taktirde) doğal hukukun ihlali değil ama onun ifası gibi gözüken bazı şeyler vardır. Hiçbir şekilde durmayacak birine karşı mümkün olan her önlemi almak –bir hırsızdan çalmak- ussal davranmaktır. Tersine, savaş sırasında barış sırasında alçak gönüllü bir adam gibi davranmak korkaklık ve insanın kendi kendisine ihanetidir* **[sui prodito]**. *Bununla beraber, savaş sırasında bile riayet edilmesi gereken bazı doğa yasaları vardır. Zira sarhoşluğun veya gelecekteki bir iyiliği düşünmeden yapılan bir merhametsizliğin, barışa ve insanın kendini korumasına nasıl bir katkı yapabileceğini düşünemiyorum. Adil olan ve olmayan, edimlere göre değil ama bunu ifa eden kişinin niyeti ve vicdanına göre değerlendirilmelidir. Gerekli olduğu için veya barışın sağlanması veya kendini koruma için yapılan şey, doğrudur. Bunun dışında, insanların birbirlerine verdikleri tüm zararlar doğal Hukukun bir ihlalidir ve Tanrıya karşı yapılmış bir haksızlıktır.*

28. Vicdanı bağlayan yasalar, sadece buna aykırı değil ama bazen buna uygun edimlerle (eğer bunu ifa eden bunun tersini düşünüyorsa) de ihlal edilebilir. Zira edimin kendisi yasalarla uyumlu olsa da, onun vicdanı bunlara karşıdır.

29. Doğa yasaları, değişmez ve ebedidir; yasakladıklar hiçbir zaman yasal; buyurdukları da hiçbir zaman yasadışı olamaz. Ne *kibir, nankörlük, sözleşmelerin ihlali (veya haksızlık), şefkatsizlik, veya hakaret* yasal olabilir ne de tersine kısaca zihnin eğilimleri olan –eş deyişle sadece *vicdanen* bağlayıcı yasalar- olan erdemler yasadışı olabilir. Bununla birlikte, koşullara ve medeni yasalara göre davranışlar değişiklikler arz ettiğinden, bir durumda adil olan başka bir durumda adil değildir, bir durumda ussal olan başka bir durumda usdışıdır. *Barış ve kendini koruma* olan amacı adetler ve medeni yasalar tarafından asla hükümsüz kılınamayacak yukarıda belirttiğimiz karakter erdemleri olan araçları olmasa da zihnin kendisi de değişmektedir.

30. Şu ana kadar söylediklerimizden, *doğa yasalarına* riayet etmenin içten ve sürekli bir çaba ile ne kadar kolay olduğu ve böylesi bir çaba gösteren birine ADİL dediğimiz anlaşılmaktadır. Zira, tüm davranışlarını *doğanın ilkeleri* ile uyumlu olması için çaba gösteren biri, amacının tüm bu yasaları hayata geçirmek olduğunu açıkça ispat etmektedir; ki bu ussal doğamızca yükümlü kılındığımız tek şeydir. Ve yükümlüklerinin tümünü yerine getiren biri *adildir.*

31. Tüm yazarlar *doğa yasalarının ahlak yasaları* ile aynı şey olduğu konusunda uzlaşmaktadırlar. Bunun neden doğru olduğunu görelim. *İyi* ve *kötünün* bir arzuyu veya kaçınmayı belirtmek için verilmiş isimlerden başka bir şey olmadığının anlaşılması gerekir. İnsanın arzuları da, davranışları, huyları ve görüşleri gibi farklılık gösterir; bu, duyu organları tarafından algılanan şeylerin, örneğin tatma, dokunma veya koklama, durumunda görülebileceği gibi birinin *övdüğünü*, eş deyişle *iyi* dediğini, başkasının

kötü olarak *yerdiği* hayatın sıradan davranışlarında bu daha açıktır; hatta aynı adam farklı zamanlarda aynı şeyi *övebilir* veya *yerebilir*. Bu davranış, uyumsuzlukların ve anlaşmazlıkların doğmasına yol açar. Bundan dolayı, andan ana değişen arzularının buyurduğu şekilde farklı kriterlerle göre neyin *iyi* neyin *kötü* olduğuna karar verdikleri müddetçe insanlar bir savaş durumunda kalacaklardır. Bu durumda bulundukları anda, bunun kötü ve sonuç olarak da barışın iyi olduğunu herkes kolayca anlayacaktır. Bundan dolayı, mevcut iyilikler konusunda anlaşamasalar da, gelecekteki bir iyilik üzerinde uzlaşırlar. Ve bu zihnin bir işidir; zira *mevcut olan şeyler* duyu organları tarafından ama *gelecekteki şeyler* ise sadece zihin tarafından algılanır. Zihin bize *barışın iyi* olduğunu, aynı şekilde barışı sağlayacak tüm araçların da iyi olduğunu ve bu sebeple de *alçak gönüllü, adil, iyi niyetli, ve bağışlayıcı* olmanın (ki bunların yukarıda barış için gerekli olduğu ispatlanmıştı) *iyi davranışlar* veya huylar, eş deyişle de *erdemler* olduğunu öğretir. Bu *yasalar* barış için gerekli araçları öğrettikleri için, aynı zamanda *iyi davranışları* da öğretmektedir. Bundan dolayı da bunlara *ahlak* yasaları da denmektedir.

32. İnsanlar mevcut iyilikler (ki bunlara kaçınılmaz olarak beklenmeyen kötülükler de eşlik etmektedir) uğruna gelecekteki iyilikleri reddetmek olan usdışı arzudan kendilerini kurtaramazlar. Bunun sonucu olarak, belirtilen erdemleri övme konusunda herkes uzlaşsa da, onların içeriğini oluşturan doğaları konusunda anlaşamazlar. Zira, diğerinin iyi bir davranışını beğenmediğinde, biri, ilgili bir ayıp adını ona takar; benzer şekilde, hoşa giden bir kötülüğe de bir erdemin adını verir. Bunun sonucu olarak aynı edim, bir taraf tarafından erdem olarak onaylanırken, diğerleri tarafından eleştirilmekte ve bir ayıp olarak görülmektedir. Filozoflar, edimlerin iyiliğinin barışa ve kötülüklerinin de uyumsuzluğa olan eğilimlerinde yattığını incelemedikleri için, kendisiyle çelişen, *ahlak yasalarına* yabancı bir *ahlak Felsefesi* oluş-

turmuşlar ve şimdiye kadar da bu duruma bir çare bulamamışlardır. Zira, erdemlerin doğasının iki aşırı ucun ortasında bulunduğu ve ayıpların kendinde bir aşırılık olduğu görüşünü benimsemektedirler ve bu açıkça yanlıştır. Çünkü, aşırı cesaret sadece amacının onaylanması durumunda, onaylanır ve bir erdem olarak kabul edilip *gözü peklik* adını alır. Benzer şekilde, hediye olarak verilen şeyin miktarı değil ama onun veriliş amacı *cömertliği* belirler. Sahip olduğumdan fazlasını birine vermişsem bu *adaletsizliktir*. Bundan dolayı *doğa yasaları ahlak* Felsefesinin özüdür ve ben burada bunun ilkelerini kargaşadan doğacak tehlikelere karşı korunmamızla ilgili olduğu kadarıyla verdim. Diğer erdemlerin türediği ussal doğanın başka ilkeleri de mevcuttur. Eksikliği hastalığa ve ölüme yol açtığı için *kendini kontrol etmek* [*temperantia*] aklın bir ilkesidir. Ve gözü peklik, eş deyişle kaçınılması yüzleşilmesi ve üstesinden gelinmesinden daha riskli olan bir tehlikeye karşı güçlü bir direnme kapasitesi, de böyledir; ve bu nedenledir ki, gözü peklik direnen için kendini korumanın bir yoludur.

33. Doğa yasaları adı verdiklerimiz, nelerin yapılması veya yapılmamaması konusunda us yoluyla idrak edilen belli sonuçlardan başka bir şey değildir; ve bir yasa, doğru ve kesin konuşacak olursak, bir şeyi yapmam veya yapmamam konusunda bir hakka dayanarak diğerlerine buyruk veren birinin sözüdür. Bundan dolayı, doğru konuşacak olursak, doğadan hareketle ulaşıldıkları ölçüde doğa yasaları yasa değildir. Ama ayanı yasalar, bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi, Tanrı tarafından Kutsal Kitaplar'da yasa haline getirildiği ölçüde, gerçek anlamıyla yasa adını alırlar; zira *Kutsal Kitap* en yüksek hakka dayanarak her konuda buyruklar veren Tanrı'nın kelamıdır.

BÖLÜM IV

Doğa Yasasının İlahi Bir Yasa Olması Üzerine

1. Ahlak ve *Doğa* yasaları aynı zamanda *İlahi* yasalar olarak da adlandırılmaktadır. Bu iki nedenden dolayı doğrudur: çünkü bizzat doğa yasasının kendisi olan *us*, tüm insanlara, davranışlarının bir kuralı olarak doğrudan Tanrı tarafından verilmiştir; ve yine çünkü yaşamak için gerekli bundan türeyen ilkeler aynı zamanda Yüce Tanrı tarafından *Hz. İsa*, *Kutsal Kitaplar* ve *Havarileri* aracılığıyla *cennetin Krallığı'nın yasaları* olarak buyurulan ilkeler ile aynıdır. Bundan dolayı bu bölümde, yukarıda uslamlama yoluyla ulaştığımız *doğal hukuk* anlayışını, Kutsal Kitap'a dayanarak doğrulamaya çalışacağız.

2. İlk olarak, ilahi yasanın doğru akılda bulunduğunu gösteren bölümlere işaret edeceğiz.[7] Mezmurlar 37. 30-1[36. 30-1.]:

---

[7] Hobbes, burada Kutsal Kitabın Vulgate tercümesine atıfta bulunmaktadır. Hobbes'un Kutsal Kitap'tan yaptığı alıntılar Türkçe'ye çevrilirken Kitabı Mukaddes Yayınları'nın 2003 tarihli çevirisinden yararlanılmıtır. [*Kutsal Kitap*: Yeni Çeviri, 3. baskı, İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2003]. Ayet ve Sure numaraları farklı olması durumunda Hobbes'un belirttiği numaralar parantez içinde verilmiştir.

Doğrunun ağzından bilgelik akar, dilinden adalet damlar. Tanrı'nın yasası yüreğindedir. Yeremya 31. 33: *Yasamı içlerine yerleştirecek, yüreklerine yazacağım.* Mezmurlar 19. 7 [18. 8.]: *Rabbin yasası yetkindir, cana can katar.* 8 [9]: *Rabbin kuralları doğrudur, yüreği sevindirir.* Yasa'nın Tekrarı [Tesniye] 30: 11. *Bugün size ilettiğim bu buyruk ne tutamayacağınız kadar zor, ne de ulaşamayacağınız kadar uzaktır* vs, 14: *Fakat Tanrı sözü size çok yakındır; uymanız için ağzınızda ve yüreğinizdedir.* Mezmurlar 119. 34 [118. 34.]: *Anlamamı sağla, yasana uyayım.* 105: *Sözün adımlarım için çıra, yolum için ışıktır.* Süleyman'ın Özdeyişleri 9: 10. *Akıl kutsal olanı tanımaktır.* Yuhanna 1.1'de yasa koyucu İsa'nın bizzat kendisi kelam olarak adlandırılmaktadır. Dokuzuncu ayette ise, *Dünyaya gelen her insanı aydınlatan gerçek bir ışık* olarak adlandırılmaktadır. Tüm bunlar doğru aklın tarifleridir ve daha önce gösterildiği gibi, doğa yasaları da onun buyruklarıdır.

3. Bunun ardından, aşağıdaki pasajlardan, *temel doğa yasası* olarak belirttiğimiz yasanın, *barışı amaçlamak*, aynı zamanda ilahi yasanın da özü olduğu anlaşılacaktır. Romalılar'a Mektuplar 3. 7'de, *Dürüstlük*, (ki bu, yasanın özetidir) *barış yolu* diye adlandırılmaktadır. Mezmurlar 85. 10 [84. 11]: *Doğrulukla esenlik öpüşecek.* Matta. V. 9: *Ne mutlu barışı sağlayanlara! Çünkü onlara Tanrı oğulları denecek.* Ve Aziz *Pavlus*, İbranilere Mektup'un altıncı bölümünün son ayetinde (ele aldığımız yasanın koyucusu) İsa'nın *Melkisedek düzeni uyarınca sonsuza dek baş kâhin* olduğunu söyledikten sonra, takip eden bölümün ilk ayetinde *Bu Melkisedek*'in *Şalem Kralı ve yüce Tanrı'nın kahini* olduğunu ve ikinci ayette ise *adının anlamına göre önce Doğruluk Kralı; sonra da Şalem Kralı, yani "Esenlik Kralı"* olduğunu ekler. Buradan anlaşılmaktadır ki, Kral *İsa krallığında barış ve dürüstlüğü* biraya getirmiştir. Mezmurlar 34. 13 [33. 15]: *Dilini Kötülükten, dudaklarını yalandan uzak tutsun.* Yeşaya 9. 6: *Çünkü bize bir çocuk doğacak, bize bir oğul verecek,. Yönetim onun omuzlarında*

olacak. Onun adı Harika Öğütçü, Güçlü Tanrı, Ebedi Baba, Esenlik Önderi olacak. Yeşaya 52. 7: *Dağları aşıp gelen müjdecinin ayakları ne güzeldir! O müjdeci ki esenlik duyuruyor. İyilik müjdesi getiriyor, kurtuluş haberi veriyor. Siyon halkına "Tanrınız egemenlik sürüyor" diye ilan ediyor.* Luka 2. 14'de İsa'nın doğumunda Tanrı'yı övenler şöyle demektedir: *En yücelerde Tanrı'ya yücelik olsun, Yeryüzünde O'nun hoşnut kaldığı insanlara esenlik olsun!* Ve Yeşaya 53. 5'de İncil, *esenliğimiz için gerekli olan ceza* olarak adlandırılmaktadır. Yeşaya 59. 8'de adaletin *esenlik yolu* olduğu söylenir: *Esenlik yolu bilmezler, izledikleri yolda adalet yoktur.* Mika 5. 4, 5 Mesih'ten bahsedilirken, *O gelince, halkını RAB'den aldığı güçle Tanrısı RAB'bin görkemli adına yönetecek... Bütün dünya onun büyüklüğünü kabul edecek. Halkına esenlik getirecek* denmektedir. Süleyman'ın Özdeyişleri 3. 1: *Oğlum unutma öğrettiklerimi, buyruklarımı aklında tut. Çünkü bunlar ömrünü uzatacak, yaşam yıllarını, esenliğini artıracaktır.*

4. *Her şey üzerindeki ortak mülkiyetin kaldırılmasına* veya *Benim* ve *Senin*'in yürürlüğe girmesine ilişkin ilk yasa ile ilgili olarak, ilkin *İbrahim*'in *Lut*'a böylesi bir ortak mülkiyetin barışa nasıl bir tehdit oluşturduğuna ilişkin Yaratılış (Tekvin) 13. 8, 9'daki sözlerini görmekteyiz: *Aramızda da, çobanlarımız arasında da kavga çıkmasın. Bütün topraklar senin önünde. Gel ayrılalım.* Ve bizimki ve başkasınınki arasındaki ayrıma ilişkin yasa, *öldürmeyeceksin, çalmayacaksın, zina yapmayacaksın* gibi başkasının malına el uzatmayı yasaklayan Kutsal Kitap'taki tüm pasajlar tarafından da doğrulanmaktadır. Zira bunların hepsi, *tüm insanların her şey üzerindeki hakkının* ilga edildiğini varsaymaktadır.

5. Aynı ilke, verilen söze sadık kalma şeklindeki ikinci doğa yasasını da doğrulamaktadır. Zira başkasının *hakkına el uzatmayacaksın,* kendi yaptığın sözleşme ile sana ait olması sona eren bir şeye el uzatmayacaksından başka nedir ki? Bu mezmurlar 15. 1'deki *Ya RAB çadırında kim konuk olabilir?* sorusuna

verilen *kendi zararına and içse bile andından dönmeyen* şeklindeki cevapta açıkça görülmektedir. Ve Süleyman'ın Özdeyişleri 6. 1: *Oğlum, eğer birine kefil oldunsa...düştünse tuzağa kendi sözlerinle, ağzının sözleriyle yakalandınsa...*

6. Aşağıdaki pasajlar *minnettarlık* ile ilgili üçüncü doğa *yasasını* açıklamaktadır. Yasa'nın Tekrarı [Tesniye] 25. 4: *Harman döven öküzün ağzını bağlamayacaksın.* Aziz *Pavlus*, Korintliler'e Birinci Mektup'un 1. Bölümünün 9. ayetinde, bu sözü, sadece öküzler değil ama aynı zamanda insanları da kapsayacak şekilde yorumlamaktadır. Süleyman'ın Özdeyişleri 17. 13: *İyiliğin karşılığını kötülükle ödeyeninin evinden kötülük eksik olmaz.* Yasa'nın Tekrarı [Tesniye] 20. 10, 11: *Bir kente saldırmadan önce, kent halkına barış önerin. Barış önerinizi benimser kapılarını size açarlarsa, kentte yaşayanların tümü, sizin için angaryasına çalışacak, size hizmet edecekler.* Süleyman'ın Özdeyişleri 3. 29: *Sana güvenerek yanında yaşayan komşuna kötülük tasarlama.*.

7. Aşağıdaki pasajlar *saygılı olmayı* buyuran dördüncü yasa ile uyumludur: Mısır'dan Çıkış 23: 4, 5. *Düşmanınızın yolunu şaşırmış öküzüne ya da eşeğine rastlarsanız, onu kendisine geri götüreceksiniz. Sizden nefret eden kişinin eşeğini yük altında çökmüş görürseniz, kendi haline bırakıp gitmeyecek, ona yardımcı olacaksınız.* 9. ayette: *Yabancıya baskı yapmayacaksınız.* Süleyman'ın Özdeyişleri 3. 30: *Sana Kötülük etmemiş biriyle yok yere çekişme.* Süleyman'ın Özdeyişleri 12. 26: *Doğru kişi arkadaşına da yol gösterir.* Süleyman'ın Özdeyişleri 15. 18: *Huysuz kişi çekişme yaratır, sabırlı kişi kavgayı yatıştırır.* Süleyman'ın Özdeyişleri 18. 24: *Toplumu seven bir insan kardeşten daha yakın bir dosttur insana...*[8] Bu, haydutlar tarafından

[8] Hobbes bu ayeti biraz değiştirerek aktarmaktadır. Ayetin Türkçe'si şöyledir. "*Öyle dost var ki, kardeşten yakındır insana*" -çn.

yaralanmış bir Yahudi'ye acıyan bir Samiriyeli'den bahseden Luka 10'da da teyit edilmektedir. İsa'nın Matta 5. 39'da belirttiği ilke uyarınca: *Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanağınıza bir tokat atana sol yanağınızı da çevirin.*

8. Aşağıdakiler, beşinci yasayı destekleyen sayısız pasajlardan bazılarıdır: Matta 6. 14, 15: *Başkalarının suçlarını bağışlarsanız, göksel Babanız da sizlerin suçlarını bağışlar. Ama siz başkalarının suçlarını bağışlamazsanız, Babanız da sizin suçlarınızı bağışlamaz.* Matta 18. 21'de, İsa, Petrus'un kendisine yönelttiği *Ya RAB, kardeşim bana karşı kaç kez günah işlerse onu bağışlamalıyım? Yedi kez mi?* sorusuna *Yedi kez değil yetmiş kere yedi kez* -eş deyişle *toties quoties* (*her seferinde*)- cevabını verir.

9. Merhamet göstermeyi içeren pasajlar, altıncı yasanın doğrulanmasına ilişkindir. Örneğin, Matta 5. 7: *Ne mutlu merhametli olanlara! Çünkü onlar merhamet bulacaklar.* Levililer 19. 18: *Öç almayacaksın. Halkından birine kin beslemeyeceksin.* Bazıları bu yasanın Kutsal Kitap'a uygun olmadığını ve geçersiz olduğunu düşünmektedir, çünkü günahkarlar için ölümden sonra telafisi olmayan kaçınılmaz bir ebedi ceza vardır. Bazıları bu karşı çıkışa, Tanrı'nın şanı için bir şey yaparken hiçbir yasaya bağımlı olmadığım ama buna karşılık insanın böylesi bir yetkisi olmadığı şeklinde bir cevap vermektedirler. Öyle ki, sanki Tanrı bir günahkarın ölümünde şan, eş deyişle haz, peşinde koşmaktadır! Daha iyi bir cevap ise, ebedi cezanın günahtan önce var olması ve sadece insanların gelecekte günah işlemekten korkmalarını amaçlamaktadır.

10. Yedinci yasa, İsa'nın Matta 5. 22'deki sözleriyle teyit edilmektedir: *Ama ben size diyorum ki, kardeşine öfkelenen herkes yargılanacaktır... Kim kardeşine ahmak derse, cehennem ateşini hak edecektir.* Süleyman'ın Özdeyişleri 10. 18: *İftira yayan akılsızdır.* Süleyman'ın Özdeyişler 14. 21: *Komşuyu hor görmek*

günahtır. Süleyman'ın Özdeyişler 15. 1: *Yaralayıcı söz öfkeyi alevlendirir.* Süleyman'ın Özdeyişler. 12. 10. *Alaycıyı kov, kavga biter. Çekişme ve aşağılamalar da sona erer.*

11. Doğal eşitliği, eş deyişle tevazuyu, öngören sekizinci yasa şu pasajlarca teyit edilmektedir: Matta 5. 3: *Ne mutlu ruhta yoksul olanlara! Çünkü Göklerin Krallığı onlarındır.* Süleyman'ın Özdeyişler 6. 16–19: *RAB'bin nefret ettiği altı şey, iğrendiği yedi şey vardır: Gururlu gözler vs.* Süleyman'ın Özdeyişler 16. 5: *Rab yüreği küstah olandan iğrenir, el uzatılsa bile bilin ki öyleleri cezasız kalmaz.* Süleyman'ın Özdeyişler 11. 2: *Küstahlığın ardından utanç gelir, ama bilgelik alçakgönüllülerdedir.* Benzer şekilde, krallığına hazırlanmamız için Mesih'in gelişinin açıklandığı Yeşaya 40. 3'de kalabalığın içinden şöyle haykırır bir ses: *Çölde Rab'bin yolunu hazırlayın, bozkırda Tanrımız için düz bir yol hazırlayın. Her vadi yükseltilecek, her dağ, her tepe alçaltılacak;* tabii ki burada söz edilen insanlardır, dağlar değil.

12. *Doğruluk* olan dokuzuncu *doğa yasası*, başkalarına kendisine tanıdığı kadar hak tanımayı buyurmaktadır; bu yasa, diğer tüm yasaları kendi içinde barındırmaktadır. Bu Musa'nın Levililer 19. 18'de ortaya koyduğu ile aynı yasadır: *Komşunu kendin gibi seveceksin.* Kurtarıcımız da, Matta 22. 36'da, bunun tüm ahlak yasasının özeti olduğunu söylemektedir. *Öğretmenim Kutsal yasada en önemli buyruk hangisidir? İsa ona şu karşılığı verdi: Tanrın RAB'bi bütün yüreğinle, bütün canınla ve bütün aklınla seveceksin. İşte ilk ve en önemli buyruk budur. İlkine benzeyen ikinci buyruk da şudur: komşunu kendin gibi seveceksin. Yasanın tümü ve Peygamberlerin sözleri bu iki buyruğa dayanır.* Komşumuzu kendimizmiş gibi sevmek, kendimiz için talep ettiğimiz her şeyi ona da bahşetmekten başka bir şey değildir.

13. Tıpkı aşağıdaki pasajlar gibi, onuncu yasa da insanlar arasında ayrım yapmayı yasaklamaktadır. Matta 5. 45: *Öyle ki,*

Göklerdeki babanızın oğulları olasınız. Çünkü o, güneşini hem kötülerin hem de iyilerin üzerine doğdurur. Pavlus'tan Koselilere Mektup 3. 11: *Bu yenilikte Grek ve Yahudi, sünnetli ve sünnetsiz, barbar, İskit, köle ve özgür ayrımı yoktur. Mesih her şeydir ve her şeydedir.* 2. Paralipomena[9] 19. 7: *Tanrımız RAB kimseyi haksızlık yapmaz, kimseyi kayırmaz.* Vaiz 35. 12: *Tanrı Yargıçtır ve onda ayrımcılık yoktur.* Romalılar 2. 11: *Çünkü Tanrı insanlar arasında ayrım yapmaz.*

14. *Bölünemeyen şeylerin ortak kullanılmasını* buyuran on birinci yasadan Kutsal Kitapta bahsedilip bahsedilmediğinden emin değilim. Bununla beraber uygulaması, kuyuların, yolların, nehirlerin kutsal nesnelerin ve benzeri şeylerin ortak kullanımında olduğu gibi, her yerde karşımıza çıkar; zira bu olmadan yaşamak imkansız olurdu.

15. On ikinci sıraya koyduğumuz doğa yasası, bölünemeyen veya ortak kullanılamayan şeyleri kullanacakların kura ile belirlenmesini öngörür. Bu, Tanrı'nın emri ile (Çölde Sayım 34) vaat edilen toprakların bir kısmını kabileler arasında *kura ile* paylaştıran Musa'nın teşkil ettiği örnek ile de desteklenmektedir. Yine, *kura* ile *Mattiya'yı* Yusuf'tan önce aralarına alanların Havarilerin Elçilerin İşleri 1. 24'de teşkil ettiği örnekte, onlar Tanrı'ya şöyle seslenmektedirler: *Ya Rab...iki kişiden hangisini seçtiğini göster bize.* Benzer ifadeler Özdeyişler 16. 33'de vardır: *İnsan kura atar, ama her kararı RAB verir.* Ve on üçüncü yasada olduğu gibi, onu [ilk oğulluk hakkı] satmasaydı, *İshak'ın* ilk çocuğu olması dolayısıyla, Esav onun yerini alacaktı (Yaratılış 25. 30[33])[10] veya babasının aksi bir kararı olmadıkça.

---

[9] Vulgate'ye ait bir başlık olan Paralopomena'nın yerine bugünkü İncil'de Tarihler başlığı kullanılmaktadır.

[10] Hobbes *De Cive*'de bu ayetin numarasını yanlış vermektedir. Doğrusu XXV. 33 olacaktır.

16. Aziz *Pavlus* Korintlilere bir mektup yazarak (Pavlustan Korintliler'e 1. Mektup 6), inançsız mahkemelerde yargıçların (düşmanlarının) huzurunda birbirleriyle tartışan o şehrin Hıristiyanlarını eleştirir. Birbirimize yardım etmekle yükümlü olduğumuz yasaya aykırı olduğu için, bunun haksızlık veya aldatmaktan ziyade bir günah olduğunu söyler. Fakat önemli meselelerde bir anlaşmazlık patlak verdiğinde ne yapılması gerekmektedir? Buna cevaben Havari, 5. Ayet'te, *Sizi utandırmak için söylüyorum bunu. Kardeşler arasındaki davalarda yargıçlık edecek kadar bilge bir yok mu aranızda?* demektedir. Bu ifadelerle anlaşmazlık kaçınılmaz olduğunda tarafların uzlaşmasıyla bir hakem atanmasını öngören on beşinci doğa yasasını onaylamaktadır ve bu kişi tartışmanın bir tarafı olmamalıdır (on altıncı yasa) ki böylece hiçbir davacı kendi davası ile ilgili bir karar veremesin.

17. Mısır'dan Çıkış 23. 8'daki *Rüşvet almayacaksınız. Çünkü göreni kör eder, haklıyı haksız çıkarır* ve Vaiz 20. 31'deki *Hediyeler ve armağanlar yargıçların gözlerini kör eder* şeklindeki ifadeler, yargıç veya hakemim kararı karşılığında ödül kabul etmemesini öngören on yedinci yasa ile aynı fikirdedir. Bundan onun, bir tarafa karşı diğerinden daha fazla bir yükümlülüğü olmadığı sonucu çıkmaktadır; bu on dokuzuncu yasadır ve kayırmaya karşı alıntıladığımız tüm pasajlar ve Yasa'nın Tekrarı (Tesniye) 1. 17'deki şu ifadeyle de teyit edilmektedir: *Yargılarken kimseyi kayırmayın; küçüğe de, büyüğe de aynı gözle bakın.*

18. Kutsal Kitap, olgusal sorunlara ilişkin davalarda sadece tanık çağırılmasının değil ama aynı zamanda birden fazla tanığın gerekliliğini de teyit eder. Yasa'nın Tekrarı (Tesniye) 17. 6: *Ölmesi gereken, iki ya da üç kişinin tanıklığıyla öldürülecek* (bu konuya ayrıca Yasa'mn Tekrarı (Tesniye) 19. 15'de de değinilmektedir).

19. Aklın kullanılmasını engellediği için, sarhoşluğu, *doğal Hukuk* ihlallerinin sonuncusu olarak belirtmiştik; nitekim *Kutsal*

Kitap da, aynı nedenle bunu yasaklamaktadır. Süleyman'ın Özdeyişleri 20. 1: *Şarap insanı alaycı, içki gürültücü yapar, onun etkisiyle yoldan sapan bilge değildir*; ve yine Süleyman'ın Özdeyişleri 31. 4, 5: *Şarap içmek krallara yakışmaz... çünkü içince kuralları unutur, mazlumun hakkını yerler.* Bu günahtaki kötülük, sadece içilen içkinin miktarından ibaret değildir; bir sonraki ayette de görebileceğimiz gibi, bu, karar vermeyi ve aklımızı kullanmayı zayıflatması gerçeğidir: *İçkiyi çaresize, şarabı kaygı çekene verin. İçsin ki yoksulluğunu unutsun, artık sefaletini anmasın.* İsa da, Luka 21. 34'de, *Sarhoşluğun* yasaklanması ile ilgili olarak aynı nedeni öne sürmektedir: *Kendinize dikkat edin! Yüreklerinizi sefahat, sarhoşluk ve bu yaşamın kaygılarıyla ağırlaşmasın.*

20. Bir önceki bölümde ortaya koyduğumuz doğal hukukun ebedi olduğu iddiası, Matta 5. 18 tarafından da teyit edilmektedir: *Size doğrusunu söyleyeyim, yer ve gök ortadan kalkmadan... Kutsal Yasa'dan ufacık bir harf ya da bir nokta bile yok olmayacaktır.* Mezmurlar 119 [118]. 160: *Doğru hükümlerinin tümü sonsuza kadar sürecektir.*

21. Ayrıca, *doğa yasalarının* bir *vicdan* meselesi, eş deyişle adil bir insanın bunları tatbik etmek için elinden geleni yapan insan olduğunu söylemiştik. Eğer biri yasanın buyurduğu bütün edimleri yapar (dışsal bir itaat sergileyerek) ama bunları yasaya uymak adına değil de bir ceza korkusu veya şan adına yaparsa hâlâ *adil olmayan* bir kişidir. Bu iki nokta da Kutsal Kitap tarafından teyit edilmektedir. İlki Yeşaya 55. 7: *Kötü kişi yolunu, fesatçı düşüncelerini bıraksın; RAB'be dönsün, merhamet bulur.* Hezekiel 18. 31: *İsyanlarınızı kendinizden uzaklaştırın. Yeni bir yürek yeni bir ruh edinin Neden öleceksin, ey İsrail halkı*? Bu ve benzeri pasajlardan, açıkça görülmektedir ki, Tanrı kalbi temiz olanların edimlerini cezalandırmayacaktır. İkincisi, Yeşaya 29. 13, 14: *Rab diyor ki, Bu halk bana yaklaşıp, ağızlarıyla, dudaklarıyla beni sayar, ama yürekleri benden uzak... onun için ben de*

bu halkın... Matta 5. 20: *Size şunu söyleyeyim: doğruluğunuz din bilginleriyle Ferisiler'inkini aşmadıkça Göklerin Egemenliği'ne asla giremezsiniz.* Takip eden ayete, Kurtarıcımız, Tanrı'nın buyruklarının sadece edimlerle değil ama aynı zamanda niyetle de ihlal edileceğini açıklar. Zira din bilginleri ve Ferisiler, dışsal edimler için yasaya mümkün olan en yakın şekilde riayet etmişlerdir, ama sadece şan için; ki bu nedenle yasayı ihlal etmişlerdir. Kutsal Kitap'ta buna benzer sayısız pasaj vardır ve buralar da olanca açıklığıyla Tanrı'nın iyi veya kötü niyetle iyi veya kötü davranışları bir tutuğu belirtilmektedir.

22. İsa Matta 11. 28-30'da doğa yasasına riayet etmenin kolay olduğunu ilan eder: *Ey bütün yorgunlar ve yükü ağır olanlar! Buyruğumu yüklenin, benden öğrenin. Çünkü ben yumuşak huylu, alçak gönüllüyüm. Böylece canlarınız rahata erer. Boyunduruğumu taşımak kolay, yüküm hafiftir.*

23. İnsanların yapacağı şeylerin doğa yasasına aykırı olup olmadığına karar vermesine imkan veren kural, eş deyişle *kendine yapılmasını istemediğini sen de başkasına yapma*, kurtarıcımız tarafından, aynı kelimelerle Matta 7. 12'de dile getirilmiştir: *İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın.*

24. *Tüm doğa yasaları ilahidir* ve *tersinden İsa'nın tüm yasaları* da (Matta 5-8'de açıkça ortaya konduğu gibi) *doğanın öğretileridir.* (Bunun tek istisnası, *Musa'nın yasasını y*anlış yorumlayan Yahudilere karşı ilahi pozitif yasaları izah etmek için İsa'nın kullandığı zina olduğu için boşanmış bir kadınla evlenme şeklindeki buyruktur.) Belirttiğim bölümlerde, İsa'nın tüm öğretisi değil ama İsa'nın tüm yasaları ortaya konmuştur. Zira *iman* Hıristiyan öğretisinin bir bölümüdür ve *hukuk* kavramı bunu içermemektedir. Yasalar istencimiz takip eden *edimler* için yapılmıştır; gücümüzün dışında kalan ve istencimizi takip etmeyen *inançlar* veya *iman* için değil.

YÖNETİM

BÖLÜM V

Devletin Nedenleri Ve Ortaya Çıkışı Üzerine

1. İnsanlarının edimlerinin istençlerinden ve istençlerinin de umutları ve korkularından kaynaklandığı açıktır; bundan dolayı, ihlal etmenin *daha iyi* veya *daha az* kötü olduğunu düşündükleri zaman, isteyerek yasaları ihlal ederler. Her insanın güvenlik ve korunma umudu, gücünü ve yeteneğini komşularının bir adım önünde olacak şekilde, açıkça veya hileyle kullanmasında yatar. Buradan da görülmektedir ki, *doğa yasalarının* bilinmesi onlara riayet edilmesini garanti altına almamaktadır; sonuç olarak, kendisine yönelen saldırılar karşısında herhangi bir güvenlik garantisi olmadığı sürece, dilediği ve elinden geldiği her yolla kendi başının çaresine bakmak olan ilk *Hak*, eş deyişle *her şey üzerinde bir Hak* veya *savaş Hakkı*, yürürlükte kalır; *doğal hukukun* gerekliliklerini, mümkün olduğu taktirde ve barışı istemesi durumunda, yerine getirilecektir.

2. *Yasaların silahlar arasında susacağı* bilinen bir sözdür. Bu, sadece *medeni yasalar* için değil ama aynı zamanda, eğer bu akıldan geçenlerden ziyade edimlere uygulanacak (Bölüm III madde 27 uyarınca) ve söz konusu savaş herkesin herkesle bir savaşı olarak anlaşılacak olunursa, *doğa yasaları* için de doğrudur.

Ulusların aralarındaki savaşlarda belli kısıtlamalar genellikle gözlemlenebilse de, böylesi bir durum saf bir doğa durumudur. Bundan dolayı, eski zamanlarda yağmalayarak yaşamak (*leotrikon*) adı verilen ve aynı zamanda bir çeşit ticaret de olan bir yaşam biçimi vardı; bu koşullar altında, zalimliğe kaçmadan ama cesaretle yapıldığı taktirde, doğal hukuka aykırı ve onursuz hiçbir şey yoktu. İstediklerini alabilecek olsalar da, cana kast etmezlerdi, hayvanlara ve tarım için kullanılan aletlere dokunmazlardı. Bu, onların doğa yasaları tarafından sınırlandığı şeklinde anlaşılmamalıdır; amaçları zalimce davranarak şiddete dayanan bir ün değil ama şan ve şöhret kazanmaktı.

3. Bundan dolayı, barışın korunması için *doğal hukuk* ve doğal hukukun uygulanması için ise *güvenlik* gereklidir. Öyle ise şimdi, böylesi bir güvenliği nelerin sağlayabileceğinin üzerine durmalıyız. Bunun akla uygun tek yolu, saldırılara karşı koyacak gerekli yardım ile tarafların bu karşılıklı tehlike yüzünden bir savaş başlatmaktansa bir şey yapmamanın daha iyi olduğunu düşünmelerinin sağlanmasıdır. Ve ilk elden çok açıktır ki, böylesi bir güvenlik iki veya üç kişi arasındaki bir uzlaşma [*consensio*] ile sağlanamaz; zira bir veya iki kişinin düşmana katılması, açık ve kesin bir zafer için ona yeterince garanti ve bu ise ona saldırganlık için bir inisiyatif verecektir. Amaçladığımız güvenlik için, bundan dolayı, karşılıklı yardım için birada hareket edenlerin sayısının birkaçı düşman tarafına geçse bile ona zaferi için büyük bir avantaj sağlamayacak kadar fazla olması gerekmektedir.

4. Yine, birçok insan savunma için bir koalisyon çatısı altında bir araya gelse bile, en uygun yol üzerinde anlaşamamaları ve de herkesin gücünü kendi bildiği şekilde kullanması durumunda da bir şey elde edilmeyecektir. Bunun nedeni, zıt fikirlere sahip oldukları için, birbirlerini engelleyecek olmaları veya zafer, yağma veya intikam beklentisi ile harekete geçmek için anlaşacak olsalar bile, sonrasında, sahip oldukları farklı amaçlar

ve politikalar veya aralarındaki kıskançlık ve rekabet (ki bunlar çatışmaların doğal nedenleridir) yüzünden bölünecekler olmaları ve ortak bir korku onları zorlamadığı müddetçe birbirlerine yardım etmeyi veya aralarındaki barışı sürdürmeyi reddedecek olmalarıdır. Buradan da anlaşılacağı gibi, çeşitli taraflar arasında varılan bir uzlaşma [*consensio*], eş deyişle sadece karşılıklı yardım için kurulan bir birliktelik [*societas*], taraflara, aralarındaki ilişkilerde yukarıda değinilen doğa yasalarını tatbik etmeleri için aradığımız güvenlik için gerekli uyumu ve birlikteliği sağlamaz. (Belli sayıda insan arasındaki uyum, bir önceki kısımda[11] tanımladığımız gibi, sadece hepsinin edimlerini aynı amaca *ve ortak çıkar* yöneltmelerini içermektedir.) Zira bundan daha fazlası gerekmektedir; *bireysel çıkarın genel çıkar* ile çatışması durumda, genel iyilik için varılan uzlaşmanın ve karşılıklı yardımın çökmesine engel olacak bir korku faktörü.

5. *Aristo*, politik olarak adlandırdığı hayvanlar arasında sadece *İnsanı* değil ama aynı zamanda *Karınca*, *Arı* vb. de saymaktadır. Zira sözleşme yapmalarına ve bir yönetim [*regimen*] kurmalarına olanak sağlayan akıldan mahrum olsalar da, bunlar, bir uzlaşma ile, eş deyişle aynı şeyleri arzuladıkları ve aynı şeylerden korktukları için, edimlerini ortak bir amaca yönlendirirler ve böylece de kolonileri kargaşalıkla karşı karşıya kalmaz. Yine de, kolonileri hala bir *devlet* [*civitates*] değildir ve bundan dolayı da bu hayvanlara *politik* denmemelidir; zira onların yönetimi sadece bir uzlaşma veya aynı amacı taşıyan birçok istencin bir araya gelmesidir; devlette olduğu gibi, tek bir istenç değil. Sadece duyuları ve arzularıyla yaşayan hayvanlar arasındaki uzlaşma öyle kalıcıdır ki, bunu, dolayısıyla da aralarındaki barışı, ayakta tutmak için doğal istekleri dışında bir şeye gereksinim duymadıkları doğrudur. Ama insanlar arasında durum tam tersidir. İlkin, insanlar şeref ve

[11] Bir önceki kısım ifadesiyle, Hobbes, bir kez daha *De Homine*'ye atıf yapmaktadır -çn.

mevki için yarışırlar ama hayvanlar bunu yapmaz; bundan dolayı insanlar *gücenir* ve *kıskanır*, ki bunlar nifak ve savaşın nedenleridir ama hayvanlarda bu yoktur. İkinci olarak, arı ve benzeri hayvanların doğal arzuları homojendir; ve kişisel yarardan farklı olmayan ortak yararı amaçlarlar; ama insanlar için, sahibine diğerleri karşısında bir üstünlük ve itibar kazandırmayan hiçbir şeyin iyi olduğu düşünülmez. Üçüncü olarak, akıl sahibi olmayan bu hayvanlar, ortak işlerin yürütülmesinde ne bir kusur görürüler, ne de görseler bile gördüklerine inanırlar; ama her biri kendinin diğerlerinden daha akıllı olduğunu düşünen ve değişikler peşinde koşan çok sayıda insandan oluşan her grup, kendi içinde farklılaşır ve farklı şeyler dener, ki bu huzursuzluk ve iç savaştır. Dördüncü olarak, hayvanlar birbirlerine duygularını ifade etmek için seslerini ne kadar iyi kullanırsa kullansınlar, duyguları harekete geçirmek, dahası *İyi* olan bir şeyi olduğundan *Daha İyi* ve *Kötü* olan bir şeyi de olduğundan *Daha Kötü* göstermek için gerekli olan söz sanatlarına sahip değildirler. Ama insanın dili bir savaş ve nifak trampetidir; *Pericles'in* bir keresinde konuşmasında şimşekler ve gök gürültüleriyle tüm Yunanistan'ı kargaşaya sürüklediği söylenir. Beşinci olarak, hayvanlar *haksızlık* ve *zarar* arasında bir ayrım yapmazlar. Bundan dolayı, rahatları yerinde olduğu müddetçe hemcinslerini eleştirmezler. Ama ülkelerine en çok sorun çıkaran insanlar en lüks içinde yaşayan insanlardır; zira açlık ve soğuğa karşı olan savaşını kazanmadan, insanlar genellikle, kamusal mevkiler için mücadele etmezler. Son olarak, bu vahşi hayvanlar arasındaki uzlaşma doğaldır ama insanlar arasındaki uzlaşma ise sadece sözleşmeye dayanır eş deyişle yapaydır; bundan dolayı, insanlar barış içinde yaşayacaksa, başka bir şeye daha gereksinim olması şaşırtıcı değildir. Dolayısıyla, ceza korkusu ile bireyleri kontrol eden genel bir güç olmadan, sözleşmeye dayanan hiçbir *uzlaşma* veya *birliktelik*, *doğal hukukun* uygulanması için gerekli güvenliği sağlayamaz.

6. Dolayısıyla, istençlerin tek bir amaç etrafında *birleşmesi*, barışın korunması ve kalıcı bir savunma için yeterli değildir; barış ve savunma için önemli konularda, hepsi için *tek bir istenç* [*una voluntas*] olması gerekmektedir. Bu sadece, herkes *istencini* başka *tek bir istence* [*alterius unius*], ortak barış ile ilgili konulardaki *istenci* tek tek herkesin *istenci* [*omnes et singuli*] olarak alınacak şekilde bir *İnsanın* [*Hominis*] veya bir *Meclisin* [*Concilium*] istencine tabi kılması durumunda gerçekleşebilir. *MECLİS* ile, herkesin ortak yararı için yapılması veya yapılmaması gereken şeyler hakkında teemmülde bulunan belli sayıda insandan oluşan bir grubu [*coetuss*] kast ediyorum.

7. Tüm istençlerin *tek bir insanın* veya *bir meclisin istencine tabi olması*, tek tek herkesin geri kalan insanlarla yaptığı bir Sözleşme ile, tabi olunan *kişi* veya *Meclisin istencine* direnmeyeceği hususunda kendini yükümlü kılmasıyla gerçekleşir; bu, zenginliği ve gücünün kendisi dışında başkalarına karşı (zira şiddete karşı kendini savunma hakkını saklı tutuğu varsayılır) kullanılmasına karşı çıkmayacağı anlamına gelmektedir. Buna *BİRLİK* (*union*) denir. *Meclisin istenci* ise, meclisi oluşturan insanların *daha büyük kısmının istenci* olarak anlaşılmalıdır.

8. *İstencin* kendisinin değil ama sadece iradi edimlerin başlangıç noktasının (zira biz istençte bulunmak için değil ama bir edimde bulunmak için istençte bulunuruz) iradi olduğu doğrudur; bundan dolayı, istenç, teemmülde bulunamaz ve sözleşme yapamaz. Yine de, *istencini* bir başkasının *istencine* tabi kılan biri, ona, gücü ve zenginliği kullanma *hakkını* devreder, ki böylece, başkaları da aynısını yaptığında, boyun eğilen kişi, bireylerin istençlerini birleştirmek ve uyumlu bir hale getirmek için korkuyu kullanabilsin.

9. Bu şekilde teşkil edilmiş bir Birliğe *devlet* (*civitas*) veya *sivil toplum* [*societas civilis*] ve ayrıca *tüzel kişi* [*civil person / persona civilis*] denir; zira herkes için tek *bir istenç* olduğuna

göre bu, tek *bir kişi* olarak alınmalı; ve haklara ve mülkiyete sahip [*res sibi proprias*] tüm insanlardan *farklı* bir isimle ayrılmalı ve farklılaştırılmalıdır. Sonuç olarak, ne tek bir yurttaş ne de hepsinin bir araya gelmesi (birinin istencinin hepsinin istencinin yerini alması haricinde) *devlet olarak değerlendirilmemelidir.* Öyleyse, (tanımlayacak olursak) *DEVLET, istenci, belli sayıda insanın yaptığı sözleşmeyle, hepsinin istenci olarak kabul edilen ve onların güçlerini ve kaynaklarını ortak barış ve savunma için kullanacak olan tek bir kişidir.*

10. Her *devlet tüzel* bir *kişi* olsa da, tersinden her *tüzel kişi* bir *devlet* değildir. Devletin izniyle, belli sayıda insanın istencinin bir işin halletmesi amacıyla tek bir istenç olarak birleşmesi mümkündür. Bunlar artık *tüzel kişilerdir*, tüccarların kurduğu şirketler ve benzeri gruplar gibi, ama *devlet* değildirler, çünkü kendilerini grubun istencine yalın bir şekilde ve her konuda değil ama devlettin tanımladığı belli konularda ve yabancıların hûzurunda *Şirketin kendisini* dava etme koşuluyla –ki bir yurttaş bunu devlete karşı yapamaz- tabi kılmışlardır. Bu çeşit birliktelikler [*societas*], *devlete* bağımlı *tüzel kişilerdir.*

11. Her devlette bireylerin istençlerini (açıklanan şekliyle) tabi kıldıkları *Kişi* veya *Meclis'in* EGEMENLİK YETKİSİNİ [*Sovereign Authority / Summan Potestatem*] veya EGEMEN GÜCÜ [*Sovereign Power / Summum Imperium*] ve HAKİMİYETİ [*Dominion / Dominium*] elinde tutuğu söylenir. Bu *Yetki* [*Potestas*], bu *Buyruk verme Hakkı* [*Jus imperandi*], tüm yurttaşların kuvvet ve güçlerini [*potentia*] bu *kişi* veya *Meclise* devretmeleri olgusuna dayanmaktadır. Bunu yapmak, basitçe, (zira kimse kelimenin gerçek anlamıyla gücünü bir başkasına devredemez) direnme hakkından vazgeçmek anlamına gelmektedir. Her *yurttaş* ve *bağımlı her tüzel kişi*, [*subordinate civil person*] *egemen gücü* elinde bulunduranın TEBAASI olarak adlandırılır.

12. Buraya kadar söylenenler, kendini koruma duygusuyla dolu *belli sayıda doğal insanın* birbirlerine karşı duydukları korkuyla nasıl ve hangi aşamalardan geçerek, bizim *devlet* adını verdiğimiz *tek bir tüzel kişiliği* oluşturduğunu yeterli derecede ortaya koymaktadır. Fakat kendisini bir başkasına korku yoluyla tabi kılanlar, ya korktukları kişiye boyun eğerler ya da güvenlik için güvendikleri bir başkasına boyun eğerler. Savaşta yenilen insanlar, öldürülmekten kaçınmak için birincisini tercih ederler; ikincisi ise, yenilmeyenlerin yenilgiden kaçınmak için başvurdukları yoldur. İlk biçim, kaynağını *doğal güçten* almaktadır ve buna devletin *doğal kökeni* de denebilir; ikincisi ise, birleşen tarafların niyet ve kararından kaynaklanmaktadır [*consilio & constitutione*] ve bu da devletin *tasarımsal kökeni* [*origin by design / origin instituto*]. Dolayısıyla iki tipte *devlet* vardır: biri *Pederşahi* [*Paternal*] ve *Despotik* gibi *doğaldır*; diğer devlet tipi ise bir tasarıma dayanmaktadır [*institutivium*] ki buna aynı zamanda *siyasi* de denmektedir. İlk durumda bir *Efendi* [*Dominus*] kendi istenci ile kendisi için *yurttaşlar* elde eder; ikincinde ise, *yurttaşlar* kendi kararları ile *egemen gücü* [*summun imperium*] elinde tutan *tek bir kişi* veya *bir grup* insanı Efendi olarak atarlar. İlk olarak *tasarımsal devletin* sonra da *doğal devletin* üzerinde duracağız.

BÖLÜM VI

Devlette Egemenlik Yetkisini Elinde Tutan Meclis Veya Kişinin Hakları Üzerine

1. İlk ve kritik soru şudur: kendi kararları ile bir devlet çatısı altında birleşen insan *Kalabalığı* [*Multitudo*](*) gerçekte nedir? Zira bunlar *tekil* bir *varlık* değil ama her biri kendi istencine sahip ve teklifler karşısında kendi karalarını olan insanlardır. Sözleşmelerle, her biri kendi *haklarına* ve *mülkiyetine* sahip olsa ve böylece de bir insan bir şey başka birisi ise başka bir şey söylese de, kalabalığın bütünü onu oluşturan her bir bireyden ayrı bir *kişi* olarak, hakkaniyetli bir şekilde, bu *başkasına aitten* ziyade *bu benim* diyebileceği hiçbir şey yoktu. Dahası, kalabalığa *onun edimi* olarak atfedilecek hiçbir *edim* de yoktur; ama (eğer kalabalığın tümü veya çoğu bir anlaşmaya varsalar bile) bu tek bir edim değil ama kalabalığı oluşturan insanların sayısı kadar edim olacaktır. Zira büyük isyanlarla ilgili olarak o devletin *halkı* silaha sarıldı dense bile, bu sadece gerçekten silaha sarılanlar veya onlarla aynı tarafta olanlar için geçerlidir. Zira tek *bir kişi* olan *devlet*, kendisine karşı silaha sarılamaz. Öyleyse, kalabalık tarafından ne yapılırsa yapılsın, bu, o kalabalığı oluşturanlar tarafından

yapılmıştır şeklinde anlaşılmalıdır.Ve o kalabalıkta bulunan ama yapılan şeyi onaylamayan veya desteklemeyen birinin, bunu yapmadığı kabul edilmelidir. Dahası, tarif ettiğimiz şekliyle tek bir kişi haline gelmemiş bir kalabalıkta, *her şeyin herkese ait olduğu doğa durumu* hüküm sürmeye devam eder. Burada *benimki* ve *seninkine* (ki bunların adları *hakimiyet* ve *mülkiyettir*) yer yoktur çünkü *doğa yasalarının* uygulanmasının ön-şartı olarak yukarıda gösterdiğimiz güvenlik hala mevcut değildir.

Kalabalığı] *Yurttaşları üzerindeki devlet otoritesine ilişkin öğreti, neredeyse tamamen bir insan kalabalığının idaresi ile kalabalığın idare edilmesi arasındaki farkın anlaşılmasına dayanmaktadır. Zira devletin doğası gereği, yurttaşlar kalabalığı farklı açılardan, hem iktidarı kullanmakta hem de iktidara boyun eğmektedir. Birinci bölümde, bu farka ilişkin iyi bir açıklama verdiğimi düşünüyorum. Fakat bunu takip eden bölümlere dönük itirazlardan, bunun pek böyle olmadığı görülüyor. Dolayısıyla daha bütünlüklü bir açıklama için birkaç söz daha etmeye karar verdim.*

Kalabalık kolektif bir kelime olduğundan, birden fazla nesneyi imlemektedir, dolayısıyla da bir insan kalabalığı ile birçok insan aynı şeydir. Kelime gramatik olarak tekil olduğundan, aynı zamanda tek bir şeyi imlemektedir. Hangi şekilde olursa olsun, bu, kalabalığın doğa tarafından verilmiş tek bir istenci değil ama her insanın kendi istenci olduğu anlamına gelir. Ve bundan dolayı, kimse ona tek bir edim [una actio] atfetmemelidir. Dolayısıyla, kalabalık, ayrı ayrı veya bireysel bir şekilde olmadıkça söz veremez veya bir sözleşme yapamaz, hak alıp devredemez, bir edimde bulunamaz, bir şeye sahip olamaz vs. ve bundan dolayı da o kalabalığı oluşturan insanlar kadar söz, sözleşme, hak ve edim vardır. Bu nedenle, kalabalık doğal bir insan değildir. Ama onu oluşturan bireylerin tek tek bir kişinin istencinin veya kendi istençlerinin çoğunluğunun rıza gösterdiği istencin hepsinin istenci olarak kabul edilmesi konusunda anlaşması durumunda,

bu kalabalık tek bir kişi haline gelir; zira bir istence sahip kılınmıştır ve böylece buyurmak, yasa yapmak, hak elde etmek ve devretmek vb. gibi iradi edimlerde bulunabilir ve buna kalabalıktan ziyade halk denir. Bundan dolayı bunlar arasındaki fark açıkça ortaya konmalıdır. Her halk veya bir insan topluluğu bir şey buyuruyor veya yapıyor dediğimizde, bir devletin tek bir insanın istenci veya uzlaşmaya varmış birden çok insanın istençleri aracılığıyla buyurduğunu, istençte veya bir edimde bulunduğunu kast ederiz; bu ise sadece bir toplantıda [conventus] mümkündür. Ama her bir şeyin az veya çok sayıda bir insan tarafından bu kişi veya toplantının istenci olmaksızın yapıldığı söylendiğinde, bunun tebaa olan bir halk tarafından yapıldığı, eş deyişle birçok bireysel yurttaş tarafından aynı anda yapıldığı ve tek bir istençten değil ama yurttaş ve tebaa olan, ama devlet değil, birçok insanın farklı istençlerinden kaynaklandığı kast edilmektedir.

2. Ele alınması gereken bir sonraki nokta şudur: eğer devleti kurmaya dönük hareket başlayacaksa, kalabalığın her bir üyesinin grupta gündeme gelen her konuda çoğunluğun isteğinin herkesin istenci olarak alınacağı konusunda anlaşmaya varması gerekir; zira aksi taktirde, davranışları ve beklentileri birbirilerinden kesin çizgilerle ayrıldığı için, kalabalık asla tek bir istence sahip olmayacaktır. Eğer biri rıza göstermeyi reddederse, geri kalanlar devleti o olmadan kuracaklardır. Bu nedenle, devlet bozguncuya karşı en temel hakkını, eş deyişle düşmana karşıymışçasına *savaş hakkını*, saklı tutar.

3. Bir önceki bölümünün altıcı paragrafında, insanların güvenliğinin tek başına bir uzlaşmayı [*consensio*] değil ama aynı zamanda barış ve savunmaya ilişkin önemli konularda istençlerin tabiiyetini de şart koştuğunu; bundan dolayı da, bir *devletin* doğasının *birlikten* veya *tabiiyetten* oluştuğunu söylemiştik. Şimdi ise, üyelerinin her birinin istenci çoğunluğun istenci tarafından

kapsanan bir insan grubunda önerilen, tartışılan ve karara bağlanan hangi konuların barış ve genel savunma için gerekli olduğuna bakmamız gerekmektedir. İlkin, herkesin başkalarının şiddetine karşı yeterince korunmuş olması barış için elzemdir; ki böylece insanlar güvenlik içinde, bir adaletsiz yapmadığı sürece başkalarından korkması için bir neden olmadan yaşayabilsin. Adaletsizliğe düşmeden yaralamasalar veya öldürmeseler bile, aslında insanların birbirlerine zarar vermelerini engellemenin imkanı yoktur; bunu tartışmak bile gereksizdir. Ama korkmak için mantıksal bir neden olmaması sağlanabilir. Güvenlik, insanların başkalarına boyun eğmesinin amacıdır; ve eğer bu sağlanmamışsa, bu, hiç kimsenin diğerlerine boyun eğmediği veya en iyi şey olarak gördüğü kendini savunma hakkını kaybetmediği anlamına gelir. Güvenlik için gerekli düzenlemeler yapılıncaya kadar, insanların herhangi bir konuda kendilerini bağlamaları veya haklarından feragat etmeleri beklenemez.

4. Bu güvenliğe, tek başına devlet çatısı altında birleşenlerin *öldürmeme*, *çalmama* vb. gibi bu türden diğer yasalara riayet etme konusunda kendi aralarında yaptıkları sözlü ya da yazılı bir sözleme ile ulaşılmaz. İnsan karakterindeki kötülük herkes için aşikardır ve deneyim ceza korkusu olmadan tek başına verilen bir sözün insanın görevlerini yerine getirmesini sağlama konusunda ne kadar da yetersiz kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla güvenlik sözleşmelerle değil ama ceza ile ve adaletsizlikler için öngörülen cezalar ile onları yapmanın yapmamaktan daha zararlı olduğu açıkça ortaya konduğunda sağlanır. Zira doğal gereklilik sonucu insanlar kendilerine iyi görüneni seçerler.

5. Cezalandırılması gereken birine yardım edilmeyeceği herkes tarafından kabul edildiğinde, birine cezalandırma hakkı verildiği kabul edilir. Buna *Adalet Kılıcı Hakkı* adını vereceğim. İnsanlar, cezalandırılacak olan kendileri veya bir yakınları olmadığı sürece, bu tip anlaşmalara genellikle riayet ederler.

6. Bireylerin ve dolayısıyla da genel barışın güvenliği ve cezalandırma için bu *kılıcın* kullanım *hakkının* bir kişi veya meclise devredilmesi *zorunlu olarak* gerekmektedir; ve buradan da, bu kişi veya meclisin devlette bir hakka dayanarak *egemen gücü* elinde tutuğu anlaşılır. Zira uygun göreceği şekilde cezalandırma *hakkına* sahip olan, aynı zamanda birini kendi istediği bir şeyi yapmaya zorlama hakkına da sahiptir. Bundan daha büyük bir güç hayal bile edilemez.

7. Eğer kendilerini dışarıya karşı koruyamayacaklarsa, insanların arasındaki barışın devamının hiçbir yararı yoktur; ve eğer güçlerini birleştirmemişler ise, kendilerini savunmaları mümkün değildir. Bundan dolayı, bireylerin güvenliği için; her tehlike veya fırsat durumunda düşmanın sayısı ve gücündeki belirsizliği de göz önüne alarak genel savunmanın gerektirdiği kadar sayıda yurttaşı silahlandırma, toplama ve birleştirme, avantajlı olan durumlarda da düşmanla barış yapma hakkının *bir Meclise* veya *tek bir kişiye* ait olması *zorunludur*. Dolayısıyla, buradan, tek tek tüm *yurttaşların tüm savaş ve barış Hakkını tek bir kişi* veya *meclise* devrettikleri anlaşılmalıdır. *Savaş Kılıcı* olarak adlandırılabilecek bu hak, *Adalet kılıcını* da elinde tutan aynı *kişi* veya *meclise* aittir. Zira insanları hak yoluyla silah altına alan ve onları savaşmaya zorlayan kişi, itaat etmeyenleri cezalandırma hakkını elinde tutan kişidir. Bundan dolayı, *savaş Kılıcı* ve *adalet Kılıcı* olan iki kılıç da, devletin doğası gereği, egemen güç tarafından içerilmektedir.

8. *Kılıç hakkı*, kısaca, onu elinde tutanın kılıcı kendi isteğine göre kullanma hakkı olduğunu için, bunu, onun bu hakkı doğru bir şekilde kullanabilmesi için aynı zamanda *karar verme* ve *yargıda bulunma* hakkına da sahip olduğu takip eder. Zira eğer *yargıda bulunma gücü* bir insanının ve yürütme gücü ise bir başka kişinin elindeyse, hiçbir şey yapılmış olmayacak ve yargılarının hiçbir etkisi olmayacaktır; çünkü buyruklarının yerine

getirilmesini sağlayacak bir durumda olmayacaktır; veya başka birinin *hakkına* [*jus*] dayanarak hareket ediyorsa, bu durumda bu kişinin değil diğerinin *kılıç hakkını* elinde tuttuğu söylenir. Dolayısıyla devletteki tüm *karalar* kılıçların sahibine, eş deyişle egemen güce sahip olana, aittir.

9. Dahası, daha sonra onları çözüme kavuşturmaktansa bizzat tartışmaların çıkmasını önlemek, barış için, daha az bir yana çok daha yararlıdır; tüm anlaşmazlıklar *benim* ve *senin*, *adil* ve adil olmayan, *yararlı* ve *yararsız*, *iyi* ve *kötü*, *onurlu* ve *onursuz* vb konular hakkında fikirlerin insandan insana değişmesi ve her insanın kendi yargılarına göre karar vermesi gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, neyin *kendisine* neyin *başkasına* ait olduğunu, neyin *adil*, *onurlu*, *iyi* ve neyin *adil olmayan*, *onursuz* ve *kötü* olduğunu bilmesini sağlayacak kuralları ve ölçütleri –özetle sosyal yaşam içinde insanların yapması gerekenler ile yapmaktan kaçınması gerekenleri- belirleyip, bunları insanlara duyurmak, aynı bu *Egemen gücün* sorumluluğudur. Bu kurallar ve ölçütlere genellikle *medeni yasalar* veya *devletin yasaları* denir çünkü bunlar devlette *egemen gücü* elinde tutanın *buyruklarıdır*. Ve tanımlayacak olursak, MEDENİ YASALAR yurttaşların gelecekteki edimleri hakkında *egemen güç* [*summa potestas*] ile donanmış kişinin verdiği buyruklardan başka bir şey değildir.

10. Savaş ve barış ile ilgili tüm meseleleri tek *bir kişi* veya *meclisin* kendisine *bağlı bakanlar* ve *memurlar* [*magistratus*] olmadan ele alması imkansızdır. Ve barış ve savunma için, anlaşamazlıklara ilişkin adil karar verme, komşu devletlerin planlarını öğrenme, savaşları öngörülü bir şekilde idare etme ve devletin çıkarlarını gözetme sorumluluğu olanların görevlerini iyi bir şekilde yerine getirmeleri gerekir. Bundan dolayı, mevkilerini ve atamalarını *savaşta* ve *Barışta* egemen gücü elinde bulundurana borçlu olmaları akla uygundur.

11. Tüm iradi edimlerin istence ve bir şeyi yapma veya yapmama istencinin de insanın bir şeyi yapma veya yapmama hususunda zihninde oluşan *iyi* veya *kötü*, *ödül* veya *ceza* fikrine zorunlu olarak dayandığı ve dolayısıyla da insanların tüm edimlerinin fikirleri tarafından yönetildiği aşikardır. Bundan zorunlu olarak çıkacak sonuç ise, belli fikirlerin veya öğretilerin yurttaşlara sunulmamasının genel barış için temel bir öneme sahip olduğudur. Bu fikirler veya öğretiler onları devletin *yasalarına*, eş deyişle devletin egemenlik yetkisinin verildiği *kişi* veya *meclisin buyruklarına*, hakkaniyetli bir şekilde itaat edemeyeceklerine; veya egemene direnmenin meşru olduğuna; veya yasalara uymadıkları değil ama uydukları taktirde daha büyük bir ceza ile karşılaşacaklarına inanamaya sevk eder. Zira, egemen doğal bir ölüm cezası ile bir şeyin yapılmasını buyururken, diğerinin bunu ebedi bir ölüm acısı ile yasaklaması ve iki tarafın da bunu yapmaya hakkı olması, sadece masum yurttaşların cezalandırılmasına değil ama aynı zamanda devletin altının radikal bir şekilde oyulmasına da yol açar. Zira hiç kimse iki efendiye hizmet edemez ve lanetlenme korkusuyla itaat etmemiz gerektiğine inandığımız biri, fiziksel bir ölüm korkusuyla itaat ettiğimiz birinden daha az efendi değildir; hatta ondan daha fazla efendi olduğu bile söylenebilir. Dolayısıyla buradan, devlet tarafından *egemen güç* bahşedilen *kişi* ya da *konseyin* [*curia*] barış için hangi fikirlerin ya da öğretilerin uygunsuz olduğuna karar verme ve bunların öğretilmesini yasaklama hakkına da sahip olduğu(*) sonucu çıkmaktadır.

Hakkına da sahip olduğu] *Gerek dinde gerekse de insan bilimlerinde tek bir dogma bile yoktur ki, fikir ayrılıklarına, bunu takiben de anlaşmazlıklara, tartışmalara ve en nihayetinde de savaşa yol açmamış olsun. Bu, dogmalar yanlış olduğundan değil ama insan doğası yüzünden böyledir: insanlar akıllı olduklarına inanmak ve başkaları tarafından da böyle görülmek isterler. Ve böylesi fikir ayrılıklarının ortaya*

çıkmasına kimse mani olamaz. Bununla birlikte, egemen güç kullanılarak, onların barışa engel olmalarının önüne geçilebilir. Bundan dolayı, bu bölümde böylesi fikirler hakkında konuşmadım. Yurttaşlarda devlete itaat etmeyi reddetme, egemen Hükümdara ve egemen otoritelere karşı mücadele etme hakkı ve görevine sahip oldukları inancının doğmasına yol açan belli öğretiler vardır. Böylesi öğretiler doğrudan ve açıkça veya örtülü ve ima yoluyla egemen güç verilmiş olanlar dışındaki birine itaati öngörür Bunun, yabancı ülkelerde birçok kişinin Roma Kilisesi'nin Başı'na atfettiği otoriteye ve ayrıca Roma Kilisesi'ne bağlı olmayan devletlerde ise papazların kendileri için talep ettikleri güce ve son olarak da en aşağı tabakadan yurttaşların bile dini konular da talep ettikleri özgürlüğe uygulanabileceğini gizlemiyorum. Hıristiyan dünyasında, bu kökten çıkmamış veya bununla beslenmemiş tek bir savaş var mıdır? Bundan dolayı da, öğretilerin sivil itaat ile çatışıp çatışmadığının kararının verilmesi ve eğer çatışıyorlarsa onların öğretilmesinin engellenmesi yetkisini siyasi iktidara bırakıyorum. Barış ve savunmaya tehdit oluşturan şeylerle ilgili kararın devlete ait olduğu reddedilemeyeceğine ve saydığım bu tip fikirler de barışa zararlı olduğuna göre, buradan zorunlu olarak, fikirlerin bu kategoride olup olmadığının incelenmesinin devlete, eş deyişle Devlette egemen gücü elinde tutana, atfedilmesinin gerekliliği sonucu çıkmaktadır.

12. Son olarak, her bir yurttaş istencini ona karşı kullanamayacak bir şekilde devlette egemen gü*cü* elinde bulundurana tabi kıldığı olgusundan, egemenin hiçbir ediminin cezalandırılamayacağı sonucu açık bir şekilde çıkmaktadır. Zira doğa gereği yeterli gücü olmadıkça kimse onu cezalandıramaz, aynı şekilde, bir hakka dayanmayan bir güce sahip olmadıkça kimse onu bir hakkaniyetli bir şekilde cezalandıramaz. .

13. Buraya kadar söylenenlerden, eksiksiz (eş deyişle hiçbir yurttaşın kendi vereceği karara göre kendini korumak için güç

kullanma *hakkına* sahip olmadığı veya *bireysel kılıç hakkının* ortadan kalktığı) her devlette, bireyin kendi üzerinde sahip olabileceği güçten daha büyük, insanın yaratabileceği en büyük güç olan egemen bir güç bulunduğu olanca açıklığıyla görülmektedir. İnsanların bir kişiye devredebilecekleri bu en büyük güce biz MUTLAK(*) güç adını veriyoruz. *Dokunulmazlıkla* istediğini *yapacağı*, eş deyişle kendi kararları uyarınca *yasalar koyabileceği*, *anlaşmazlıkları çözüme kavuşturabileceği*, *ceza verebileceği* ve insanların *gücü* ve *zenginliğinden* faydalanabileceği ve tüm bunları da hakka dayanarak yapabileceği bir şekilde istencini devletin istencine tabi kılan herkes, kesinlikle ona verebileceği en büyük gücü bahşetmiştir. Aynı bu sonuca, varolan veya varolmuş bütün devlet deneyimlerinden de ulaşılabilir. Zaman zaman hangi *kişi* veya *meclisin* devlette *egemen gücü* elinde tuttuğuna ilişkin bir kuşku ortaya çıkabilse de, ihanet ve iç savaş halleri dışında böyle bir güç her zaman vardır ve kullanılmaktadır; ihanet ve iç savaş anlarında ise bir olan *egemen güç* ikiye çıkar. Ama mutlak güce karşı çıkan ihanet içindeki insanların çabaları, bunu ortadan kaldırmaktan ziyade, onu bir başkasına devretmeyi amaçlamaktadır. Zira eğer bu güç ortadan kaldırılırsa, bununla beraber devletin de sonu gelir ve evrensel kargaşa geri döner. Bu hakkın verilmesinin boşa çıkmaması için, egemen yöneticinin payına düşen mutlak hak da, en az yurttaşların payına düşen itaat kadar devletin yönetimi için önemlidir. Çeşitli nedenlerle zaman zaman haklı olarak reddedilse de, bu itaate biz BASİT itaat adını vereceğiz; çünkü bu olabilecek en büyük itaattir. Bundan doğan yükümlülük doğrudan her hakkı devlete devrettiğimiz sözleşmeden değil ama dolaylı bir şekilde, Yönetimin [*Imperium*] hakkının itaat olmadan bir anlamı olmayacağı ve dolayısıyla devletin de kurulamayacağı gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Zira *İstediğin gibi buyurma hakkını sana veriyorum* demek bir *şeydir Ne buyursan yapacağım* demek başka bir şey.

Yerine getirmektense ölmeyi tercih edeceğim buyruklar vardır. Hiç kimse öldürülmeyi istemeye zorlanamayacağına göre, kimse ölümden de kötü bir şeyi yapmakla yükümlü olamaz. Dolayısıyla, eğer bana kendimi öldürmem söylenirse, bunu yapmak gibi bir yükümlülüğüm yoktur. Zira eğer reddedersem, bunu emri yerine getirmeyi reddetmeyecek başkaları bulanabileceğinden ve sözleşme yaptığım bir şeyi reddetmediğimden, yönetme hakkı bundan zarar görmeyecektir. Benzer şekilde, eğer egemen birine kendisini, eş deyişle egemeni, öldürmesi emrini verecek olursa, bu kişi bunu yerine getirmekle de yükümlü değildir, çünkü bunu yapmayı kabul ettiği düşünülemez. Bunu yerine getirecek başkaları olduğundan ve bir evlat alçakça ve nefret edilen bir yaşamdansa ölmeyi tercih edeceğinden, masum olup olmamasına ve hakça buyrulup buyrulmadığına bakılmaksızın, hiç kimse ebeveynlerini öldürmekle de yükümlü kılınamaz. Yerine getirilmesi bir kısım insan için onursuz ama başkaları için ise böyle olmayan buyruklara ilişkin daha başka durumlar da vardır; birinciler bunları yerine getirmeyi reddetme konusunda haklı iken ikinciler değildir; ve bu, yöneticiye verilen mutlak hak ile ilgili bir önyargı olmaksızın böyledir. Zira hiçbir durumda, egemenin itaat etmeyi reddedenleri öldürme hakkı dışlanmaz. Ama böylesi koşullar altında öldürenler doğa yasalarına, eş deyişle Tanrı'ya, karşı gelmiş olurlar, çünkü bu hakkın asıl sahibi tarafından onlara bunu yapma hakkı verilmiş olsa da, bunu doğal aklın gerekliliklerı aleyhine kullanmaktadırlar.

MUTLAK] *Bir halk devleti [status popularis] için de mutlak güç keskinlikle gerekmektedir ve yurttaşların buna bir itirazı yoktur. Zira politikandan en bihaber insan bile halk meclisinde devletin yüzünü görebilir ve işlerin onun kararları tarafından yürütüldüğünü fark edebilir. Bir monarşi de, en az demokrasi kadar bir devlettir ve mutlak Krallar da kendilerine tavsiyelerde bulunan, önemli konulardaki buyruklarını inceleyen –ama iptal etmeyen- danışmanlara sahiptirler.*

Ama birçok insan için, devletin kralın benliği tarafından içerilmesi bu kadar açık değildir. Bunda dolayı da, egemen güce dönük ilk itirazları, bir kişinin böylesi bir hakka sahip olması durumunda yurttaşların halinin perişan olacağı şeklindedir. Zira kralın her şeye el koyacağını, çalacağını, öldüreceğini düşünür ve sıranın kendilerine de geleceğine inanırlar. Ama neden böyle bir şey yapsın ki? Yapamayacağından değil; zira bunu isterse yapacaktır. Peki bir veya birkaç kişi için herkesin elindekileri alacak mıdır? İlkin, hakka dayanarak, eş deyişle hiç kimseye karşı bir haksızlık etmeden, yapabilecek olsa bile, bunu adil bir şekilde, eş deyişle doğal hukuku ihlal etmeden ve Tanrı'ya karşı bir suç işlemeden, yapamaz. Dolayısıyla bir hükümdarın yemini tebaasına kesin bir güvenlik sağlamaktadır. Bunu adil bir şekilde yapabilseydi veya yeminini göz ardı etmiş olsaydı bile, kendi çıkarına olmadığından, yurttaşlarını yıkıma uğratmayı istemesi için bir neden yoktur. Hükümdarların zaman zaman aklından zalimane şeylerin geçtiğini kimse reddedemez. Ama ona, mutlak değil ama sizi başkalarının adaletsizliğine karşı korumak için yeterli bir güç verdiğinizi farz edelim -kendi güvenliğinizi düşünüyorsanız, bu gücü vermek zorundasınız- hala aynı şeylerden korkuyor olmayacak mısınız? Zira herkesi korumaya yetecek bir güce sahip olan, aynı zamanda herkese baskı yapmaya yetecek bir güce de sahiptir. Burada, insani ilişkilerinde her zaman görülen rahatsızlıklar dışında, başka bir güçlük yoktur. Ve bu rahatsızlıklar, yönetimin gücünden değil ama yurttaşlardan kaynaklanmaktadır. Zira eğer insanlar kendi kendilerini yönetebilmiş olsalardı, eş deyişle doğa yasalarına göre yaşabilselerdi, ne devlete ne de onları kontrol edecek genel bir güce ihtiyaç olurdu.

İkinci itiraz ise, Hıristiyan dünyasında mutlak bir gücün olmadığı şeklidedir. Bu da kesinlikle doğru değildir. Tüm monarşiler ve diğer tipte [status] devletler mutlaktır. Zira egemen gücü elinde tutanlar, devlet için yararlı olduğunu bilmesine karşın dilediği her şeyi yapmasa bile, bunun nedeni

bu hakka sahip olmamaları değil ama bireysel kaygılarını ön plana alıp kamusal işlere kayıtsız kaldıkları için devleti tehlikeye atmadan görevlerini yapmaya mecbur bırakılamayan yurttaşlarının düşünceleridir. Bu nedenle, Hükümdar bir hakkı kullanmaktan imtina etseler ve öngörülü bir şekilde bazı şeylerden de facto vazgeçseler bile, bunu haklarından taviz vermeden yaparlar.

14. Hiç kimse ne kendisine bir şey verebilir, çünkü kendine verebileceğini zaten vermiştir ne de kendisini bir konu da yükümlü kılabilir, zira alacaklı [*obligating*] taraf ile borçlu [*obligated*] taraf aynı kişi olacağından ve alacaklı borçluyu azat edebileceğinden, insanın kendisini bir konuda yükümlü kılması anlamsızdır; çünkü kendi isteğiyle kendini azat edebilir ve bunu yapabilen biri aslında özgürdür. Bunun sonucu olarak da, devletin kendisi medeni yasalara uymakla yükümlü değildir; zira medeni yasalar devletin yasalarıdır ve devletin bunlara uymakla yükümlü olması, devletin kendi kendini yükümlü kılmış olduğu anlamına gelir. Ayrıca devletin yurttaşına karşı da bir yükümlülüğü yoktur; zira istediği ve dolayısıyla devletin istemesi durumunda yurttaşın da bunu istediği (tüm konularda her bir yurttaşın istenci devletin istenci içinde kavranmalıdır) anda bu yükümlülüğe son verebileceğinden, devlet dilediği anda tüm yükümlülüklerinden kurtulacaktır; ki bundan dolayı gerçekte özgürdür. *Egemen gücün* bahşedildiği *meclis* veya *kişinin* istenci, devletin istencidir; dolayısıyla da bireysel yurttaşların istençlerini de ifade etmektedir. Bu yüzden de, egemen güç bahşedilen biri, ne medeni yasalara tabidir (zira bu kendisine karşı bir yükümlülük olurdu), ne de yurttaşlarından birine karşı bir yükümlülüğü vardır.

15. Devlet kuruluncaya *kadar her şeyin herkese ait olduğunu* ve birinin bu *benimdir* deyip de diğerlerinin aynı hakka dayanarak hak iddia etmeyeceği hiçbir şey olamayacağın yukarıda göstermiştik (zira her şeyin *ortak* olduğu bir yerde, hiçbir şey

birinin *mülkü* olamaz); buradan, *mülkiyetin* ve devletin beraber ortaya çıktığı(*) ve birinin mülkiyetinin yasalar ve tüm devletin gücü, eş deyişle *egemen güç* verilen kişi, yoluyla elinde tutabildiği şeyler olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu, aynı yasalara tabi oldukları için, yurttaşların üzerinde başka yurttaşların hak iddia edemeyecekleri şekilde kendi mülklerini ellerinde tuttukları anlamına gelmektedir; ama buyrukları bizzat yasa olduğu ve istenci bireylerin istencini de kapsadığı ve bireyler onu egemen yargıçları olarak atadıkları için, bir birey egemenin üzerinde hakkı olmayacağı bir şekilde bir mülkiyete sahip olamaz. Devlet tarafından yurttaşlarına izin verilen birçok şey vardır, ve bazen *egemen gücü* elinde bulundurana karşı dava açılabilir; ama bu *medeni hukukun* değil ama *doğal adaletin* konusudur; ve soru *egemen gücü* elinde bulunduranın bir hakka dayanarak neyi yapabileceği(*) değil ama istencinin ne olduğudur; dolayısıyla, adalet gündeme geldiğinde, adaletsiz bir karar veremeyecekmiş gibi, bizzat kendisi yargıç olacaktır.

Mülkiyet ve devletin beraber ortaya çıktığı] *Şeyler üzerindeki mülkiyetin ailelerin babaları şahsında devletin kuruluşundan önce var olduğu şeklinde zaman zaman yapılan itiraz yanlıştır, çünkü daha önce de belirttiğim gibi, aile küçük bir devlettir. Zira ailenin evlatları babalarından onlara geçen bir hak olarak mülkiyetlerini ellerinde tutarlar; bu, ailenin diğer evlatlarının mülkiyetinden ayrı bile olsa, babanınkinden ayrı değildir. Ortak bir babaya veya efendiye sahip olmayan farklı ailelerin babaları, her şey üzerinde ortak bir hakka sahiptir.*

Ve soru egemen gücü elinde bulunduranın bir hakka dayanarak ne yapabileceği değil] *Bir yurttaşa egemene, eş deyişle devlete, karşı hukuki bir işlem yapma hakkı verildiği her durumda, soru bu işlemin konusu olan mülkiyete devletin bir hakka dayanarak sahip olup olmayacağı değil ama mevcut yasalardaki istencinin buna sahip olmak*

yönünde olup olmadığıdır. Zira yasa egemenin deklare edilmiş istencidir. Devlet yurttaşlarından biri vergi, diğeri ise borç olmak üzere iki şekilde para toplayabilir. İlk durumda, devletin vergi toplama hakkına sahip olduğuna karşı çıkılamayacağından, herhangi bir hukuki işlem söz konusu olamaz. İkinci durumda olabilir ve bunun nedeni de devletin yurttaşlarından sinsice para almayı istememesi tersine ondan her şeyi bilinen yollarla alma niyetinde olmasıdır. Bu nedenle, bu öğretiye dayanarak hükümdarların kendilerini borçlarından doğan yükümlülüklerinden azat edecekleri şeklindeki safça eleştiri, konuyu saptırmaktadır.

16. *Hırsızlık, Cinayet, Zina* ve tüm *haksızlıklar* [*injuriare*] doğa yasaları tarafından yasaklanmıştır, ama bir yurttaş için neyin *hırsızlık*, *cinayet*, *zina* veya *haksız bir edim* olarak kabul edileceği, *doğal* değil ama *medeni hukuk* tarafından belirlenmektedir. Başkasının tasarrufundaki her şeyin değil *sadece ona ait* olanların alınması *hırsızlıktır*; neyin *bizim* neyin *başkasının* olduğu medeni hukukun bir konusudur. Benzer şekilde her insanı değil sadece medeni yasaların öldürmemizi yasakladığı birini öldürmek cinayettir; ve her ilişki değil ama sadece *medeni yasaların* yasakladıkları *zinadır*. Son olarak, sözün kendisi yasalara uygun olduğu taktirde verilen sözün tutulmaması bir *haksızlıktır*; ama sözleşme yapma *hakkının* olmadığı bir durumda, her hangi bir *hak* devri söz konusu değildir; bundan dolayı da, bu durumda, II. 17'de belirtildiği gibi, herhangi bir haksızlık ortaya çıkmaz. Neler hakkında sözleşme yapabileceğimiz de *medeni hukuka* dayanmaktadır. *Lacedaemonian* devleti, bundan dolayı, yakalanmadan başkalarına ait belli şeyleri alan gençler cezalandırılmayacaktır şeklinde bir karara varmakta haklıdır. Zira, bu, bu yolla elde edilen şeylerin *başkalarına* değil ama *onlara ait olduğunu* öngören bir yasa yapmaktır sadece. Benzer şekilde, savaşta kendini koruma adına herhangi birini öldürmek, her yerde bir haktır. Keza bir devlette *evlilik* olan bir ilişki, diğerinde *zina* olarak görülmektedir.

Dahası, aynı devlet içinde bile, bir yurttaş için *evliliği* teşkil eden sözleşme başka birisi için aynı etkiye sahip değildir; bunun nedeni devlet (eş deyişle *egemen Gücü* elinde bulunduran *Kişi* ya da *Meclis*) tarafından her türden sözleşme yapması yasaklanmış birinin sözleşme yapma hakkına sahip olmaması ve bu nedenle sözleşmesinin geçerli olmamasıdır; sonuç olarak da ortaya hiçbir *evlilik* çıkmaz. Fakat sözleşme yapması yasaklanmamış biri tarafından yapılan sözleşme geçerlidir ve bu bir *evliliktir*. Bir yemin veya Ayinin [*Sacrament*] eklenmesi(*), yasal olmayan bir sözleşmeye geçerlilik kazandırmaz; zira II. 22'de belirttiğimiz gibi, bu, sözleşmenin gücüne hiçbir şey ilave etmez. Sonuç olarak, neyin *Hırsızlık*, neyin *Cinayet*, neyin *Zina* ve genel olarak da neyin *haksızlık* olduğu *medeni hukuka*, eş deyişle devlette *egemen gücü* elinde bulunduranın buyruklarına, bakarak öğrenilir.

Bir yemin veya Ayinin eklenmesi] *Evliliğin (teologların kullandığı anlamda) kutsal bir ayin olup olmadığı benim burada tartıştıklarımın dışındadır. Tek söylediğim, birlikte yaşamak üzere bir adam ile bir kadın arasındaki yasal bir kontratın (eş deyişle medeni hukuk tarafından izin verilen bir kontratın), kutsal olsun veya olmasın, kesinlikle yasal bir evlilik olduğudur. Ama devlet tarafından yasaklanan bir birliktelik veya birbiri için yasak çiftler arasındaki bir birliktelik evlilik değildir, çünkü yasal bir kontrat evliliğin özüdür. Yahudiler, Yunanlılar ve Romalılar gibi birçok yerde, yasal olsa da sonrasında dağılabilen evlilikler görülmüştür. Ama istisnalar dışında buna izin vermeyen ülkelerde, evlilikler dağılamaz; bunun nedeni ise evliliğin kutsallığı değil ama dağılmasının devlet tarafından yasaklanmış olmasıdır. Belki bundan dolayı, evlilik törenlerini Kilisede [Templum] gerçekleştirmek ve çifti kutsamak veya takdis etmek, eğer bu şekilde adlandırmak gerekiyorsa, sadece ruhban sınıfına ait bir sorumluluktur. Kiminle, ne zaman ve evlilikleri oluşturan sözleşmeler gibi diğer her şey devletin yasalarına ilişkin konulardır.*

17. Bu *egemenlik* ve *mutlak güç* [*potentia*], birçok insana o kadar sert görünür ki, sadece adı bile onlarda nefret uyandırmaktadır. Bu, büyük oranda *insan doğası* ve *doğa yasaları* hakkındaki cahillikten ama kısmen de böylesi bir güçle donanmış mevkiye atandıklarında bunu kendi açgözlülükleri için kullananların hatalarından kaynaklanmaktadır. Böylesi bir egemen güçten kaçınmak için, bazıları, gelecekteki yurttaşlarının birleşirken grup içinde önerilen, tartışılan ve onaylanan belli maddelerde uzlaşmaları ve bu maddelere uyulmasını şart koşup, onları ihlal edenlere cezalar öngörmeleri durumunda devletin doğru bir şekilde kurulacağı fikrini benimsemişlerdir. Bu amaçla, ve dış düşmanları püskürtmek için, belli ve kısıtlı haklara sahip birine yetki verirler; bunların yetersiz kaldığının anlaşılması durumunda yeni bir grup toplantısı çağırmak şartıyla. Bu şekilde örgütlenmiş bir devlette bu emirleri veren grubun *mutlak* bir *güce* sahip olduğunu kim yadsıyabilir ki? Eğer bu *grup* varlığını sürdürecek veya yeri ve zamanı belli bir şekilde toplanmaya devam edecek olursa, *gücü* de sürekli olacaktır. Ama kendilerini tamamen dağıtmaya karar verecek olurlarsa, ya devlet de onlarla birlik de dağılır ve *savaş durumuna* geri dönerler ya da yasaları ihlal edenleri cezalandırma gücü, kimde olduğuna ve sayısına bakılmaksızın, bir başka yere devredilecektir; ve bu *mutlak* bir *güç* [*potestas*] olmadan imkansızdır. Zira bir hak olarak yurttaşları cezalar ile baskı altına almak için gerekli güç bahşedilen kişi, yurttaşın kendisine verebileceği kadar bir güce sahiptir.

18. Dolayısıyla her devlette, yurttaşları üzerinde devlet dışında insanların kendi üzerlerinde sahip olduğu kadar bir güce hak yoluyla sahip olan *bir kişi* veya *bir meclis* veya *bir konseyin* bulunduğu aşikardır; ki bu, devletin gücü dışında başka hiçbir şey tarafından sınırlandırılamayacak olan *egemen* veya *mutlak* güçtür. Zira eğer bu güç sınırlı olmuş olsaydı, onu sınırlayacak daha büyük bir gücün var olması gerekirdi; çünkü sınırları belirleyen,

bu sınırlar tarafından kısıtlanandan daha fazla bir güce sahip olmak zorundadır. Bu kısıtlayıcı güç, ya sınırsızdır ya da sırası geldiğinde daha da büyük bir güç tarafından kısıtlanmaktadır; bu şekilde en nihayetinde tüm yurttaşlarının güçlerinin toplamından başka bir sınırı olmayan son bir güce ulaşırız. İşte bu, söz ettiğimiz *egemen güçtür* ve bir *meclise* verilmişse, bu meclise *egemen meclis*, tek bir kişiye verilmişse bu kişiye devletin *egemen hükümdarı* denir. *Egemen gücün* işaretleri şunlardır: *yasaları yapmak ve ilga etmek*, *savaş ve barışa* karar vermek, ya kişisel olarak ya da kendi atadığı yargıçlar aracılığıyla *anlaşmazlıkları ele almak ve bunlar hakkında bir karara varmak*, ve tüm *Yargıç, Bakan ve Danışmanları* seçmek. Son olarak, başka bir yurttaşa izin verilmeyen bir şeyi bir hakka dayanarak yapan biri varsa, o kişi devlette *egemen gücü* elinde tutmaktadır; zira bir yurttaş (veya yurttaşlar) tarafından bir hakka dayanarak yapılamayacak şeyleri sadece devlet yapabilir. Bundan dolayı da, bunları yapan kişi, *egemen güç* olan devletin hakkını kullanmaktadır.

19. Devlet ve yurttaşlarım vücut ve onun organları ile kıyaslayanların neredeyse tamamı, baş insan için ne ise devlette *egemen gücü* elinde bulunduran da tüm devlet için ayı şeydir demektedirler. Buraya kadar söylenenlerden anlaşılmaktadır ki, böylesi bir gücün sahibinin (ister tek bir *Kişi* ister bir *Meclis* olsun) devlet ile kurduğu ilişki baştan ziyade ruha tekabül etmektedir. Çünkü insanın bir ruhu ve istenci [*voluntas*] vardır ve böylece bir şeyi isteyebilir [*velle*] veya reddedebilir [*nolle*]; benzer şekilde, bir devlet de bir istence sahiptir ve *egemen gücü* elinde tutan aracılığıyla bir şey isteyebilir veya reddedebilir. Baş için doğru benzetme danışmanlar kurulu veya (eğer tek bir kişiye danışıyorsa) *egemen gücü* elinde bulunduranın yönetimle ilgili en önemli konularda tavsiyelerinden yararlandığı danışman olmalıdır.

20. *Egemen güç*, öyleyse, tebaanın karşılıklı birbiriyle yaptığı sözleşmelerin kuvveti ile kurulduğundan ve tüm sözleşmeler

bu kuvvetlerini sözleşmeye taraf olanların rızasından almasından ve benzer şekilde de aynı tarafların rızasıyla gücünü kaybedip ortadan kalktığından; bazıları bundan *egemen güç* bütün uyrukların bir arada gösterecekleri bir rızayla ortadan kaldırılabilir sonucunu çıkarabilir. Bu doğru olmuş olsa bile, buradan egemenlere karşı bir hakka dayanan nasıl bir tehlikenin doğabileceğini anlayabilmiş değilim. Zira varsayım herkesin kendisini diğerlerine karşı bir yükümlülük altına soktuğu olduğuna göre, eğer yurttaşlardan biri bunun olmasını istemez ise, geri kalanların hepsi anlaştıkları neyse ona bağlı kalmaya devam edeceklerdir. Ayrıca hiç kimse, benimle yaptığı sözleşme uyarınca kendisini yapmama konusunda yükümlü kıldığı bir şeyi, bir *haksızlığa* yol açmadan yapamaz. En geniş hayal gücü ile bile, tek bir istisna olmadan tüm yurttaşların *egemen güce* karşı gizli bir şekilde birleşebilecekleri düşünülemez. Bundan dolayı da, *egemenlerin* yetkelerinden *hakkaniyetli* bir şekilde mahrum bırakılabileceklerine dair bir tehlike söz konusu değildir. Tabii haklarının sadece herkesin diğer yurttaşlarla yaptığı sözleşmeye dayandığı kabul edilmiş olsaydı, iktidarlarının ellerinden alınabileceğine dair bir hakkın varlığından kolayca söz edilebilirdi. Zira insanların çoğu, tebaalar ister devletin onayı ile isterse de hainine bir şekilde bir araya gelsin, herkesin kararının çoğunluğun kararına dayandığına inanmaktadır. Bu aslında yanlıştır; zira ne çoğunluğun rızasının herkesin rızası olarak alına bileceği doğal bir kuraldır; ne de bu, hainine toplanmalar için doğrudur. Buna karşın kural, toplumsal kurumlardan kaynaklanmakta ve ancak egemen güce sahip *kişi* ya da *meclis*, yurttaşlarını sayıca fazla olanların onları seçenlerin adına kimlerin konuşma yetkisine sahip olacağını seçeceği ve tartışılmak üzere önerilenler hakkında konuşmacıların çoğunluğunun fikrinin herkes için geçerli olacağı bir şekilde bir araya getirdiğinde doğrudur. Ama *egemen gücü* elinde tutan kişi mutlak bir bıkkınlık içinde iktidarından açık bir ifade ile feragat

etmedikçe, onun kendi güçünü tartışmak için yurttaşlarını bir araya getirmesi düşünülemez. Birçok insan, bununla beraber, cahillik içinde, devleti kuran sözleşmeyi yurttaşların çoğunluğunun, hatta eğer onlarla aynı fikirdeyseler azınlığın, bir rızası olarak almakta; bundan dolayı da, yurttaşların bir araya geldiği büyük bir oturumda çoğunluğun oylarıyla olması durumunda, *egemen gücün* ortadan kaldırılması onlara hakkaniyetli gözükebilmektedir. Fakat her ne kadar iktidar insanların birbirleriyle yaptıkları sözleşmeler ile kurulsa da, hükmetme hakkının dayandığı tek yükümlülük bu değildir. Ayrıca iktidarı elinde tutana karşı da bir yükümlülük söz konusudur. Zira diğer yurttaşlarla sözleşme yaparken her yurttaşın söylediği şudur: *Senin de ona haklarını devretmen koşuluyla, bu kişiye hakkımı devrediyorum*. Bundan dolayı, insanların önceden sahip oldukları çıkarları için kendi güçlerini kullanma hakkı, kamusal işler için bir kişi veya meclise devredilmiştir. Böylece bireyler arasında yapılan ve onları birbirlerine bağlayan sözleşmeler ile ve onları yöneticiye saygı göstermekle yükümlü kılan hak hediyesi ile birlikte; hükümetin iktidarı, yurttaşlar üzerindeki, biri diğer yurttaşlara, ötekisi de yöneticiye karşı olmak üzere, ikili bir yükümlükle güvence altına alınmıştır. Dolayısıyla, onun da rızası olmadan, sayıları ne olursa olsun yurttaşlar, yöneticiyi sahip olduğu güçten mahrum bırakamaz.

BÖLÜM VII

Üç Devlet Biçimi Üzerine: Demokrasi, Aristokrasi, Monarşi

1. Buraya kadar sözleşme ile kurulmuş devletin genel özellikleri üzerinde konuştuk. Şimdi ise onun biçimleri üzerinde durmalıyız. Devletler arasındaki fark, *egemen güç* bahşedilen kişiler arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. *Egemen güç* ya *bir kişiye* ya bir *meclise* ya da çok sayıda insandan oluşan bir *konseye* verilmiştir. Yine bir meclis, ya tüm yurttaşların (ki böylece hepsinin istediği taktirde oy kullanma ve tartışılan meselelere katılma hakkı vardır), ya da yurttaşların sadece bir kısmının meclisidir. Bu, üç devlet biçiminin kökenidir: Birincisinde, *egemen güç* yurttaşların hepsinin oy hakkı olduğu bir *meclistedir*; buna DEMOKRASİ adı verilir. *Egemen gücün* herkesin değil ama sadece belli bir kısmın oy hakkına sahip olduğu bir *mecliste* olduğu ikincisine ise ARİSTOKRASİ denir. Üçüncüsünde, *egemen güç* sadece *bir kişiye* aittir; buna da MONARŞİ denir. Hakim güce, ilkinde HALK [POPULUS-DEMOS], ikincisinde SOYLULAR [OPTIMATES], üçüncüsünde ise MONARK [MONARCHIA] adı verilir.

2. Siyaset üzerinde fikirler ileri süren antik çağ yazarları, *Demokrasiye* karşıt olarak *Anarşi* veya kargaşa, *Aristokrasiye* karşıt olarak *Oligarşi* veya azınlığın yönetimi, *Monarşiye* karşıt olarak da *Tiranlık* olmak üzere, bu üç biçimiyle karşıtlık içinde olan üç farklı devlet biçimi daha olduğunu öne sürmüşlerdir. Ama bunlar, üç farklı devlet biçimi değil ama yönetimlerinden veya onun üyelerinden rahatsız olan kişiler tarafından konulan üç alternatif isimdir. Zira insanlar, kullandıkları adlar aracılığıyla, sadece şeyleri değil ama aynı zamanda *sevgi*, *nefret*, *kızgınlık* vb. gibi *kendi duygularını* da belirtirler; ve böylece birinin *Demokrasi* dediğine diğeri *Anarşi*, birinin *Aristokrasi* dediğine diğeri *Oligarşi* der; biri bir *Kraldan* bahsederken diğeri bir *Tirandan* bahsetmektedir. Dolayısıyla, farklı adlarla ifade edilenler, *farklı devlet biçimleri* değil ama yönetici hakkında yurttaşlarının sahip olduğu *farklı duygulardır*. İlk olarak, *Anarşinin* sıralanan tüm devlet biçimlerine tamamen zıt olduğunu kim görmez ki? Zira bu kelime hiçbir hükümetin, eş deyişle devletin, olmadığı anlamına gelmektedir. Ve devletin olmadığı bir durum nasıl oluyor da bir devlet türü olabiliyor? Öyle ise, *azınlığın* veya *nüfuzlu kişilerin* [*magnate*] yönetimini simgeleyen *Oligarşi* ile *en iyilerin* [*optimate*] yönetimi olan *Aristokrasi* arasında, yönetimde bulunan insanlar arasındaki farklılıklar, böylece aynı şeylerin herkes için iyi olmaması ve sonuç olarak da bazılarına *en iyi* gözükenlerin diğerleri için *en kötü* olması dışında ne fark vardır?

3. Fakat duygularından ötürü, insanları, krallığın ve tiranlığın farklı devlet biçimleri olmadığına inandırmak o kadar da kolay olmayacaktır. Devletin *birden çok* insandan ziyade *tek bir* kişiye tabi olmasını tercih etseler de, kendi reçetelerine göre yönetilmediği taktirde devletin iyi yönetilmediğine inanırlar. Ama bir *Krallın* bir *Tirandan* nasıl ayırt edilebileceği, duyguların değil aklın yanıt verebileceği bir sorudur. İlkin, aralarındaki fark, tiranın kraldan daha fazla bir güce sahip olması değildir; zira

egemen güçten daha büyük bir güç olamaz. Tiranın değil ama kralın iktidarının sınırlı olması da değildir; zira iktidarı sınırlı olan, bir *Kral* değil ama kendisini sınırlandıranın bir *tebaasıdır*. İktidara nasıl geldikleri de değildir; zira *Demokratik* veya *Oligarşik* bir devlette, bir yurttaş, şiddet yoluyla *egemen gücü* ele geçirdiğinde eğer halkın da onayını alırsa meşru bir *Monark*, eğer almaz ise bir *Tiran* değil ama bir halk düşmanı *[public enemy/hostis]* olur. Sadece iktidarı nasıl kullandıkları konusunda farklılaşırlar; iyi yöneten bir *Kral*, kötü yönetense bir *Tirandır*. O halde konu şu noktaya gelmektedir; *egemen güç* dahilinde biri meşru bir şekilde başa geçerse, yurttaşlar ona *Kral* denmesi gerekeceğini düşüneceklerdir, tersi durumda ise bir *Tiran* olarak görülecektir. *Krallık* ve *tiranlık*, dolaysıyla, farklı yönetim biçimleri [status] değillerdir; bir ve aynı monarka, onu onurlandırmak için *Kral* adı verilirken, lanetlemek için ise *Tiran* adını verilir. Kitaplarda Tiranlığa karşı söylediğimiz her şey, bazen *halk* bazen de *en iyiler* [*optimate*] tarafından yönetilen ve bundan dolayı sadece Tiranlardan değil ama Krallardan da nefret eden Yunanlı ve Romalı yazarlardan kaynaklanmaktadır.

4. Bazıları ise, egemen gücün devletin bir yerinde var olması gerektiğini ama eğer tek bir kaynakta [*penes unum*], *bir Kişide* veya bir *Mecliste*, toplanması durumunda bunun tüm yurttaşların köleleşeceği sonucunu doğuracağını düşünmektedir. Bu durumdan kaçınmak için, bahsedilen üç biçimin karışımı ama her birinden farklı bir devlet biçimi olabileceği görüşünü benimserler; üç biçimden hangisinin baskın olduğuna göre, buna, *karma* Monarşi, *karma Aristokrasi* veya *karma Demokrasi* adını verirler. Örneğin Yargıçların atanması, savaş ve barış kararlarının alınması *kralın* yetkisinde olması, mahkemeler *nüfuzlu kişilerin* [*magnates*] elinde olması, vergilerin ödenmesinin *halkın* bir sorumluluğu olması ve yasamanın herkes tarafından paylaşılması durumunda, buna *karma Monarşi* adını vereceklerdir. Ama bu

durum gerçekten var olsa bile, halkın özgürlüğünü bir nebze olsun genişletmeyecektir. Zira hepsi birbirleriyle anlaşma içinde oldukları müddetçe, yurttaşların tabiiyeti olabildiğince büyük olacaktır; ama anlaşmazlığa düşerlerse, herhangi bir tabiiyetten bile daha kötü olan iç savaş ve *bireysel Kılıç* hakkı geri döner. Ama bir önceki bölümün 6. ve 12. maddeleri arasında çizdiğimiz çerçeve içinde, egemen gücün bölünmesinin(*) imkansız olduğuna dair yeterli kanıtlar sunduk.

Egemen gücün bölünmesinin] *Birçokları iktidarın bölünmemesi gerektiğini düşünür; ama onun kısıtlanmasını ve belli sınırlar içinde tutulmasını ister. Bu yeterince adildir. Ama kısıtlı ve sınırlı denildiğinde, bundan bölünmüş kavramını anlıyorlarsa, farklılıkları bir anlam ifade etmeyecektir. Bizzat ben de, sadece kralların değil ama aynı zamanda meclislerin de haksızlık yapmaktan kaçınmalarını, görevlerini anımsamalarını, doğal ve ilahi hukuk sınırları içinde kalmalarını dilerdim. Ama bu ayrımı yapanlar, egemenlerin başkaları tarafından sınırlandırılmasını ve kısıtlanmasını ister. Ama bu, sınırlandıranlar iktidara ortak olmadan mümkün olmayacağına göre, bu, iktidarın bölünmesidir, sınırlandırılması değil.*

5. Şimdi de, bu devlet biçimleri oluşturulurken kurucuların ne yaptığına bakalım. Devlet kurmak için insanların her bir araya gelişi, bizzat hepsi orada bulunduğu olgusundan dolayı, bir *Demokrasidir*. Kendi istekleriyle toplandıkları için, onların çoğunluğun vereceği karara bağlı oldukları varsayılır. Ve bu, oturum sürdüğü sürece veya oturumun belli bir zaman ve mekanda yeniden toplanacak olması durumunda, bir *Demokrasidir*. Zira istenci tüm yurttaşların istenci olan bir oturum, *egemen güce* sahiptir. Ve bu bölümün ilk paragrafında yapılan tanım uyarınca, bu oturumdaki herkesin oy hakkı olduğu için, bu bir *Demokrasidir*. Ama oturum bir sonraki toplantı için zaman ve mekan belirlemeden dağılacak olursa, Anarşiye ve oturum öncesi duruma, eş

deyişle herkesin herkesle savaştığı duruma, geri dönülür. Bir halk, bundan dolayı, oturumlar için belli bir zaman ve mekan herkes tarafından bilindiği, ki böylece isteyenler oturumlara iştirak edebilir, sürece *egemen gücü* elinde bulundurabilir. Zira bunun bilinmemesi veya kararlaştırılmaması durumunda, hizipler halinde çeşitli zamanlarda ve mekanlarda toplanabilirler. Ve bunlar artık bir *Demos*, eş deyişle *Halk* [*Populus*] değil ama hiçbir edim veya hakkın atfedilemeyeceği düzensiz bir kalabalıktır. Öyle ise, biri *demos* (toplantıların kesintisiz devamlılığı) ve diğeri *kratos* veya yetki [*potestas*] (oyların çoğunluğu) olmak üzere iki şey *Demokrasiyi* teşkil eder.

6. Ama eğer bir *Halk egemen gücü* elinde tutacaksa, sadece toplantılar için zaman ve mekanı belirlemek yeterli olmayacaktır. Ya toplantılar arasındaki zaman çok uzun olmamalı, ki böylece bu arada meydana gelebilecek bir şey egemen güç eksikliğinden dolayı devleti tehlikeye atmasın, veya bu arada *Halk* en azından egemen gücün kullanımını *bir* kişi veya *bir* meclise bırakmalıdır. Bunlar yapılmadığı taktirde, bireylerin güvenliği ve huzuru için yeterli önlem alınmamış olacaktır; güvenliği sağlayamadığı ve kendini savunma hakkı insanın kendi inisiyatifinde olacağına göre, bu oluşuma artık devlet denemez.

7. *Demokrasi* bireylerin *Halkla* yaptığı sözleşmelerle değil, ama tek tek bireylerin birbirleriyle yaptıkları karşılıklı sözleşmelerle kurulur. Bu ifadenin ilk kısmı, her sözleşmede sözleşmeyi yapan insanların sözleşmenin kendisinden önce var olması gerektiği olgusundan anlaşılmaktadır. Fakat halk herhangi bir insan değil, ama bireylerden oluşan bir kalabalık olduğundan, devlet kurulmadan önce *Halk* var olamaz. Bu sebeple, halk ile bir yurttaş arasında bir sözleşme yapılamaz. Devlet kurulduktan sonra, bir yurttaşın Halk ile yaptığı bir sözleşmenin hiçbir etkisi yoktur, çünkü *Halk* kendi istenci içinde ona karşı bir yükümlülüğü olduğu düşünülen yurttaşın istencini de barındırmaktadır; bundan

dolayı, *Halk*, kendi kararı uyarınca bu yükümlülükten kurtulabilir; ve sonuç olarak da herhangi bir yükümlülük taşımamaktadır. Bireylerin diğer bireyler ile sözleşme yaptıkları şeklindeki ikinci kısım ise, devletin yapılmasını veya yapılmamasını yasakladığı şeyleri bağlayıcı kılan sözleşmeler olamasaydı devletin kurulmasının bir anlamı olmayacağı olgusundan çıkan bir sonuçtur. Bundan dolayı, böylesi sözleşmelerin devletin kurulmasının bir gerekliliği olarak anlaşılmasından ve daha önce de gösterildiği gibi, bir *yurttaş* ile *halk* arasında bir sözleşmenin yapılabilmesinin mümkün olmamasından çıkacak sonuç, her bir yurttaşın, diğerleri de aynısını yapması koşuluyla ve *Sen de benim çıkarım için hakkını halka devretmen koşuluyla, ben de senin çıkarın için hakkımı halka devrediyorum* dermişçesine istencini çoğunluğun istencine tabi kılmasıdır.

8. *Aristokrasi* veya *asiller konseyinin* kökenin *Demokrasiden* yapılan bir hak transferidir. Bu, diğerlerinden adı, ailesi veya başka bir işaret ile ayrılan belli insanların *halkın* huzuruna çıkıp, çoğunluğun oyu ile seçildiği ve *halka* veya devlete ait tüm hakların, seçilmiş *asillerden* oluşan *konseyin* geçmişte *halkın* yaptığı her şeyi bir hakka dayanarak yapabileceği etkisini doğuracak şekilde, bu seçilen kişilere devredildiği anlamına gelmektedir. Bir kez bu yapıldıktan ve *egemen güç* onların eline devredildikten sonra, tek bir kişi olarak halkın artık var olamayacağı açıktır.

9. Bir *Aristokraside*, *asiller konseyi*, bir *Demokrasideki halk* gibi, tüm yükümlülüklerden azadedir. Zira yurttaşlar *halk* ile yaptıkları sözleşmeler değil ama kendi aralarında yaptıkları ve *halkın* yapabileceği her şeyi kabul ettikleri sözleşmeler sonucu bir yükümlülük altına girerler; ve bundan dolayı da, *halkın* devletin hakkını [*ius civitas*] asillere devretmesini kabul etmekle de yükümlüdürler. Aynı şekilde, *asiller konseyi* de, halk tarafından seçilmiş olsa da, herhangi bir şeyde ona bağlı değildir; zira

halk, yukarıda belirtildiği gibi, bu konsey oluştuğu anda dağılır ve bir *kişi* olarak yükseldiği zeminin varlığı sona erer. Dolayısıyla, halka karşı olan yükümlülükte, bununla beraber, sona erer ve dağılır.

10. Demokrasi ve Aristokrasi arasında başka ortak noktalar daha vardır. İlkin, asiller konseyinin ne zaman ve nerede toplanacağına ilişkin belirlenmiş bir takvim olmaması durumunda, bir konseyden veya tek bir kişiden değil ama ancak egemen güce sahip olamayan dağınık bir kalabalıktan söz edilebilir. İkinci olarak, egemen gücün kullanımı tek bir kişiye devredilmediği müddetçe, egemen gücün yok olmaması için, toplantılar arasındaki ara çok uzun olmamalıdır. Bunun nedenleri, beşinci paragrafta verilenlerle aynıdır.

11. Monarşi de, *Aristokrasi* gibi, halkın gücünden, eş deyişle *halkın* hakkını (*egemen gücünü*) *tek bir kişiye* devretmesinden kaynaklanmaktadır. Burada da, anlatılmak istenen, diğer herkesten ismi veya herhangi başka bir özelliği ile farklı olan belirli *tek bir kişinin* önerildiği ve *halkın* hakkının tümünün oyların çoğunluğuyla, seçildiği andan itibaren seçiminden önce *halkın* yaptığı her şeyi bir hakka dayanarak yapabileceği etkisini doğuracak bir şekilde, ona devredildiğidir. Bu yapıldığı andan itibaren, halk artık tek bir kişi olmaktan çıkıp düzensiz bir kalabalığa dönüşür; zira halkın tek bir kişi olabilmesinin nedeni, [monarka] devrettikleri egemen güçtür.

12. Buradan aynı zamanda, *Monarkın*, iktidarı kabul etmesinin bir sonucu olarak herhangi bir kişiye karşı sözleşmeden doğan bir bağlılığı olmadığı sonucu da çıkmaktadır; zira *halktan* gelen bir gücü kabul etmektedir; ve yukarıda gösterildiği gibi, onu kabul ettiği anda, *halkın* bir *kişi* olarak varlığı sona erer; ve bir *kişi* olarak varlığı sona erdiği anda, o *kişiye* karşı olan tüm yükümlülükler de sona erer. Dolayısıyla, yurttaşların *Monarka* karşı olan itaat yükümlülüğünün kaynağı, basitçe, halkın vereceği tüm

kararlara uyacaklarını karşılıklı olarak kabul ettikleri sözleşmedir; ki bu, halkın ataması durumunda, bir *Monarka* itaati de içermektedir.

13. *Monarşi* ile *Aristokrasi* ve *Demokrasi* arasındaki fark, ikincisinde teemmül ve karar, eş deyişle gücün gerçekten uygulanması, için karalaştırılmış belli zamanlara ve mekanlara ihtiyaç duyulmasıdır; monarşide ise, teemmül ve karar herhangi bir yer ve zamanda vuku bulabilir. *Asillerin* ve *halkın* bir araya gelmesi gerekmektedir çünkü onların *'birliği doğal* değildir. Doğa gereği bir olan bir *Monark* ise, hükümet işlerini yürütmeye her daim hazır ve muktediridir.

14. Yukarıda yedi, dokuz ve on ikinci paragraflarda gösterildiği gibi, bir devlette *egemen güce* sahip olanlar bir sözleşme yoluyla herhangi birine bağlı değildirler; ve buradan da, yurttaşlarına karşı herhangi bir *haksızlık* [*iniuria*] yapamayacakları sonucu çıkmaktadır. Zira III. Bölüm'ün üçüncü paragrafında yapılan tarif uyarınca, *Haksızlık*, basitçe, bir sözleşme ihlalinden başka bir şey değildir; bundan dolayı da, sözleşmenin olmadığı yerde, haksızlıktan da söz edilemez. Bununla beraber, *haksızlığın* kesin ve doğru tanımına denk düşmese de, bir *halkın*, bir *asiller konseyinin* ve bir *Monarkın gaddarlık, akıl dışılık, küstahlık* ve diğer günahlarda olduğu gibi, doğa yasalarına karşı günah işleyebilecekleri birçok durum söz konusudur. Terinse, eğer bir yurttaş egemen güce itaat etmez ise, hem diğer yurttaşlara karşı, zira itaat edeceklerine dair herkes herkesle bir sözleşme yapmıştır, hem de hem de *egemene* karşı, zira *haksızlık yapan kişi* [*iniurius*] egemenin rızası olmadan ona verilen bir hakkı geri almaktadır, kelimenin en dar anlamıyla, bir *haksızlık* yapar. Bir *halk* veya *asiller konseyi* söz konusu olduğunda, doğal hukuka aykırı bir karar alınırsa, günah işleyen devlet, eş deyişle tüzel kişi değil ama bu karar için oy veren yurttaşlardır. Zira suç, yapay olan bir siyasi istencin değil ama doğal istencin bir sonucudur; çünkü

eğer birincisi olsaydı, bu karar aleyhine oy kullanalar da suçlu olurdu. Ama bir *Monarşide*, eğer monark doğal hukuka ters bir karar verirse, suçu işleyen bizzat kendisi olur, çünkü onun şahsında, siyasi istenç doğal istenç ile aynıdır.

15. *Monark* atayacak bir halk, egemen gücü, ona, ya herhangi bir zaman kısıtlaması olmaksızın basit bir şekilde veya kısıtlı ve sınırlı bir zaman için devredebilir. Basit devir durumunda, alıcının gücü ona bunu veren *halkın* gücü ile aynıdır. Bir halkın bir hakka dayanarak *birini* Monark yapmasının ve aynı şekilde, o kişinin de *başka birini* bir hakka dayanarak monark yapmasının nedeni budur. Zira, kendisine güç basit bir şekilde devredilen bir monark, sadece *kullanım hakkına* değil ama aynı zamanda *tevarüs hakkına* da sahiptir, böylece de veliahdı olarak istediği kişiyi atayabilir.

16. Ama eğer güç sadece belli bir zaman için devredilmişse, bu devrin yanı sıra başka şeylerin de hesaba katılması gerekir. Birincisi, ona yetkiyi veren *halkın* belli zaman ve mekanlarda toplanma hakkını saklı tutup tutmadığıdır. İkincisi, eğer bu hakkı saklı tutması durumunda, *Monarkın* egemen güç üzerindeki kullanım hakkı sona ermeden önce toplanma yetkisine sahip olup olmadığıdır. Üçüncüsü, yalnızca belli bir zaman için Monark olan birinin kararına göre toplanabilmelerinin onların istenci olup olmadığıdır. *Halkın egemen gücü* onun yaşam süresi ile sınırlı olacak bir şekilde bir kişiye devrettiğini; ve bunu yaptıktan sonra da, onun ölümünden sonra yeni bir seçim yapmak için nerede toplanacaklarını karara bağlamadan meclisin dağıldığını ve üyelerinin kendi yollarına gittiğini varsayalım. Bu bölümüm dokuzuncu paragrafında açıkça belirtildiği gibi, bu durumda, *halk* artık bir *kişi* değil ama düzensiz bir kalabalık olduğundan, diğer insanlarla çeşitli zamanlarda ve seçtikleri herhangi bir yerde hakkaniyetli bir şekilde bir araya gelen biri, eşit hakla, eş deyişle doğal hakka dayanarak, eğer yapabiliyorsa, iktidarı ele de geçirebilir. Bu

koşullarda gücü elinde bulunduran bir *Monark, iyiliğe kötülük ile cevap vermeyin* şeklinde III. Bölümün sekizinci paragrafında ortaya konan doğa yasası uyarınca, ölümünden sonra devletin dağılmamasını garanti altına almakla ve bundan dolayı da isteyen yurttaşların katılabileceği belli bir zaman ve mekan tayin etmekle veya halefi olarak birinin adını vermekle yükümlüdür-hangisinin kamu çıkarı için daha iyi olduğuna karar vermek ona kalmıştır. Dolayısıyla, yukarıda tarif edilen biçimde egemen gücü sadece kendi yaşam süresi için almış biri, ona mutlak anlamda sahiptir ve kendi halefini belirleyebilir. Şimdi, halkın belli bir süre için Monark olan kişinin seçiminden sonra meclisi ölümü sonrasında toplanacakları zamanı ve mekanı seçerek terk ettikleri ikinci bir durum varsayalım; bu durumda, Monarkın ölümüyle beraber, iktidar, yurttaşların bulunacakları yeni bir edime gerek olamadan, eski hakları uyarınca, *halka* geçer; zira tüm bu ara dönem boyunca, *egemen güç* (tıpkı *Mülkiyet* gibi) halkın elinde kalmıştır; sadece onun kullanılması veya uygulanması, mülkiyete değil ama sadece onun kullanma hakkına sahip olan bir kiracıymışçasına, geçici Monarkın elindedir. Ama geçici Monarkı seçtikten sonra halk, eğer Monarkın hala başta olduğu belli bir zaman ve mekanda toplanmak üzere konseyden ayrılacak olursa, (tıpkı Romalılar arasından atanan *Diktatörler* gibi), böylesi bir insan *Monark* olarak değil ama *halkın* başbakanı [first minister] olarak kabul edilmelidir; halk eğer uygun görürse, Roma halkının Baş Seyis [*master of horse*] Minutius'e daha önce *Diktatör* olarak atadığı Quintus Fabius Maximus ile eşit güç vermesi örneğinde olduğu gibi, süresi dolmadan bile onu makamından azledebilir. Bunun nedeni, doğrudan harekete geçme gücüne sahip bir kişi veya meclisin, bu güce herhangi bir buyruk vermeden sahip olmasının düşünülemeyecek olmasıdır; zira iktidar [*imperium*], doğa izin verdikçe, buyruk [*imperandi*] verme hakkından başka bir şey değildir. Son olarak, *halk geçici Monarkı* seçtikten

sonra, atanan kişinin emri dışında toplanmamak üzere konseyden ayrılırlarsa, bundan, *halkın* o andan itibaren dağıldığı ve iktidarın mutlak bir şekilde bu şartlarda atanan kişiye ait olduğu anlaşılmalıdır. Bunun nedeni, iktidarı elinde bulunduranın istenci dışında halkın devleti yeniden şekillendirme gücüne sahip olmamasıdır. Ve belli bir zamanda yurttaşlarını toplantıya çağıracağına dair söz vermiş olması da bir şey ifade etmez; zira bu sözün verildiği *kişi*, monarkın taktiri dışında artık var olmamaktadır. Buraya kadar *halkın geçici bir Monark* seçtiği dört durumla ilgili söylenenler, veliahdı olmayan bir *mutlak Monark* ile yapılacak bir kıyaslama ile daha iyi anlaşılacaktır; zira halk, kendi atadıkları dışında bir veliahdı olamayacak bir şekilde yurttaşların *Efendisidir* [*Dominus*]. Bunun yanı sıra, yurttaşların toplantıları arasındaki zamanlar, *Monarkın* uykuda olduğu zamanlar ile karşılaştırılabilir; zira herhangi bir emretme durumu söz konusu olmasa da, iktidar olduğu gibi kalır. Son olarak, tıpkı bir daha uyanmadan uyumanın bir insanın ölümü olması gibi, bir toplantının tekrar toplanmama koşuluyla dağılması da bir halkın ölümüdür. Varisi olmayan bir Kral, uykuda olduğu süre boyunca egemen gücün kullanılmasını birine teslim edip uykuya dalması ama bir daha uyanamaması (eş deyişle ölmesi) durumunda, o kişiye aynı zamanda tevarüs hakkını da vermiş olur; keza, geçici bir Monark seçerken bir *halk*, aynı zamanda o ana kadar kendisine ait olan yeniden toplanma hakkını da ilga eder, ki bu, devlet üzerindeki hakimiyetin ona [geçici Monarka] geçmesidir. Dahası belli bir süre için uyuyacak olan bir Kral, kullanması için egemen bir gücü bir başkasına verir ve uyandığında bunu geri alır; tıpkı bir *halkın geçici bir Monark seçiminde*, belli bir zaman ve mekanda yeniden toplanma hakkını saklı tutması ve o gün geldiğinde onu geri almasında olduğu gibi. Uyanıkken güçünü kullanmak üzere bir başkasına veren bir kral, istediği an onu geri alabilir; tıpkı geçici bir Monarkın görev süresi boyunca bir hakka

dayanarak toplanan bir halkın istediği taktirde onun elinden gücü alabilecek olmasında olduğu gibi. Son olarak, uykuda olduğu süre boyunca gücünün kullanımı bir başkasına veren ama sadece o kişinin rızasıyla uyanabilecek olan bir kral, yaşamıyla beraber gücünü de kaybetmiştir; tıpkı onun buyruğu olmadan bir daha toplanamayacağı koşuluyla *geçici bir Monarka* iktidar bahşeden bir *halkın* radikal bir şekilde dağılmasında ve onun [halkın] gücünün o kişiye geçmesinde olduğu gibi.

17. Eğer bir *Monark*, egemen gücün kullanımını sekteye uğratacak sonuçlar doğuracak bir şekilde, bir veya birden çok yurttaşına bir söz verecek olursa, bu *Söz* veya *Sözleşme*, bir yemim olup olmadığına bakmasızın, geçersizdir. Zira bir *Sözleşme*, II. bölümün dördüncü paragrafında belirtildiği gibi, devri yapan kişinin istencinin uygun bir şekilde belirtilmesinin gerekli olduğu bir hak devridir; ve amacına sahip çıkma yönündeki niyeti ile ilgili yeterli işaretleri veren herhangi biri, aynı zamanda, bu amaç için gerekli yollar üzerindeki hakkından feragat etmediği yönünde de yeterli işaret vermektedir. *Egemen gücün* temel bileşenleri ile ilgili bir söz veren ama *gücü* elinde tutmaya devam eden biri, *egemen güçün* elde tutulması için gerekli hiç bir şeye söz vermediğini mükemmel bir yeterlilikle belirtmektedir. Bundan dolayı, ne zaman egemen gücü kaybetmeden sözünü tutamayacağını anlaşılırsa, bu söz artık bir söz olmaktan çıkar; eş deyişle geçersizdir.

18. Yurttaşların, doğanın zorlamasıyla, nasıl karşılıklı sözleşmeler yapıp kendilerini *egemen güce* itaat etmekle yükümlü kıldıklarını görmüş bulunuyoruz. Şimdi ise, böylesi itaat bağlarından nasıl kurtulacaklarına bakacağız. Bu, ilkin, *feragat*, eş deyişle birinin yönetme hakkını başka birine devretmemesi ama ondan vazgeçmesi veya onu terk etmesi, yoluyla olur; zira bir şeyden vazgeçildiğinde, o, onu ele geçirecek herkes için eşit derecede mevcut bir hale gelmiştir; ve doğal hak gereği, her yurttaş,

kendi korunması için, uygun gördüğü her şeyi yapabilir. İkinci olarak, devletin düşman güçlerin eline düşmesi ve direnişin imkansız olması durumunda, buradan, *egemen otoritenin* bir önceki sahibinin zaten onu kaybettiği anlaşılır. Zira yurttaşlar düşmanın eline geçmemek için gerekli her çabayı gösterdiklerinde, bireyler olarak itaat etme yönünde yaptıkları sözleşmelerin gerekliliklerini yerine getirmiş olurlar. Fethedildiklerine göre, artık yapmaları gereken, ölümden kurtulmak için verdikleri sözün gerekliklerini yerine getirmek için ellerinden gelen her çabayı göstermektir. Üçüncü olarak, bir *Monarşide* (zira ne *halkın* ne de *asiller Konseyinin* varlığı tamamen ortadan kalkamaz), eğer bir veliaht yoksa, tüm yurttaşlar yükümlülüklerinden kurtulurlar. Zira kime karşı bir yükümlülüğü olduğunu bilmeyen birinin bir yükümlülüğü olduğu düşünülemez; çünkü böylesi bir durumda, bunun hayata geçirilmesinin imkanı yoktur. Ve bu üç yolla, yurttaşların hepsi toplumsal itaat [durumundan] herkesin her şey üzerinde bir özgürlüğe sahip olduğu [duruma] -eş deyişle hayvanların özgürlüğü olan doğal özgürlüğe- geri dönerler. (Zira doğa durumu ile medeni durum arasındaki ilişki, özgürlük ile boyun eğme, arzu ile akıl ve hayvan ile insan arasındaki ilişki ile aynıdır.) Bunlara ek olarak, bireysel yurttaşlar egemen gücü elinde tutanın isteği doğrultusunda hakkaniyetli bir şekilde boyun eğmekten kurtulabilirler; açıkçası başka bir ülkede yaşamak üzere gittiklerinde. Bu iki yolla olabilir: kendi isteğiyle bir başka yerde yaşamak üzere giden birinde olduğu gibi izin ile; veya buyrukla, eş deyişle bir *Sürgün* sonucu. Artık yeni ülkesinin yasalarına tabi olduğundan, iki durumda da, eski ülkesinin yasalarından muaf olacaktır.

BÖLÜM VIII

Efendilerin Köleler Üzerindeki Hakları Üzerine

1. Son iki bölümde, *sözleşmeyle kurulmuş devletin* [*civitas inistutiva*], belli sayıda insanın, aralarındaki uyum sonucu, kendilerini diğerlerine sözleşmeyle bağlaması ve birbirlerine sadakat vaat etmeleriyle kurulan devletin üzerinde durmuştuk. Tartışacağımız bir sonraki konu ise, *doğal devlettir* [*civitas naturalis*]; doğal güç ve kuvvetle elde edildiği için, buna aynı zamanda, *Ele Geçirmeyle kurulan devlet* [*commonwealth by Acquisition* {*Acquisita*}] de denir. Burada bilinmesi gereken en önemli şeyler, insanlar üzerindeki *Hâkimiyet* [*Dominium*] hakkının hangi yollar ile elde edildiğidir. Böyle bir hakkın elde edildiği her yerde, bir çeşit *küçük bir krallık* vardır. Zira *Kral* olmak, kısaca, başka birçok insan üzerinde bir *Hâkimiyete* sahip olmak demektir ve bundan dolayı da *krallık büyük bir aile* ve aile *de küçük bir krallıktır*. Doğa durumuna bir kez daha geri dönüp, insanı toprakta biten bir mantar olarak ele alıp onun başkalarına karşı hiçbir yükümlülüğü olmadan büyüdüğünü düşündüğümüzde, birinin diğer insanlar üzerinde hâkimiyet elde etmesinin sadece üç

yolu olduğu görülecektir. İlki, insanların barış ve karşılıklı savunma için aralarında yaptıkları sözleşmelerle, tek bir kişi veya bir grup insanın hükümdarlığını [*ditio*] ve *Hakimiyetini* kabul etmesiyle; ki bunun üzerinde yukarıda durmuştuk. İkinci yol ise, esir düşme, savaşı kaybetme ve insanın kendi gücüne olan inancını yitirmesi durumunda, ölümden kaçınmak için, birinin, muzaffer olana ve daha güçlü tarafa ona itaat edeceği, eş deyişle buyuracağı her şeyi yapacağı, yönünde bir söz vermesi durumunda. Bu sözleşmede, yenilen veya daha güçsüz olan tarafın elde edeceği iyilik, doğa durumunda savaş hakkı ile onlardan alınabilecek yaşamın onlara bağışlanmasıdır ve onun söz verdiği iyilik ise, hizmet ve itaattir. Bu sözün neticesinde, mağlup muzaffere, ilahi yasaları ihlal etmemesi koşuluyla, mutlak bir hizmet ve itaat borcu altına girer. Buyruğun ne olacağını bilmeden birinin buyruklarına uymakla yükümlü olan biri, onun tüm buyruklarına basit bir şekilde ve bir kısıtlama olmadan bağlıdır. Bu andan itibaren, bu şekilde bağlı olan biri, KÖLE [*SERVUS*] ve bağlı olduğu kişi ise EFENDİ [*DOMİNUS*] adını alır. İnsan üzerinde bir hak kazanmamın üçüncü yolu ise, doğum yoluyladır; buna bir sonraki bölümde değinilecektir.

2. Hayatı bağışlanan her savaş esirinin bir efendiyle sözleşme yaptığı düşünülmemelidir; çünkü herkese kaçmalarına, hizmet etmeyi reddetmelerine, sorun çıkarmalarına veya efendilerine zarar vermelerine de imkan sağlayabilecek doğal özgürlük bahşedilecek kadar güvenilmemektedir. Bu insanlar da hizmet görürler ama bunu kapalı mekanlarda veya zincire vurulmuş bir şekilde yaparlar; bundan dolayı, bunlar için sadece genel bir ad olan köle ama aynı zamanda özel bir ad olan *mahpus kölesi* [*workhouse slave/ ergastuli*] de kullanılmalıdır. Benzer şekilde, günümüzde de, *serviteur* ve *serf* veya *esclave* farklı anlamlara gelmektedir.

3. *Kölenin Efendiye* karşı olan yükümlülüğü, dolayısıyla, basitçe onun hayatını bağışlamasından değil ama onu bağlama-

ması veya onu hapsetmemesinden kaynaklanmaktadır. Zira yükümlülük sözleşmeden doğar ve sözleşmenin güvenilen bir kişinin verdiği söz olarak tanımlandığı II. bölümün dokuzuncu paragrafında da açıkça görülebileceği gibi, güven olmadan herhangi bir sözleşme de mümkün değildir. Bundan dolayı, hayatın bağışlanmasına ek olarak, *Efendinin* köleye fiziksel bir özgürlük vermesini sağlayan bir güven de söz konusudur; aralarındaki sözleşmeden doğan yükümlülükler ve bağlar olmasaydı, bu fiziksel özgürlükle, köle sadece kaçabilme değil ama aynı zamanda kendi canını bağışlayan *Efendisini* öldürme imkanını da elde ederdi.

4. Hapiste, kapalı bir yerde veya bağlı bir şekilde tutulan *köleler* [*servi*], yukarıdaki *köle* tanımının içine girmezler; çünkü onlar bir sözleşme uyarınca değil ama dayaktan kaçınmak için hizmet ederler. Ve dolayısıyla, kaçacak veya efendilerini öldürecek olurlarsa, doğa yasalarına aykırı hareket etmiş olmazlar. Zira birinin bağlı bir şekilde tutulması, onu bağlayan kişinin onu başka yükümlülük bağları ile yeterince kontrol edilemeyeceği şeklindeki bir varsayımı ifade etmektedir.

5. Bir Efendi, bundan dolayı, *bağlı* olan bir köleye kıyasla *bağlanmamış* bir köle üzerinde daha az hakka veya hakimiyete sahip değildir; zira ikisi üzerinde de en büyük hakimiyete sahiptir; diğer her şey gibi, onlar için de *Bu benim* diyebilir. Buradan, köleliğinden önce ona ait olan her şeyin sonrasında *Efendisine* ait olduğu, köle tarafından elde edilen her şeyin *Efendi* için elde edildiği sonucu çıkmaktadır. Zira birin bedeni üzerinde istediği gibi tasarrufta bulunma hakkı olan biri, aynı zamanda bu insana ait olan her şeye de sahiptir. Dolayısıyla, köle efendisine karşı hiçbir şeye sahip olmaz. Bununla beraber, yukarıda gösterildiği gibi, nasıl ki bir yurttaş devletin veya *egemen gücü* elinde tutanın istenci karşısında kendisine ait bir şeye sahip olamayıp ama başka yurttaşlara karşı kendisine *ait* bir şeye sahip olabilirse; bir *köle* de, *Efendisinin* izniyle *başka kölelere* karşı sahip olabileceği veya

koruyabileceği bir şekilde, *kendine ait* şeyler üzerinde bir *mülkiyete* veya *Hakimiyete* sahip olabilir.

6. Bizzat *kölenin* kendisi ve ayrıca onun sahip olduğu her şey *Efendinin* olduğundan ve doğa gereği herkes sahip olduklarını dilediği gibi kullanabileceğinden, *Efendi*, kendi kararı doğrultusunda, köle üzerindeki *Hakimiyetini* satabilir, rehin bırakabilir veya miras yoluyla devredebilir.

7. Dahası, egemen gücü elinde tutanın adaletsizlik yapamayacağı şekilde *sözleşme ile kurulan devletlere* ilişkin yukarıda belirtilen husus, köleler için de doğrudur; çünkü köleler istençlerini *Efendinin* istencine tabi kılmışlardır. Bundan dolayı da, *Efendi* yaptığı her şeyi onların rızasıyla yapmıştır ve rıza gösteren birine de haksızlık yapılamaz.

8. Ama esir düşme veya iradi bir boyun eğmeyle bir *Efendi* köle olması veya başkasına boyun eğmesi durumunda, bu kişi, onun yanı sıra ona ait *kölelerin* de *Efendisi kölelerin en büyük Efendisi*, eski *Efendinin dolaysız Efendisi* olacaktır. Zira bir *kölenin* bedeninin yanı sıra mülkiyeti de *Efendisine* ait olduğundan, ilk sahibin köleleri yeninin köleleri haline gelir; *köle* ile yeni *Efendi* arasında yere alan eski *Efendi*, *en büyük Efendinin* buyrukları dışında onlarla ilgili hiçbir tasarrufta bulunamaz. Bir devlette *Efendilerin köleleri* üzerindeki güçlerinin mutlak olduğu her durumda, bunun medeni hukukun teşkil etmediği ama ondan önce gelen bir doğal haktan kaynaklandığının düşünülmesinin nedeni budur.

9. Sözleşmeyle kurulan devletin tebaası tebaalıktan nasıl kurtuluyorsa; bir köle de, kölelikten aynı yollarla kurtulur. İlki Efendisinin ona özgürlüğünü bahşetmesidir; zira *kölenin Efendisine* devrettiği hakkını, *Efendi köleye* geri verebilir. Böylesi bir özgürlük hediyesine AZAT ETME adı verilir. Bu, bir devletin yurttaşına başka bir devlete taşınma hakkı vermesine benzer. İkincisi, *Efendinin kölesini* kovmasıdır; ki bu, bir devlette

gerçekleştiği zaman *sürgün* adını alır. Sonuçları bakımından, bunun ile *azat etme* arasında bir fark yoktur; ama yöntemleri farklıdır. Zira özgürlük, birinde ceza olarak diğerinde ise bir lütuf olarak verilmektedir. Ama iki durumda da *Hakimiyetten* vazgeçilmektedir. Üçüncü olarak, eğer *köle* esir düşecek olursa, *yeni* kölelik *eskisinin* yerini alır; zira köleler, diğer şeyler gibi, savaş ile elde edilir ve onlara sahip olmak istiyorlarsa, *Efendinin* onları koruması gerekmektedir. Dördüncüsü, bir vasiyeti veya mirasçısı olmadan ölen bir Efendi örneğinde olduğu gibi, kölenin veliahdın kayıtsızlığı sonucu özgür kalmasıdır; zira hizmet edeceği kişiyi bilmeyen birinin yükümlülüğe sahip olması düşünülemez. Son olarak ise, zincire vurulan veya herhangi bir şekilde fiziksel özgürlüğünden mahrum bırakılan bir *köle*, sözleşmeye dayanan diğer yükümlülüklerinden kurtulur. Zira sözleşmeyi yapan tarafın güveni dışındaki bir koşulda sözleşme yapılamaz; ve mevcut olmayan bir güven ihlal edilemez. Başka birine hizmet eden bir *Efendi*, kölelerini *en büyük Efendiye* hizmet etmekten azat edemez. Zira yukarıda gösterildiği gibi, onlar ona değil ama *en büyük Efendiye* aittir.

10. Uslarını kullanamayan hayvanlar üzerindeki hak da, *insanların* üzerindeki hak gibi doğal kuvvet ve güçle elde edilir. Herkesin herkesle savaşından dolayı, doğa durumunda, bir insan, kendi yararına olduğunu düşündüğü her durumunda, meşru bir şekilde, başka insanları boyunduruk altına alabilir hatta öldürebilir; ki bu, hayvanlara karşı daha da meşru olacaktır. Eş deyişle bu, birinin kendi kararı doğrultusunda evcilleştirebileceği veya faydalanabileceği havyaları kendi hizmetkarı haline getirmesi ve zararlı gördüğü diğerlerine karşı sürekli bir savaş içinde olup, onları avlaması ve öldürmesidir. Bundan dolayı, hayvanlar üzerindeki *Hakimiyet, İlahi pozitif haktan* değil ama *doğal haktan* kaynaklanmaktadır. Zira böylesi bir hak Kutsal Kitap'ın yayınından önce mevcut olmasaydı, Kutsal Kitaplarda ilahi istenç

bahşedilenler dışında hiç kimse yiyecek için bir hakka dayanarak hayvanları katledemezlerdi ve ayrıca hayvanlar insanları olanca masumiyetleriyle midelerine indirirken onlar hayvanları avlayamayacakları için, insanlığın durumu çok zor olurdu. Bir hayvanın insanı öldürmesi doğal bir hak olduğundan, aynı hakka dayanarak insanlar da hayvanları katlederler.

BÖLÜM IX

Ebeveynlerin Çocukları Üzerindeki Hakları ve Pederşahi Krallık Üzerine

1. *Sokrat* bir insandır ve bundan dolayı da bir hayvandır doğru bir uslamlamadır ve bu kesin bir açıklıkla böyledir; zira sonucun doğruluğunun kabulü için ihtiyaç duyulan tek şey, *insan* kelimesinin anlaşılmasıdır, çünkü *hayvan* insan tanımının içinde yer aldığı için *insan bir hayvandır* önermesine herkes ulaşabilir. *Sophronicus Socrat'ın babası ve dolayısıyla aynı zamanda Efendisidir* [*Dominus*] *de* belki doğru bir önermedir ama açık değildir; çünkü Efendi *baba* tanımının içinde değildir. Bu önermeyi açık hale getirmek için, *baba* ile *efendi* arasındaki ilişkinin kurulması gerekmektedir. Geçmişte babanın çocukları üzerindeki hakimiyetini ispatlamaya çalışanlar, *benim tarafımdan yaratılan bana aittir* önermesi kendi başına bir doğruymuşçasına, *kuşak* [*ebeveynlik*] dışında bir argüman ortaya koyamamışlardır. Bu, bir şeyin üçgen olması durumunda, herhangi bir uslamlamaya gerek olmadan, açılarının iki dik açının toplamına eşit olduğunu varsaymakla aynıdır. Bunun yanı sıra, hakimiyet, eş deyişle egemen güç, bölünmez olduğundan ve hiç kimse iki efendiye birden

hizmet edemeyeceğinden ama aynı zamanda kuşak biri erkek diğeri kadın iki kişinin işbirliğini gerektirdiğinden, hakimiyetin tek başın kuşak yoluyla elde edilmesi imkansızdır. Bundan dolayı bu noktada, *Pederşahi Hakimiyetin* kökenine daha yakından bakmamız gerekmektedir.

2. Ve bundan dolayı, doğal eşitlik nedeniyle tüm yetişkinlerin birbirleriyle eşit kabul edildiği doğa durumuna geri dönmemiz gerekmektedir. Orada, doğal hak gereği galip mağlubun *Efendisidir*; bundan dolayı da, doğal hak gereği, bir çocuk üzerindeki hakimiyet, onu ilk kim egemenliği altına almışsa ona aittir. Ama çok açıktır ki, *yeni doğmuş bir çocuk*, herkesten önce, *annesinin* egemenliği altındadır; ki anne, kendi vereceği karar ve sahip olduğu hak doğrultusunda onu büyütebilir veya terk edebilir.

3. Eğer onu büyütecek olursa, doğa durumunun bir savaş durumu olduğunu gören anne bunu büyüdüğünde çocuğunun ona düşman olmaması koşuluyla yapacaktadır; eş deyişle annenin koşulu çocuğunun kendisine itaat etmesidir. Zira doğal zorunluluk sonucu hepimiz *bize iyi görüneni arzu ettiğimizden*, bir insanın yaşı ilerledikçe güç ve kendisine düşman olma hakkı kazanacak birine bakması düşünülemez. Bu durumda, herkes, itaat etmediği veya emretmediği herkese düşmandır. Bu koşullar altında doğa durumunda çocuk doğuran bir kadın, çocuğun hem *annesi* hem de *Sahibesidir* [*Dominia*]. Cinsiyetinin üstünlüğünden dolayı *annenin* değil ama *Babanın Efendi* olacağı şeklinde bazılarınca öne sürülen iddia geçersizdir; zira bu akla aykırıdır çünkü doğal güç eşitsizliği *erkeğin* savaş olmaksızın *kadın* üzerinde bir hakimiyet kurmasına izin vermeyecek kadar azdır. Gelenek de, annenin hakimiyetine karşı değildir; çünkü Amazonların kişiliğinde *kadınlar* bir zamanlar düşmanlarına karşı savaş açıp *çocukları* üzerinde istedikleri gibi tasarrufta bulunmuşlardı; bugün bile kadınların *egemen güce* sahip oldukları ve çocuklar hakkındaki kararların *kocalar* değil bizzat *kadınlar* tarafından

alındığı çeşitli yerler vardır; ve kuşkusuz bunu *doğal hakka* dayanarak yapmaktadırlar, çünkü egemen gücü elinde bulunduran, yukarıda gösterildiği gibi, medeni yasalara tabi değildir. Buna, doğa durumunda *annenin* işaret etmesi dışında *çocuğun babasının* kim olduğunun bilinemeyeceği de eklenmelidir; bu nedenle, çocuk *annenin* istediği kişiye ve dolayısıyla da *anneye* aittir. Çocuklar üzerindeki ilk hakimiyet anneye aittir; ve en az diğer hayvanlarda olduğu kadar, insanlar arasında da soy rahimle belirlenir.

4. Hakimiyetin anneden başkasına geçmesinin çeşitli yolları vardır: ilki, annenin çocuğunu terk ederek, hakkını reddetmesi veya ondan vazgeçmesidir. Terk edilmiş çocuğu büyüten, *annesininkiyle* aynı hakimiyete sahip olacaktır. Zira onu terk ederek, anne ona verdiği hayatı (doğumla değil ama onu büyüterek) geri alır; dolayısıyla, yaşam hediyesinden doğan yükümlülük, bu terk ediş sonucu sona erer. Biri tarafından kurtarılacak olursa, her şeyini kendisini kurtaran ve kendisine bakan kişiye borçlu olur; bir evlatlığın *anneye* karşı olan borcu ve bir *kölenin Efendisine* karşı olan borcu. Zira *annenin* çocuğu geri istemesi durumunda (tabii ki herkesin sahip olduğu aynı hakka dayanarak), doğa durumunda her şey herkese ait olsa bile, *çocuk* kendini hakkaniyetli bir şekilde *annesine* devredemez.

5. İkinci olarak, bir *anne* savaşta esir düşecek olursa, *çocukları* onu esir alana ait olacaktır. Çünkü bir *kişi* üzerinde *Hakimiyete* sahip olan, o kişiye ait her şey üzerinde de bir *Hakimiyete* sahiptir; bir önceki bölümün beşinci paragrafında belirtildiği gibi, bu, *çocuğu* da kapsamaktadır. Üçüncü olarak, *annenin* bir ülkenin yurttaşı olması durumunda, egemen gücü elinde tutan onun çocuğu üzerinde bir *hakimiyete* sahip olacaktır; zira o, aynı zamanda annenin efendisidir ve *anne* her konuda egemenin emirlerine uymakla yükümlüdür. Dördüncü olarak, eğer bir kadın hayatı paylaşmak üzere, ama iktidarın *erkeğin* elinde olması

koşuluyla, kendini bir erkeğe teslim edecek olursa, erkeğin kadın üzerindeki iktidarından dolayı, ortak *çocukları babaya* ait olacaktır. Ama *egemen gücü elinde tutan bir kadın* bir *tebaadan* çocuk sahibi olursa, bu şekilde doğan *anneye* ait olacaktır. Zira aksi taktirde, kadın iktidarını kaybetmeden asla çocuk sahibi olamaz. Ve genel olarak, *erkek* ve *kadın* arasındaki ilişki, birinin diğerinin iktidarına tabi olduğu bir *birlik* ise, *çocuklar iktidarı elinde tutan tarafa* aittir.

6. Ama doğa durumunda bir *erkek* ile bir *kadın* tarafların birbirlerinin iktidarına tabi olmadıkları bir birliktelik [*societas*] kuracak olurlarsa, yaptıkları sözleşme aksini belirtmediği sürece, yukarıdaki üçüncü paragrafta ortaya konan nedenlerden ötürü, *çocuklar anneye* ait olacaktır. Zira kadın, komşularından çocuk sahibi olan ve yaptıkları sözleşme uyarınca erkek çocukları onlara verip kız çocuklarını ellerinde tutan Amazonların bir zamanlar yaptığı gibi, hakkını bir sözleşmenin aracılığıyla istediği gibi kullanabilir. Ama bir devlette, beraber yaşamak üzere bir erkek ile bir kadın bir sözleşeme yapacak olursa, doğan her çocuk babaya ait olacaktır; çünkü *aileleri anneler* değil ama *babalar* tarafından kurulduğu için tüm devletlerde evi idare etme iktidarı erkeğe aittir; ve medeni yasalarla uyumlu olması durumunda böylesi bir sözleşmeye EVLİLİK adı verilir. Bir metres hayatı yaşamaya karar verecek olurlarsa, farklı devletlerin farklı yasalarına göre, *çocuklar* anneye veya babaya ait olabilir.

7. Üçüncü paragraf uyarınca, çocukların ilk *sahibesi* annedir ve baba veya başka birinin çocuklarının efendisi olması kadından kaynaklanan bir hakka dayanmaktadır; bundan dolayı, çocukların kendilerine bakan ve büyüten kişilere, kölelerin efendilerine veya devlette tebaanın egemen gücü elinde bulundurana olduğundan daha az tabi olmadıkları aşikardır; ve aynı şekilde kendi otoritesi altında olduğu sürece, bir ebeveyn çocuğuna haksızlıkta bulunamaz *Çocuklar* da, boyun eğmekten tebaalar ve

köleler ile aynı şekilde kurtulur. *Özgürlüğe kavuşmak* ile *azat etme* veya *evlatlıktan reddetmek* ile *kovmak* aynı şeydir.

8. *Özgürlüğüne kavuşmuş bir çocuk* veya *azat edilmiş bir köle*, baba ve *efendi* olma otoritesini kaybettiği andan itibaren, ailenin reisinden artık daha az korkar ve ona eskiye nazaran daha az saygı (gerçek ve içten bir saygı anlamında) gösterir. Zira saygı, bir önceki kısımda[12] belirttiğim gibi, basitçe, başka birinin gücüne dair yüksek bir değer atfetmektir. Azat edenin veya özgürlüğü sağlayan kişinin özgürlüğüne kavuşan çocuğu veya azat edilen köleyi herhangi bir hizmet görmeyecekleri ama onlara her konuda eşitleriymişçesine davranacağı bir şekilde kendisi ile aynı seviyeye çıkartmayı amaçladığı düşünülmemelidir. Bundan dolayı, ister bir *çocuk* veya *köle* isterse de bir *sömürge* olsun boyun eğmekten kurtulan herkesin üstlerine saygı göstereceklerine, en azından görünür bir şekilde, dair bir söz verdiği varsayılmalıdır. Bundan ebeveynlere saygı göstermenin ile ilgili ilkenin sadece *minnettarlık* değil ama aynı zamanda *sözleşme* temelinde *doğal hukukun* bir parçası olduğu sonucu çıkmaktadır.

9. O halde *özgür bir insan* veya *yurttaş* ile *köle* arasındaki fark nedir diye sorulacaktır. Zira bildiğim kadarıyla su ana kadar hiçbir yazar *özgürlüğün* ve *köleliğin* ne olduğunu açıklamamıştır. Her şeyi kendi özgür istencimize göre ve dokunulmazlıkla yapmanın genellikle *özgürlük* olduğu düşünülür; bu şekilde hareket edememek ise *kölelik* olarak görülür. Ama bu tanım devlet için böyle olamaz ve insan ırkının barışı ile beraber varolamaz; zira hükmetme gücünün ve zorlama hakkının bulunmadığı bir devlet yoktur. Tanımlayacak olursak, ÖZGÜRLÜK, basitçe *devinim önündeki engellerin yokluğudur*; bir kaptaki suyun kap onun dışarı akmasına engel teşkil ettiği için *özgür* olmaması ve ancak kabını kırarak *özgürleşmesi* örneğinde olduğu gibi.

[12] Hobbes burada yine *De Homine*'ye atıf yapmaktadır -çn.

İçinde az çok hareket edebileceği bir mekana sahip olan herkes, küçük bir hücrede tutulan bir insana kıyasla, az çok bir özgürlüğe sahiptir. Yolun kenarındaki asmalara ve tarlalara girmesi çitler ve duvarlar tarafından engellenen bir yolcu gibi, bir insan bir yönde hareket etme *özgürlüğüne* sahipken, diğer yönde buna sahip olmayabilir. Böylesi engeller dışsal ve mutlaktır; bu anlamıyla, zincire vurulmamış veya hapsedilmemiş tüm köleler ve yurttaşlar *özgürdür*. Diğer engeller keyfidir ve devinimi mutlak değil ama sadece arızi anlamda engellerler; eş deyişle, gemideki bir adamın istediği taktirde suya atlamasının engellenememesinde olduğu gibi, bizim kararımıza dayanır. Burada da, birinin gidecek ne kadar çok yolu varsa, sahip olduğu özgürlükte o kadar fazladır. Medeni *özgürlük* de bundan ibarettir; zira ister bir *tebaa*, ister bir *çocuk* isterse de bir *köle*, hiç kimsenin hayatını ve sağlığını korumak için gerekli şeyleri denemesi ve elinden geleni yapması devletinin, babasının ve Efendisinin cezalandırma tehdidiyle (bunlar ne kadar sert olursa olsun) engellenemez. Yönetilmenin bir gereği olan kendisine zarar vermesinin engellenmesi ve yaşamı ve sağlığı için gerekli yemek ve benzeri şeylerin sağlanması yoluyla savaş veya kötü talih ve hatta kendi tembelliği yüzünden kaybettiği hayatına devam etmeye zorlanmak bir dert olarak görülmedikçe, bir kölenin *özgürlüğü* olmadığı yönünde bir şikayette bulunması için bir neden yoktur. İstediğini yapmaktan ceza tehdidi ile alıkonan biri, köleliğin baskısı altında değildir; bu şekilde sadece yönetilmekte ve hayatının devamı sağlanmaktadır. Kölelerin bulunduğu her devlet ve evde, *özgür yurttaşların* ve *çocukların kölelere* nazaran sahip oldukları fazla şey, devlette ve ailede onların daha onurlu işleri yapmaları ve daha fazla lükse sahip olmalarıdır. *Özgür bir yurttaş* ile *köle* arasındaki fark, ÖZGÜR İNSAN sadece devlete hizmet ederken KÖLENİN aynı zamanda başka yurttaşlara da hizmet etmesinde yatmaktadır. Bunun dışındaki tüm *özgürlükler*

devletin yasalarından muafiyettir ve yöneticinin tasarrufundadır.

10. *Ailenin babasının, çocukların* ve *kölelerin* pederşahi güç vasıtasıyla tek bir tüzel kişi olarak birleşmesi AİLE adını alır. Aile çocuk sayısındaki artış ve daha fazla köle elde edilmesi sonucu savaşın belirsiz sonuçları göze alınmaksızın boyun eğdirilemeyecek bir büyüklüğe erişecek olursa, buna artık PEDERŞAHİ KRALLIK denir. Güç yoluyla ele geçirilmesinden dolayı, köken ve biçim bakımından, *sözleşme ile kurulan Monarşiden* farklıdır; ama kurulduğu andan itibaren aynı özelliklere sahip olur; ikisinde de yönetim hakkı aynı olduğundan, bunları ayrıca tartışmaya gerek yoktur.

11. Egemen güçlerin hangi hakka dayanarak kurulduğunu açıklandıktan sonra, şimdi ise, hangi hakka dayanarak varlıklarını devam ettirdiklerinin üzerinde kısaca durulması gerekmektedir. Varlıklarını devam ettirdikleri hakka TEVARÜS hakkı denir. Bir *Demokraside* egemen güç *halktır* ve bundan dolayı da yurttaşlar var olduğu sürece aynı kişide kalmaya devam eder. Zira halkın *veliahtı* olamaz. Benzer şekilde, bir *Aristokraside*, bir asil öldüğünde, bir başkası onun yerini alması için geri kalanlar tarafından atanır; bu nedenle de, hepsi aynı anda ölmedikçe, ki bunun olabileceğini düşünmüyorum, *veliahttan* söz edilemez. Öyleyse *tevarüs* hakkı sorunu sadece *mutlak Monarşide* gündeme gelir. Zira egemen gücü sadece belli bir süre için kullanan *Monarklar*, gerçekte monark değil ama devletin *bakanlarıdır*.

12. İlkin, eğer bir Monark vasiyet yoluyla bir veliaht tayin edecek olursa, bu şekilde tayin edilen kişi onun yerine geçecektir. Zira halk tarafından tayin edildiği için, devlet üzerinde halkın 7. bölümün ikinci paragrafında gösterilen hakların tümüne sahiptir. Bu nedenle, *halkın* kendisini seçtiği hakkın aynısına dayanarak, o da, bir başkasını seçebilir. Bu haklar, *sözleşme ile kurulan krallıkta* olduğu gibi, *Pederşahi krallıkta* da mevcuttur. Dolayısıyla her monark, vasiyeti doğrultusunda *veliahdını* atayabilir.

13. Biri, vasiyet yoluyla devrettiği bir şeyi, aynı şekilde, hayattayken de, verebilir veya satabilir; bağış veya satış yoluyla egemen gücü devrettiği kişi kim olursa olsun, bu devir bir hakka dayanarak gerçekleşir.

14. Ama hayattayken vasiyet veya başka bir şekilde veliahdı ilgili niyetini belli etmemesi durumunda; varsayılması gereken ilk şey, onun devletin anarşi veya savaş durumuna geri dönmesini, eş deyişle yok oluşunu, dilemediğidir. Bu varsayımda bulunulur çünkü aksini barışa katkı yapan her şeyi yapmasını buyuran ve vicdanen bağlı olduğu doğa yasalarını ihlal etmeden yapamaz; ayrıca böyle bir isteği olmuş olsaydı, bunun tüm toplum tarafından bilinmesini sağlamak hiç de zor olmazdı. İkinci olarak, bir veliaht üzerine, hak babanın isteğine göre geçtiği için, onun isteklerinin göstergeleri ışığında düşünülmesi gerekmektedir. Bu nedenle, *tebaasının* başka şekillerde değil ama *Monarşik* bir rejim altında yaşamasını dilediği varsayılmalıdır; çünkü kendi hükümdarlığı ile bir örnek teşkil etmiş ve daha sonra bunu ters yönde kelimeler ve hareketlerle kınamamiştır.

15. Dahası, doğal zorunluluk gereği, herkes, başkasından ziyade kendilerini gururlandıracak ve şereflendirecek insanların yükselmesini tercih edecek olmasından; öldükten sonra, çocuklarının iktidarında başka insanların iktidarına kıyasla daha fazla guruldandırılacak ve şereflendirilecek olmasından; bir babanın herkesten çok kendi çocuklarının yükselmesini isteyeceği sonucu çıkar Bundan dolayı, çocuklarından birinin *veliahdı* olmasının, vasiyet bırakmadan ölen bir babanın isteğini olduğu anlaşılmalıdır. Bununla beraber, ancak, başka kanıt aksini işaret etmemesi durumunda bu şekilde anlaşılabilir. Birbirini takip eden birkaç veliahdın ardından, gelenek de bir rehber olarak değerlendirilebilir; *tevarüs* ile ilgili bir şey söylemeyen birinin krallığın geleneğini kabul ettiği varsayılır.

16. Çocuklar arasında erkekler kadınlara tercih edilir; bunun

nedeni, belki de, başlangıçta büyük işlerle ama özellikle de savaşlarla başa çıkma konusunda erkeklerin genellikle (ama her zaman değil) daha donanımlı olmalarıdır; ama daha sonra bu bir gelenek halini aldığında, geleneğe karşı gelmemek adına erkekler tercih edilir olmuştur. Bundan dolayı, farklı bir gelenek veya başka bir şey açıkça tersini söylemedikçe, *Babanı* arzuları erkekler lehine yorumlanmalıdır.

17. *Erkek evlatlar* eşit ve güç bölünemez olduğundan, *erkek evlatlar* arasında en yaşlı olan onun *yerini alacaktır*. Zira eğer bir yaş farkı varsa, daha yaşlı olan daha fazla tercih edilir; çünkü doğanın yargısına göre yaşı daha büyük olan daha akıllıdır (ki gerçekte de durum genellikle böyledir). Ve bundan başka bir yargıç da yoktur. Ama tüm kardeşlerin eşit olduğu düşünülecek olunursa, *veliaht kura* yoluyla belirlenir. *Önce doğmak* (*primogeniture*), en yaşlı olanın tercih edildiği doğal bir kuradır; ve kimsenin meselenin böyle veya bir başka kura ile karara bağlanmasını yargılama yetkisi yoktur. Aynı argüman, en yaşlı erkekler kadar en yaşlı kadın için de geçerlidir.

18. Ama eğer çocuğu yoksa, çocukları olsaydı onların onu takip etmesini öngören aynı nedenlerden ötürü, iktidar kız veya erkek kardeşine geçecektir; zira doğa gereği en yakın olanın duygu olarak da en yakın olduğu varsayılır. Yaşlılın gencin önünde yer almasına bezer bir şekilde, *tevarüs* kız kardeşlerden önce erkeklere aittir. Bunun nedeni, çocukların durumunda olan ile aynıdır.

19. *Tevarüs hakkının tevarüsü*, iktidarın *tevarüsü* ile aynı sırayı takip eder. Eğer ilk doğan çocuk babasından önce ölecek olursa; babası aksine hükmetmedikçe, onun [ilk doğan çocuğun] *tevarüs hakkını* kendi çocuğuna devrettiği kabul edilir; dolayısıyla, torunlar (kız veya erkek) amcalarından önce onun yerini alırlar. Tüm bunlar, söylediğim gibi, o yerin babanın aksini söylemeyerek rıza gösterdiği adetleri bir engel teşkil etmediği sürece geçerlidir.

BÖLÜM X

Bu Üç Devlet Biçiminin Dezavantajlarının Karşılaştırılması

1. *Demokrasi, Aristokrasi* ve *Monarşinin* ne olduğunu açıkladık. Şimdi ise, yurttaşların huzuru ve çıkarının korunmasına hangisinin daha uygun olduğunu görmek için, onları karşılaştırmamız gerekiyor. Ama ilk önce genel olarak devletin avantajları ve dezavantajlarını [*commoda & incommoda*] karşılaştıralım ki, böylece hiç kimse bir devlet oluşturmaktansa kendi vereceği karara göre yaşamanın daha iyi olacağına inanmasın. Devletin koşulları [*statum civitatis*] dışında, gerçekten de herkes en eksiksiz özgürlüğe sahiptir ama bu onların bir işine yaramaz. Ve bunun nedeni, sahip olduğu özgürlük nedeniyle özgür istencinden kaynaklanan her şeyi yapabilen birinin, aynı zamanda, özgürlüğe sahip başkalarının istencinden kaynaklanan her şey yüzünden acı çekmesidir. Ama devlet bir kez kurulduktan sonra, her bir yurttaş kendinde barış içinde iyi bir yaşam için gerekli olan kadar bir hak saklı tutar ve korkusunu yatıştırmak için de diğerlerinin elinden yeteri kadar özgürlük alınır. Devletin dışında herkesin her şey üzerinde bir hakkı vardır ama hiçbirinden

yararlanamaması şartıyla. Bir devlette herkes güven içinde kısıtlı haklarının tadını çıkarır. Devletin dışında, herkes herkes tarafından öldürülebilir veya gasp edilebilir; devlette ise, sadece bir kişi tarafından. Devletin dışında, bizi koruyan sadece kendi kuvvetimizdir; devlette is herkesin kuvveti. Devletin dışında, hiç kimse çalışmalarının neticesinden emin olamaz; devlette ise, herkes bundan emindir. Özetleyecek olursak, devletin dışı tutkuların, savaşın, korkunun, yoksulluğun, kötülüğün, yalnızlığın, barbarlığın, cehaletin, vahşiliğin; devlet ise aklın, barışın, güvenliğin, zenginliğin, toplumun, iyi beğenilerin, bilimin ve iyi niyetin hüküm sürdüğü bir imparatorluktur.

2. Aristo, biri *yönetenin*, diğeri ise *tebaaların* çıkarını hedeflemek üzere iki tür rejim olduğunu söyler (*Politika*, 7.14). Sanki yurttaşlara iyi davranılması *bir* devlet biçimi, onlara sert davranılması ise bir *başka* devlet biçimiymiş gibi. Bunu yapmasına izin vermemeliyiz. Zira rejimin avantaj ve dezavantajları *yöneten* ve *tebaalar* için aynıdır ve ikisi tarafından da paylaşılmaktadır. Kendi talihsizliği, aptallığı, ihmalkarlığı, tembelliği veya savurganlığı yüzünden bir yurttaşın uğrayacağı zararlar ile bir yöneticinin uğrayacağı zararlar birbirinden farklıdır ama her devlette görülebileceği için, bunlar rejimin dezavantajları olarak değerlendirilemez. Eğer bunlar devletin hangi yolla kurulduğunun bir sonucu olarak ortaya çıkacak olsalardı, bunlara rejimin dezavantajları denebilirdi; ama tıpkı avantajları gibi, bunlar da, yöneten ve yurttaşlar için ortak olurdu. Birinci ve en büyük avantaj barış ve savunmadır ve bu ikisi için de geçerlidir. Zira gerek yöneten gerekse de yönetilen, kendi yaşamlarının korunması için, tüm yurttaşların birleşik gücünü kullanır. Ve bir devlette ortaya çıkabilecek en büyük zarar, eş deyişle yurttaşların kitlesel kıyımı, anarşiden doğar ve hem egemen gücü elinde tutanı hem de yurttaşların hepsini mahveder. İkinci olarak, egemen gücü elinde tutan kişi, yurttaşlardan kendilerini ve ailelerini

doyurmalarına ve fiziksel güçlerini sürdürmelerine imkan vermeyecek bir raddede para toplayacak olursa, bu durum, onlar kadar yöneten için de büyük bir dezavantaj teşkil eder; zira ne kadar zengin olursa olsun, zenginliğini ve iktidarını yurttaşlarının fiziksel yardımı olmadan koruyamaz. Ama sadece yönetim işlerinin gerektirdiği kadarını toplayacak olursa, bu durum kendi ve yurttaşlarının ortak huzuru ve savunması için eşit derece avantajlıdır. Yurttaşların bedensel ve ruhsal güçlerini devam ettirebilmeleri için gerekli işleri yapamayacak raddede tükenmemeleri koşuluyla, kamusal zenginliğin yurttaşların bireysel zenginliği için bir dezavantaj teşkil etmesi düşünülemez. Zira, böylesi bir durum, aynı zamanda, bizzat yönetenin çıkarlarını da etkileyeceğinden, politik düzenin kötü kurulmasından değil (çünkü yurttaşlar her devlet biçiminde baskı altına alınabilirler) ama düzgün bir şekilde kurulmuş devletin kötü yönetilmesinden kaynaklanırdı.

3. Burada sıralanan üç devlet biçimi olan *Demokrasi*, *Aristokrasi* ve *Monarşi* arasında en iyisi *Monarşidir*. Bu, onların sahip oldukları avantajların ve dezavantajların ayrıntılı bir şekilde karşılaştırılması yoluyla gösterilecektir. Bundan dolayı, *Monarşiyi* bize tercih edilen biçim olarak sunan belli argümanları göz ardı edeceğiz; çünkü bunlar akla değil ama örneklere ve başkalarının söylediklerine dayanmaktadır: evrenin *tek bir Tanrı* tarafından yönetilmesi; *Antiklerin* Tanrıların yönetimini *Jupiter'e* vererek *Monarşik* biçimi tercih etmeleri; toplumsal ilişkilerin ve ulusların ilk evrelerinde, hükümdarların verdiği kararların yasa telakki edilmesi; Yaratılışta Tanrı tarafından kurulan *Pederşahi* yönetimin *Monarşi* oluşu; diğer yönetim biçimlerinin, fesat sonucu yıkılan *Monarşi'nin* küllerinden, insan yapaylığı ile kurulması(*); Tanrı'nın halkının krallarca yönetilmesi gibi.

Monarşi'nin küllerinden, insan yapaylığı ile kurulması] *Antiklerin Prometheus hakkında bizim için yaratıkları*

fablın amacı da bu olsa gerek. Prometheus'un Güneşten ateşi çalarak insanı çamurdan yarattığını ve bundan dolayı da kızgın Jüpiter tarafından sonsuza kadar ciğerinin sökülmesiyle cezalandırıldığı anlatırlar. Bu, insan aklıyla (ki bu Prometheus'un simgelediği şeydir) yasaların ve adaletin Monarşiden kopya edildiği anlamına gelmektedir; ateşin kaynağından çalınmasına benzer şekilde, kalabalığa (insan ırkının çamuru ve süprüntüsü olarak) hayat vermiş ve onun tek bir kişi olmasını sağlamıştır, ki buna Demokrasi veya Aristokrasi denir. Bu rejimi kuranlar ve ona destek olanlar (ki bunlar daha önce kralların doğal yönetimi altında huzurlu ve rahat bir yaşam sürmekteydiler), ele geçirdikleri bu yüksek mevkiinin cezasını, kaygı, şüphe ve ihtilaftan kaynaklanan ebedi bir işkence ile çekerler.

4. Bazıları, sanki kendi kararına göre geri kalan herkesin kaderini belirleyecek bir şekilde güç bakımından üstün olmak haksızlıkmış gibi, *tek bir* kişinin yönetimine sadece yönetenin *tek kişi* olmasından dolayı karşı çıkarlar. Açıktır ki, ellerinden gelseydi *tek* olan Tanrı'nın yönetiminden de kurtulmak isterlerdi. *Bire* karşı yapılan bu itiraz herkesin istediği şeye sahip olan bir kişiye karşı besledikleri kıskançlıktan kaynaklanmaktadır. Aynı nedenle, bu kişiler, kendileri aralarında yer almadığı ve böyle umut beslemedikleri sürece, *azınlığın* yönetimini de bir haksızlık olarak göreceklerdir; zira herkes için eşit hakkın bulunmaması bir adaletsizlik ise, asillerin yönettiği bir rejim de adaletsizlik olacaktır. Fakat daha önce gösterildiği gibi, eşitlik durumu bir savaş durumudur ve bundan dolayı da, eşitsizlik herkesin vardığı bir sözleşme ile ortaya çıkmıştır. Bu nedenle daha fazlasına sahip *bir* sahip olduğu fazlalılığı gönüllü bir şekilde verdiğimiz *bir* olduğunda, eşitsizliğin artık bir adaletsizlik durumu olarak görülmemesi gerekir. Dolayısıyla, bir kişinin yönetiminden kaynaklanan dezavantajlar, yönetenin tek kişi olmasının değil ama bir insan olmasının sonucudur. Öyle ise soru, bir *kişinin*

yönetimi veya birden çok *kişinin* yönetiminden hangisinin yurttaşlar için daha fazla dezavantaja yol açtığı olmalıdır.

5. Fakat öncelikle, ortak bir Efendiye tabi herhangi bir sayıda köleden oluşan topluluğun devlet olduğunu inkar eden görüşü çürütmek gerekmektedir. 5. bölümün dokuzuncu paragrafında *devlet*, ortak barış ve savunma için bireylerin aralarında yaptıkları sözleşmeyle güçlerinden ve kaynakların yararlanabilmesi için istenci herkesin istenci olarak kabul edilen tek bir *kişi* olarak tanımlanmıştı. Yine aynı bölümün aynı paragrafı uyarınca, *bir kişi* ancak insanların istenci bu bir kişinin istenci tarafından içerilmesi durumda var olabilirdi. Fakat 5. bölümün beşinci paragrafında gösterildiği gibi, her bir kölenin istenci Efendisinin istenci tarafından içerildiğinden, Efendi onların gücünden ve kaynaklarından istediği gibi yaralanabilir. Bundan, bir *Efendi* ve belli sayıdan *köleden* oluşan şeyin bir devlet olduğu; ve buna karşı çıkan her argümanın aynı zamanda *baba* ve *çocuklarından* oluşan bir devlete de karşı olduğu sonucu çıkmaktadır. Zira *çocuksuz bir Efendi* için *köleler çocukların* yerini alır. 8. bölümün beşinci paragrafında gösterildiği gibi, onlar artık onun onuru ve korunmasıdır ve bu durumda *köleler Efendilerine* bir *çocuğun babasına* boyun eğişinden daha fazla boyun eğmezler.

6. Egemen gücün dezavantajlarından biri egemenlerin bakanların masrafları, garnizonların inşa edilip onların savunulması, savaşlar ve evini şanına yaraşır bir şekilde idare etmek gibi kamusal harcamaları için gerekli olanların haricinde, eğer isterse, *çocukları*, *akrabaları*, *gözdeleri* ve hatta *dalkavuklarını* zenginleştirmek için de para toplayabilecek olmasıdır. Bunun bir dezavantaj olduğunun kabul edilmesi gerekir; ama bu her devlet biçiminde mevcut olan bir dezavantajdır ve *Demokrasiden* ziyade *Monarşide* buna tahammül etmek daha kolaydır. Zira bir *Monark* onları zenginleştirme yoluna gitse bile, sadece bir kişi olduğu için bunların sayısı o kadar da fazla olmayacaktır. Ama bir

Demokraside, halkı etkileyen hatipler olan *Demagoglar* sayıca daha fazla olduğu için (ki bunlara her gün yenileri eklenmektedir); *çocukları*, *akrabaları*, *arkadaşları* ve *dalkavukları* zenginleştirilecek çok fazla insan vardır. Zira bireyler, sadece ellerinden geldiğince ailelerini zengin, güçlü ve şöhretli kılmayı değil ama aynı zamanda konumlarını güçlendirmek için, yapacakları iyilikler yoluyla, başkalarını kendilerine bağlamayı da arzularlar. Bir *Monarkın* bakanları, köleleri ve arkadaşları sayıca fazla olmadığından, barış ve savaş ile ilgili çeşitli mevkilere onları getirerek yurttaşlara bir bedel ödetmeyecek bir şekilde, onları tatmin edebilir; tatmin edilecek çok sayıda insan olduğu ve bunların sayısının sürekli arttığı *Demokraside*, yurttaşlar sömürülmeden bu gerçekleştirilemez. Bir *Monark* değersiz adayları terfi ettirebilse de, bunu çok sık yapmak istenmez; ama bir *Demokraside*, tüm *Hatipler*, bu yapmak zorunda oldukları basit gerçeğinden dolayı, her zaman bu yönde bir çaba gösterirler; bunu yapan az sayıda insanın gücü, sadece hatipleri değil ama aynı zamanda devleti de tehlikeye sokacak şekilde artar.

7. Egemenliğin bir diğer dezavantajı ise, egemen gücü elinde bulunduranın sadece onun tarafından belirlenen suçları kafasına göre cezalandırabilecek olmasından değil ama aynı zamanda yasalara karşı gelmeyen masum yurttaşları da kızgınlık veya açgözlülük ile ölüme gönderebilecek olmasından dolayı, her insanın kaçınılmaz bir şekilde duyumsadığı sürekli ölüm korkusudur. Bu, gerçekten de, meydana geldiği her devlet için bir dezavantajdır (dezavantaj, bunun vuku bulma ihtimali değil ama gerçekten vuku bulmasıdır), ama bu hata yöneticinindir, rejimin değil. *Neron'un* yaptıkları *Monarşinin* özünü oluşturmaz. Buna rağmen gerçek şudur ki, yurttaşların hak etmedikleri halde cezalandırılması, bir *halkın* yönetimine kıyasla tek bir *Kişinin* yönetimi altında çok daha azdır. Zira öfkesi yanlış yargılara dayanan tavsiyeleri veya küstahlıkları yüzünden sorun çıkaranlara

veya kişisel olarak kendisine karşı olanlara yönelir. Ve gücün bir zararı dokunmayacağı bakış açısıyla, bir yurttaşın diğerleri üstünde sahip olabileceği üstünlüğü garanti altına alır. Bu nedenden ötürü, bir *Neron* veya *Caligula* başa geçtiğinde, onun tanıdıkları, eş deyişle mahiyetindekiler veya dikkat çeken mevkidekiler, ama bunların da hepsi değil sadece gizleyecek bir şeyi olanlar dışında, kimse hak etmediği bir eziyet ile karşılaşmaz; zira sorun çıkaranlar veya *Monarka* karşı küstahlık edenler, çekecekleri cezayı hak etmişlerdir. Bir *Monarşide*, bundan dolayı, sessiz bir hayat sürecek olanlar, yöneticinin karakteri ne olursa olsun, her türlü tehlikeden uzaktırlar. Sadece hırslı olanlar eziyet görürken, kalanlar güçlülerin haksızlıklarından korunur. *Halk hakimiyetinin* olduğu bir yerde, halka dalkavukluk eden *Demagogların* sayısı kadar *Neron* olabilir. Zira demagogların her biri bizzat halkın kendisi kadar bir güce sahiptir ve aralarında yapacakları *bugün bana yarın sana* şeklindeki gizli bir anlaşmayla, birbirlerinin açgözlülüğünü görmezden gelebilecekleri gibi, aralarından biri keyfi bir şekilde veya kişisel çıkarı için masum yurttaşları ölüme mahkum edecek olursa, bunun üstünü örterler. Bunun yanı sıra, kişisel gücün, ötesinin devleti yıkıma uğratacağı bir sınırı vardır; bu nedenle monarkın, bazen, bu yönde devlete gelebilecek zararların önüne geçecek adımlar atması gerekir. Gücün kaynağının zenginlik olması durumunda, zenginliği azaltarak gücü de azaltırlar; eğer güç halk nezrindeki şöhret olacak olursa, herhangi bir suçlama yapmadan bu kişiyi ortadan kaldırırlar. Aynı şey *Demokrasilerde* de sürekli görülmektedir. Atinalılar, güçlü kişileri, herhangi bir suçlama olmaksızın sadece sahip oldukları güçten ötürü toplum dışına atıp sürgüne gönderirlerdi; Roma'da ise yaptıkları iyilikler vasıtasıyla plebler arasındaki popülaritesini artırmayı amaçlayanlar, krallığı amaçladıkları gerekçesiyle ölüme mahkum edilirdi. *Demokrasi* ve *Monarşi* bu konuda aynı şeyi söylese de, ün konusundaki değerlendirmeleri aynı

değildir. Zira ün halktan gelir ve birçok insan tarafından yapılanın birçok insan tarafından onaylanmasıdır. Bu nedenle, *halk* tarafından yapılması durumunda politika [*politia*] adını alacak bir şeyi bir *Monark* yapacak olursa, bunu *halkın* erdemlerine dönük bir kıskançlıktan dolayı yapıldığı söylenir.

8. Bazıları, *Demokrasiye* kıyasla daha az özgürlük barındırdığı için, *Monarşinin* daha az avantajlı olduğunu düşünmektedir. Eğer *özgürlük* ile kast ettikleri yasalara, eş deyişle *halkın* buyruklarına, boyun eğmekten kurtulmaksa, böylesi bir *özgürlük* ne *Demokraside* ne de bir herhangi bir başka devlet biçiminde mevcuttur. Eğer özgürlükten daha az yasayı, daha az yasağı ve onlarsız barışın olamayacağı benzeri şeylerin daha az olmasını anlıyorlarsa, ben *Demokraside Monarşiden* daha fazla *özgürlük* olduğu fikrini reddederim. Zira *Monarşi*, en az *Demokrasi* kadar böylesi bir *özgürlük* ile bir arada varolabilir. Zira *özgürlük* şehrin kapılarına ve kulelerine en büyük harfler ile yazılmış olsa bile, burada söz konusu olan *bireylerin* değil ama *şehrin* sahip olduğu *özgürlüktür*; halk tarafından idare edilen bir şehirde, bunun Monarşi ile idare edilen bir şehirde olduğundan daha iyi bir şekilde ortaya konmasını sağlayacak bir hak yoktur. Bir yurttaş, eş deyişle bir tebaa, *özgürlük* talebinde bulunduğunda, *özgürlük* adı altında asıl talep ettiği şey *Hakimiyettir*; ama cahilliklerinden dolayı bunu asla göremezler. Zira eğer herkes doğal hukukun gerektirdiği gibi, başkalarına kendisi için talep ettiği kadar bir özgürlük tanısaydı, herkesin hakka dayanarak her şeyi yapabileceği doğa durumu geri dönerdi; ve doğa durumunun ne olduğunu bilselerdi, herhangi bir sivil [*civil*] boyun eğmeden daha kötü olan bu durumu reddederlerdi. Eğer biri sadece kendisinin özgür, diğerlerinin kısıtlı olmasını talep edecek olursa, talep ettiği *Hakimiyetten* başka nedir ki? Zira tüm bağlarından kurtulmuş bir kişi, sayısı ne olursa olsun, bir şeye bağlı bir şekilde bulunan insanların *Efendisidir* [*Dominius*]. Bu nedenle, yurttaşlar, bir halk

devletinde Monarşiden daha fazla bir *özgürlüğe* sahip değildir. Sahip oldukları izlenimini veren, kamu görevlerine ve egemenliğe [*imperium*] eşit bir şekilde katılabilmeleridir. Zira Gücün *halka* ait olduğu bir yerde, egemen *halkın* bir parçası oldukları sürece yurttaşlar buna katılabilirler. Ve yargıçlar ve bakanların seçiminde eşit oy hakkına sahip oldukları kadar, kamu görevlerine de eşit bir şekilde katılabilirler. Ve bu, Aristo'nun, kendi zamanı bağlamında, iktidarın özgürlük ile aynı olduğunu söylerken kast ettiği şeydir: *Bir halk devletinde, tanımı gereği özgürlük mevcuttur. Devletin dışında kimse özgür olamazmış gibi genellikle söyledikleri şey budur.* [*Politika*, 6.2.] Geçerken bile olsa, buradan, özgürlüğün kaybedilmesini Monarşide görenlerin yalnızca ülkenin yönetimine artık çağrılmayacakları için rahatsız olanlar olduğu sonucuna varılmaktadır.

9. Bu nedenden dolayı, halk devletinin Monarşiye tercih edilmesi gerektiği söylenebilir; çünkü herkesin kamusal işlere katılabildiği bu devlette, en zor ve en önemli konuların görüşülmesinde herkes kendi öngörülerini, bilgisini ve hitabet gücünü kamuoyu önünde sergileyebilir; ve övgünün insanın hoşuna gitmesi insan doğasının bir parçası olduğundan, böylesi özellikleri diğerlerinden fazla olanlar veya bunun böyle olduğunu düşünenler için övülmek her şeyden daha çekicidir; fakat *Monarşide* övgü kazanma ve yükselme yolları yurttaşların çoğu için engellenmiştir. Eğer bu değilse, dezavantaj nedir? Ben size söyleyeyim: küçümsediğimiz birinin önerisinin tercih edilmesi; gözlerimizin önünde zekamızın görmezden gelinmesi; boş bir gurur için belirsiz bir mücadele içinde kesin düşmanlıklara maruz kalmak; düşünce farklılıkları yüzünden nefret etmek ve edilmek (ki kazansak da kaybetsek de bundan kaçmılamaz); herhangi bir gereği yokken planlarımız ve dileklerimizi açığa vurmak ama bunun karşılığında bir şey elde edememek; özel işlerimizi göz ardı etmek. İşte dezavantajlar bunlardır. Ama zekalarını başkaları ile

yarıştırmak zeki münazaracılar için ne kadar eğlenceli olursa olsun, savaşmanın yasaklanmasının cesur insanlar için bundan hoşlandıkları basit gerçeğinden dolayı bir dezavantaj olması dışında, böylesi bir yarış şansını kaybetmek, zeki münazaracılar için o kadar da dezavantajlı bir durum değildir.

10. Büyük meclislerde yapılan tartışmaların birkaç danışman arasında yapılanlar kadar iyi olmadığını gösteren başka nedenler de vardır. Bunlardan biri, devletin güvenliğini etkileyen bir konuda doğru bir tartışmanın, dış ilişkiler kadar iç ilişkilerin bilgisini de sahip olmayı gerektirmesidir. İç ilişkiler; devletin nasıl doyurulduğu ve korunduğu ve bunların kaynakları, savunma mevzileri için nerelerin uygun olduğu, askere alma ve bunların iaşesi, *halkın* devletin hükümdarına veya yöneticisine karşı beslediği duyguların durumu vb. konularla ilgilenir. Dış ilişkiler ise; her bir komşu ülkenin büyüklüğü ve gücü, bunların bize sağladığı avantajlar ve dezavantajlar, bize karşı tutumları, kendi aralarındaki ilişkiler, takip ettikleri politikalardaki günlük değişimler gibi konurla ilgilenir. Çoğunluğu yeteneksiz olmasa bile deneyimsiz kişilerden oluşan büyük bir mecliste, böylesi konularda bilgisi olan çok az kişi vardır; ve bu durumda, sayıca fazla tartışmacı, yetersiz fikirleriyle beladan başka nasıl bir katkı sunabilir ki?

11. Tartışmak için büyük bir grubun yetersiz olmasının bir diğer nedeni de, her bir üyenin kendi görüşünü ortaya koyabilmek için uzun ve kesintisiz bir konuşma yapacak olmaları ve dinleyiciler nezrinde ün kazanmak için görüşlerini mümkün olduğunca gösterişli ve etkileyici kılacak bir şekilde tüm maharetlerini sergilemeleridir. Etkileyici hitabet sanatının [*elequence*] amacı, konuşmacının amacına bağlı olarak; *iyi* ve kötünün, *yararlı* ve *yararsızın*, *onurlu* ve *onursuzun* olduklarından daha fazla veya az ve *adil olmayanın adil olarak* görünmesini sağlamaktır. İkna denen şey işte budur; ve uslamlamadan ne kadar faydalanırlarsa

faydalansınlar, doğru ilkelerden değil ama çoğu yanlış olan genel kabul gören fikirlerden yola çıkarlar ve söylevlerini şeylerin doğasına uygun bir şekilde değil ama insan kalbinin duygularına hitap edecek şekilde verirler. Bunun sonucu, oyların doğru bir uslamlama temelinde değil ama duygusal tepkiler temelinde şekillenmesidir. Bu, insana ait değil ama Retorik ustalarının belirttiği gibi amacı gerçek değil (tesadüfler hariç) ama zafer, öğretmek değil ama ikna etmek olan hitabet sanatının kendisinden doğan bir kusurdur.

12. Büyük bir mecliste yapılan tartışmanın zararlı oluşunun bir diğer nedeni ise, bunun devlet içindeki *hiziplerin* ve *hiziplerin* de nifakın ve iç savaşın kaynağı olmasıdır. Zira denk demagogların birbiriyle çatışan öneriler ve birbiriyle yarışan söylevlerle karşı karşıya gelmesi durumunda; mağlup olan konuşmacı, sanki tavsiyeleri ve fikirleri küçümsenmişçesine galip konuşmacıya ve onun fikirlerini kabul eden herkese içerler; rakibinin politikalarını işlevsiz kılmak için her çabayı gösterir; zira bu yolla rakibinin şöhretini kaybedeceğini, kendisinin ise bunu tekrar kazanacağını düşünür. Bunun yanı sıra, oyların yenilen tarafa bir sonraki oturumda çoğunluğu sağlama umudu verecek raddede birbirine yakın çıkması durumunda; kaybedenlerin lideri, adamlarını toplayıp, oylanan uygulamanın nasıl tersine çevrileceğinin görüşüleceği özel bir toplantı düzenler. Bir sonraki oturuma daha kalabalık olarak katılmayı ve oraya erkenden gitmeyi kararlaştırıp, hangi sırayla kimim ne söyleyeceğini ayarlarlar; ki böylece soru tekrar gündeme getirilip, rakipleri tüm güçleriyle ordayken alınan karar, onların yokluğunda, tersine çevrilebilsin. Halkı *etkilemek* için gösterilen bu tip çabalara ve çalışmalara *hizip* adı verilir. Bir *hizbin* oylarının az ama sahip olduğu gücün diğerlerine kıyasla fazla veya en azından az olmadığı bir durumda, hitabet ve entrikayla elde edemediklerini silah yoluyla elde etmeye çalışırlar; böylece de iç savaş patlak verir. Ama bunun bir

zorunluluk olmadığı ve çok sık görülmediği söylenebilir. Aynı şekilde, her zaman şöhret budalası olmadıkları veya büyük hatiplerin önemli konularda birbirleriyle her zaman anlaşmazlık içine düşmedikleri de söylenebilir.

13. Bundan, yasa yapacak en büyük gücün böylesi meclislerin elinde olduğu yerlerde, yasaların istikrarsız olduğu ve devlet işlerinde veya düşüncelerde ortaya çıkan değişikliklere göre değil ama konseyde hazır bulunan o veya bu hizipten insanların sayısının fazlalığına göre değiştiği ve böylece de denizdeki dalgaların üstündeymişçesine bir o yana bir bu yana savruldukları sonucu çıkar.

14. Dördüncü olarak, büyük meclislerde tartışmanın, normalde bir sır olarak saklanması gereken devlet politikalarının daha uygulanmadan düşmanın eline geçmesi ve yabancıların yapılabilecek veya yapılamayacak şeyler, yapılması veya yapılmaması planlanan şeyler hakkında *egemen halkın* kendisi kadar bilgiye sahip olması gibi bir dezavantajı daha vardır.

15. *Demokrasilerde*, *Monarşinin* tersine, önem arz eden soruların tartışılması çoğunlukla büyük meclislere havale edildiği için–ki bunun tersi o kadar kolay değildir- büyük meclislerde yapılan tartışmalarda görülen bu dezavantajlar, *Monarşinin Demokrasiden* daha iyi bir rejim olduğunu ispatlamaktadır. Hitabet gücünü kullanarak zekası ve bilgisi için bir ün elde etme ve eve dönüp zaferi ve büyük başarılarının tadını arkadaşları, ebeveynleri ve karısıyla çıkartma fırsatı olamadıkça, birinin zamanının *özel işleri yerine kamusal işlere* harcaması için bir nedeni yoktur. *Marcus Coriolanus*'un yaptığı işlerden aldığı bütün zevk, kendisine dönük övgülerin annesini nasıl da mutluğu ettiğini görmekti. Ama bir *Demokraside halk* savaş ve barış ile ilgili tartışmalar ile yasamanın bir veya az sayıda kişinin elinde toplanmasına karar verip yargıçları ve bakanları atamakla yetinseydi, eş deyişle yürütme gücü olmaksızın bir yetkiye sahip olsaydı, bu

şartlar altında, *Demokrasi* ve *Monarşinin* eşit olduğunun kabul edilmesi gerekirdi.

16. Ne farklı devlet biçimlerinin avantaj ve dezavantajlarının karşılaştırılması yönetim [*imperium*] olgusundan kaynaklanmaktadır ne de yönetim işlerinin yürütülmesinin birden çok insandan ziyade tek bir insana veya tersine az sayıda insan yerine çok sayıda insana bahşedilmesi daha iyidir. Zira *yönetim* bir *kapasitedir* [*potentia*], hükümetin idare edilmesi ise bir *edimdir* [*actus*]. *Güç* her devlette eşittir, onları farklı kılan edimleri, eş deyişle devletin yeterli veya yetersiz kişilerin teemmüllerinden kaynaklanan *hareketleri* ve *eylemleridir*. Bu, bir rejimin avantaj veya dezavantajlarının devletteki yetkinin kimde olduğuna değil ama bakanlara bağlı olduğunu ima etmektedir. Dolayısıyla, bakanların görevlerini yapmaya muktedir olmaları şartıyla, *Monarkın* bir kadın, bir ergen veya bir çocuk olması, devletin iyi idare edilmesinin önünde bir engel teşkil etmez. *Kralı bir ergen olan Krallığın vay haline* sözü, *Monarşinin* halk devletinden daha aşağı olduğu değil ama tersine bunun krallığın tesadüfi bir dezavantajı olduğu, eş deyişle *Kralı bir ergen* olan ve birçok insanın hırslarıyla ve zor kullanarak kamu görevlerine gelmeye çalıştığı bir devletin *Demokratik* bir şekilde idare edildiği ve bunun da *halkın yönetimine* eşlik eden mutsuz koşulların kaynağı olduğu anlamına gelmektedir.

17. En mutlak *Monarşinin* bir devlet için en iyi durum olduğunun en açık göstergesi; sadece kralların değil ama aynı zamanda *halka* veya *asillere* tabi devletlerin de, savaşı idare etmek üzere tüm gücü tek bir kişiye vermeleridir; ve bu güç mümkün olan en mutlak güçtür (fakat hiçbir kralın, bir hakka dayanarak, ordusunun üzerinde kendisinin yurttaşlar üzerinde sahip olduğundan daha fazla hakka sahip olacak bir şekilde, bir general atayamayacağına dikkat edin). Bir Monarşi, bundan dolayı, bir ordu kampı için en iyi yönetim biçimidir. Devletlerin arasında belirsiz

bir barış, kırılgan olduğu kadar kısa bir ateşkes olsa bile, onları zorlayacak genel bir güç olmadığından, içinde bulundukları durum doğa durumu, eş deyişle savaş durumu olarak değerlendirilen devletler, birbirlerine karşı garnizonlar ve silahlarla tahkim edilmiş kamplardan başka nedir ki?

18. Son olarak, korunmamız için bir *kişi* veya bir *meclise* boyun eğmemiz bir zorunluluk olduğundan, bizim için en iyi durum güvenliğimiz ve sağlımızda çıkarı olan birine boyun eğmektir. Bu durum en iyi egemenin mirası olduğumuzda ortaya çıkar; zira herkes kendi mirasını korumaya dönük güçlü bir doğal eğilime sahiptir. Hükümdarların zenginliği sahip oldukları topraklar veya para değil ama yurttaşlarının fiziksel ve zihinsel etkinliğidir. Küçük ülkelerin yöneticilerine parasal ifadelerle nasıl da değer verildiğine ve paranın insanları çekmesinden ziyade insanların parayı çekmesinin daha kolay olduğuna dikkat eden herkes, bu fikre katılacaktır. Bir suç işlemeksizin hükümdarın kaprisinden dolayı canından ve malından olan bir tebaaya dair bir örnek kolayca insanın aklıma gelmez.

19. Şu ana kadar *Monarşi* ve *halk* devleti arasında bir kıyaslama yaptık; ve *Aristokrasi* hakkında hiçbir şey söylemedik. Diğer iki rejim hakkında söylenenlerden; soya dayanan, Yargıçların seçimi ile yetinen, tartışmaları bu işin ehli az sayıdaki kişi ile sonuca bağlayan ve (basitleştirecek olursak) *Monarkların* yönetimine daha yakın ve *halkın* yönetimine daha az yakın olan *Aristokrasinin*, yurttaşlar için, diğer *Aristokrasi* biçimlerine kıyasla, daha iyi ve kalıcı olduğu sonucu çıkmaktadır.

BÖLÜM XI

Kutsal Kitap'tan Krallık Hakkı İle İlgili Bizim Şuana Kadar Anlatılanları Destekleyen Pasajlar ve Örnekler

1. VI. bölümün ikinci paragrafında, sözleşme ile kurulan devleti, belli sayıda insanın arasındaki herkesin rıza göstereceği ve göstermeyenlerin düşman olarak telakki edileceği bir sözleşmeden türetmiştik. Bu, *Musa* tarafından kurulan Yahudiler üzerindeki Tanrı'nın Krallığı'nın da kökenidir: *Şimdi sözümü dikkatle dinlerseniz... Siz benim için kahinler krallığı olacaksınız... Musa gidip halkın ileri gelenlerini çağırdı... Bütün halk bir ağızdan RAB'bin söylediği her şeyi yapacağız diye yanıtladılar* (Mısır'dan Çıkış, 19. 5-8). Ki bu aynı zamanda Tanrı'nın gücü altında Musa'nın yönetiminin de başlangıcıdır: *Halk gök gürlemelerini, boru sesini duyup... Musa'ya 'Bizimle sen konuş dinleyelim' dediler* (Mısır'dan Çıkış, 20. 18-19). Saul'un krallığı da benzer şekilde başlamıştır. *Ama siz Ammon Kralı Nahaş'ın üzerine yürüdüğünü görünce, Tanrınız RAB kralınız olduğu halde bana, 'Hayır bize bir kral önderlik yapacak' dediniz. İşte seçtiğiniz, dilediğiniz kral* (1. Samuel, 12. 12). Hepsi değil ama çoğunluk bir anlaşmaya

varmış (zira aralarında '*O bizi nasıl kurtarabilir?' diyerek onu küçümseyen* (1. Samuel, 10.27) *Belial'in oğulları* da vardı) ve kabul etmeyenler ise düşman olarak kabul edilip ölüme mahkum edilmişti. Halk Samuel'e *"'Saul mu bize krallık yapacak?' diyenler kimdi? Getirin onları öldürelim" dedi* (1. Samuel, 11. 12).

2. Aynı VI. bölümün altıncı ve yedinci paragraflarında, *Yönetim* ve *Savaşla* ilgili karaların devlette egemen gücü elinde tutan kişinin, eş deyişle *Monarşide Monark* veya *Kral* olan kişinin, istencine bağlı olduğu gösterilmişti. Bu, halkın kendi verdiği karar ile de doğrulanmaktadır. '*Böylece biz de bütün uluslar gibi olacağız. Kralımız bizi YÖNETECEK önümüzden gidip SAVAŞLARIMIZI sürdürecek*' (1. Samuel, 8. 20).[13] Ayrıca bu, *Yönetmek* ve *iyi* veya *kötü* olarak görülebilecek tüm konularla ilgili olarak Kral Süleyman'ın sarf ettiği sözlerle de doğrulanmaktadır. *Bu yüzden bana öyle sezgi dolu bir yürek ver ki, İYİ ile KÖTÜYÜ ayırt edip halkını YÖNETEBİLEYİM.* (1. Krallar, 3. 9). Ve Avşalom'un *Kral adına seni dinleyecek kimse yok* (2. Samuel, 15. 3) şeklindeki sözleri.

3. VI. bölümün 12 paragrafında gösterilen kralların tebaası tarafından cezalandırılamayacağı savı, Saul kendisini öldürmeye çalışsa da, onu öldürmekten geri durup Avişay'a '*Onu öldürme...RAB'bın meshettiği kişiye kim el uzatırsa suçlu çıkar*' (1. Samuel, 26. 9) ve daha sonra Saul'un cübbesinden bir parça kestiğinde *Efendime, RAB'bin meshettiği kişiye böyle bir şey yapmaktan, el kaldırmaktan RAB beni uzak tutsun* (1. Samuel, 24. 6) diyen ve kendi iyiliği için yapmasına rağmen *Saul'u* katleden *Amalekli'nin* öldürülmesini emreden (2. Samuel, 1. 15) Kral Davut tarafından da doğrulanmaktadır.

4. Yargıçlar 17.6'da yer alan *O dönemde İsrail'de kral yoktu.* (sanki *Monarşinin* olmadığı bir yerde *Anarşi* veya evrensel

[13] Vurgu Hobbes'a aittir -çn.

bir kaos hüküm sürermişçesine) *Herkes dilediğini yapıyordu* şeklindeki ifade, Kral sözcüğüyle *bir kişi* değil ama egemen güce sahip olmak şartıyla *bir konsey* kastedildiği durumlar haricinde, krallığın diğer tüm biçimler karşısındaki üstünlüğünü ispat etmek için kullanılabilir. Ama kast edilen bir konsey olsa bile, egemen ve mutlak bir gücün yokluğunda (tüm VI. bölüm boyunca kanıtlamaya çalıştığımız gibi) herkesin istediği veya kendine doğru gözüken her şeyi yapabileceği; bu durumun da insan ırkının hayata kalmasın için uygun olmadığı ve bu nedenle de doğal hukuk gereği egemen gücün her devletin bir yerinde var olduğu gerçeği açığa çıkmaktadır.

5. VIII. bölümün yedi ve sekizinci paragraflarında, *kölelerin Efendilerine* ve IX. bölümün yedinci paragrafında ise *çocukların babalarına* basit bir itaat borcu olduğunu söylemiştik. Kölelere ilişkin *Ey köleler dünyadaki efendilerinizin her sözünü dinleyin. Bunu yalnız insanları hoşnut etmek isteyenler gibi göze hoş görünen hizmetlerle değil, saf yürekle Rab korkusuyla yapın* (Koleseliler, 3. 22); ve çocuklara ilişkin *Ey çocuklar her konuda anne ve babanızın sözünü dinleyin Çünkü bu Rab'i hoşnut eder* diyen Aziz *Pavlus* da aynı şeyi söylemektedir. Tanrı'nın yasalarına karşı gelmeyen HER ŞEYİ içeren basit itaat durumunda olduğu gibi, Aziz. Pavlus'dan yaptığımız alıntılardaki HER ŞEY ifadesini sonra *Tanrı'nın yasalarına karşı olanlar hariç* şeklinde anlamamız gerekir.

6. Hükümdarların haklarının üstünden tek tek geçmektense, ben, tüm güçlerini (eş deyişle tebaasının ona basit ve mutlak bir itaat borcu olduğunu) tek seferde ortaya koyacak pasajlardan alıntılar yapacağım. İlki Yeni Ahit'ten: *Din bilginleri ve Ferisiler Musa'nın kürsüsünde otururlar. Bu nedenle söylediklerinin TÜMÜNÜ yapın* (Matta, 23. 2)[14] *Tümünü yapın*, demektedir; ki

[14] Vurgu Hobbes'a aittir -çn.

bu *basitçe* itaat edin anlamına gelir. Neden? Çünkü onlar *Musa'nın*, eş deyişle Harun veya Rahip olan *Harun'un* değil sivil hükümdarın, *kürsüsünde* otururlar. *Herkes baştaki yönetime bağlı olsun. Çünkü Tanrı'dan olmayan yönetim yoktur. Var olanlar Tanrı tarafından kurulmuştur. Bu nedenle, yönetime karşı direnen Tanrı buyruğuna karşı gelmiş olur. Karşı gelenler yargılanır* (Romalılar, 13.1-2). O halde, Aziz *Pavlus*'un dönemindeki yönetimler Tanrı tarafından kurulmasından ve o zamanki tüm krallar tebaasından mutlak bir itaat talep etmesinden, böylesi bir gücün Tanrı'dan geldiği sonucu çıkmaktadır. *İnsanlar arasında yetkili kılınmış her kuruma –gerek her şeyin üstünde olan krala gerekse kötülük yapanların cezalandırılması, iyilik edenlerin onurlandırılması için kral tarafından gönderilen valilere- Rab adına bağımlı olun Çünkü Tanrı'nın isteği [budur]* (1. Petrus 2. 13-14). Yine Aziz *Pavlus*, *Titus*'a yazdığı mektupta şöyle demektedir: *Yöneticilere ve yönetimlere bağlı olmaları, söz dinlemeleri gerektiğini imanlılara anımsat* (Titus, 3. 1). Hangi yöneticilere? Tabii ki itaat edilmesi gereken o dönemin hükümdarlarından başka kime olabilir ki? Bizzat İsa tarafından verilen örneğe gelecek olursak; Yahudi krallığı ona veraset yoluyla kalmış olmasına karşın, bir tebaa olarak yaşadığından, *Sezar'a* vergisini vermiş ve *Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin* (Matta, 22. 21) diyerek bunların *Sezar'a* ait olduğunu ilan etmişti. Ve kendisi bir kral olduğunda, mutlak bir itaat talep etmişti. *'Karşıdaki köye gidin' dedi. 'Hemen orada bağlı bir dişi eşek ve yanında bir sıpa bulacaksınız. Onları çözüp bana getirin. Size bir şey diyen olursa, "Rab'bin bunlara ihtiyacı var" dersiniz* (Matta, 21.2). Öyleyse bunu Yahudilerin Efendisi veya kralı olarak yapmıştı. Bir tebaanın mülkiyetini, *Efendinin ihtiyacı var* gerekçesiyle onun elinden almak mutlak güçtür. Eski Ahit'te aynı anlama gelen en açık pasajlar ise şunlardır. *Sen git Tanrımız RAB'bin BÜTÜN söylediklerini dinle. Sonra Tanrımız Rab'bin*

BÜTÜN söylediklerini bize anlat. Biz de kulak verip uyacağız (Yasanın Tekrarı (Tesniye), 5. 27). Mutlak itaat burada *bütün* sözüyle ifade edilmektedir. Aynı şekilde, *Önderler Yeşu'ya "Bize buyurduğun HER ŞEYİ yapacağız" diye karşılık verdiler "Bizi nereye gönderirsen gideceğiz. HER DURUMDA Musa'nın sözünü dinlediğimiz gibi, senin sözünü de dinleyeceğiz. Yeter ki Musa ile birlikte olmuş Tanrın RAB seninle olsun. Sözünü dinlemeyen, buyruklarına karşı gelip başkaldıran ölümle cezalandırılacaktır"* (Yeşu, 1, 16-18).[15] Ve karaçalı meseli: *Sonun ağaçlar karaçalıya 'Gel bizim kralımız ol' dediler. Karaçalı, 'Eğer gerçekten beni kendinize kral meshetmek istiyorsanız gelin gölgeme sığının' diye karşılık verdi. 'Eğer sığınmazsanız karaçalıdan çıkan ateş Lübnan'ın tüm sedir ağaçlarını yakıp kül edecektir'* (Hakimler, 9. 14-15). Bu sözlerin anlamı; eğer iç savaşın ateşi tarafından helak olmak istemiyorsak, Kral yaptığımız kişilerin direktiflerini kabul etmek zorunda olduğumuzdur. Kraliyet gücü, Samuel aracılığıyla, Tanrı tarafından daha ayrıntılı bir şekilde tarif edilmiştir: *Onları açıkça uyar ve kendilerine krallık yapacak kişinin onları nasıl yöneteceğini söyle... Size krallık yapacak kişinin yönetimi şöyle olacak: Oğullarını alıp savaş arabalarında ve atlı birliklerde görevlendirecek... Kızlarınızı ıtriyatçı, aşçı, fırıncı olmak üzere alacak... Seçkin tarlalarınızı, bağlarınızı, zeytinliklerinizi alıp hizmetkarlarına dağıtacak* (1. Samuel, 8. 9-15). Böylesi bir güç mutlak değil midir? Ve bizzat Tanrı buna KRALLIN HAKKI adını vermektedir. Ve Yahudilerin *en yüksek Rahibi* de dahil olmak üzere, kimse bundan muaf değildir. Zira Kral Süleyman *Aviyatar'a Anahot'taki tarlana dön. Aslında ölümü hak ettin ama seni şimdi öldürmeyeceğim. Çünkü sen babam Davut'un önünde RAB'bin anlaşma sandığını taşıdın ve babamın çektiği bütün sıkıntıları onunla paylaştın* deyip *Aviyatar'ı RAB'bin kahinliğinden*

[15] Vurgu Hobbes'a aittir -çn.

uzaklaştırması (1. Krallar, 2. 26-27), hiçbir şekilde yaptığı bu hareketin Tanrı'nın hoşuna gitmediğini gösterilemez; zira burada Süleyman'ın azarlandığına ve o anda Tanrı tarafından kabul görmediğine dair bir şey okumuyoruz.

BÖLÜM XII

Bir Devletin Dağılmasına Yol Açan İç Nedenler Üzerine

1. Bu noktaya kadar, devletin kurulmasının nedenlerinin, dayandığı sözleşmelerin ve egemenlerin yurttaşlar üzerindeki haklarının neler olduğunun üzerinde durduk. Şimdi ise, kısaca devletin çözülmesinin veya nifakların nedenleri hakkında konuşmamız gerekmektedir. Doğal bedenlerin devinimlerinde göz önünde bulundurulması gereken üç nokta vardır: hareket etmelerini sağlayan *içsel durum*, belli özel bir devinimin gerçekten üretilmesini sağlayan *dış Etken* ve *devinimin kendisi*. Öyleyse, yurttaşları ayaklanan bir devlet için de bakılması gereken üç şey vardır: birincisi bireylerin zihinlerini belli bir yönde biçimlendiren, barışa aykırı *öğretiler* ve *duygular*, ikincisi zaten ayaklanmış ve şiddete başvuranları kimlerin yönettiği, bir araya getirdiği ve yönlendirdiği ve üçüncü olarak da bunların gerçekleştirilme yolları ve *hizbin* kendisi. İnsanları nifaka yönlendiren öğretilerin ilki, hiçbir soruya mahal bırakmadan, şudur: *iyi ve kötünün bilgisi bireyleri ilgilendiren bir konudur*. Birinci bölümün dokuzuncu paragrafında, bunun doğa durumu için doğru olduğunu kabul

etmiştik; zira insanlar doğa durumunda, sözleşmelerle başka kişilerin gücü altına girmeden, eşit haklara sahip olarak yaşarlar. Ama medeni durumda, bu fikir yanlıştır. Zira altıncı bölümün dokuzuncu paragrafında gösterildiği gibi, medeni yasalar; *iyi* ve *kötü*, *adaletli* ve *adaletsiz*, *onurlu* ve *onursuzun* ne olduğunu belirleyen kurallardır ve dolayısıyla kişi yasa koyucunun izin verdiği şeyleri *iyi* ve yasakladığı şeyleri de *kötü* olarak da kabul etmek zorundadır. Yasa koyucu her zaman egemen gücü elinde tutandır –bir Monarşi'de bu Monarktır. Bunu Süleyman'ın sözleriyle de doğrulamıştık (dokuzuncu bölüm ikinci paragraf). Zira uyulacak iyi ve kaçınılacak kötü bireylerin karar verdiği bir şey olsaydı, şu sözlerin ne anlamı kalırdı: *Bu yüzden bana öyle sezgi dolu bir yürek ver ki, iyi ile kötüyü ayırt edip halkını yönetebileyim.* (1. Krallar, 3, 9) İyi ve kötü arasındaki ayrımı yapmak kralların işi olduğundan, *Kral hakkaniyetli bir şekilde hareket eden kişidir*; ve *buyrukları adaletli olmadıkça Krallara itaat etmek zorunda değiliz* ve bunun benzeri ifadeler, her gün söylense de, çok zararlı ve tehlikelidir. Buyrukların verilmesinden önce, *adaletli* veya *adaletsiz* diye bir şey yoktu; bundan dolayı da, doğaları buyruklara göre değişmektedir ve kendi doğasında her edim birbirinden farksızdır. Neyin *adaletli* neyin *adaletsiz* olduğu yöneticinin hakkından türer. Meşru krallar, bundan dolayı, buyurmak suretiyle buyurdukları şeyi *adaletli* ve yasaklamak suretiyle de yasakladıkları şeyi *adaletsiz* kılarlar. Bireyler *iyi* ve *kötünün* bilgisine sahip olduklarını iddia ettiklerinde, kral olmaya özenirler. Bunun olması durumunda ise, devlet ayakta kalamaz. Tanrı'nın en eski buyruklarından biri i*yi ile kötüyü bilme ağacından yeme* (Yaratılış, 2. 17) iken, şeytanın en eski buyruklarından biri iyi *ile kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız*dı (Yaratılış, 3. 5). Tanrı'nın insana verdiği ilk tepki ise *Çıplak olduğunu sana kim söyledi? Sana meyvesini yeme dediğim ağaçtan mı yedin?* şeklindedir. Burada sanki Tanrı şöyle

demektedir: İyi ve kötünün *bilgisini* gasp etmeden, sizi yaratırken bana güzel gözüken çıplaklığın onursuz olduğuna nasıl karar verdiniz?

2. İnsanın vicdanına karşı yaptığı her şey günahtır; zira böyle bir şey yapmak yasayı inkar etmektir. Ama burada bir ayrımın yapılması gereklidir: benim günahım, edimde bulunabilen bir kişi [*agent*] olarak kendi adıma günah olarak değerlendirdiğim şeydir; ama başka insanlar için günah olduğunu düşündüğüm bir şeyi, bazı durumlarda, ben günah işlemeden yapabilirim. Bana, bana bunu söyleyen kişi için günah olan bir şey yapmam söylenirse, bunu yerine getirmekle ben bir günah işlemiş olmam, yeter ki bunu bana söyleyen kişi benim Efendim olsun. Zira devletimin emri doğrultusunda savaşa gidecek olursam, bu savaşın haksız bir savaş olduğunu düşünsem bile, adaletsiz bir şekilde hareket etmiş olmam; tersine, devlete ait olan adaletli ve adaletsiz olanın bilgisine sahip olduğumu iddia edip savaşa gitmeyi reddedersem, adaletsiz bir davranışta bulunmuş olurum. Bu ayrımı gözetmeyenler, onlara kanunsuz veya onlara öyle gözüken bir şey yapmalarının buyuruluğu her durumda, kendilerini günah işlerken bulurlar. Zira eğer bu buyruğa uyarlarsa, vicdanlarına karşı hareket etmiş; uymazlarsa, hakka karşı gelmiş olurlar. Vicdanlarına karşı gelirlerse, bu, onların bir sonraki hayatta karşılaşacakları cezadan korkmadıklarını gösterir; yasalara karşı gelirlerse, insan toplumunun ve bu dünyadaki toplumsal yaşamın altını oyan bir insan gibi hareket ederler. Bundan dolayı da, *kendilerine adaletsiz gözüken buyruklara uyan bir tebaanın günah işlemiş olacağını* öğretenler, sadece yanlış değil ama aynı zamanda sivil itaat için en tehlikeli olan fikirlerden birini savunmaktadırlar; ki bu, bir önceki paragrafta belirtilen ilk yanlışa dayanmaktadır. Zira kendimiz için neyin iyi neyin kötü olduğuna karar vererek, bir emre itaatin mi yoksa itaatsizliğin mi günah olduğunu biz belirlemiş oluruz.

3. Aynı kökten türeyen üçüncü kışkırtıcı öğreti ise, *bir tiranı öldürmenin (tyrannicide) yasal* olduğu fikridir. Hatta günümüzün belli teologları, geçmişteki sofistlerin tümü –Platon, Aristo, Cicero, Seneca, Plutarkos ve Yunanistan ve Roma'daki Anarşi'nin geri kalan tüm şampiyonları- bunun sadece yasal değil ama aynı zamanda en büyük övgüyü de hak ettiğini düşünmektedir. *Tiranlar* sözüyle sadece Monarkları değil ama herhangi bir biçimde devlette egemen gücü kullanan herkesi kast etmektedirler: Atina'da sadece tek başına yöneten Pisistratus'a değil ama daha sonra iktidara gelen Otuzlara da Tiran denirdi. Bir tiran olduğu için öldürülmesini istedikleri bir kişi, ya bir hakka dayanarak yönetmektedir ya da bir hakka dayanmadan. Eğer bir hakka dayanmıyorsa, bir halk düşmanıdır [*hostis*] ve hakkaniyetli bir şekilde öldürülebilir; ama yine de buna *Tiran* değil ama *düşman öldürme* [*hosticide*] adı verilmelidir. Eğer gücü bir hakka dayanarak elinde tutuyorsa, şu ilahi soru gündeme gelir: *Yememeni buyurduğum ağacın meyvesini yemedikçe, onun bir Tiran olduğunu nasıl söylersin*? Zira tekil bir kişi olarak iyi ve kötünün bilgisine sahip olduğunu iddia etmeden, Tanrı'nın *Kral* yaptığı bir kişiye nasıl *Tiran* diyebilirsiniz ki? Bu düşüncenin devlet ve iyi veya kötü bir *Kralı* tek bir suikastçının kararı ile kınanma ve onun tarafından öldürülme riski ile karşı karşıya bıraktığı için özellikle de *Monarşiler* için nasıl bir tehlike arz ettiği kolayca görülebilir.

4. Sivil topluma düşman dördüncü görüş ise, *egemen gücü elinde bulunduranın medeni yasalara tabi olduğu* şeklindeki düşünceden kaynaklanmaktadır. Bunun yanlış bir fikir olduğunu zaten altıncı bölümün on dördüncü paragrafında göstermiştim. Bu yanlıştır çünkü bir devlet ne kendine ne de bir yurttaşına karşı herhangi bir yükümlülük altına girebilir. Bir yurttaşa karşı olmaz; zira yurttaşların bireysel istençleri, devletin istenci kendisini böylesi bir istençten azat etmek olması halinde yurttaşların da aynı

yönde bir istence sahip olacakları bir şekilde, devletin istenci tarafından içerilmektedir; ki bu nedenle devlet özgürdür. Devlet için doğru olanın egemen gücü elinde tutan bir kişi veya bir meclis için de doğru olduğu düşünülmelidir; zira onlar devletin ta kendisidir ve devlet ancak onların egemen gücü vasıtasıyla var olur. Bu düşünce açıkça devletin özüne aykırıdır, çünkü *adaletli* ve *adaletsiz* olanın bilgisini, eş deyişle medeni yasalara nelerin uygun nelerin karşı olduğunun belirlenmesini, bireylerin eline geri verir. Yasalara aykırı olduğu düşünülen bir emir verilir verilmez, itaat ve tüm zorlayıcı güçler [*potestas coactiva*] ortadan kalkar ve bu devletin özü yok edilmeden gerçekleşemez. Bu yanlışın insandaki kişisel kontrol eksikliğinden dolayı devletteki egemen otoritenin sadece yasalara bırakılması gerektiğini düşünen aralarında Aristo'nun da bulunduğu güçlü destekçileri vardır. Ama zorlayıcı güç, yasama ve yasaların yorumlanmasının (devletin zorunlu olarak sahip olması gereken güçler) yasalara bırakılması gerektiğini varsayan bu kişilerin devletin doğasına derinlemesine baktıkları söylenemez. Ve yurttaşlar devletin kararları ile uyuşmazlığa düşüp onun aleyhine yasal işlemlerde bulunsalar bile; bu, ancak soru devletin ne yapabileceği değil ama belli bir yasa ile ortaya koyduğu niyetinin ne olduğu ise uygundur. Örneğin bir yurttaş belli bir yasa uyarında idam cezası ile yargılandığında; soru, sahip olduğu mutlak hakka dayanarak devletin canını alıp alamayacağı değil ama bu yasa uyarınca o kişinin canını alma niyetinde olup olmadığıdır. Eğer o kişi yasayı ihlal etmişse, devletin niyeti bu yöndedir; aksi halde böyle bir niyeti yoktur. Bundan dolayı, devlete karşı yurttaşın hukuki yollara başvurması, devletin kendi yasalarına tabi olduğunu ispat etmek için yeterli değildir. Tersine, devletin kendi yasalarına tabi olmadığı çok açıktır; çünkü kimse kendisine karşı bir yükümlülük altına giremez. Hırslı avukatlar, bu konuya uzak cahil insanları, yasaların devletin gücüne değil ama avukatların hukuk

bilgisine dayandığına inandırmayı başarmış olsalar bile, yasalar *Titus* ve *Gaius* için yapılmıştır, devlet için değil.

5. Beşinci olarak, *egemenlik bölünebilirdir* şeklindeki öğreti, devlet için mutlak olarak ölümcüldür. Bu bölünmeyi gerçekleştirmenin çeşitli yolları vardır. Böylesi bölünmelerden birinin neticesinde, barış ve bu yaşama ait iyi şeyleri etkileyen konularda egemen güce sivil bir otorite bahşedilirken, ruhların kurtuluşu ile ilgili konuların karara bağlanması ise başkalarına bırakılmaktadır. Ama kurtuluş [*salvation*] için en önemli şey adalet olduğundan, böylesi bir bölünmenin neticesinde, yurttaşlar adaleti, olması gerektiği gibi medeni yasalara göre değil ama devlet ile ilişkisine göre özel kişiler veya yabancılar olarak adlandırılan kişilerin buyrukları ve öğretilerine göre ölçeceklerdir. Doğaüstü bir korkuyla, hükümdara itaat etmeyi reddederler; ama bu korkuyla korktukları asıl ey başlarına gelir. Bir devlet için, yurttaşlarının ebedi işkence tehdidiyle hükümdarlarına itaat etmelerinin, eş deyişle yasalara uymaları veya adil olmalarının, engellenmesinden daha tehlikeli ne olabilir ki? Egemen gücün bir diğer bölünmesine göre ise, Savaş ve Barışa ilişkin en üst yetki *Monark* dedikleri bir kişiye verilirken, para toplama hakkı ona değil ama bir başkasına verilmektedir. Para savaş ve barışın kas kirişi olduğundan; ya bu egemenliğin gerçek bir bölünmesi değildir, ki bu durumda güç para üzerinde yetkisi olanlara, unvan ise diğerine verilmiştir; yok eğer gerçek bir bölünme ise, bu devleti çözer, zira para olmadan ne gerekli olması durumunda savaş ne de kamusal barış sağlanabilir.

6. *İnancın ve kutsallığın çaba ve doğal akıl yoluyla kazanılmadığı ama insana her zaman doğa üstü yollarla verildiği veya vahiy edildiği* yaygın bir düşüncedir. Fakat eğer bu doğru olmuş olsaydı, inancımızla ilgili hesap vermeye zorlanmamız, bütün gerçek Hıristiyanların bir peygamber olmaması veya yapması veya yapmaması gereken şeylerle ilişkin karalarım yöneticilerin

kuralları veya doğru akıldan ziyade kendisine vahiy edilen şeylere göre vermemesi için bir neden olmazdı. Devletin çözülmesine yol açmadan elde edilemeyecek *iyi ve kötünün bireysel bilgisi* konusuna bir kez daha geri döndük. Bu görüş Hıristiyan dünyasında o kadar yaygındır ki, doğal aklı inkar edenlerin sayısı neredeyse sonsuzdur. Bu, Kutsal Kitabı okuyarak kutsal sözleri biriktiren ve söyledikleri anlamsız olsa bile cahillere ilahi bir şeymiş gibi gözükecek şekilde bunları vaazlarında ardı ardına sıralayan delilerle başlar; zira ussal kapasitesi olmayan ama sözleri ilahi gözüken insanların, kaçınılmaz olarak, ilahi bir vahiye sahip olduklarının düşünülür.

7. Devlet karşıtı yedinci öğretisi ise, *tek tek yurttaşlar mülkleri üzerinde mutlak bir Hakimiyete [Dominium] sahiptirler* şeklindedir; eş deyişle sahip oldukları böylesi bir *mülkiyet* [*proprietas*], diğer yurttaşların olduğu kadar devletin de bu şeyler üzerindeki hakkını dışlamaktadır. Bu doğru değildir. Sekizinci bölümün beşinci paragrafında ispatlandığı gibi, bir *Efendisi* [*Dominus*] olanın herhangi bir şey üzerinde bir *Hakimiyeti* olamaz ve kuruluşu gereği devlet tüm yurttaşların *Efendisidir*. Sivil hakimiyetin kabulünden önce, kimsenin herhangi bir şey üzerinde bir mülkiyet hakkı olamazdı; her şey herkesin *ortak* malıydı. Öyleyse söyleyin bana, devletten değilse bu mülkiyet size nereden gelmektedir? Siz de, dolayısıyla, hakkınızı devlete devretmiştiniz. *Hakimiyetiniz* ve dolayısıyla da *mülkiyetiniz* devletin arzu edeceği kadar geniştir ve onun arzu ettiği sürece devam etmektedir; tıpkı ailede nelerin ne kadar bir süre için çocukların mülkiyeti olduğuna karar verenin baba olması gibi. Yine de, toplumsal bilimlerle uğraşanların çoğunluğu, farklı bir yol takip etmektedir. *Hepimiz doğa gereği eşitiz; birinin benim mülkiyetim üzerinde, benim onun mülkiyeti üzerinde sahip olduğum haktan daha fazlasına sahip olması için bir neden yoktur; kamusal savunma için paranın bazen gerekli olduğunu biliyoruz ama bunu*

toplayacak olanların bunun gerekliliğini göstermesi ve parayı bir uzlaşma temelinde alması gerekmektedir demektedirler. Bu şekilde konuşanlar, önerdikleri bu prosedürün devletin kurulduğu sırada takip edildiğini anlayamamaktadırlar; sanki hala devletin henüz kurulmadığı düzensiz bir kalabalık [*dissoluta multitudo*] içindeymişler gibi konuşmakla, hali hazırda kurulmuş olan devletin altını oymaktadırlar.

8. Sivil rejime ama özellikle de Monarşiye zarar veren faktörlerin sonuncusu, insanların *halk* ve *kalabalık* arasındaki ayrımı gerekli açıklıkla yapmamasıdır. Halk *tek bir istence* sahip *tekil* bir varlıktır ve ona bir *edim* atfedilebilir. Ama bunların hiçbiri kalabalık için söz konusu değildir. Her devlette *Halk* yönetir; *Monarşilerde* bile gücü kullanan *Halktır*; zira halk tek *bir kişinin* istenci vasıtasıyla bir istençte bulunur. Ama yurttaşlar, eş deyişle tebaalar, bir *kalabalıktır*. *Demokrasi* ve *Aristokraside* yurttaşlar *kalabalık* ve konsey ise *halk* ilen; *Monarşide* ise tebaalar kalabalık ve (paradoksal bir şekilde) *Kral halktır*. Sıradan insanlar ve bu noktaya dikkat etmeyen diğerleri, çok sayıda insandan sanki onlar *halkmış*, eş deyişle devletmiş, gibi söz ederler; devletin krala karşı ayaklanmasından (ki bu imkansızdır) ve *halkın* homurdanan ve hoşnutsuz tebaaların istediği veya istemediği şeyleri istediğinden veya istemediğinden bahsederler; ve *halkı* bu şekilde tanımlayarak, *yurttaşlar* ile *devleti*, eş deyişle *Taç* ile *halkı*, karşı karşıya getirirler. Öyle ise etkilendikleri taktirde yurttaşları kargaşa çıkarmaya iten fikirlerin belli başlıları bunlardır. Her devlette egemen gücü elinde tutan kişi veya kişiler unvanlarını korumak zorunda olduklarından, *lése majesté*[16] suçu doğal olarak bu fikirlere içkindir.

9. İnsan ruhuna her şeyden çok acı ve sıkıntı veren şey, *yoksulluk* ve hayatın ve şerefin korunması için gerekli olan şeylere

[16] İhanet -çn.

dönük *istektir*. Ve herkes zenginliğin çalışmayla elde edildiğini ve tutumlulukla korunduğunu bilse bile; yoksullar her zaman suçlu olarak kendi tembellikleri veya savurganlıklarını değil ama, sanki özel mülkleri kamu harcamaları yüzünden yok olmuş gibi, devleti görürüler. Ailesinden kendisine bir şey kalmayanların sadece yaşamak için çalışmak değil ama aynı zamanda çalışmak için savaşmak durumunda oldukları görülmelidir. *Ezra* zamanında *Kudüs* duvarını inşa eden Yahudilerin hepsi, tek elleriyle çalışırken, diğer elleriyle de kılıçlarını tutardı. Devlette kılıcı tutan elin Kral veya en üst meclis olduğu ve bunun insanların kendi özel kaderlerini inşa ettikleri elden başka bir şey olmayan yurttaşların çalışmaları ile sürdürüldüğünün anlaşılması gerekir. Vergiler ve harçlar, yurttaşların çalışması düşman işgali ile sekteye uğramasın diye silah elde bekleyenlerin maaşıdır. Borçlarını ödedikleri için fakirleştiklerini söylemek yerine fakirlikleri için vergileri suçlamak, şikayet etmekten başka bir şey değildir. Ama insanların çoğu asla böyle düşünmez; *Incubus*[17] denilen hastalıktan muzdarip insanlarla aynı haldedirler; buna aşırı yemek yemek neden olur ama onlarda saldırıya uğradıkları, baskı altına alındıkları ve ağır bir yükle boğuldukları hislerinin doğmasına yol açar. Çok açıktır ki, devletin tüm yükünü omuzlarında taşıdığına inananlar nifaka çok meyillidirler; ve mevcut koşullardan canı yananlar devrimden memnuniyet duyar.

10. Devlete zarar veren bir diğer hastalık ise, sahip oldukları aşırı rahatlığa rağmen asil bir mevkiye gelemeyenler tarafından hissedilen hoşnutsuzluktur. Doğa gereği tüm insanlar, ama en çok da sıradan gereksinimleri için en az kaygılananlar, şan ve şöhret için yarışırlar. Boş vakitlerinde bazen birbirleriyle politika tartışır, bazen de Tarih, Hitabet, Siyaset ve benzeri konular üzerine

[17] *Incubus*: İnsanı bunaltan, baskı altına sokan, rahatsız eden veya onun ilerlemesini engelleyen zihinsel bir yük veya kaygı -çn.

yüzeysel kitaplar okur ve sonunda sahip oldukları zeka ve bilgi sayesinde en önemli işlerin üstesinden gelebilecek donanımda olduklarına inanmaya başlarlar. Ama birçoğunun üstünün çizilmesi gerekir; zira bunların hepsi olduklarına inandıkları kişi değildir; olsalar biler, sayıları hepsinin kamu görevlerine gelmelerine imkan vermeyecek kadar çoktur. Bunu kişisel bir hakaret olarak alırlar; önlerinde yer alan kişileri kıskansalar da, onların yerini almayı umut etmeye devam ederler ve mevcut politikaların başarısızlığı onların en içten arzusu haline gelir. Bundan dolayı, tutkulu bir şekilde devrim için fırsat kollamaları kimseye şaşırtıcı gelmemeli.

11. Kazanma umudu da nifaka neden olan duygular arasına dahil edilmelidir. Zira insanlar barışa ve medeni yönetime zararlı fikirlere sahip olabilirler; yönetimdekilerden kaynaklanan hakaretler yüzünden zarar görebilirler veya incinebilirler; ama kazanma umutları çok az veya hiç yoksa, bunu bir nifak takip etmez; bireyler daha kötü bir duruma yol açabilecek bir riski almaktansa, duygularını gizleyip mevcut duruma katlanırlar. Bu *umut* için dört şey vazgeçilmezdir: *sayı*, *araçlar*, *karşılıklı güven* ve *liderler*. *Sayıca çok olmadan* kamu yargıçlarına direnmek nifak değil ama umutsuzluktur. *Araçlar* ile, *silahları* ve *gerekli diğer teçhizatları* kast ediyorum; ne *silahlar* olmadan *sayının*, ne *karşılıklı güven* olmadan silahların ne de bir *liderin* altında birleşmeden bunların bir değeri vardır. Emirlerine boyun eğdikleri değil (zira daha birinci bölümde gösterdiğimiz gibi, bu şartlar altında insanlar kendilerine doğru ve iyi gözüken şeyler dışında her hangi bir yükümlülüğe sahip değildirler) ama cesaretine ve askeri yeteneklerine değer verdikleri veya onunla aynı duyguları paylaştıkları için insanların gönüllü bir şekilde itaat ettiği kişi bir *liderdir*. İçinde yaşadıkları koşullara ancak tahammül edebilen ve edimlerinin hakkaniyetini kendi verdiği kararlar ile ölçen insanlar için bu dört şey mevcutsa, nifakın ve devlette kargaşanın

ortaya çıkması için ihtiyaç duyulan son şey, onları *kışkırtacak* ve *harekete geçmeye sevk edecek* bir kişiden başka bir şey değildir.

12. Hiç kimse *Sallust*'da yeteri derecede belagat sahibi ama çok da akıllı olmayan bir kişi olarak tasvir edilen *Catiline* kadar nifaka meyilli yaratılmamıştır. Sallust, akıl ile belagatı birbirinden ayırır; doğuştan kışkırtıcı biri için gerekli olduğundan ikincisini ona atfeder; akıl barışı buyurduğundan, aklı ona layık görmez. Ama iki tür belagat vardır: Biri düşünce ve kavramların açık ve zarif bir şekilde ortaya konmasıdır; ki bu, kısmen şeylerin gözlemlenmesine ve kısmen de tanımlandığı şekliyle sözcüklerin doğru anlamlarının kullanılmasına dayanır. Diğeri duyguları (eş deyişle *umut korku*, *kızgınlık*, *acıma*) ajite eder ve duygulara uygun düşen bir şekilde sözcüklerin mecazi anlamlarında kullanılmasından doğar. İlki doğru ilkelerden, ikincisi ise her çeşitten ödünç fikirlerden yola çıkar. İlkinin kullandığı sanat Mantık iken, diğeri Retorik'ten yararlanır. İlki doğruya ulaşmayı, diğeri ise zafer kazanmayı amaçlar. İkisinin de farklı kullanımları vardır; birincisininki teemmül iken ikincisininki ise teşvik etmedir. Zira birincisi hiçbir zaman bilgelikten ayrılmazken, diğeri her zaman ayrılır. Gerçekte ne yaptıklarına bakarak, şeylerin bilgisinden, eş deyişle bilgelikten yoksun, bu çeşit güçlü bir belagatın, insanları ajite eden ve kışkırtan kişilerin gerçek bir özelliği olduğu kolayca görülür. Zira kendileri de bizzat bunlara inanmadıkça, barışa ve sivil topluma zararlı böylesi fikirleri halka bulaştırmalarına imkan yoktur; ve bu, akıllı bir insana ait olmayacak kadar büyük bir cehaletin göstergesidir. Zira yasaların gücünü nereden aldığını; *adaletin* ve *adaletsizliğin*, *onurun* ve *onursuzluğun*, *iyinin* ve *kötünün* kurallarının neler olduğunu; insanlar arasındaki barışa nasıl ulaşılacağını, onun nasıl korunacağını ve onu nelerin yok edeceğini; *kendisine* ve *başkasına* ait olanın neler olduğunu; ve kendisi için isteyeceği şeyleri (ki böylece o da aynısını başkalarına yapabilsin) neler olduğunu bilmeyen kimin vasat bile olsa

bir zekaya sahip olduğu düşünülebilinir? Ama yetenekleri ile (zaten daha önce de aptal olan) dinleyicilerini çılgına çeviren; onların kötü olan bir durumun daha da kötü, iyi bir durumun ise kötü olduğuna inanmalarını sağlayan; aklın alamayacağı bir ölçüde, umutları abartan, risklerin minimize eden; şeyleri olduğu gibi sergileyen değil ama konuşmacının heyecanını diğerlerine ileterek her şeyin konuşmacının kendi heyecanlı zihni tarafından algılandığı şekliyle görünmesini sağlayan diğer belagattır.

13. Devletine sadık olanların birçoğu bile, bahsedilen fikirleri okullarda çocuklara ve kürsülerinde ise geri kalanlara öğreterek, yurttaşların zihnine nifak sokulmasına, istemeden de olsa, iştirak eder. Fakat bu eğilimi eyleme geçirme niyetinde olanlar, tüm güçlerini hoşnutsuz olanları bir *hizip* ve *komplo* çatısı altında birleştirmeye ve daha sonra da *hizbin* içinde önde gelen bir görev elde etmeye adarlar. Kendilerini bireylerin planlarının ve edimlerinin aracısı ve yorumlayıcısı kılmak ve devlet yönetimini değiştirmek ile ilgili konuları tartışacak kişileri atamak ve bunların gerçekleşeceği mekanları belirlemek vasıtasıyla onları bir hizip olarak birleştirirler. *Hizbi* kontrol edebilmek için, *hizip* içinde bir *hizip* oluşturmaları gerekir; eş deyişle hizip içindeki bir avuç insanın, daha sonraki genel toplantıda sunulacak önerilerin ayarlanacağı, her birinin hangi sırayla neler söyleyeceğinin ve *hizip* içindeki konumları gereği en güçlü ve etkili olan kişilerin kendi yanlarına nasıl çekileceğinin belirleneceği gizli toplantılar düzenlemeleri gerekir. Ve bu şekilde, etkileyici konuşmalarıyla hakim oldukları *hizip* yeterince büyük bir güç haline geldiğinde, ipleri ele almak için harekete geçerler; ve bu şekilde karşı koyan başka bir hizbin yokluğunda bazen yönetimi devirmeyi başarsalar bile, genellikle onu sadece yaralar ve bir iç savaşın patlak vermesine neden olurlar. Bundan dolayı, aptallık ve belagat devleti çökertmek için el ele verir; tıpkı bir zamanlar (hikayede anlatılana göre) eli ayağı tutmayan yaşlı babalarını gençliğine geri

döndürme amacıyla *Medea'nın* tavsiyesiyle babalarını parçalayıp pişmesi için onu ateşin üzerine koyan Thessaly kralı *Pelias'ın* kızlarının *Medea* ile yaptıkları işbirliğinde olduğu gibi. Aynı şekilde, aptallıklarından dolayı avam takımı da, tıpkı *Pelias'ın* kızları gibi, eski devletlerini yeniden kurmayı dilerler ama çoğunlukla hırslı adamların *Medea'nın* büyücülüğüne benzeyen belagatının yönetimi altında devletin ıslahından ziyade onun hiziplere bölünmesine ve alevler içinde tükenmesine yol açarlar.

BÖLÜM XIII

Egemen Gücü Kullananların Görevleri Üzerine

1. Buraya kadar söyleneler neticesinde, her bir devlet biçiminde yurttaşların ve tebaanın *görevleri* ve egemenlerin olar üzerindeki *gücü* açıklığa kavuşmuştur. Şu ana kadar egemenlerin [*imperantium*] görevleri ve onların yurttaşlara nasıl davranması gerektiği üzerinde durmadık. Egemenlik hakkı ile onun kullanımını farklılaştırmamız gerekir; zira bunlar ayrılabilir; örneğin *hakkı* olan biri mahkemeler veya meselelerin tartışılmasında bizzat rol almak istemeyebilir. Zira yaşı gereği kralların böylesi şeylerin altından kalkamayacağı veya kalkabilecek olsalar bile bakanlar veya konsüller seçerek güçlerini onlar aracılığıyla kullanmanın daha uygun olduğuna hükmettikleri durumlar söz konusu olabilir. *Hak* ve onun *kullanılması* ayrıldığında, devletin yönetimi, içinde her şeyin ilk hareket ettiricisi Tanrı'nın ikincil nedenlerin düzeni aracılığıyla doğal etkileri ürettiği dünyanın sıradan bir şekilde yönetilmesi gibidir. Ama yönetme hakkına sahip kişi, tüm kararlara, mütaalalara ve kamusal işlere bizzat dahil olmaya karar verecek olursa; bu, şeylerin, doğanının

düzeninin aksine, Tanrı'nın bizzat her şeye doğrudan müdahale etmesi ile karşılaştırılabilecek bir şekilde yürütülmesine benzer bir durumdur. Öyleyse, bu bölümde, kısaca ve özet bir şekilde, bizzat kendi haklarına veya bir başkasınınkine dayanarak egemen gücü kullananların *görevleri* üzerinde duracağız. Zira amacım hükümdarların birbirlerinden farklı olarak yapabilecekleri özel noktalara değinmek değildir; bunun tek tek ülkelerdeki pratik siyaset uzmanlarına bırakılması gerekir.

2. Egemenlerin tüm görevleri şu cümle ile ifade edilmektedir: *halkın güvenliği en üst yasadır*. Zira egemen gücü kullanalar kelimenin gerçek anlamıyla yasalara, eş deyişle insanların istençlerine, tabi olmasalar da, çünkü egemenlik ve başkalarına boyun eğme birbirine zıt [kavramlardır], her halükarda ellerinden geldiğince doğal, ahlaki ve ilahi yasa olan doğru akla uymak onların bir *görevidir*. Ve yönetimler barış için kurulduğundan ve barış ise güvenlik için amaçlandığından, egemen gücü kullanmakla sorumlu olan kişi, onu halkın güvenliği dışında bir şey için kullanırsa, barışın ilkelerine, eş deyişle doğal hukuka, aykırı hareket etmiş olur. Ve nasıl ki halkın güvenliği hükümdarların görevlerini bilmesini sağlıyorsa, aynı zamanda onlara kendi çıkarlarını koruyacakları sanatı da öğretir. Zira yurttaşların gücü [*potentia*] devletin, eş deyişle egemenliği elinde bulunduranın, gücüdür.

3. Burada halk ile yöneten tek bir tüzel kişi, eş deyişle devletin kendisi, değil ama yönetilen yurttaşlardan oluşan kalabalık kast edilmektedir. Zira bir devlet kendi için değil ama yurttaşları için kurulur. Ama bu, *bu* veya *şu* tekil yurttaş için alınmamalıdır. Böylesi bir egemen, evrensel olan yasalar aracılığıyla yurttaşların güvenliğini sağlar. Dolayısıyla el verdiği ölçüde mümkün olan en fazla sayıda yurttaşın refahını sağlamak için gerekli önlemler için her çabayı göstermesi ve kendi hataları ve kaçınılmaz durumlar hariç kimsenin kötü duruma düşmemesi durumunda, egemen görevini yerine getirmiştir. Ve bazen

kötü adamlara kötü şeyler yapılması çoğunluğun güvenliği için yaralıdır.

4. *Güvenlikten* anlaşılması gereken sadece her koşul altında yaşamın sürdürülmesi değil ama mümkün olduğunca mutlu bir yaşamdır. Zira *sözleşmeyle kurdukları* devletlere insanlar koşullar el verdiğince güzel bir hayat yaşayabilmek için gönüllü bir şekilde dahil olurlar. Bu çeşit bir devlette gücün kullanımını üzerine alanlar, yurttaşların sadece yaşam için değil ama aynı zamanda yaşam zevki için de gerekli tüm şeylere sahip olmalarını yasalar ile garanti altına almazlarsa, (egemen gücü ellerine teslim eden insanların güveni ile çeliştiğinden), doğa yasalarına aykırı hareket etmiş olurlar. Ve gücü silah ile ele geçirenlerin tüm arzusu, tebaalarının zihnen ve bedenen hizmet etmeye hazır olmalarıdır; dolayısıyla sadece yaşamaları değil ama aynı zamanda güçlü olmaları için ihtiyaç duydukları şeyleri sağlamak için çaba sarf etmezlerse, kendi hedef ve amaçlarına aykırı hareket etmiş olurlar.

5. Ve her şeyden önce hükümdarlar halkın Tanrı hakkında sahip olduğu fikirlerin ve O'nun için yaptıkları ibadetlerin kendi *ebedi kurtuluşları* için en önemli şey olduğuna inanırlar. Bu kabule dayanarak, egemenlerin ve egemen gücün bakanlarının (bunlar kim olursa olsun, ister bir kişi isterse daha çok) yurttaşlarının *ebedi kurtuluşu* için vazgeçilmez olduğuna kendilerinin de inandıkları öğretileri ve ibadetleri garanti altına almazlarsa, doğal hukuka karşı gelip gelmedikleri sorulabilir. Çok açıktır ki vicdana karşı gelmektedirler ve güçleri dahilinde yurttaşların ebediyen lanetlenmesini amaçlamaktadırlar. Zira niyetleri bu olmamış olsaydı, (egemen olan ve hiç kimse tarafından baskı altına alınamayacak) bu kişilerin yurttaşlar arasında onların lanetlenmesine yol açacağına inandıkları öğretilere ve ibadetlere izin vermeleri için bir neden olmazdı. Ama bu sorunu bir kenara bırakalım.

6. Bu yaşama dair yurttaşların tadını çıkarabilecekleri güzel şeyler dört kategoriye ayrılabilir: 1) *dış düşmanlara karşı korunma*; 2) *iç barışın korunması*, 3) *kamusal güvenlikle uyumlu olduğu ölçüde zenginlik sahibi olmak*; 4) *masum özgürlüğün tam bir şekilde kullanılması*. Egemenler yurttaşların mutluluğu [*felicitas*] için, çalışarak kazandıkları mülklerinin tadını dış ve iç savaşlardan uzak bir şekilde çıkartmalarını sağlamaktan daha fazlasını yapmaz.

7. Halkın savunması için iki şey gereklidir: Olaylar hakkında *önceden uyarılmak* ve *önceden hazırlıklı olmak*. Zira devletlerin birbirlerine karşı durumu *doğa durumu*, eş deyişle bir düşmanlık durumudur. Aralarındaki çatışma durduğunda bile, bu *barış* değil ama tarafların düşmanlarının hareketlerini ve amaçlarını izlediği ve güvenliklerini anlaşmalar zemininde değil ama rakiplerinin gücü ve amaçlarına göre hesapladıkları bir ara dönemdir. Ve daha önce doğa durumunda sözleşmelerin geçersiz olduğu olgusunda da gösterildiği gibi, doğal hak gereği, haklı olduğu her durumda korku bir faktördür (II. 11). Devletin savunması için gerekli olan ilk şey, öyleyse, *bilgi* toplayacak ve zarar verme kapasitesi olanların planları ve hareketlerini mümkün olduğunca *tahmin edecek* kişilerin varlığıdır. Güvenilir ajanlar, egemen gücü insan ruhuna yönelmiş ışık huzmeleri gibi kullananlardır; ve bunu söylemek, doğal algılayıştan ziyade şeylerin algılanabilir ve anlaşılabilir görünüşlerini görünmez bir şekilde ruha (eş deyişle devlette egemen gücü kullananlara) taşıyan siyasi algılayış için daha doğrudur. Bu nedenle bu kişiler, ışık huzmelerinin insanın güvenliği için gerekli olması gibi, devletin güvenliği için gereklidir. Veya bu kişiler için iplikleri inanılmaz bir güzellikle dört bir yana yayılmış ve dışsal hareketleri küçük oyuğunda oturan örümceğe ileten örümcek ağı analojisini de kullanabiliriz. Ağlarının iplikleri olmadan bir örümcek ne zaman harekete geçeceğini ve nereye gideceğini ne kadar bilebilirse,

egemenler de ajanlar olmadan tebaasının güvenliği için gerekli emirler hakkında o kadar fikre sahip olabilir.

8. Halkın savunması için gerekli ikinci önemli nokta *önceden hazır olmaktır*. Önceden hazır olmak tehlike belirmeden önce birlikler, silahlar, donanma ve kalelere sahip ve gerekli fonları toplamış bir şekilde hazır bir durumda olmaktır. Zira bir yenilgiden sonra, asker toplamak veya silaha sarılmak için artık geçtir ve hatta bu imkansız bile olabilir. Benzer şekilde, ülkeniz işgal edilmeden önce kaleler inşa etmemek ve uygun yerlere garnizonlar konuşlandırmamak, kılıç dövüşü hakkında hiçbir fikri olmayan ve kalkanlarını kılıcın değdiği yerleri korumak için bir oraya bir buraya sallayan Demosthenes'deki palyaçolar gibi davranmaktır. Tehlike belirdikten sonra asker ve diğer ordu giderleri için gerekli parayı toplayabilecekleri zamana sahip olduklarını düşünenler de, halkın eli çok sıkı olduğundan, bir seferde böylesi bir miktarda parayı bir araya getirmenin ne kadar zor olduğunu değerlendirme konusunda kesinlikle yanılmaktadırlar. Zira neredeyse insanların hepsi, bir şeyi eline aldıktan sonra onu kendi özel mülkü olarak görür ve onun küçücük bir parçasını bile topluma vermek zorunda bırakılmasının kendisine karşı yapılmış bir adaletsizlik olduğuna inanır. Aynı şekilde, devleti savunmak için gerekli böylesi büyük bir meblağı doğrudan veya dolaylı bir şekilde hazineye giren gelirlerle de bir anda karşılamak mümkün değildir. Bu nedenle, eğer devletin güven içinde olmasını istiyorsak, savaş için gerekli paranın barış zamanında toplanması zorunludur. Yurttaşların güvenliği için egemenlerin düşman planlarını bilmesinin, ordu ve garnizonlar kurmasının ve hemen kullanabileceği bir paraya sahip olmasının gerekliliğinden ve hükümdarların doğa yasası gereği yurttaşların güvenliği için her çabayı göstermekle yükümlü olmasından; hükümdarların sadece casuslar gönderme, ordu teşekkül etme, kaleler inşa etme ve bu amaçlar için para toplama iznine sahip oldukları değil ama aynı

zamanda bunun tersi bir şekilde hareket edemeyecekleri sonucu da çıkmaktadır. Aynı şekilde, korktukları yabancı ülkelerin güçlerini azaltacağını düşündükleri her şeyi, ister silahla isterse de hileyle yapabilirler; zira devletlerin yöneticileri gerçekleşmesinden korktukları felaketleri engellemek için yapabilecekleri her şeyi yapmakla yükümlüdürler.

9. İç barışın sağlanması için yapılması gereken çok şey vardır; çünkü (bir önceki bölümde gösterildiği gibi) onu bozacak birçok şey gizlice çalışmaktadır. İnsanın aklını fitne yönünde çelebilecek şeyleri ve bu şekilde aklı çelinmiş insanları harekete geçiren ve tahrik eden diğer şeyleri göstermiştik. Bunu ortaya çıkaran en önemli faktör olarak çeşitli şeytani öğretilerin adlarını vermiştik. Bundan dolayı bu öğretileri yurttaşların zihninden söküp atmak ve onlar yerine nazik bir şekilde başkalarını koymak, egemen gücü kullananların bir görevidir. Ama fikirler insan zihninde buyruklarla değil ama öğreterek, ceza korkusuyla değil ama argümanların kesinliği ile yeşerebilir; yasalar hataya düşmüş insanları değil ama bizzat bu hataların kendisini hedef almalıdır. Devlet ile bir arada var olamayacak bir önceki bölümde belirttiğimiz hatalar, eğitimsiz insanların zihnine kısmen popüler vaizlerin kürsülerinden kısmen de içinde bulundukları onlara bu amaca uygun bir lüks sağlayan ve zihinlerindeki bu yanlışlar gençliklerinde üniversitelerde onlara öğretilenlerden kaynaklanan insanlar arasındaki günlük muhabbetler sonucunda sızar. Dolayısıyla tersine doğru bir öğreti yerleştirmek isteyen biri, işe *Üniversitelerle* başlamalıdır. Eş deyişle doğru olan ve doğru bir şekilde tanıtlanan bir medeni öğretinin kökenlerinin olduğu yerle. Genç insanlar buraya adım attıktan sonra, sıradan insanları özel ve genel konuşmalarla eğitebilirler. Öğrettikleri ve vaaz ettikleri şeylerin doğruluğu ne kadar kesin olursa, bunu o kadar istekli ve güçlü bir şekilde yaparlar. Zira sürekli yapılan tekrarlar yanlış ve bir torbadan rasgele çekilen kelimelerin bir araya getirilmesinden daha

mantıklı olmayan önermelere bile belli bir kabul sağladığına göre, aynı şekilde kendilerine sunulması durumunda, insanlar anlakları ve şeylerin doğasıyla uyumlu doğru öğretileri çok daha kolay özümser. Bundan dolayı, bir medeni öğretinin gerçek ilkelerinin yazdırılmasının ve devletin tüm üniversitelerinde bunların öğretilmesini buyurmanın egemenlerin bir görevi olduğunu düşünüyorum.

10. İnsanları fitneye iten değindiğimiz ikinci faktöre ise *yoksulluktan* doğan huzursuzluktur; yoksullukları kendi savurganlıkları veya tembelliklerinden kaynaklansa bile, vergiler yüzünden ezildiklerini ve tükendiklerini iddia edip, yoksul olmalarının suçunu devleti yönetenlere atarlar. Şikayetlerinde haklı oldukları durumlar da olabilir; devletin yükünün yurttaşların sırtına eşit olmayan bir şekilde dağılması gibi. Zira herkesin paylaşması durumunda hafif olacak bir yük, birçok insan geri çekilmesi durumunda, kalanlar için ağır hatta dayanılmaz bir hale gelir. Ve insanların karşı çıktığı yükten çok *eşitsizliktir*. En çetin mücadeleler vergi muafiyetleri ile ilgilidir; ve bu mücadelelerde daha az başarılı olanlar, sanki savaşta yenilmişlercesine, daha başarılı olanları kıskanırlar. Haklı bir şikayeti çözüme kavuşturmak toplumsal barışın çıkarınadır ve sonuç olarak kamusal yükün eşit bir şekilde dağılmasını sağlamak egemenlerin bir görevidir. Bunun yanı sıra, yurttaşların topluma yaptıkları katkı basit bir şekilde barış için ödedikleri fiyat olduğundan, barıştan eşit bir şekilde yararlananların bunun karşılığını ya para ya da devlete hizmet şeklinde eşit bir şekilde ödemeleri mantıklıdır. Ve doğa yasası gereği (III. 15), başkalarının hakkına değer biçerken herkesin diğerlerine kendisinin eşitiymiş gibi davranması gerekir; bu nedenle, egemenler, doğa yasası gereği, devletin yükünü yurttaşları üzerine eşit bir şekilde yaymak ile yükümlüdür.

11. Buradaki eşitlik parasal eşitlik değil ama yükün eşitliğidir; eş deyişle yük ve kazanç arasındaki orantısal eşitliktir. Zira

insanlar barıştan eşit bir şekilde yaralansa bile, barışın kazançları herkes için eşit değildir. Zira birileri daha fazla mülk edinirken diğerleri daha az edinir. Ve yine bazıları çok bazıları az tüketir. Bundan dolayı soru yurttaşların topluma yapacakları katkının kazançları mı yoksa tüketimleriyle mi orantılı olacağıdır; eş deyişle insanlar zenginlikleriyle orantılı olarak topluma katkı yapmalarını sağlayacak bir şekilde mi yoksa tüketimleriyle orantılı olarak topluma katkı yapmaları sağlayacak bir şekilde mi vergilendirilecekleridir. Eşit miktarda üreten insanların eşit miktarda şeye sahip olmadığını görmemiz gerekir; çünkü biri tutumlu ve ürettiklerini saklarken, diğeri bunları savurganca harcar; ve bundan dolayı zenginlikleriyle orantılı bir şekilde vergi verdikleri taktirde, barışın yaralarından eşit bir şekilde yaralanırken devletin yükünü eşit bir şekilde paylaşmazlar. Diğer taraftan, şeylerin kendileri vergilendirildiğinde, herkes kendi parasını harcarken, farkına bile varmadan, o anda sahip olduğu değil ama devlet sayesinde daha önce sahip olduklarıyla orantılı bir şekilde kendi payının tamamını öder. Sonuç olarak, ilk para toplama yönteminin eşitliğe ve aynı şekilde egemenlerin görevlerine aykırı; ikinci yöntemin hem akla hem de egemenlerin görevleriyle uyumlu olduğuna dair bir şüpheye yer kalmaz.

12. Üçüncü olarak, *hırstan* kaynaklanan rahatsızlık duygusunun toplumsal barışın önünde bir engel teşkil ettiğinden bahsetmiştik. Kendisinin diğer insanlardan daha fazla bilgiye sahip ve mevcut bakanlıkları yönetmek için daha uygun olduğuna inanan insanlar vardır. Yeteneklerini devlete zarar vermeden sergileyebilecekleri bir yol yoktur. Hırs ve şeref arzusu insanın zihninden atılamaz ve egemenlerin de böylesi bir görevi olamaz. Bununla beraber, ödüller ve cezalar yoluyla, şerefe giden yolun mevcut rejimi eleştiriden veya hiziplerden ve halk arasındaki ünden değil ama aksi bir yoldan geçtiğini gösterebilirler. İyi insanlar *senatonun karalarına, yasalara ve haklara saygı gösteren* kişilerdir.

Egemen gücü kullananların sürekli bir şekilde hizipleri cezalandırır ve onları küçümserken diğerlerini onurlandırdıkları bir yol görecek olursak, karşı çıkmaktan ziyade itaat etmek için daha fazla bir hırs duyarız. Nasıl bazen vahşi olduğu için bir atın gönlünü hoş tutmak zorunda kalırsak, aynı şekilde güçlü olduğu için meydan okuyan bir yurttaşı da yatıştırmak zorunda kalabiliriz. Ama bu alaşağı edilmek üzere olan bir sürücü veya yöneticinin yapacağı bir şeydir; ama burada biz otoritesi ve gücü eksiksiz olanlar hakkında konuşuyoruz. Demem o dur ki, itaatkar yurttaşları cesaretlendirmek ve hizipçi yurttaşları olabildiğince güçlü bir şekilde baskı altına almak onların bir görevidir; zira kamusal gücün ve yurttaşların huzurunun korunmasının tek yolu budur.

13. Ama hizipçi bireyleri kontrol altına almak egemenlerin bir görevi ise, hiziplerin bizzat kendilerinin dağıtılması ve ortadan kaldırılması onların daha fazla görevidir. HİZİP ile kast ettiğim, egemen gücü elinde bulunduran kişi veya kişilerin izni olmaksızın aralarında yaptıkları *sözleşmelerle* veya bir insanın gücü ile bir araya gelen yurttaşların oluşturduğu kalabalıktır. *Hizip* devlet içinde devlet gibidir; zira devletin doğa durumundaki insanların birleşmesiyle ortaya çıkması gibi, hizip de yurttaşların oluşturduğu yeni bir birlik ile ortaya çıkar. Bu tanım gereği; bir yabancıya, ki bu bir hükümdar ya da basit yurttaş olabilir, itaat edecek şekilde kendini bağlayan veya devlette egemen gücü elinde bulundurana karşı çıkmayan herkese karşı bir karşılıklı savunma anlaşması yapan veya bir ittifak kuran yurttaşlar *hizip*tir. Silahlı bir güç oluşturabilecek bir noktaya ulaşmış bir popülarite de, rehineler ve benzeri teminatlarla gerekli garantiler verilmedikçe, bir hizbi çağrıştırır. Aynı şeyler aşırı bireysel zenginlik için de söylenebilir; zira her şey paraya boyun eğer. Devletlerin birbirleri karşısındaki durumunun bir doğa durumu, eş deyişle düşmanlık durumu, olduğu doğru olduğundan, hiziplere izin veren hükümdarlar kendi sınırları içindeki düşmanlara göz

yummuş olurlar. Bu, yurttaşların güvenliğine aykırı olduğundan, aynı zamanda doğa yasalarına da aykırıdır.

14. Yurttaşların zenginleşmesi için iki şey gereklidir: *çok çalışmak* ve *tutumluluk*; buna katkı yapan üçüncü bir faktör ise toprak ve sudan elde edilen *doğal ürünlerdir*; ayrıca dördüncü olarak çoğu zaman yurttaşların zenginliğini erozyona uğratsa da, bazen onu artıran *askeri faaliyetler* vardır. Zira sadece yerleşim için yeterli yere sahip bir adada kurulmuş bir devlet, ekim veya balıkçılık olmadan sadece ticaret ve manifaktür ile zenginleşebilir; ama hiç şüphesiz eğer ada daha fazla toprağa sahip olsaydı, daha zengin olurlar veya daha fazla sayıda insan aynı zenginliği paylaşabilirdi. Dördüncü faktör olan *askeri faaliyetler*, bir zamanlar *korsanlık* veya *yağma* adı altında kazançlı bir iş olarak görülürdü. İnsan ırkının ailelere bölünmüş bir şekilde yaşadıkları devletin kuruluşundan önceki dönemde, bu adil ve onurlu bir iş olarak değerlendirilirdi. Zira yağma, basitçe, küçük kuvvetlerle yapılan bir savaştır. Ve büyük devletler, özellikle de Roma ve Atina, savaş ganimetleri, yabancıların ödediği haraçlar ve silahla ele geçirdikleri topraklarla ülkelerini o kadar genişletmişlerdi ki, artık yoksul yurttaşlarından vergi almaz olmuşlardı; hatta onlara para ve toprak dağıtırlardı. Ama bu yollarla sağlanan bir zenginleşmeyi hesaba katmamalıyız. Zira bir kazanç yolu olarak askeri faaliyet, çoğu durumda kişinin mülkünün azaldığı ancak çok az sayıda kişinin kazançlı çıktığı bir kumardır. Yurttaşların zenginliğinin artmasına imkan veren sadece üç şey *–topraktan ve sudan elde edilen ürünler, çok çalışma ve tutumluluk-* olduğuna göre egemenin görevinin amaçları da bunlar olmalıdır. Toprak ve sudan elde edilen ürünlerin artmasını sağlayan *tarım* ve *balıkçılık* gibi sanatları destekleyen yasalar ilk kategori için yaralıdır. İkincisin için faydalı olanlar; tembelliği yasaklayıp çalışmayı özendiren ve *denizcilik sanatı* (ki bununla emekten daha fazla bir şeye mal olmayan dünyanın tüm ürünleri devlete getirilir), mekanik (ki buna tüm en

mükemmel zanaatkarların sanatlarını da dahil ediyorum) ve denizciliğin, mekaniğin kaynağı olan matematiksel bilimler gibi çeşitli sanatları önem veren tüm yasalardır. Üçüncüsü için yaralı olanlar ise gıda, elbise ve genel olarak kullanım için tüketilen şeylerin aşırı harcanmasını yasaklayan tüm yasalardır. Böylesi yasalar tanımlanan amaç için yararlı olduğundan, bunları yerleştirmek egemenin görevlerinin bir parçasıdır.

15. Yurttaşlar için özgür olmak yasalardan muaf olmak veya egemen gücü elinde bulunduranların dikledikleri yasaları yapamayacak olmaları değildir. Fakat yurttaşların tüm hareketleri ve edimleri hukuk alanına taşınmadığından ve bunların çeşitliliği yüzünden dolayı bu yapılamayacağından, ne buyurulan ne de yasaklanan şeylerin sayısı neredeyse sonsuzdur; ve insanlar kendi kararlarına göre bunları yapar veya yapmaz. Burada her bir insanın sahip olduğu özgürlüğün tadını çıkarttığı söylenir; ve özgürlük burada doğal hakkın medeni yasalar tarafından yurttaşlara bırakılan ve izin verilen kısmı olarak anlaşılmalıdır. Dört bir tarafı kapatıldığı zaman su akmaz ve bozulur; açıldığı zaman ise, yayılır ve ne kadar fazla boşluk bulursa o kadar özgürleşir. Yurttaşlara gelecek olursak, yasaların buyurdukları dışında hiçbir şey yapmazlarsa, inisiyatifsizleşirler; yasal kısıtlamalar olmaması durumunda ise dağılırlar ve yasalar tarafından ne kadar az şey düzenlenirse o kadar çok özgürlüğe sahip olurlar. İki aşırı uç da yanlıştır; zira yasalar insan eylemini ortadan kaldırmak için değil ama onu yönlendirmek için icat edilmiştir; tıpkı doğanın nehrin akışını durdurmak için değil ama onu yönlendirmek için yarattığı setler gibi. Bu özgürlüğün ölçüsü yurttaşların ve devletin iyiliğidir. Dolayısıyla yurttaşların ve devletin iyiliğinin gerektirdiğinden fazla sayıda yasanın olması, yönetenlerin ve yasa yapma hakkına sahip olanların görevlerine kesinlikle aykırıdır. Zira insanlar yapmaları veya yapmamaları gereken şeylerle ilgili yasaların bilgisinden ziyade doğal akla dayanarak teemmülde

bulunduklarından, kolayca hatırlayabileceğimizden fazla akıl tarafından yasaklanmayan şeyleri yasaklayan yasaların olduğu bir yerde, insanlar herhangi kötü bir niyete sahip olmaksızın, bilgisizlikleri sonucu, tıpkı bir tuzağa düşer gibi, zorunlu olarak yasaları ihlal ederler; ve bu durum egemenlerin doğal hukuk gereği yurttaşları için sağlamakla yükümlü oldukları masum özgürlükle bağdaşmaz.

16. Devlete zararsız ve yurttaşların mutlu yaşaması için gerekli *özgürlüğün* önemli bir kısmı, insanların önceden bilebilecekleri veya bekleyecekleri cezalar dışında korkacak bir şeyleri olmamasıdır. Bu, ya yasaların hiçbir ceza tanımlamadığı ya da gerçekte uygulanan cezaların tanımlandığı kadar büyük olmadığı bir durumdur. Herhangi bir cezanın tanımlanmadığı bir yerde, yasayı ilk ihlal eden kişi tanımlanmamış ve keyfi bir ceza bekler ve (tahmin edileceği gibi) sonsuz bir korkuya kapılır çünkü bu sonsuz bir cezanın korkusudur. Fakat (III. 2'de söylediğimiz gibi) doğa yasası medeni yasalara tabi olmayanlara –ve dolayısıyla da egemenlere- intikam alırken ve cezalandırırken geçmişteki kötülüklere değil ama gelecekteki iyiliklere bakmalarını buyurur. Ve keyfi bir şekilde cezalandırırken, *toplumsal çıkardan* [*utilitas publica*] başka bir ölçüye sahip olmak doğa yasalarına karşı işlenmiş bir suçtur. Ama bir ceza *bunu yapanın cezası budur* gibi kesin ifadelerle bir yasa tarafından tanımlanabileceği gibi, yasa tarafından öngörülmeyen bir cezanın ilk suçlunun cezalandırılması ile ortaya konmasında olduğu gibi pratik tarafından da tanımlanabilir (doğal adalet bize aynı suçu işleyenlerin eşit bir şekilde cezalandırılması gerektiğini söyler). İki durumda da, yasa tarafından tanımlanandan daha fazla bir ceza istemek doğa yasasına aykırıdır. Zira cezanın amacı bir insanın istencini zorlamak değil ama onu cezayı belirleyenin olmasını istediği bir şekilde biçimlendirmektir. Şimdi teemmül, kısaca yapmayı amaçladığımız edimin avantajları ve dezavantajlarını karşılaştırdığımız ve

doğal eğilimimiz gereği daha ağır basan düşüncenin etkinlik kazanacağı bir tartı gibidir (tıpkı bir terazinin küfelerinde olduğu gibi). Eğer yasa koyucunun bir suç için öngördüğü ceza, açgözlülüğü dengeleyecek korkuyu yaratamayacak kadar az ise, yasa koyucu, eş deyişle egemen, açgözlülüğün korku karşısında ağır basmasının (zira korku karşısındaki açgözlülük fazlası suçun nedenidir) sorumlusu olur. Daha önce yasalarla tanımladığından daha büyük bir ceza verecek olursa, kendi işlediği bir başka suçu cezalandırmış olur.

17. Yurttaşlar içi önemli olan masum *özgürlüğün* bir diğer bileşeni ise, herkesin yasaların kendilerine bahşettiği hakları herhangi bir korku duymaksızın kullanabilmesidir. Zira benimki ve diğerlerininki arasındaki ayrımın, eğer yanlış kararlar gasp veya hırsızlık ile tekrar karışacaksa, hiçbir anlamı yoktur. Ve açıktır ki yanlış bir karar, gasp ve hırsızlık hakimlerin çürümesi durumunda ortaya çıkar. Zira insanları haksızlık yapmaktan alıkoyan korkuya, belli cezalar öngörmek değil ama onları uygulamak sebep olur. Zira, biz geleceği geçmişe bakarak öngörürüz ve nadiren gerçekleşen şeyleri nadiren umarız. Eğer yargıçlar, ister hediyeler ister nüfuz ve hatta isterse de acıma sonucu çürüyüp yasalarda belirtilen cezaları ortadan kaldırıp ve böylece de suç işlemiş insanlara cezalandırılmayacakları umudunu verecek olurlarsa; katiller, hırsızlar ve üç kağıtçılar tarafından kuşatılmış iyi yurttaşlar birbirleriyle ilişki kuramaz ve hatta hareket edemez hale gelirler; ki bu, aslında bizzat devletin çözülmesi ve her bir insanın kendi kararına göre kendini koruma hakkını yeniden kazanması demektir. Doğa yasası, bundan dolayı, egemenlere sadece yasaları uygulamalarını değil ama aynı zamanda atadıkları hakimleri de aynısını yapmaya zorlamalarını buyurur; bu, yurttaşların şikayetlerine kulak vermeleri ve gerekli olduğunda sıradan hakimleri soruşturacak özel bir mahkeme kurmaları gerektiği anlamına gelmektedir.

BÖLÜM XIV

Yasalar ve Günahlar Üzerine

1. Sözcüklerin gücünü titiz bir şekilde tartmayanlar, *yasayı* [*lex*] bazen *tavsiyeyle* [*consilium*], bazen *sözleşmeyle* [*pactum*] ve bazen de *hakla* [*jus*] karıştırılar. Sadece tavsiyeleri dinlemenin değil ama aynı zamanda onlara uymanın da monarkların bir görevi olduğunu düşündüklerinde, *yasa* ile *tavsiyeyi* karıştırmaktadırlar. *Tavsiye* ve *yasa* arasındaki fark, *tavsiye* ve *buyruk* [*mandatum*] arasındaki farkta aranmalıdır. TAVSİYE ona uyulmasının nedeni *tavsiyenin kendisinden çıkan bir direktif veya bir ilkedir.* Ama bir BUYRUK ise, ona uyulmasının nedenini *direktifi verenin istenci* olan bir direktiftir. Zira sadece istenci nedenin yerine geçen biri *İstediğim budur, buyurduğum budur* diyebilir. Ama yasalara içerikleri için değil ama direktif veren kişinin istenci yüzünden itaat edildiğinden, *yasa tavsiye* değil ama *buyruktur* ve şu şekilde tanımlanır: *YASA direktifi itaatin nedeni olan o kişinin (ister tek bir kişi isterse de bir konsey) buyruğudur.* Öyleyse şunlar yasa adını alır: Tanrı'nın insanlar, devletin de yurttaşları için ortaya koyduğu ilkeler ve genel olarak güç sahibi kişilerin direnemeyecek olanlara verdiği direktifler. *Yasa* ve *tavsiye*, öyleyse, birçok açıdan birbirinden farklıdır. Zira *yasa* direktif verdiği

insanlar üzerinde erk sahibi olan birinden kaynaklanırken, *tavsiyeyi* erk sahibi olmayan biri verir. Yasanın söylediği bir şeyi yapmak görev gereğidir; tavsiye almak ise insanın kendi seçimine kalmıştır. *Tavsiye* direktif verilen kişinin, *yasa* ise direktifi veren kişinin amacına yöneliktir. *Tavsiye* sadece onu isteyen kişilere hitap ederken, *yasa* ise aynı zamanda onu istemeyen kişilere de hitap etmektedir. Son olarak, tavsiye verme hakkı onu alan kişinin kararıyla ortadan kalkabilirken, yasa koyma hakkı ona uyacak insanların kararıyla ortadan kalkmaz.

2. Yasalar *omologemata*'dan [sözleşme] veya yaşamak için insanoğlunun genel uzlaşmasıyla belirlenen formüllerden başka bir şey değildir fikrini benimseyenler, *yasa* ile *sözleşmeyi* karıştırmaktadırlar. Bunların arasında yer alan *Aristo* yasayı şöyle tanımlamaktadır: *Nomos esti logos orismenos kath' omologian koinen poleos, menuon pos dei prattein ekasta* eş deyişle *Yasa devletin genel uzlaşmasıyla belirlenmiş ve işlerin nasıl yapılacağını ilan eden bir sözdür.* Bu, genel anlamda yasanın tanımından ziyade *medeni yasanın* bir tanımıdır. Zira ne *ilahi yasaların* ne de doğa yasalarının insanların arasındaki uzlaşmadan kaynaklanmadığı açıktır; eğer insanların arasındaki uzlaşmadan kaynaklanmış olsalardı, yine uzlaşmayla kaldırılabilirlerdi; ama bunlar değişmezdir. Fakat bu medeni yasalar için de kabul edilebilecek bir tanım değildir; zira bu pasajda devlet, ya tek bir istence sahip bir tüzel kişiyi ya da bireysel istençleri özgür olan insanlardan oluşan bir kalabalığı ifade edebilir. Tek bir kişi olarak alınırsa, *genel uzlaşmayla* ifadesi buraya uymamaktadır; zira tek bir kişi *genel bir uzlaşmaya* sahip olamaz. Aynı şekilde, nelerin yapılacağını *ilan eden* yerine *emreden*in kullanılması gerekirdi; zira devletin yurttaşlarına ilan ettiği şey yapmalarını emrettiği şeydir. Öyleyse devletten genel bir uzlaşmayla kurallar ilan eden bir kalabalık kastedilmektedir (örneğin ifadeleri oylamaya belirleyerek). Ama bunlar, herkesi zorlama gücüne sahip bir egemen

otorite oluşturuluncaya ve başka türlü bunlara uymayacak olan diğerlerine karşı herkese bir güvence verilinceye kadar, kimseyi herhangi bir yükümlülük altına sokmayan ve dolayısıyla da yasa olmayan karşılıklı sözleşmelerdir. *Aristo'nun* bu tanımında, *yasalar*, bundan dolayı, devlet hakkına dayanarak gücü kullanan birinin isteğine göre yasa haline gelebilecek veya gelemeyecek hükmü olmayan basit sözleşmelerden başka birşey değildirler. Dolayısıyla *Aristo* kendisine yakışmayacak bir şekilde, *yasa* ile *sözleşmeyi* birbirine karıştırmıştır; zira sözleşmelerde *Yapacağım* denilirken, yasada *Yap* denmektedir. Bir sözleşmeyle yükümlülük altına gireriz(*); yasa ile ise yükümlülüğümüze bağlı kalmamız sağlanır. *Sözleşmenin* yükümlülülüğü kendisinden gelmektedir; *yasa* ise itaati öngören evrensel *sözleşme* ışığında insanların yükümlüklerine bağlı kalmasını sağlar. Ve bu nedenle, *sözleşmede* yapılacak şeyi yükümlülük altına girmeden önce belirleriz; ama *yasada* ise bir şeyi yapma yükümlülüğü ilk önce gelir ve yapılacak şey sonra belirlenir. *Aristo*, bundan dolayı, medeni yasayı şöyle tarif etmeliydi: *Medeni yasa, devletin istenci tarafından emredilen ve insanların yapması gereken şeyleri buyuran sözdür.* Ve bu VI. 9'da verdiğimiz tanımla aynıdır: *Medeni yasa, devlette egemen güce sahip birinin* (tek bir kişi veya bir konsey) *yurttaşların gelecekteki edimleri ile ilgili olarak verdiği buyruklardır.*

Bir sözleşmeyle yükümlülük altına gireriz]: *Bazıları birinin yükümlülük altına girmesiyle, birinin yükümlülüğüne bağlı kalmasının sağlanmasının aynı şey olduğunu ve bunun içeriğe ilişkin değil ama lafzi bir ayrım olduğunu düşünmektedir. Bundan dolayı bunu daha açık bir şekilde ortaya koyacağım. İnsan bir sözleşmeyle yükümlülük altına girer, eş deyişle verdiği söz nedeniyle bunu yerine getirmesi gerekir. Ama bir yasa ile birinin yükümlülüğüne bağlı kalması sağlanır, eş deyişle yasada öngörülen cezanın korkusu ile bunu yerine getirmeye zorlanır.*

3. İlahi hak tarafından izin verilen bir şeyi, bu şey devletin yasaları tarafından yasaklanmış olsa bile, yapmakta ısrar edenler, *yasa* (*lex*) ile *hakkı* (*jus*) birbirine karıştırmaktadırlar. *Medeni yasa*, ne *ilahi yasanın* yasakladığı bir şeye izin verebilir ne de *ilahi yasa* tarafından buyurulan bir şeyi yasaklayabilir. Bununla beraber, hiçbir şey medeni yasayı ilahi hak tarafından izin verilen bir şeyi, eş deyişle ilahi hakka dayanarak yapılan bir şeyi, yasaklamaktan alıkoyamaz; zira *alt düzeydeki yasalar daha üst düzeydeki yasalar* tarafından verilen özgürlükleri kısıtlayabilir, her ne kadar bunları genişletemese de. Ve *hak*, yasalar tarafından yaratılmayan ama bırakılan *doğal özgürlüktür*. Yasaları kaldırın ve tam bir özgürlüğe ulaşın. Bu [tam özgürlük], ilkin *doğal* ve *ilahi yasalar* tarafından sınırlandırılır, geri kalanı ise *medeni yasalar* tarafından; medeni yasalardan arta kalanlar ise şehirlerin ve örgütlerin alacağı *karalarla* sınırlandırılır. *Yasa* ve *hak* arasında çok büyük fark vardır; zira *yasa* bir *bağ* iken *hak* bir *özgürlüktür* ve bunlar ak ve kara kadar farklı şeylerdir.

4. Tüm hukuk, ilkin kaynağına göre biri *ilahi* ve diğeri *insan yapımı* olmak üzere ikiye ayrılır. Daha sonra Tanrı'nın istencini insanlara bildirme şekline göre *ilahi hukuk* da ikiye ayrılır: *doğal* (*ahlak*) ve *pozitif doğal hukuk*; Tanrı'nın insanlarda bulunan *ebedi kelam*, eş deyişle *doğal akıl*, yoluyla herkese bahşettiği hukuktur; ki bu kısa kitap boyunca açıklamaya çalıştığım hukuk budur. *Pozitif hukuk* ise, Tanrı'nın insanlarla bir insan olarak konuştuğu *peygamber kelamı* yoluyla bize bahşettiği hukuktur; ki bunlar Tanrı'nın *Yahudilere* siyaset [*politia*] ve ibadet hakkında gönderdiği yasalardır ve bunlar ilahi medeni yasalar olarak da adlandırılabilir çünkü bunlar İsrail devletine ve onun halkına özeldir. *Doğal hukuk* da aynı şekilde biri insanların *doğal hukuku* -ki buna *doğa yasası* da denir- ve diğeri *devletlerin* doğal hukuku -ki *ulusların yasası* [*lex gentium*] olarak adlandırılsa da genellikle *ulusların hakkı* [*jus gentium*] olarak bilinmektedir- olmak üzere

ikiye ayrılabilir. İkisinin kuralları da aynıdır: fakat bireylerin görevlerinden bahisle *doğal hukuk* olarak adlandırdığımız şey, kurulduğu andan itibaren insanların kişisel niteliklerini devraldığından, devletlere, halklara veya uluslara tatbik edildiğinde, *ulusların hakkı* adını alır. Şu ana kadar öğrettiğimiz *doğal hukuk* ve *doğal hakkın* bileşenleri, devletler ve uluslar söz konusu olduğunda, *Ulusların hukukunun* ve *haklarının* bileşenleri olarak düşünülebilir.

5. *İnsan yapımı hukukun tamamı medeni hukuktur.* Zira insanın devlet dışındaki durumu bir düşmanlık hali olduğundan ve bu durumda hiç kimse bir başkasına boyun eğmediğinden, burada ilahi hukuk olan doğru aklın buyrukları dışında başka bir yasa yoktur. Ama bir devlette, sadece devlette, devletin egemen gücünün bahşedildiği kişi ve konsey yasa koyucudur ve devletin yasaları medeni yasalardır. *Medeni hukuk* konularının farklılığına göre *kutsal* veya *dünyevi* diye bölünebilir. *Kutsal yasalar*, ilahi pozitif yasa tarafından belirlenmediği ölçüde, dinle, eş deyişle Tanrı için düzenlenen törenler ve O'nun için yapılan ibadetlerle (kimlerin, hangi şeylerin ve nerelerin kutsanacağı ve bunun için düzenlenecek ayinle, insanlara Tanrı'ya ilişkin hangi inançların öğretileceğiyle, dua ederken kullanılacak kelimeler ve ritüellerle v.b. şeyler) ilgilenir. Zira kutsal medeni yasalar, kutsal şeylerle ilgili insan yapımı yasalardır (ki bunlar aynı zamanda dini yasalar olarak da adlandırılır); *dünyevi medeni yasalara* ise genellikle *medeni yasalar* adı verilir.

6. Medeni hukuk, yasa koyucunun biri *karar vermek* ve diğeri insanları bu kararlara uymaya zorlamak olan iki görevine bağlı olarak iki bölümden oluşur.; birinci kısım *dağıtıcı* [*distributive*] medeni hukuk diğeri ise *cezalandırıcı* [*vindicative*] medeni hukuk veya ceza hukuku. *Dağıtıcı medeni hukuk*, insanların sahip olduğu hakları her bir insana dağıtan; eş deyişle her şeyle ilgili kurallar koyan, nelerin bize nelerin başkasına ait olduğunu

bilmemizi sağlayan, böylece de kendimize ait olan bir şeyi kullanırken ve onun tadını çıkarırken başkaların bize engel teşkil etmesini ve bizim de kendilerine ait bir şeyin tadını çıkarırken onlara engel teşkil etmemizi engelleyen, nelerin yapmanın veya yapmamanın yasal veya yasadışı olduğunu bilmemizi sağlayan yasadır. *Cezalandırıcı medeni hukuk* ise, yasaları ihlal edenlere verilecek cezayı belirleyen yasadır.

7. Dağıtıcı [medeni hukuk] ve *cezalandırıcı* [medeni hukuk] ayrı hukuk türleri değil ama aynı hukukun iki parçasıdır. Zira eğer bir yasa *denizde kendine ait bir ağ ile yakaladığın şey sana aittir*den fazlasını söylemezse, bu yasa bir işe yaramaz. Zira yakaladığın şeyi bir başkası alsa bile, bu, bu şeyin hala sana ait olduğu gerçeğini değiştirmez; zira her şeyin herkese ait olduğu doğa durumunda, aynı şey hem sana hem de bir başkasına ait olabilir; ki böylece yasanın seninki olarak tanımladığı şey, yasadan önce de sana aittir; ve yasadan sonra, bir başkası tarafından kullanılsa bile, bu şeyin sana ait olması durumu ortadan kalkmaz; bundan dolayı, her zaman güven içinde ve kendi vereceğin karar doğrultusunda onun tadını çıkarmanın ve bu amaç için yetkilerini kullanmanın hiç kimse tarafından engellenmeyeceği bir şekilde bir şeyin sana ait olduğu anlamına gelmedikçe yasa bir şey başarmış olmaz. Bir insanın bir şeyin mülkiyetine sahip olması için gerekli olan, onu kullanabilecek olması değil ama bu şeyi sadece onun kullanabilecek olmasıdır; ve bu, başkalarının buna mani olması yasaklanarak sağlanır. Ama cezalandırma korkusunu insanın içine salmadan, yasak koymak bir işe yaramaz; dolayısıyla biri haksızlıkların yapılmasını yasaklayan ve diğeri de bunları yapanları cezalandıran iki kısımdan oluşmadıkça, yasalar bir işe yaramaz. *Dağıtıcı* olan ilk kısım *yasaklayıcıdır* ve muhatabı herkestir; *cezalandırıcı* ve *cezai* denen ikinci kısım ise emredicidir ve sadece bakanlara hitap eder.

8. Bundan *açık veya örtülü bir şekilde her medeni yasaya eklenmiş bir ceza olduğu* sonucu çıkmaktadır. Zira ya yazılı ya da daha önce yasaları ihlal ettiği için cezalandırılan birinin teşkil ettiği örnek vasıtasıyla bir cezanın öngörülmediği bir yerde, cezanın keyfi olduğu, eş deyişle yasa koyucunun (egemenin) vereceği keyfi karara dayandığı ima edilmektedir; zira herhangi bir yaptırım olmaksızın çiğnenebilecek yasalar bir işe yaramaz.

9. Her insanın başkalarının hakkından ayrı ona özel olacak bir şekilde kendi hakkına sahip olmasını sağlayan ve o kişinin başkalarının haklarını ihlal etmesini yasaklayan ilkeler, kaynağını medeni yasalardan alır. Bundan dolayı şu ilkeler medeni yasadır: *ebeveynlerinizin yasanın öngördüğü şanını reddetmeyeceksiniz; yasanın öldürülmesini yasakladığı bir kişiyi öldürmeyeceksiniz; yasanın yasakladığı münasebetlerden kaçınacaksınız; sahibinin istencine karşı gelip, başkasına ait bir şeyi onun elinden almayacaksınız; yalan ifadelerle yasaları ve mahkemeleri yanıltmayacaksınız.* Doğa yasaları da aynı ilkeleri ortaya koyar ama üstü örtük bir şekilde; zira doğal hukuk (III. 2'de açıklandığı gibi) sözleşmelere sadık kalınmasını buyurur; dolayısıyla da insanlara, itaat etmek üzere anlaştıklarında itaat etmelerini ve başkalarına ait olanın ne olduğu medeni yasa tarafından tanımlandığında başkasına ait olana el uzatmamalarını buyurur. Ve (VI. 13 uyarınca) daha yasaların ihlal edilebilir bile olmadığı devlet kurulduğu anda, tüm yurttaşlar egemen gücü elinde bulunduranın buyruklarına, eş deyişle medeni yasalara, itaat etme konusunda *anlaşırlar.* Zira doğal hukuk, ilkin hiçbir şeyin bir başkasına ait olmadığı (çünkü doğa her şeyi herkese vermiştir) ve dolayısıyla başkasına ait olanın ne olduğu belli olmadığından onlara tecavüz etmenin imkansız olduğu; ikinci olarak her şeyin ortak olduğu bu nedenden dolayı da tüm cinsel birlikteliklerin yasal olduğu; üçüncü olarak bir savaş durumu olan ve dolayısıyla öldürmenin yasal olduğu; dördüncü olarak mevcut tanımların

sadece her bir insanın kendi tercihi olduğu (ki bu, ebeveynlerin payına düşen tanımını da içermektedir); ve son olarak da kamu mahkemelerinin olmadığı ve dolayısıyla da doğru veya yanlış ifade verilemeyecek olan doğa durumunda, yükümlülüğün ortaya çıkmasını sağlamıştır.

10. Yasalara uyma yükümlülüğü yasaların yürürlüğe girmesinden daha eski olduğundan, zira bu bizzat devletin kuruluşuna içkindir, doğal hukuk, sözleşmelerin ihlalini yasaklayan doğa yasası ışığında, tüm medeni yasaların gözetilmesini buyurur. Zira ne buyurulacağını bilmeden itaat etmekle yükümlü olduğumuzda, evrensel olarak ve her konuda itaat etmekle yükümlüyüz demektir. Bundan, hiçbir medeni yasanın doğal hukuka aykırı olamayacağı (Tanrı'ya küfredecek şekilde düzenlenen yasalar hariç; zira O'nun karşısında devletler *sui juris* değildirler ve ona karşı bir yasa yapabilecekleri söylenemez) sonucu çıkmaktadır. Zira doğa yasasının hırsızlığı, zinayı vb. şeyleri yasaklamasına rağmen, eğer medeni yasa bunların çiğnenmesini buyurursa, böylesi bir edim hırsızlık, zina vb. sayılmaz. Eski zamanlarda *Lakedaemonialılar* özel bir düzenleme ile gençlere başkalarına ait mallara el koyma izni verdiklerinde, bu şeylerin onlara değil ama o mala el koyan kişiye ait olduğunu ve böylesi el koymaların hırsızlık olmadığını ortaya koymuşlardır; aynı şekilde cinsel ilişki, yasaları uyarınca, paganlar arasında yasal bir evlilik olarak sayılıyordu.

11. Bir yasanın özüne ilişkin olarak yurttaşların iki şeyi bilmesi gerekmektedir; birincisi hangi kişi veya konseyin egemen güce, eş deyişle yasa yapma hakkına, sahip olduğu; ve ikincisi yasanın kendisinin ne söylediği. Zira kime karşı yükümlü olduğunu veya yükümlülüklerinin ne olduğunu bilemeyecek biri, itaat edemez ve herhangi bir yükümlülüğe sahip değil gibidir. Yasanın özüne ilişkin olarak bunun veya şunun sürekli olarak bilinmesinin gerekli olduğunu değil ama bir kez bilindikten sonra

yurttaşlar yasa koyucunun hakkını ve yasanın kendisini unutacak olsalar bile, doğa yasanının bir buyruğu olarak yasalara uyma istencine sahip olsalardı hatırlayabilecekleri gerçeğinden dolayı, bunun itaat etme yükümlülüğü için bir engel teşkil etmediğini söylüyorum.

12. *Yasa koyucunun bilinmesi* yurttaşların kendisine bağlıdır; zira açık veya örtük bir rıza veya sözleşme olmadan yasama hakkı kimseye verilemez. Devletin nasıl yönetileceğini kendi aralarında en başta belirledikleri veya belli kişilerin egemenliğine verdikleri sözlerle boyun eğdikleri durumlarda, bu açıktır; eğer açık değilse, bir kişinin gücünün yararlarını ve diğerlerden korunmak için yaptığı yasaları kabul etmekle, en azından bu ima edilmektedir. Zira yurttaşlardan kendi iyiliğimiz için birinin gücüne boyun eğmelerini talep ettiğimizde, tam da bu talep ile o kişinin gücünün meşru olduğunu kabul etmiş oluruz. Ve bundan dolayı, yasa yapma yetkisinin kime ait olduğunun bilinmemesi bir mazeret olamaz, zira herkes onun yaptığının kendisi tarafından yapıldığını bilir.

13. *Yasalar hakkındaki bilgi* yasaları yaymak gibi bir yükümlülüğü olan yasa koyucuya bağlıdır; zira aksi taktirde bunlar yasa değildir. Yasa, yasa koyucunun buyruğudur ve buyruk ise istencin deklare edilişidir; ve eğer yasa koyucunun istenci deklare edilmemişse, ki bu ancak yasanın *duyurulması* [*promulgation*] ile olur, herhangi bir yasadan söz edilemez. Yasanın duyurulması sırasında iki şeyin ortaya konması gerekir: ilki yasayı yapan kişi ya da kişiler ya doğrudan bu hakka sahiptirler ya da bunu bu hakka sahip olandan aldıkları yetkiyle yaparlar. Diğeri ise yasanın gerçek anlamıdır. İlk durum, eş deyişle yürürlüğe giren yasaların egemen gücü elinde tutandan kaynaklanması, bizzat bunu egemenin ağzından duyanlar için aşikardır, eş deyişle bu sadece onlar tarafından bilinebilir ('*bilinebilir*' kelimesinin dar ve felsefi anlamında); diğerlerinin inancı vardır ama inanmamanın da

mümkün olduğuna inanmaları için güçlü nedenleri vardır. Yasa yapımına dileyen herkesin katıldığı *Demokratik* bir devlette, o anda orada bulunmayan bir kişinin orada bulunanlara inanması gerekmektedir. Ama *monarşiler* veya *aristokrasilerde* monarkın veya asillerin buyruklarını doğrudan duyma iznine sahip çok az sayıda insan olduğundan, bu az sayıda insana bunları geri kalanlara yayma yetkisi verilmelidir. Ve böylece sahip olanların yazılı veya sözlü bir şekilde önümüze koyduklarının hükümdarların *fermanları* veya *kararları* olduğuna inanırız. Buna inanmamızın nedenleri şunlardır: hükümdarın veya en üst konseyin istencini ilan etmek için sürekli olarak böylesi danışmanları, katipleri, telalarlı, mühürleri ve benzeri işaretleri kullandığını görmemiz; verdiği yetkiyi asla geri almaması; bu şekilde duyurulan yasaya inanmamış olanların yasaları çiğnemesi ve de cezalandırılması; bunlar aracılığıyla duyurulan *fermanlara* ve *kararlara* inanların ülkenin her yerinde suçsuz kabul edilmesine karşılık bunlara inanmayan ve itaat etmeyenlerin cezalandırılması. Zira *yasa*, *ferman* ve *kararlarda* yöneticinin egemen gücünü ortadan kaldıran bir şey olmaması şartıyla, bu şekilde şeylerin yapılmasına sürekli bir şekilde izin vermesi, istencinin yeteri derece açık bir işareti ve ilanıdır. Zira yönetme isteğine sahip [bir egemenin] yetkisinin bakanlarından biri tarafından alınmasını istediğine inanılamaz. *Yasaların anlamı* ile ilgili bir soru varsa, bunun cevabı egemenin *davaların görülmesi* ve *mahkemelerin yapılmasıyla* yetkili kıldığı kişilerde aranmalıdır. Zira *karar vermek*, basitçe, *yorumlama* yoluyla *yasaların* tekil davalara tatbik edilmesidir. Yasaları duyurma yetkisi verilenleri nasıl tanıyorsak, bu yetki kendilerine verilenleri de aynı şekilde tanımamız gereklidir.

14. Yasaların yayınlanmasının iki yolu olduğuna göre, iki tür medeni yasa vardır: *yazılı* ve *yazılı olmayan*. Yazılı yasa ile, yasa olması için yasa koyucunun istencine dair sesli veya benzeri bir işaret gerektiren yasayı kast ediyorum. Zira bir tür [*species*]

olarak yasa, doğası ve zaman bakımından insan ırkı ile yaşıttır ve bu nedenden dolayı harflerin ve yazı sanatının icadından daha eskidir. Öyleyse *yazılı yasa* için gerekli olan *yazı* değil ama *sesli ifadedir* [*vox*]; onun özü sadece budur, yazı ise *yasayı kayıt altına almak için* kullanılır. Zira hafızaya yardım eden harflerin icadından önce, *yasaların* vezin halinde düzenlenip ezberden söylendiğini okuyoruz. *Yazılı olmayan yasa* ise, doğa yasaları gibi, yayınlanması için doğanın sesinden veya doğal akıldan başka bir şey gerektirmeyen yasadır. Zira doğal hukuk istenç için ilkeler öngörmesi bakımından medeni hukuktan farklılaşsa bile, edimler söz konusu olduğu sürece hala medenidir. Örneğin zihinsel bir duruma işaret eden *açgözlülük etmeyeceksin* şeklindeki bir yasa sadece bir doğa yasasıdır ama sana ait olmayan bir şeye el uzatma şeklindeki bir yasa, hem bir doğa yasasıdır hem de bir medeni yasadır. Zira gelecekteki ve muhtemelen sonsuz sayıdaki tüm davaları karara bağlayacak zamanın ötesinde evrensel kurallar koymak imkansız olduğundan, *yazılı* bir yasa tarafından ele alınan her davada, bizi eşitlere eşit şekilde davranmaya zorlayan *adaleti* öngören *doğa yasasını* takip etmek zorunda olduğumuz açıktır. Ve bu, aynı zamanda bilerek ve isteyerek doğa yasalarını çiğneyenleri cezalandıran *medeni hukukun* gücüyle gerçekleştirilir.

15. Bu temel üzerinden anlaşılmaktadır ki, doğa yasaları, filozofların kitaplarında yazılmış olsalar bile, sırf bu nedenden dolayı onlara yazılı yasalar denemez; aynı şekilde egemenin rızasıyla örfi bir güç kazanmadıkça, egemen otorite eksikliği olduğu bir durumda hukukçuların, eş deyişle yargıçların, yazdıkları veya onların söylevleri de yazılı yasa olarak kabul edilemez; bundan dolayı, bunların örfi oldukları (örfler kendi hakkına dayanarak yasa yapamaz) için değil ama egemenin bu fikrin örfi olmasına izin vermesi olgusuyla ilan edilen istenci sebebiyle yazılı yasalar olarak kabul edilmesi gerekir.

16. En geniş anlamıyla *günah* [*peccatum*] doğru akla karşı *yapılan*, *söylenen*, *istenen* her şeyi içerir. Zira aklı kendisi için dilediği amaca giden yolları aramak için kullanır; eğer aklını doğru bir şekilde kullanırsa (eş deyişle en kesin ilkelerden başlayıp , bundan çıkan zorunlu sonuçlardan bir söylev oluşturursa), en düz yoldan gitmiş olur; eğer bunu yapmazsa, doğru yoldan sapar, eş deyişle amacına ters bir şey *yapmış*, *söylemiş* veya *denemiş* olur, ve bunu yaptığında uslamlamada *yanıldığı* ve böylece de edimleri ve istekleriyle *günah işlediği* bile söylenebilir; zira günah yanlışı takip eder, tıpkı istencin anlağı takip etmesi gibi. Bu kelimenin en geniş anlamıdır; ve ister başka birinin evini yıkmak gibi yasalara aykırı, ister birinin evini kumun üstüne inşa etmesi gibi yasalara aykırı olmayan tüm *basiretsiz edimleri* içermektedir.

17. Ama yasa bağlamında günah kelimesi daha dar bir anlama sahiptir; doğru akla aykırı tüm edimler değil ama sadece *suç olarak görülen* [*culpatur*] ve bu nedenle de *suç olan kötülük* [*malum culpae*] adını alan edimler kast edilmektedir. Bununla beraber, bir edimin *günah* veya *kabahat* olması için sadece suç olarak görülmesi değil ama aynı zamanda akla dayanarak suçlanması gerekir. Bu durumda akla dayanarak veya dayanmayarak bir suç olarak görme nedir diye sorulacaktır. İnsan doğası öyledir ki, kendi için istediği şeylere *iyi*, kaçındığı şeylere kötü *der*; insanların duyguları birbirinden farklı olduğundan, birinin *iyi* dediğine diğeri *kötü* der; hatta aynı kişi o an *iyi* dediğine başka bir zaman *kötü* der; kendi için iyi dediği bir şeye başkası için kötü der. Hepimiz *iyi* ve *kötüye* sahip olduğumuz zevklerimiz ve korkularımıza (mevcut veya beklenti düzeyinde) göre karar veririz. Düşmanlarımızın başarılarının (çünkü şanları, mülkleri ve güçleri artacaktır) ve eşit olduklarımızın başarılarının (şan için yapılan yarışma yüzünden) herkes için tedirgin edici oluşu, dolayısıyla da bunların *kötü* olarak duyumsanması, aynı şekilde insanların

genellikle kendileri için *kötülük* kaynağı olanları *kötü*, eş deyişle kusurlu, olarak değerlendirmeleri bir arada ele alındığında, *suç olan ve olmayan* edimlerin aynı şeylerden hoşlanmayan veya rahatsız olmayan bireyler arasındaki sözleşmelerle tanımlanmasının imkansız olduğu görülür. *Hırsızlık*, *zina* vb gibi belli genellemelerin günah olması konusunda, sanki tüm insanlar normalde kötü bir şekilde algılanan adlar takılan bu şeylere *kötü* dermişçesine, uzlaşabilirler. Ama biz hırsızlığın bir günah olup olmadığın sormuyoruz; hırsızlık ve benzeri diğer şeylerle kast edilenin ne olduğunu soruyoruz. Bundan dolayı böylesi görüş ayrılıklarının ortasında, ussal olarak suçlanması gereken şey, insan doğasının eşitliği yüzünden, başkalarından ziyade tek bir insanın aklına göre ölçülmemelidir; ve *bireylerin* ve *devletin* aklından başka bir akıl bulunmamasından, ussal bir şekilde suçlanacakların ne olacağının devlet tarafından belirlenmesinin gerekliliği sonucu çıkmaktadır; öyleyse bir *kusur*, eş deyişle bir GÜNAH, birinin *devletin aklına*, eş deyişle *yasalara*, aykırı bir şekilde yaptığı, yapamadığı, söylediği veya istediği şeylerdir.

18. İnsani zayıflıklarından dolayı biri kanunsuz bir şekilde hareket edebilir; yasalara uymayı istese bile, yine de edimleri yasa dışı olabilir ve bu nedenle bu kişi hakkaniyetli bir şekilde suçlanıp, ve onun *günah* işlediği söylenebilir. Ayrıca yasalara saygı göstermeyen ve ceza almadan kazanç sağlama fırsatını yakaladıklarında ne ahde vefanın ne de herhangi bir inancın durduramayacağı insanlar da vardır. Onların durumunda, sadece edimleri değil ama düşünceleri de yasalarla çatışmaktadır. Sadece zayıflıktan dolayı günah işleyenler, aslında günah işlerken bile *iyi* insanlardır; ama diğerleri günah işlemedikleri zamanlar da bile *kötü* insanlardır. Ve iki şey de –hem edimler hem de mizaç- yasalarla çatışabilse bile, bu çatışkılar aldıkları farklı isimlerle birbirinden ayrılırlar. Zira edimlerin kanunsuzluğuna *adikema*, *adil olamayan edim* denir; mizaçtan kaynaklanan kanunsuzluğuna ise

adikia, *kakia*, *adaletsizlik* ve *kötülük* denir. İlki karışık bir aklın *zayıflığıyken*, ikincisi oturmuş bir mizacın *kötülüğüdür*.

19. Şimdi herhangi bir yasaya aykırı olmayan bir şey günah olamayacağına, egemenliğe sahip olanın buyruğu olmayan bir yasa bulunamayacağına ve bizim rızamızla kendisine bahşedilmedikçe hiç kimse egemen güce sahip olamayacağına göre; Tanrı'nın var olmadığını veya dünyayı yönetmediğini iddia eden veya O'nun hakkında kötü sözler sarf eden birinin günah işlediği nasıl söylenebilir? Zira bu kişi, *Tanrı'nın var olduğu fikrine sahip olmadığını ve bu nedenle de istencini hiçbir zaman Tanrı'nın istencine tabi kılmadığın; ve inandığı şey yanlış ve dolayısıyla da bir kabahat olsa bile, bunun hakkaniyetli bir şekilde cezalandırılamayacak basiretsizlikten veya cehaletten kaynaklanan günahlar arasında sayılması gerektiğini* söyleyecektir. Öyle görünüyor ki, ne kadar canavarca ve lanetli olursa olsun böylesi bir günahın basiretsizlikten kaynaklanan günahlar arasında sayılması(*) bağlamında bu savunmamın kabul edilmesi gerekmektedir; ama basiretsizlik ve cahillik temelinde bunu affetmek saçmalıktır. Zira ateist olan biri, yasalara riayet etmediği için kral tarafından cezalandırılan bir tebaa olarak değil ama yasaları kabul etmeyi reddettiği için düşmanı tarafından cezalandırılan bir düşman olarak, ya doğrudan Tanrı ya da onun tarafından atanan krallar tarafından cezalandırılır; eş deyişle savaş hakkına dayanarak tanrılarla savaşan devler olarak. Zira birbirlerine veya genel bir yöneticiye boyun eğmedikleri zaman, insanlar birbirlerinin düşmanıdır.

Böylesi bir günahın basiretsizlikten kaynaklanan günahlar arasında sayılması] *Birçok eleştiri, beni ateizmi adaletsizlik değil ama basiretsizlik olarak göstermeyi amaçladığımı düşünmektedir; hatta bazıları bunun benim ateizme karşı yeterince içten bir düşmanlık göstermediğimi ispat ettiğini düşünmektedir. Başka bir yerde Tanrı'nın varlığı doğal akıl yoluyla bilinebilir dediğim, en azından doğa*

*yasasına karşı bir günah işlediklerini ve dolayısıyla basiretsizlik değil ama adaletsizlik suçu işlediklerini kabul etmek durumunda kaldığım için de çeşitli itirazlar yükselttiler. Aslına bakılırsa, Ateistlerin öylesine bir düşmanıyım ki, onları adaletsizlikle suçlayabileceğim bir yasayı şiddetle arzulamaktayım ve ısrarla aramaktayım. Ama böylesi bir yasa bulamadığımdan, kendisine böylesine büyük bir düşmanlık içinde olanlara Tanrı ne isim vermiştir sorusuna geçtim. Tanrı'nın ateistlere ilişkin söylediği şudur: '**Aptal kalbinden Tanrı'nın olmadığını söyledi.**' Ve dolayısıyla, bu kişilerin günahlarını bizzat Tanrı tarafından yerleştirildikleri sınıfa dahil ettim. Ve daha sonra ateistlerin Tanrı'nın düşmanı olduğunu gösterdim; ve düşman adının bazen "adil olmayan adamdan" daha kuvvetli bir anlam taşıdığını düşünüyorum. Son olarak, böylesi bir durumda gerek Tanrı gerekse de egemenler tarafından adilane bir şekilde cezalandırılabileceği hususunda ısrarcıyım. Ve dolayısıyla bu günahı, her hangi bir şekilde, ne mazur görüyor ne de önemsiz bir şey olarak gösteriyorum. Tanrı'nın varlığı doğal akıl yoluyla bilinebilir şeklindeki savım, tüm insanların bunu bilebileceğini düşündüğüm şeklinde anlaşılmamalıdır -tabii Arşimet doğal akılı kullanarak bir kürenin bir silindire oranını keşfettiği için herhangi bir Tom, Dick veya Harry'nin de aynısını yapabileceğine inanılmaması şartıyla. Bundan dolayı, Tanrı'nın varlığının akıl ışığıyla bazı insanlar tarafından bilinebileceğini ama sürekli bir şekilde zevk, zenginlik ve şöhret peşinde koşanlar, doğru bir uslamlama yapma yetisine ve amacına sahip olmayanlar ve son olarak da aptallar –ki Ateistlerin yeri burasıdır- tarafından bilinemeyeceğini söylüyorum.*

20. Tek tek medeni yasalara itaat etme yükümlülüğü, devlete, eş deyişle ister tek bir kişi olsun ister bir konsey, egemene, karşı mutlak ve evrensel bir itaat sunma konusunda yurttaşların birbirlerine karşı yükümlü kılındığı (yukarıda VI. 13'de tanımladığımız gibi) ve dolayısıyla tüm yasaları da içeren sözleşmenin

kuvvetinden kaynaklandığından; genel itaat sözleşmesini reddedecek bir yurttaşın yasaları da toptan reddedeceği açıktır. Bu kötülük tek bir günahtan çok daha ciddidir; tıpkı sürekli günah işlemenin tek bir günahtan daha ciddi olması gibi. Ve bu, yurttaşların veya tebaanın devlette egemen güç bahşedilen kişi veya konseye artık itaat etme niyetinde olmadığı gösteren bir işaret veya söz olan *LÉSE MAJESTÉ* SUÇU denilen günahtır. Bir yurttaş, egemen gücü elinde bulunduranlara veya onların emirlerini yerine getirenlere karşı şiddet kullandığı veya buna teşebbüs ettiğinde, böylesi bir niyeti olduğunu [egemene itaat etmeme] edimleriyle ortaya koyar. Bu kişiler haindir; kendi ülkesine karşı silaha sarılanlar veya savaş zamanı düşmana yardım edenler gibi. İnsanlar, kendilerinin ve diğer yurttaşların böylesi bir itaat ile yükümlü olduklarını açıkça inkar ettiklerinde -ya birinin yöneticilere (Tanrı'ya borçlu olduğumuz itaati koruma adına) basit, mutlak ve evrensel bir şekilde itaat edilmesini inkar etmesinde olduğu gibi toptan; ya da yöneticilerin kendi karalarına göre savaş açma veya barış yapma, asker toplama, vergileri arttırma, anlaşmazlıkları çözüme bağlama, cezalar verme ve bunun gibi devletin varlığı için elzem olan şeylere hakkı olmadığını söyleyen birinde olduğu gibi kısmen- aynı niyeti kelimeler ile açığa vururlar. Böylesi sözler, edimler ve benzeri şeyler doğal (medeni değil) hukuk gereği *lése majesté* suçudur. Ama medeni hukukun ortaya çıkışından önce *lése majesté* olmayan bir edim, sonrasında yapıldığı taktirde *lése majesté* olabilir. Örneğin yasa tarafından kalpazanlığın veya devlet mühürlerini taklit etmenin sivil itaatin reddinin bir işareti (eş deyişle *lése majesté suçu*) olarak kabul edileceği ilan edilirse, yasanın yürürlüğe girmesinden sonra bunu yapan biri, önceki tip hainlerden daha az *lése majesté* suçu işlemiz olmaz; ama daha az günaha girmiştir çünkü tüm yasaları değil ama sadece bir tanesini ihlal etmiştir. Zira kendi doğasında *lése majesté* olmayan bir şeye *lése majesté* diyerek birine

hakkaniyetli bir şekilde kötü bir ad taksalar ve hatta onu daha ağır bir şekilde cezalandırsalar bile, bu günahın kendisini daha ciddi kılmaz.

21. Doğal hukuk gereği ihanet suçu olan bir günah, medeni değil ama doğal hukukun ihlal edilmesidir. Zira gücüyle tüm medeni yasaları geçerli kılan sivil itaat yükümlülüğü tüm medeni yasalardan önce geldiğinden ve doğa gereği ihanet suçu basitçe bu yükümlülüğün ihlal edilmesi olduğundan, buradan ihanet suçuyla ihlal edilen yasanın medeni yasadan önce geldiği ve yaptığımız sözleşmeleri ve verdiğimiz sözleri bozmamızı yasaklayanın doğal hukuk olduğu sonucu çıkmaktadır. Eğer egemen bir hükümdar isyan etmeyeceksiniz şeklinde bir yasa yapacak olursa, hiçbir şey elde etmiş olmaz. Zira yurttaşlar daha önce itaatle, eş deyişle isyan etmemekle, yükümlü kılınmazlarsa, yasaların bir hükmü olmaz; ve birinin zaten yapmakla yükümlü olduğu bir şeyi yapmakla yükümlü kılınması, fuzulidir.

22. Bundan *isyankarların*, *hainlerin* ve *ihanet* suçu işleyen diğerlerinin *medeni hukuka* göre değil ama *doğal hakka* göre, eş deyişle *kötü yurttaşlar* olarak değil ama *devlet düşmanları* olarak, *hükümet* veya *hakimiyet* hakkına göre değil ama *savaş hakkına* göre cezalandırılacağı sonucu çıkmaktadır.

23. Bazıları yasanın kendisinde bir ceza öngörülmesi durumunda, eğer gönüllü bir şekilde cezaya boyun eğerlerse medeni yasaya aykırı edimlerin kefaretinin ödendiğini düşünürler ve ayrıca yasanın öngördüğü cezayı çekenlerin (medeni yasaları ihlal ederek aynı zamanda medeni yasalara uyulmasını emreden doğa yasalarını da ihlal ettiğimiz gerçeğine rağmen) doğal hukuku ihlal etmekten dolayı Tanrı'nın huzurunda suçlu olmayacaklarını iddia ederler; sanki yasa bir edimi yasaklamak yerine yasanın yasakladığı şeyi yapma izninin bedeli olarak bir ceza öneriyormuş gibi! Aynı mantıkla, ne kadar günah olursa olsun, herhangi bir yasa ihlali olamayacağı ama herkesin riske girerek satın aldığı

bir özgürlük hakkı olduğu sonucuna da varılabilir. Yasadaki sözlerin iki şekilde anlaşılabileceğinin görülmesi gerekmektedir. Birinci şekilde, yasa biri *bunu yapmayacaksın* şeklinde mutlak bir yasaklama ve diğeri de *bunu yapan cezasını çeker* şeklinde cezai olan üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Diğer şekilde ise yasa *eğer ceza çekmek istemiyorsan bunu yapmayacaksın* şeklinde koşullu bir ifadeden oluşmaktadır. Burada yasanın yasak koyması mutlak değil ama koşulludur. Birinci yoldan gidilecek olunursa, bunu yapan kişi günah işlemiştir çünkü yasa tarafından yasaklanan bir şeyi yapmıştır. Ama ikinci şekilde ise, bir günah işlemiş olmaz çünkü bu şeyi yapması yasaklanmamıştır. Zira ilk anlamıyla herkesin bu şeyi yapması yasaklanırken, ikinci anlamıyla sadece cezadan kaçınanların bu şeyi yapması yasaktır. İlk anlamıyla yasanın cezai kısmı sanığa bir yükümlülük getirmez ama yargıçları ceza vermekle yükümlü kılar. İkinci anlamıylaysa, ceza borcu olan bir kişi cezayı çekmekle yükümlüdür; ama eğer ceza ölüm ve benzeri ağır bir ceza ise, cezayı çekmekle yükümlü kılınamaz. Yasanın nasıl anlaşılacağı egemen gücü elinde bulunduranın kararına bağlıdır. Öyleyse yasanın anlamı ile ilgili bir şüphe olduğunda, ilerde yasa nasıl yorumlanırsa yorumlansın, edimde bulunmadığımızda günah işlemeyeceğimizi bilmemize rağmen bu edimde bulunursak günah işlemiş oluruz. Zira kaçınma özgürlüğümüz varken, günah olup olmadığı konusunda şüphe duyduğumuz bir şeyi yapmak yasaları küçük görmektir ve III. Bölümün 28. paragrafında belirtildiği gibi, doğa yasasına karşı işlenmiş bir günahtır. Öyleyse *aktif* ve *pasif* itaat arasındaki ayrım boştur; sanki Tanrı'nın yasası olan doğa yasasına karşı işlenen bir günah insanların vereceği kararlarla ortandan kaldırılabilirmiş veya bedeli ödenerek işlenen bir günah günah değilmiş gibi.

DİN

BÖLÜM XV

Tanrı'nın Doğal Krallığı Üzerine

1. Önceki sayfalarda ustan ve Kutsal Kitap'taki yazılanlardan yola çıkarak, insanların ne egemen ne de tebaa oldukları mutlak bir özgürlük durumu olan doğa durumunun bir anarşi ve düşmanlık durumu olduğunu; böylesi bir durumdan kaçınmak için gerekli ilkelerin *doğa yasaları* olduğunu; devletin egemen olmadan var olamayacağını; ve egemen gücü elinde tutana basit bir itaat, eş deyişle Tanrı'nın buyruklarıyla uygun olan her şeyde ona itaat edilmesi, borçlu olunduğunu ispatlamıştık. Toplumsal görevlerimiz üzerine bilgimizi tamamlamamız için bir şeye daha ihtiyaç vardır: Tanrı'nın kanunlarının veya buyruklarının neler olduğunu bilmemiz gerekmektedir. Aksi taktirde, egemen güç tarafından yapmamız emredilen şeylerin Tanrı'nın kanunlarına aykırı olup olmadığını bilemeyiz. Ve sonuç olarak, kaçınılmaz bir biçimde, ya devletin buyruklarına sıkı sıkıya uyup Yüce Rabbimiz ile ters düşeriz ya da Tanrı'ya karşı bir kusurda bulunmama korkusuyla devlet ile karşı karşıya geliriz. Bu iki kayalıktan da kaçınmak için, İlahi yasaları bilmemiz gerekir; ama Krallığın yasaları Krallık bilgisine dayandığı için, *Tanrı'nın Krallığı'ndan* ne sonuçlar çıktığına deyinmemiz gerekir.

2. Mezmurlar 96.1'de *RAB egemenlik sürüyor, çoşsun yeryüzü* diye yazmaktadır şair.[18] Yine şair Mezmurlar 98.1'de şöyle demektedir: *RAB egemenlik sürüyor, titresin halklar! Keruvlar arasında tahtına oturmuş, sarsılsın yeryüzü!* Bunlar, insanların istesin istemesin Tanrı tüm dünyanın kralıdır, birkaç insan onun *Varlığını* veya *İnayetini* inkar etmesi onun tahtını sarsmaz anlamına gelmektedir. Tanrı insanları yapılmasını istemediği bir şeyi yaptırmayacak bir güçle yönetse de, bu, kelimenin kesin ve gerçek anlamında bir hüküm sürme değildir. Bir yöneticinin, edimlerden ziyade konuşma, eş deyişle *buyruklar* ve *tehditler*, yoluyla yönetmesi halinde hüküm sürdüğü söylenir. Tanrı Krallığında, bundan dolayı, hareketsiz bedenleri veya usa sahip olmayan şeyleri, ilahi güce tabi olsalar bile, tebaa olarak saymayız; çünkü bunlar Tanrı'nın *buyruklarını* veya *tehditlerini* anlayamazlar. Aynı şekilde, ne Tanrı'nın varlığına inanmadıkları için ateistleri, ne de Tanrı'mn gücü tarafından yönetilseler de onun *kurallarını* kabul etmedikleri ve tehditlerinden korkmadıkları için Tanrı'nın varlığına inanan ama onun buradan aşağısını yönettiğine inanmayanları tebaa olarak sayamayız. Tanrı krallığı içinde sayılabilecek kişiler onun her şeyi yönettiğini, insanlar için *buyruklar* verdiğini ve onları ihlal edenler için de *cezalar* koyduğunu kabul edenlerdir. Geri kalanlar tebaa değil ama Tanrı'nın düşmanlarıdır.

3. Yalnızca *buyruklarını* yönetilenlere açıkça deklare eden bir yönetenin *buyruklara* göre yönettiği söylenebilir; zira bir yönetenin *buyrukları*, yönetilenler için yasadır. Ama açıkça duyurulmadığı taktirde bunlar yasa değildir; ki böylece bilgisizlik bir mazeret olamaz. İnsanlar yasalarını *kelime* ve *ses* yoluyla duyururlar; istençlerini evrensel bir şekilde ifade edebilmelerinin bir

[18] *Kutsal Kitap*'taki *Mezmurlar Kitabı* [*Zebur*] uzun bir süre içinde ve farklı kişiler tarafından şiir biçimde kaleme alındığından, Hobbes'un kullandığı Psalmist kavramını şair ile karşılanmıştır -çn.

başka yolu yoktur. Bununla beraber Tanrı yasalarını üç şekilde duyurur: İlkin *doğru aklın sessiz buyruklarıyla*. İkincisi *doğa üstü bir ses* veya *görüntü, rüya, ilham* (Tanrı'nın nefesi) yoluyla taşındığı düşünülen *doğrudan vahiy ile*. Üçüncüsü, onun aracılığıyla yaptığı gerçek mucizeler yoluyla diğer insanların ona inanmasını sağladığı *bir insan sesi ile*. İstencini [Tanrı'mn] başkalarına bildirilmesi için sesi Tanrı tarafından bu şekilde kullanılan bu kişiye PEYGAMBER denir. Bu üç yol, *Tanrı'nın üçlü kelamı* olarak adlandırılabilir: *ussal kelam, algılanabilir kelam* ve *peygamber kelamı*. Bunlara karşılık gelecek şekilde, Tanrı'yı üç yolla duyabiliriz: *doğru uslamlama, algı* ve *iman*. Çok az insana *Tanrı kelamı* algılanabilir kılınmıştır; ve Tanrı insanlarla sadece vahiy yoluyla ve bireysel bir temelde konuşmuş ve farklı insanlara farklı şeyler söylemiştir; ve bu, bir Krallığın yasalarının halka açıklanmasının bir yolu asla olmamıştır.

4. *Ussal Kelam* ve *Peygamber Kelamı* arasındaki farka tekabül edecek şekilde, Tanrı'ya ikili bir krallık atfedilmiştir. Birincisi doğru aklın buyrukları aracılığıyla hüküm sürdüğü *Doğal Krallık*. Bu, herkeste ortak olan ussal doğa vasıtasıyla ilahi gücü fark eden tüm insanlar üzerindeki evrensel bir krallıktır. Bir de, *Peygamber Kelamı* aracılığıyla yönettiği *Peygamberane Krallık* vardır. Bu özel bir krallıktır; çünkü Tanrı, pozitif yasalarını, herkese değil ama sadece belli bir halka ve bizzat kendi seçtiği özel insanlara bahşetmiştir.

5. *Doğal Krallıkta* Tanrı'nın hüküm sürme ve yasalarını ihlal edenleri cezalandırma hakkı, sadece sahip olduğu karşı *konulmaz gücünden* kaynaklanmaktadır. Zira başkaları üzerindeki tüm hak ya *Doğadan* ya da *Sözleşmelerden* gelir. Yönetme hakkının *Sözleşmelerden* nasıl çıktığını VI. bölümde göstermiştim. Ama aynı hak, doğanın bunu hakkı ortadan kaldırmaması gerçeğinden dolayı, doğadan da kaynaklanmaktadır. Zira doğa gereği herkes her şey üzerinde bir hakka sahip olduğundan, her bir insan aynı

zamanda bütün insanları yönetme hakkına da sahiptir, ki bu doğanın kendisi kadar eskidir. İnsanların bu hakkı ortadan kaldırmasına sebep olan şey, II. bölümün 3. paragrafında gösterildiği gibi, basitçe, birbirlerine karşı duydukları korkuydu; eş deyişle aklın buyruğu doğrultusunda insanı ırkının bekası adına bu haktan feragat edilmesi gerekiyordu. Zira insanların kuvvet ve doğal güç açısından eşit olmalarının kaçınılmaz sonucu savaş; ve bu savaşın sonucu ise insanlığın yok oluşudur. Bununla beraber, eğer biri diğerlerinin güçlerini birleştirseler bile direnemeyecekleri bir ölçüde geri kalanlardan daha güçlü olsaydı, bu kişinin doğa tarafından kendisine bahşedilen bu haktan vazgeçmesi için hiçbir neden olmazdı. Ona geri kalanların ve kendisinin hayatta kalmasını sağlama imkanı tanıyacak olan bu güç fazlasından dolayı, geri kalanlar üzerindeki hakimiyet hakkı onda saklı kalırdı. Gücüne direnilemeyenlerin ve dolayısıyla da her şeye kadir olan Tanrı'nın hakimiyet hakkı, gücün kendisinden kaynaklanmaktadır. Ve Tanrı bir günahkarı cezalandırdığında ve hatta öldürdüğünde, günah işlediği için onu cezalandırıyor olsa bile, kimse günah işlememiş olsaydı bile onu hakkaniyetli bir şekilde cezalandıramazdı veya öldüremezdi denmemelidir. Ve cezalandırırken Tanrı'nın istenci önceden vuku bulmuş bir günahla ilgili olsa bile, bundan cezalandırma veya öldürme hakkının *ilahi bir güçten* değil ama *insani bir günahtan* kaynaklandığı sonucu çıkarılmamalıdır.

6. Eskilerin tartışmalarındaki *kötü şeyler niçin iyi insanların ve iyi şeyler kötü insanların başına gelir* şeklindeki şu ünlü soru, bizim burada ortaya attığımız *Tanrı hangi hakka dayanarak insanlara iyiyi ve kötüyü dağıtır* şeklindeki soruyla aynıdır. Bu sorunun zorluğu, sadece sırdan insanların değil ama aynı zamanda filozofların ve hatta azizlerin bile ilahi alana ilişkin inançlarını sarsmıştır. Mezmurlar 72. 1'de: *Tanrı gerçekten İsrail'e, yüreği temiz olanlara karşı iyidir. Ama benim ayaklarım neredeyse*

tökezlemiş. Adımlarım az kalsın kaymıştı. Çünkü kötülerin gönencini gördükçe küstahları kıskanıyordum. Ve *Eyüp* adil biri olmasına karşın karşılaştığı felaketler yüzünden Tanrı'yı nasılda sert bir şekilde protesto etmektedir. Eyüp'ün durumunda, Tanrı bizzat kendi sesi aracılığıyla bu zorluğu çözüme kavuşturmuş ve *Eyüp*'ün günahlarına değil ama kendi gücüne dayanan argümanlarla kendi hakkını meşru kılmıştır. Öyleyse *Eyüp* ve arkadaşları arasındaki tartışmada, arkadaşları cezalandırılmasını onun suçlu olmasına yorarken, *Eyüp* onların bu suçlamalarını masumluğunu gösteren argümanlarla çürütmüştü. Ama Tanrı iki tarafı da dinledikten sonra, onu [*Eyüp*] herhangi bir adaletsizlikten veya bir günahtan dolayı mahkum ederek değil ama sahip olduğu gücü sergileyerek, onun protestosunu reddetmiş ve ona şunu sormuştu: *Ben dünyanın temelini atarken sen neredeydin?* (Eyüp 38. 4). *Eyüp*'ün arkadaşlarına ilişkin olarak ise şunları söylemişti: *Size karşı öfkem alevlendi çünkü kulum Eyüp gibi doğruyu konuşmadınız* (Eyüp, 42. 7). Kurtarıcımızın kör doğan biriyle ilgili sergilediği tutum da bununla uyum içindedir; havarileri kendisine günahkar olanın bu adamı mı yoksa onun anne ve babası mı olduğunu sorduğunda, şu cevabı vermiştir: *Ne kendisi ne de annesi babası günah işledi. Tanrı'nın işleri onun yaşamında görülsün diye kör doğdu* (Yuhanna 9. 3) Romalılar 5. 12'de *Ölüm günah aracılığıyla dünyaya girdi* dense de, günah işlemeyecek diğer hayvanları da ölümlü ve hastalıklara duyarlı yarattığı göz önüne alındığında, bundan Tanrı'nın sahip olduğu hakka dayanarak, eğer günah işlemezlerse, insanları felaketlere ve ölüme maruz bırakamayacağı sonucu çıkarılmamalıdır.

7. Ama Tanrı karşı konulmazlığına dayanan bir hükmetme hakkına sahipse, çok açıktır ki insanlar da güçsüzlüklerinden dolayı(*) O'na itaat etmekle yükümlüdürler. Zira II. bölümde tartışılan sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğün, buyurma hakkının herhangi bir sözleşmenin müdahalesi olmaksızın doğadan

kaynaklandığı böylesi bir durumda yeri yoktur. İki tür doğal yükümlülük vardır. Birincisinde özgürlük fiziksel engellerle dışlanır; cennetteki ve yeryüzündeki tüm yaratıkların yaratıcılarının genel yasalara itaat ettiğini söylediğimizde olduğu gibi. Diğerinde ise özgürlük umut ve korkuyla dışlanır; zayıf birinin direnme umudu olmadığı güçlü birine itaatsizlik edemeyeceğini söylediğimizde olduğu gibi. Bu ikinci yükümlülük biçimi, eş deyişle korku veya (ilahi güç karşısında) insanın kendi güçsüzlüğünü farkında olması, Tanrı'nın doğal krallığında, O'na itaat etme yükümlülüğünün doğmasına yol açar; eş deyişle akıl Tanrı'nın gücünü ve inayetini kabul eden herkese *üvenderiye karşı tepmemelerini* söyler.[19]

> **Güçsüzlüklerinden dolayı]** *Bunun çok sert olduğu düşünen varsa, ona her şeye gücü yeten iki şey olsaydı hangisinin diğerine itaat etmekle yükümlü olacağını sorarım. İnanıyorum ki, hiç birinin birbirine karşı bir yükümlülüğü olmadığı kabul edilecektir. Eğer bu doğruysa, insanlar en başta her şeye güçleri yetmediği için Tanrı'ya boyun eğer şeklindeki benim görüşüm de doğrudur. Zira Kurtarıcımız o zamanlar kilisenin bir düşmanı olan Pavlus'u üvenderiye karşı tepmemesi konusunda uyardığında, görünen odur ki, direnecek yeterli güce sahip olmadığı için ondan itaat talep etmektedir.*

8. Sadece doğa yoluyla hüküm süren *Tanrı'nın Kelamı* kısaca doğru akıl olarak tanımlandığından ve Kralların yasaları yalnızca *Kelamlarıyla* bilinebileceğinden, açıktır ki, doğa yoluyla hüküm süren Tanrı'nın yasaları sadece *doğa yasalarıdır*. Bunlar II. ve III bölümlerde bahsettiğimiz ve aklın buyruklarından çıkarttığımız yasalardır; ki bunlar insanların birbirlerine karşı görevleriyle ilgili *Alçakgönüllülük*, *Hakkaniyet*, *Adalet*, *Acıma*, ve barışa sağlayan diğer ahlaki erdemler olabileceği gibi, doğru

[19] Elçilerin İşleri 26. 14. -çn.

aklın buyurduğu diğerler yasalar saygı ve yüce Tanrı'ya tapmayla ilgilidir. Bu doğa yasalarının veya ahlaki erdemlerin neler olduğunu bir daha tekrar etmenin gereği yok. Ama doğru akıl tarafından buyurulan saygı ve Tanrıya tapmanın ne olduğuna, eş deyişle *kutsal yasalara*, bakmamız gerekiyor.

9. Doğru bir şekilde konuşmak gerekirse, SAYGI [*HONOR*], birinin başka bir insandaki *güç* ve *iyiliğin* birliği hakkında sahip olduğu fikirden başka bir şey değildir. Ve birine saygı göstermek ise ona yüksek bir değer atfetmekle aynı şeydir. Bundan dolayı Saygı saygı duyan insanda değil ama saygı duyulan insanda bulunur. *Saygı* olarak adlandırılan düşünceden üç tane duygu ortaya çıkar: iyiliğe ilişkin olarak *Sevgi*, güce ilişkin olarak ise *Umut* ve *Korku*. Bu duygulardan genellikle güçlülerin yatıştırıldığı ve gönlünün alındığı ve saygının kendisinin etkileri ve dolayısıyla da doğal işaretler olan dışsal edimler doğar. Ama *Saygı* kelimesi, saygının bu dışsal etkilerine de tatbik edilir; bu anlamıyla sözlerimizle ve edimlerimizle gücü yücelttiğimize dair kanıt sunduğumuzda birine *Saygı duyduğumuz* söylenir; bundan dolayı da *Saygı Tapmayla* [*Worship*] aynı şeydir. TAPMAK [*CULTUS*] içsel saygının dışa vurulduğu bir edimdir. İnsanların teveccühünü kazanmak için veya kızgın olduklarında onlara hizmet ederek onların yatıştırmasını sağlamak için ciddi bir çaba gösterirsek, o kişilere *Taptığımız* söylenir.

10. Bir insanın anlağına dair işaretlerin tümü ya *kelimelerdir* ya da *edimlerdir*; bundan dolayı da, tüm tapınmalar ya *kelimelerden* ya da *edimlerden* oluşur. Her birinin üç şekli vardır; ilki *Övgü* veya birinin iyiliğinin aleni beyanıdır; ikincisi birinin mevcut gücünün ilanı olan *Yüceltmedir* [*megalynsis*]; üçüncüsü ise gelecekteki mutluluğunun ve gücünün garantisinin ilan edilmesidir [*makarismos*]. Her biri *Kelimeler* ve *Edimlerle* ortaya konabilir. Bir öneri veya betimleme şeklinde yapıldığında, eş deyişle övülecek özellikleri veya unvanlarını yüceltici veya doğrulayıcı sözlerle

ortaya konduğunda, birini *Kelimelerle Övmüş* ve kutlamış oluruz; saygımızı sunduğumuz kişinin cömert, cesur ve akıllı olduğunu söylediğimizde olduğu gibi. *İyiliği* ifade eden şükranlarda, *gücü* ifade eden itaatte ve *başarıyı* ifade eden tebrikte olduğu gibi, *sonuçları* ve *kabuller* yoluyla yapıldığında, *Edimler* aracılığıyla övmüş ve kutlamış oluruz.

11. Birini ister kelimelerle ister edimlerle övmek isteyelim, tüm insanlar arasında saygıyı simgeleyen bazı şeyler buluruz. *İyi*, *Cömert*, *Cesur*, *Adil* ve benzeri erdemlerin ve güçlerin kötü bir anlama gelemeyecek genel adları böylesi özelliklerin arasında yer almaktadır. Her zaman gücün ve erdemin farkında olunduğunu ifade eden *itaat, şükran, dualar* ve benzerleri ise böylesi edimler arasında yer almaktadır. Bazı insanlar için saygıyı ifade eden başka terimler ve edimler de vardır, ki bunlar başkaları için hakaret olabileceği gibi diğer başkaları için ise hiçbir anlam ifade etmemektedir; görüş farklılıklarıyla uyumlu bir şekilde erdem veya günah, saygın ve saygın olmayan olarak alınabilecek kelimeler böylesi *özellikler* arasında yer almaktadır. Örneğin bir düşmanı öldürmek, kaçmak, bir filozof veya politikacı olmak, bazı insanlar için onurlu bir şeyi ifade ederken diğerleri tarafından küçümsenmektedir. Böylesi edimler ise o yerin adetlerine veya medeni yasalarının kurallarına bağlıdır; selamlaşırken şapkamızı veya ayakkabılarımızı çıkarmak, eğilmek; dileklerimizi ayakta, yere kapanmış bir şekilde veya dizlerimizin üzerinde iletmek; törenlerin nasıl yapılacağı ve benzerleri gibi. Her yerde ve her zaman saygıyı ifade eden tapınmaların *doğal,* yerel adetlerden kaynaklananların ise *keyfi* [*arbitary*] olduğu söylenebilir.

12. Dahası tapınma *buyurulabilir*, eş deyişle nesnesi tarafından emredilebilir, veya *kendiliğinden* olabilir, eş deyişle tapan kişinin duygularının bir ifadesi olabilir. Eğer buyurulursa, edimler öyle oldukları için değil ama *buyruldukları* için bir saygıyı ifade eder; zira bunların dolaysız bir şekilde ifade ettikleri şey

itaattir ve itaat de *gücü* ifade etmektedir. Dolayısıyla buyruk sonucu yapılan tapınma itaate dayanırken, kendiliğinden tapınmada sadece edimin doğasından kaynaklanan bir saygı söz konusudur; buna şahit olanlar tarafından bir saygı ifadesi olarak anlaşılanlar *tapınma*, böyle anlaşılmayanlar ise *hakarettir*. Keza bir tapınma *kamusal* veya *özel* olabilir; kamusal tapınma, tek tek tapınanlar açısından kendiliğinden olmasa da, devlet açısından böyle olabilir. Zira herkesin istenci tek bir kişinin gücü tarafından birleştirilmediği sürece; kendiliğinden tapınma tapan kişinin vereceği karara dayandığı için, tek bir tapınma değil ama tapan kişilerin sayı kadar farklı tapınmalar söz konusudur. Ama diğerlerinin nasıl taptığının bilgisi olmadan yapılırsa, özel tapınma *kendiliğinden* olabilir; zira açıkça yapılan bir şey ya yasalar ya da diğer insanlara karşısında düşülecek utançla kısıtlanır ve bu *kendiliğindenliğin* doğasına aykırıdır.

13. Başkalarına tapmanın *amacı* ve *maksadı* nedir? Bunu anlamak için, bir insanın tapılmaktan neden hoşlandığı sorusunu sormamız gerekir. Başka bir yerde kanıtladığım şu hususu göz önüne almamız gerekir; bir insanın duyduğu haz sahip olduğu veya olduğunu düşündüğü erdem, kuvvet, bilgi, güzellik, arkadaş, zenginlik veya diğer güçler hakkındaki düşüncelerinde yatmaktadır. Bu gurur veya saygı gördüğünde yansıttığı zafer (eş deyişle vereceği buyrukla kendinse hizmet edecek veya yardım edecek insanların sahip olması) duygusundan, eş deyişle sevgi ve korkudan başka bir şey değildir. Şimdi insanlar saygı gösterilen, eş deyişle diğerleri tarafından güçlü olarak kabul edilen, birini gördüğünde onun güçlü olduğuna inandıklarına göre, bundan saygının tapınmayla arttığı ve gerçek gücün güç ile ilgili sahip olunan ünle elde edildiği sonucu çıkmaktadır. Öyleyse kendisine tapılmasını buyururken veya buna izin verirken güttüğü amaç, mümkün olduğunca çok insanın sevgi veya korku yoluyla kendisine itaat etmesini sağlamaktır.

14. *Doğal aklın* Tanrı için öngördüğü *tapınma* nedir? Bu soruya cevap vermek için, O'nun özelliklerinden başlayalım. Doğal olarak ilkin O'na bir varlık atfetmemiz gerekir. Zira varlığına inanmadığımız birine saygı gösterme istencimiz olamaz. Yine açıktır ki, dünyanın kendisinin veya dünyanın ruhunun (eş deyişle bir parçasının) Tanrı olduğunu söyleyen filozoflar Tanrı'nın değerini düşürecek bir şekilde konuşmaktadır; zira ona hiçbir özellik atfetmemekte ve O'nun varlığını toptan inkar etmektedirler. Zira Tanrı ile kast edilen *dünyanın nedenidir*; ve dünyanın Tanrı olduğunu söyleyenler, *dünyanın nedeni yoktur*, eş deyişle *Tanrı yoktur* demektedirler. Aynı şekilde dünyanın yaratılmadığını ama ebedi olduğunu söyleyenlerin de, ebedi bir şeyin nedeni olamayacağına göre, *dünyanın bir nedeni olduğunu*, eş deyişle *Tanrı'nın var olduğunu* inkar ettikleri açıktır. Yine çok açıktır ki, O'na bir edimsizlik hali atfederek dünyanın ve insan ırkının yönetilmesini O'nun elinden almak da Tanrı hakkındaki sığ düşüncelerden biridir. Zira kabul ettikleri karşı konulmaz gücüne rağmen, eğer yeryüzündeki işlerle bir ilgisini yoksa, şu bilindik aforizma bunun yanıtını verecektir: *quod supra nos, nihil ad nos* (Yukarımızda olanların bizle bir alakası yoktur); ve O'nu sevmek veya O'ndan korkmak için bir nedenleri olmadığına göre, onları alakadar ettiği ölçüde O'nun var olmadığı bile söylenebilir. Öyleyse büyüklüğü ve gücü simgeleyen özellikler arasında sonlu ve sınırlı şeyleri ifade edenler, Tanrı'ya olan saygımızı gösteren işaretler değildir; zira O'na yapabileceğimizden daha az bir *büyüklük* veya *güç* atfedersek, Tanrı'ya yaraşır bir şekilde O'na saygı göstermiş olmayız. Ve sonlu her şey azdır; zira sonlu olandan daha büyük bir şey, her zaman, O'na devredilebilir ve atfedilebilir. Bundan dolayı ne Tanrı'ya bir *biçim* atfedebiliriz, zira tüm *biçimler* sonludur; ne de hayal gücü veya başka bir yetimizle O'nu tasavvur ettiğimizi veya kavradığımız söyleyebiliriz, zira tasavvur ettiğimiz her şey *sonludur*. *Sonsuzluk* zihnimizdeki bir kavramı

ifade etse de, bundan zihnimizde *sonsuz bir şeye* ait bir kavram olduğu sonucu çıkartılmamalıdır; zira bir şeyin sonsuz olduğunu söylediğimizde, gerçekte olan değil ama zihnimizin bir yetersizliğini ifade etmiş oluruz; onun bir sonunun olup olmadığını, varsa nerede bittiğini bilmediğimizi söylermişçesine. Ne zihnimizde O'na dair bir *fikrin* olduğunu söylemek, zira fikir bize ait bir *kavramdır* ve sonlu olan şeylerin dışında hiçbir şeye dair bir *kavram* olamaz; ne de *parçaları* olduğunu veya *tamamen* bir şeyden veya başka bir şeyden oluştuğunu söylemek, zira bunlar da sonlu şeylerin özellikleridir, Tanrı'ya olan saygımızı yansıtmaz. Aynı şekilde ne bir *uzanımı* vardır, zira *uzanımı* olan şeylerin onu dört bir yandan çevreleyen *sınırları* da vardır; ne *hareket eder* veya *durur*, zira bunlar onun bir *uzanımı* olduğunu ifade etmektedir; ne de birden fazla Tanrı vardır çünkü çoğul şeyler de sonsuz olamaz. Dahası, *mutluğa ilişkin özelliklerle* ilgili olarak, (bunlar bir duyguyu değil ama etkiyi ifade edecek bir şekilde anlaşılmadığı sürece) ne *pişmanlık*, *hiddet*, *acıma* gibi *acıyı* ifade eden özellikler; ne de *arzu*, *umut*, *istek* ve *sevgi*, ki buna aynı zamanda *tutku* da denir, gibi bir *ihtiyacı* ifade eden özellikler Tanrı'ya yaraşmaz. Zira insan sadece ihtiyaç duyduğu veya eksikliğini hissettiği bir şeyi *arzulayacağından*, *umut* edeceğinden veya *isteyeceğinden*, bunlar bir *eksikliğin* işareti ve dolayısıyla da *acı çekme kapasitesine* dair özelliklerdir; zira acı çekme sınırlı bir gücü ve bir başkasına bağlı birini gösteren bir işarettir. Dolayısıyla Tanrı'ya bir *istenç* atfettiğimizde, bu *ussal arzu* olarak da adlandırılan bizimdeki istenç gibi anlaşılmamalıdır. Zira Tanrı bir şeyi arzularsa, O'nda bir şey eksik demektir ve bunu söylemekse bir hakarettir; bunu, kavrayamayacağımız bir benzetme olarak kabul etmeliyiz. Benzer şekilde, O'na bizim için zihinde dışsal şeylerin organlarımızda oluşturduğu basıncın sebep olduğu çalkantıdan başka bir şey olmayan görme veya diğer duyu edimleri, bilgi ve anlak gibi şeyler atfettiğimizde, benzer

şeylerin Tanrı'da da olduğunu düşünmemeliyiz; zira bu başka bir şeye bağımlı olan bir gücün işaretidir, ki bu hiç de en kutsal durum değildir. Bundan dolayı, Tanrı'ya sadece zihin tarafından emredilen adları atfetmek isteyenler, ya *sonsuz*, *ebedi*, *kavranamaz* gibi negatif; ya *en iyi*, *en güzel*, *en güçlü*, *en yüksek* gibi mutlak bir üstünlüğü gösteren, ya da *iyi*, *adil*, *kuvvetli*, *yaratıcı*, *kral* gibi belgisiz adları; O'nun ne olduğunu (ki bu O'nu hayal gücümüzün sınırları içine hapsetmek demek olurdu) değil ama alçak gönüllülüğümüzün ve O'na elimizden geldiğince sunduğumuz saygının bir işareti olan hayranlığımızı ve itaatimizi gösterecek bir şekilde kullanmalıdır. Zira doğanın aklı Tanrı'ya ilişkin sadece bir tane ad dikte eder: varlık; veya kısaca O'dur. Bizimle olan ilişkisinde ise tek bir ad vardır: *Tanrı*; ki bu *Kral*, *Efendi* ve *Babayı* da içermektedir.

15. Tanrı'ya tapmak için yapılan dışsal edimlerle ilgili zihnin en genel ilkesi (özelliklerde olduğu gibi), bunların saygı gösterme niyetinin işaretleri olmasının gerekliliğidir. Bu ilkenin içerdiği ilk şey dualardır. *Altından veya mermerden ilahi yüzler yapan biri, tanrıları yaratmış olmaz; tanrılar dua ile yaratılır.* Zira dualar umudum ve umut da Tanrı'nın gücü ve iyiliğinin tanınmasının bir işaretidir.

İkinci olarak, bu ilke, *Şükran* duymayı içermektedir; ki bu aynı duygunun bir işareti olmasına karşın, *dua* kazançtan önce gelirken, *şükran* kazancı takip eder.

Üçüncü olarak, *Hediyeleri*, eş deyişle *adakları* ve *kurbanları* içermektedir; zira bunlar şükranı gösteren edimlerdir.

Dördüncüsü *başka biri üzerine yemin etmemektir.* Zira yemin eden biri, bunu bozduğu taktirde, onun yeminini bozup bozmadığını bilebilecek ve onu en ağır şekilde cezalandıracak kişinin gazabını üstüne çeker. Ve bu sadece gerçek Tanrı olabilir. Yaptığı kötülükleri saklayamayacak bir tebaaya sahip ve insan gücünün direnemeyeceği bir adam gerçekten var olsaydı, yemin

olmadan da söz verilebilir, sözünden dönenler bu adam tarafından cezalandırılabilir ve dolayısıyla da yemin edilmesi için bir neden olmazdı.

Beşincisi, *Tanrı hakkında konuşurken temkinli konuşmaktır.* Zira bu, *Korkunun* bir işareti; korku ise *Gücün* tanınmasıdır. Bu ilke *birinin alelade bir şekilde veya boş yere Tanrı'nın adını ağzına almaması gerektiğini*, zira ikisi de saygısızlıktır; *birinin gereksiz yere yemin etmemesi gerektiğini*, zira bu boşuna olacaktır, ifade etmektedir. Ve devletler arasında verilen sözler bozulduğu taktirde patlak verecek silahlı çatışmalarından kaçınmak veya bunlara son vermek dışında; devlet dahilinde ise mahkemelerdeki kesinliği sağlama amacı dışında yemin edilmesinin gereği yoktur. Benzer şekilde, *Tanrı'nın doğasına ilişkin bir tartışma olmamalıdır.* Zira en temel kabulümüz, *Tanrı'nın doğal krallığında tüm sorunlar sadece akıl yoluyla, eş deyişle doğal bilginin ilkeleri ışığında, incelenir* şeklindedir. Ama Tanrı'nın doğasını bu yolla anlamaktan o kadar uzağızdır ki, yaratılmış hiçbir varlığın, hatta kendi bedenlerimizin bile, özelliklerine ilişkin tatminkar bir bilgi elde edemeyiz. Böylesi argümanların tek sonucu, kendi düşüncelerimizin dar mecrasından aşina olduğumuz kavramları gelişi güzel bir şekilde yüce Tanrı'ya tatbik etmemizdir. Bu ilke (Tanrı'nın doğal krallığı hakkı söz konusu olduğunda), ayrıca, *bu veya şunun Tanrı'nın adaletiyle uyuşmadığını* söyleyenlerin gelişi güzel ve saygısızca cümleler kurduğu anlamına da gelmektedir.

Altıncı olarak, *dualarımızda, şükranda ve kurbanlarda sunulan her şeyin türünün en iyisi ve bir saygı ifadesi olması uygundur*, eş deyişle bu konuşma gelişi güzel, boş ve bayağı değil ama güzel ve iyi düzenlenmiş olmalıdır; zira Paganların bir imge olarak Tanrı'ya tapmaları saçma olsa da, ibadetlerinde şarkılar ve müzik kullanmaları akıl dışı değildi. Kurbanların büyük, adakların gösterişli olması, ibadetlerin boyun eğmeyi ve minnettarlığı

göstermesi ve görülen iyilikle orantılı olması uygundur; zira bunların hepsi saygı duygusundan kaynaklanmaktadır.

Yedinci olarak, *Tanrı'ya sadece özel olarak değil ama insanların gözü önünde, açıkça ve kamusal bir şekilde ibadet etmek gerekir.* Zira en memnun edici tapınma, yukarıda belirtildiği gibi (13. paragraf), diğerlerinde de saygı uyandırandır. Diğerleri görmez ise, tapınmanın en memnun edici kısmı kaybolur.

Son olarak, *doğa yasalarına* uymak için elimizden gelen tüm çabayı göstermeliyiz. Zira Tanrı'nın yönetimini hafife almak, bütün diğer hakaretlerden daha büyüktür; tersinden itaatin daha makbul olması gibi. İşte bunlar Tanrı'ya tapmaya ilgili temel doğa yasalarıdır; eş deyişle aklın tek tek insanlara dikte ettiği yasalarıdır. Her biri tek bir kişi olan devletler için de, doğal akıl, *kamusal tapınmaların* birliğini öngörmektedir. Zira bireylerin kendi özel akıllarından kaynaklanan edimleri devletin edimi değildir ve dolayısıyla da devletin tapınması da değildir; devletin edimleri egemen gücü elinde tutan kişi ya da kişilerin emri doğrultusunda ve dolayısıyla da tüm yurttaşların rızasıyla, eş deyişle yurttaşlar tarafından yek pare bir şekilde bulunulan edimler olarak anlaşılmalıdır

16. Bir önceki paragrafta sıralanan ilahi tapınmaya ilişkin *doğa yasaları*, gösterilmesi gereken saygının doğal işaretlerini ortaya koyar. Ama biri doğal diğeri de sözleşmeye dayanan, ki bunlar açık veya zımni uzlaşmaya dayanan işaretlerdir, iki tip işaret olduğunun görülmesi gerekir. Şimdi her dilde *adların* ve *isimlerin* kullanımı kararlara dayandığından yine kararlarla değiştirilebilirler. Zira insanların istençlerine dayanan ve gücünü oradan alan bir şey, uzlaşılması durumunda değiştirilebilir veya ortadan kaldırılabilir. İnsanların kararlarıyla Tanrı'nın özelliklerini ortaya koymak için kullanılan adlar, insanların aksi yönde vereceği bir kararla artık kullanılmayabilir; ve insanlar tarafından belirlenen bir şey ayrıca devlet tarafından alınan karara tabidir.

Devlet (eş deyişle tüm devlette gücü elinde bulunduranlar), bundan dolayı, hangi *isimlerin* ve *adların* Tanrı'ya saygı sunmak için kullanılacağını, hangilerinin kullanılmayacağını, eş deyişle toplumca doğanın hangi öğretilerine ve Tanrı'nın hangi yaptıklarına inanılacağını ve bunlardan hangilerinin öğretileceğini, belirleme hakkına sahip olacaktır. Bununla beraber, tıpkı etkilerin sebeplerin bir işareti olması gibi, edimlerin de, insanların verdiği karardan kaynaklanmayan doğal bir anlamı vardır. Önünde sergilendiği kişiler için her zaman bir küçümseme işareti olan bazı edimler vardır; bedenimizin pisliklerini sergilememiz veya saygı duyduğumuz insanların önünde yapmaktan utanacağımız edimler gibi. Diğer bazıları ise her zaman saygının işaretleridir; birine nazik bir şekilde ve saygıyla yaklaşıp onu selamlamak, birine yol vermek veya başka öncelikler tanımak gibi. Devlet bunlarda herhangi bir değişiklik yapamaz. Ama saygı veya hakaret olup olmadığı belli olmayan sonsuz sayıda edim vardır; ve bunlar devlet tarafından bir saygı işareti olarak kabul edilebilir ve bu durumda bunların yapılmasıyla gerçekten de saygı gösterilmiş olunur. Bundan, devletin Tanrı'ya saygı göstermenin işaretleri olmasını, eş deyişle kamusal tapınmalarda kullanılmasını, buyurduğu her şeye uyulması gerektiği sonucu çıkmaktadır, çünkü devletin bir saygı işareti olarak belirlediği şey, bir saygı işaretidir.

17. Sadece doğa yoluyla gerçekleşen Tanrı'nın hükümdarlığı altındaki gerek ilahi gerek dünyevi yasalardan zaten bahsetmiştik. Fakat herkes uslamlama yaparken yanılabileceğinden ve sonuç olarak insanlar birçok edimle ilgili birbiriyle çatışan fikirlere sahip olduğundan, şu soru sorulabilir: Tanrı kimin *doğru aklın*, eş deyişle *yasalarının*, yorumlayıcısı olmasını istemiştir? *Dünyevi yasalar*, eş deyişle adalet ve insanların başkalarına karşı davranışlarıyla ilgili olanlar söz konusu olduğunda, daha önce devletin kurulması üzerine söylediklerimiz temelinde, tüm *kararların* devletin sorumluluğunda olduğunu, *kararların* da yasaların

yorumlanmasından başka bir şey olmadığını ve sonuç olarak da her yerde *yasaların yorumlayıcılarının* devletler, eş deyişle devlette egemen gücü elinde bulunduranlar olduğunu zaten göstermiştik. *İlahi yasalar* söz konusu olduğunda ise, yukarıda gösterdiğimiz gibi (V. 13) yurttaşların devredebilecekleri tüm hakları egemen gücü elinde tutan(lar)a devrettiklerinin hatırlanması gerekir. Şimdi Tanrı'ya nasıl saygı gösterileceğine karar verme hakkını devredebilirlerdi ve bundan dolayı da bu hakkı devrettiler. Devletin kurulmasından önce Tanrı'ya ne şekilde saygı gösterileceği her bir insanın bireysel aklında aranması ve her bir insanın kendi bireysel aklını devletin aklına tabi kılabileceği olgusundan, bu açıkça görülebilir. Bunun yanı sıra, bireyler Tanrı'ya taparken kendi akıllarını takip etselerdi; tapan kişiler birbirinden çok farklı olduğundan, başkaların tapınmalarının uygunsuz ve hatta dine aykırı olduğuna hükmederler ve diğerlerinin tapındığını kabul etmezlerdi. Ve dolayısıyla, tapınmanın doğası içsel saygının bir işareti ve bir şey ancak başkaları da onu bildiğinde bir işaret olduğundan, en akla uygun tapınma bile tapınma olmazdı; sonuç olarak, bir şey, başkaları da onu bir saygı işareti olarak kabul etmediği sürece, bir saygı işareti değildir. Yine insanların rızasıyla işaret haline gelen şey gerçek bir işarettir, eş deyişle bir şey devletin emri ile bir saygı işareti olur. Dolayısıyla O'na devletin buyuracağı saygı işaretlerini sunmak, sadece doğal akıl yoluyla bilinebilen Tanrı'nın istencine aykırı değildir. Yurttaşlar, Tanrı'ya nasıl tapılacağına karar verme hakkını, devlette egemen gücü elinde bulunduran(lar)a devredebilirler. Ve hatta öyle yapmaları gerekir; zira aksi taktirde Tanrı'nın doğasına ilişkin devletin kurulmasından önce insanlar arasında var olan aptalca fikirler ve tüm saçma sapan ritüeller, aynı devlette ve aynı anda görülebilir; ve sonuç olarak herkes başkalarının Tanrı'ya küfrettiğine inanırdı. Dolayısıyla da insanların Tanrı'ya taptığı söylenemezdi; zira sunduğu başkaları tarafından saygı ifadesi

olarak kabul edilmediği sürece hiç kimse Tanrı'ya tapmış olmaz. Sonuç olarak, gerek *ilahi* gerek *dünyevi* doğa yasalarının *yorumlanması* devletin, eş deyişle devlette güç bahşedilen kişi ya da konseyin, otoritesine dayanmaktadır; ve Tanrı ne buyurursa onun sesi aracılığıyla buyurur. Ve tersinden, Tanrı'ya nasıl tapılacağına ve dünyevi şeylere ilişkin olarak devletin buyurduğu her şey Tanrı'nın bir buyruğudur.

18. Bunlara karşı şu sorular yöneltilebilir: birincisi, [bu söylenenlerden] devletin bize doğrudan Tanrı'ya hakaret etmemizi buyurması veya O'na tapmamızı yasaklaması durumunda bu buyruğa itaat etmek zorunda olduğumuz sonucu çıkmaz mı? Ben öyle olmayacağını ve buna itaat etmememiz gerektiğini söylüyorum; zira kimse küfretmeyi veya tapmanın toptan inkar edilmesini bir tapınma biçimi olarak kabul edemez. Ve yine devletin kuruluşundan önce Tanrı'nın hakimiyetini kabul eden hiç kimse O'na gösterilmesi gereken saygıyı inkar etme hakkına sahip değildi ve dolayısıyla da böylesi bir emir verme hakkını devlete devredemezdi. İkinci soru olarak şu yöneltilebilir: Devletin doğrudan Tanrı'ya hakaret olmayan ama uslamlama yoluyla çıkarılan sonuçları bir hakaret teşkil edebilecek şeylerin yapılmasını veya söylenmesini emretmesi durumunda, devlete itaat edilmeli midir? Örneğin, bunu bir saygı işareti olarak kabul eden insanların huzurunda, Tanrı'nın görüntüsüne tapılması emredilirse? Kesinlikle itaat edilmesi gerekir(*). Zira tapınma bir saygı işareti olarak oluşturulmuştur ve bu şekildeki bir tapınma bir saygı işaretidir; ve bunu bu şekilde kabul edenler arasında, Tanrı'nın saygınlığını artırır. Anlamını bilmediğimiz veya bunun Tanrı'nın adıyla nasıl bir alakası olduğunu anlayamadığımız bir adı Tanrı'ya atfetmemiz emredilirse? Bunun da yerine getirilmesi gerekir çünkü aksi yönde bir şey bilmeden saygı göstermek için yaptığımız her şey, eğer bir saygı işareti olarak kabul ediliyorsa, bir saygı işaretidir ve bundan dolayı bunları reddedecek olursak,

Tanrı'nın saygınlığının artmasını reddetmiş oluruz. Tanrı için yapılan saf doğal tapınmalarda tartışma ve anlaşmazlıkların konusu olabilecek tüm özellikler ve edimlere bu şekilde bakmamız gerekir. Zira böylesi buyruklar bazen doğal akla aykırı olabilse de ve bunları buyuranlar için bir günah teşkil etse de, tebaa için ne doğal akla aykırıdır ne de günahtır; zira tartışmalı konular için doğru akıl devletin aklına tabi olan akıldır. Son soru ise şu şekildedir: devlette egemen güç bahşedilen kişi veya konsey Tanrı'ya tapınılan aynı *özellikler* ve *edimlerle* kendisine de tapınılmasını emretmesi durumunda, bu emre itaat edilmeli midir? Tanrı'ya ve insanlara ortak atfedilebilecek birçok şey vardır; zira insanlar da *övülebilir* ve *yüceltilebilir*; ve hem Tanrı'ya hem de insanlara tapabileceğimiz birçok edim vardır. Ama özelliklerin ve edimlerin sadece anlamına bakmamız gerekir. Bir insanın Tanrı'dan bağımsız bir şekilde gücü elinde tuttuğu, ölümsüz olduğu veya sonsuz bir güce sahip olduğu v.b. şeklindeki bir inancı ifade edecek *özelliklerden*, Krallar bunu emretse bile, kaçınmamız gerekir; ayrıca yokluğunda birine dua etmek, birinden yağmur, yağdırmak güzel bir hava gibi sadece Tanrı'nın yapabileceği bir şeyi yapmasını istemek, birine mum dikmek gibi sadece Tanrı'nın kabul edebileceği bir şey sunmak veya biri için kurban gibi en büyük tapınmada bulunmak veya bu anlamına gelecek edimlerden de kaçınmamız gerekir. Zira bu edimler Tanrı'nın hükümdarlığına olan inançtaki bir eksikliğe işaret etmektedir ve bu bizim ilk varsayımımıza karşıttır. Fakat diz çökme, secde etme ve benzeri bedensel hareketler, kamusal törenlerde bile kullanılabilir, zira bunlar medeni otoritenin tanınmasından başka bir şey ifade etmemektedir. İlahi kült ile kamusal kült arasındaki fark; hareketler, mekan, giysiler veya jestler değil ama tapılan kişi hakkında ilan ettiğimiz duygudur. Sonuç olarak, birinin önünde bu işaretle onu Tanrı olarak gördüğümüzü ilan etme niyetiyle yere kapanırsak, bu bir ilahi tapınmadır; eğer bunu

onun kanusal otoritesini kabul ettiğimizin bir işareti olarak yaparsak, bu bir kamusal tapınma olur. İlahi tapınma, kamusal tapınmadan, *latreia* [hizmet] ve *douleia* [kölelik] gibi kelimelerle anlaşılan edimlerle ayrılmaz; zira ilki kölelerin görevini, ikincisi ise onun içinde bulunduğu durumu ifade eder ve ikisi de tam olarak aynı şeyi tarif eden kelimelerdir.

Kesinlikle itaat edilmesi gerekir] *Bu bölümün 14. paragrafında Tanrıya O'nu sınırlayacak özellikler atfedenlerin Tanrıya tapınmaya ilişkin doğa yasasına aykırı hareket ettiğini söylemiştik. Ama Tanrı'ya bir imge olarak tapanlar, O'nu sınırlandırmakta ve yapılmaması gereken bir şey yapmaktadırlar ve dolayısıyla bu bölüm bir öncekiyle çelişmektedir. Buna verilecek ilk cevap, bir otoritenin zoruyla bu şekilde tapınanlar değil ama bu emri vereler Tanrı'ya bir sınır atfetmektedir olacaktır. Zira istençlerine rağmen tapınanlar gerçekten tapınmaz ama yasal yöneticinin durmaları veya eğilmelerini emrettiği yerlerde durular veya eğilirler. İkinci olarak, [bir imgeye tapmanın] her zaman ve her yerde değil ama sadece temel ilkenin Tanrı'ya tapmanın tek kuralının insan aklının buyruğu olduğu yerlerde yapılmasının gerekli olduğunu söylüyorum; zira bu durumda devletin istenci aklın yerini alır. Ama Putperestliğin açıkça yasaklandığı Tanrı'nın eski veya yeni Ahit yoluyla kurulmuş Krallığı'nda, bunun yapılmaması gerekir, devlet bunu buyursa bile. Bu paragrafla 14. paragraf arasında bir çelişki olduğunu düşünenler, bu noktaları göz önüne aldığı taktirde, artık bu şekilde düşünmeyecektir.*

19. Tüm söylenenlerin sonucu olarak,Tanrı'nın sadece doğal akıl yoluyla yönettiği Hükümdarlığında tebaa şu yollarla günah işler: birincisi, II. ve III. bölümlerde ortaya konan ahlak yasalarını çiğnerse; ikincisi, devletin adalete ilişkin yasalarını veya buyruklarını çiğnerse, üçüncüsü, yasalara uygun bir şekilde Tanrı'ya tapmazsa; dördüncüsü, diğer insanların önünde sözleri ve edimleriyle tek bir Tanrı olduğunu, ve onun da en iyi, en büyük,

en kutsal, dünyanın ve dünyadaki tüm kralların üstünde en yüce kral olduğunu itiraf etmezlerse, eş deyişle Tanrı'ya tapmazsa. Tanrı'nın doğal Krallığındaki bu dördüncü suç, bir önceki bölümün 20. paragrafında söyleneler ışığında, *Tanrı'ya karşı işlenmiş bir lèse majesté suçudur*. Zira bu Tanrı'nın gücünün inkarı veya *ateizmdir*. Bu durumda şu şekilde günah işlerler: yokluğunda naibi aracılığıyla yöneten her şeyden üstün bir kralın olduğunu farz edelim. Naibin krallığı kendi üstüne almayı amaçlaması veya onu bir başkasına devretmeye çalışması dışındaki her konuda naibe itaat etmezlerse, krala karşı suç işlemiş olurlar. Böylesi durumları bile istisna kabul etmeyip, naibe mutlak bir şekilde itaat edenlerin ihanet suçu işlediği söylenebilir.

BÖLÜM XVI

Eski Ahit İle Kurulan Tanrı Krallığı Üzerine

1. Kendi güçsüzlüğünün farkında olması ve doğal olaylar karşısındaki şaşkınlığı sonucu insanoğlunda, tüm görünen şeyleri yaratan görünmez bir Tanrı'dır şeklinde neredeyse evrensel olan bir inanış gelişmiştir; kendilerini koruyacak yeterli bir güce sahip olmadıklarına inandıklarından, aynı zamanda ondan korkarlar da. Ama akıllarını yetkin bir şekilde kullanamamaları ve tutkularının şiddeti, onların doğru bir şekilde O'na tapmasına mani olmuştur. Görünmez karşısında duyulan korku, doğru akıldan koparıldığında bir hurafedir. Tanrı'nın özel bir yardımı olmadan, *ateizm* ve *hurafe* ikiz kayalıklarından sakınmanın neredeyse imkansız olduğu ispatlanmıştır; zira ikincisi doğru bir akıldan yoksun bir korkudan, birincisi ise korkuyu barındırmayan bir [*doğru*] *akıl düşüncesinden* kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, insanoğlunun büyük bir kısmı putperestliğe yenik düşmüştür; neredeyse ulusların tümü Tanrı'ya imgeler ve sonlu şeylerin şekilleri yoluyla tapmışlardır; ve belki de duydukları korku neticesinde taptıkları ruhlara ve hayaletlere iblis adını vermişlerdir. Fakat insanların kendisine doğru bir şekilde tapmasını sağlamak için insan ırkının içinden tek bir kişiyi, *İbrahim'i*, çağırmak;

ona kendisini doğaüstü yollarla açıklamak; ve onunla [İbrahim] ve onun soyundan gelenlerle *Eski Akit*, *Eski Sözleşme* veya *Eski Anlaşma* denilen o meşhur sözleşmeyi yapmak, Yüce Tanrı'yı (kutsal tarihte yazılanlardan okuduğumuz göre) memnun etmişti. Bundan dolayı gerçek dinin kaynağı *İbrahim'dir*; tufandan *sonra tek bir Tanrı ve O'nun da evrenin yaratıcısı olduğunu* öğreten ilk o olmuştur. Ve sözleşme yoluyla kurulan Tanrı Krallığı kökünü ondan [İbrahim] almaktadır. Josephus, *Antiquities of the Jews*, I. kitap, 7. bölüm.

2. Dünya ilk yaratıldığında, Tanrı'nın Adem ile Havva üzerindeki hakimiyetinin sadece doğal olmadığı ama aynı zamanda bir sözleşmeye de dayandığı doğrudur; ki buradan görüleceği gibi, doğal aklın buyurdukları dışındaki tüm itaatlerin sadece sözleşme, eş deyişle kişinin kendi rızası, yoluyla gösterilmesi gerekmektedir. Ama bu sözleşme anında hükümüz hale geldiğinden ve bir daha yenilenmediğinden, *Tanrı Krallığı'nın* (ki buradaki konumuz budur) kökeni başka bir yerde bulunmalıdır. Geçerken belirtmek gerekirse, *iyi ve kötünün bilgisi* ağacından yenilmeyeceği buyruğu (burada yasaklanan ister *İyiye* ve *Kötüye karar verme* olsun isterse bir ağacın meyvesi olsun) ile, Tanrı, emrinin *İyi* veya *Kötü* olup olmadığı tartışılmadan, basit bir itaat talep etmiştir; zira bu buyruk olmadan, ağaçın meyvesinin doğasında, yenildiği taktirde ahlaken kötü, eş deyişle *günah*, olan hiçbir şey yoktur.

3. Tanrı ve İbrahim arasındaki ahit şu şekilde yapılmıştır (Yaratılış: 17. 7-8): *Anlaşmamı seninle ve soyunla kuşaklar boyunca, sonsuza dek sürdüreceğim. Senin ve senden sonra soyunun Tanrısı olacağım. Bir yabancı olarak yaşadığın toprakları, bütün Kenan ülkesini sonsuz dek mülkünüz olmak üzere sana ve soyuna vereceğim.* İbrahim ve onun soyundan gelenlerin bu Ahit'i hatırlamaları için bir işaret gerekliydi. Böylece Ahit'e sünnet eklendi, ama sadece bir işaret olarak (17. 10) *Seninle ve soyunla yaptığım anlaşmanın koşulu şudur: Aranızdaki erkeklerin*

hepsi sünnet edilecek. Sünnet olmalısınız. Sünnet aramızdaki anlaşmanın belirtisi olacak. Öyle ise Ahit, *İbrahim'in* onun ve soyunun *Tanrı'sı* olduğunu kabul etmesi, eş deyişle yönetilmek üzere Tanrı'ya boyun eğitmesi; Tanrı'nın ise zamanlar bir yabancı olarak yaşadığı toprakların mülkiyetini İbrahim'e vermesi; ve *İbrahim'in* bu ahidin anısını korumanın bir işareti olarak kendisinin ve soyundan gelen tüm erkeklerin sünnet olmasını sağlamasıdır.

4. Fakat bu Ahit'ten önce de İbrahim Tanrı'nın dünyanın yaratıcısı ve kralı olduğunu kabul ettiğinden (zira ne Tanrı'nın varlığından ne de onun inayetinden asla şüphe duymamıştır), zaten doğa gereği kendisine borçlu olunan itaat karşılığında, onun O'nu kendi Tanrı'sı olarak kabul etmesi koşuluyla Kenan topraklarının Krallığını ona vaat ederek bir bedel önermesi kuşkusuz fuzulidir; zira doğa yasası gereği O zaten daha önce de öyledir. Dolayısıyla *Senin ve senden sonra soyunun Tanrısı olacağım* şeklindeki sözler *İbrahim*'in sadece doğa gereği Tanrı'nın insanlar üzerindeki gücünü ve hakimiyetini kabul ederek, eş deyişle doğal aklın bir konusu olarak Tanrı'yı genel olarak kabul ederek, değil ama ona (*İbrahim*) üç ilahi kişi (Yaratılış: 18-2) ve bir görüntü olarak görünüp (Yaratılış: 15. 1), rüyasına girip (Yaratılış: 15. 13) ona şunları söyleyen biri olarak kesin bir şekilde kabul ederek bu Ahit'in koşullarını yerine getirdiğini ifade etmektedir: *Ülkeni terk et...*(Yaratılış: 12. 11); ... *dikkatli bak...* (Yaratılış, 13. 14), ki bunlar imana dair şeylerdir. Tanrı'nın *İbrahim*'e nasıl göründüğüne ve ona nasıl bir sesle hitap ettiğine dair bir şey söylenmemektedir ama İbrahim'in bu sesin Tanrı'ya ait olduğuna ve bunun gerçek bir vahiy olduğuna inandığı ve kendini takip edenlerin de kendisiyle bu şekilde konuşana bu dünyayı yaratan Tanrı olarak tapmasını istediği; inancının Tanrı'nın var olduğuna veya vaatlerinin doğruluğuna inanmaktan (ki bunlara herkes inanır) değil ama sesini ve vaatlerini duyduğu kişinin Tanrı olduğundan

şüphe etmemesine dayandığı çok açıktır. Yine açıktır ki İbrahim'in Tanrısı Tanrı'yı değil ama İbrahim'e görünen Tanrı'yı ifade etmektedir; tıpkı İbrahim'in Tanrı'ya borçlu olduğu tapınmanın *akla* değil ama *dine* ve *inanca* dayanan bir tapınma olması gibi, ki bu tapınma akıl değil ama Tanrı tarafından ona *doğaüstü* bir şekilde bildirilmiştir.

5. Ahit'in bizzat kendisi olan sünnet ile ilgili olan buyruk hariç, ne o anda ne de sonrasında, Tanrı tarafından *İbrahim*'e veya İbrahim tarafından ailesine verilen, dünyevi veya ilahi herhangi bir yasa okumuyoruz. Buradan açıkça görülmektedir ki, doğal akıl, ussal tapınma ve sünnetin ötesinde İbrahim'i bağlayan herhangi bir yasa veya tapınma yoktur.

6. *İbrahim* halkı için ayrıca, sadece doğa yasalarını tatbik ettiği doğa değil ama aynı zamanda kendi ve soyundan gelenler adına itaat sözü verdiği Ahit'teki sözler gereği, hem ilahi hem de dünyevi tüm *yasaların* tek *yorumlayıcısıdır*. Çocukları onun buyruklarına uymakla yükümlü olmasaydı bu [Ahit'in] hiçbir anlamı olmazdı. Yaratılış 18. 18'de Tanrı şunları söylemektedir: *Yeryüzündeki tüm uluslar onun aracılığıyla kutsanacak. Doğru ve adil olanı yaparak yolumdan yürümeyi oğullarına ve soyuna buyuracağını [biliyorum.]* Çocuklarının ve soyunun onun [İbrahim'in] buyruklarına itaat etmekle yükümlü oldukları varsayılmadıkça, bu ifade nasıl anlaşılabilir ki?

7. Bundan, *İbrahim*'in tebaasına Tanrı'nın varlığını ve İnayetini inkar etmeyi, veya Tanrı'nın saygınlığına açıkça aykırı olan bir şeyi buyurmaması koşuluyla, *İbrahim*'in tebaasının onun emirlerine uymakla günah işlemeyeceği sonucu çıkmaktadır. Diğer tüm koşullarda, Tanrı Kelamı, tüm yasaların ve Tanrı Kelamlarının yorumlayıcısı olan onun [*İbrahim*'in] ağzından çıkanlar olarak alınmalıdır. *İbrahim*'in Tanrısı'nın kim olduğunu, O'na nasıl tapılması gerektiğini sadece *İbrahim*'den öğrenebilirlerdi. Ama *İbrahim*'den sonra, *İshak* ve *Yakup*'un yönetimine her

konuda boyun eğenler de, aynı nedenden ötürü, *İbrahim*'in Tanrısı'nı kendi Tanrıları ve Kralları olarak kabul ettikleri sürece, her hangi bir günah işlemediler. Zira *İbrahim*'den önce basitçe Tanrı'ya, *İbrahim*'in Tanrısı'ndan önce *İbrahim*'e, ve aynı şekilde *İzak*'tan önce *İbrahim*'in Tanrısı'na boyun eğmişlerdi. Dolayısıyla *İbrahim*'in tebaası için *Tanrı'ya ihanet suçu, İbrahim'in Tanrısı'nı inkar etmektir*, eş deyişle *İbrahim* tarafından buyurulandan başka bir şekilde Tanrı'ya tapmaktır, örneğin diğer uluslarda görülen el yapımı imgeler aracılığıyla(*) tapınmak ve bunlar bu nedenle Putperestlik adını almıştır. Bu ana kadar, tebaalar hükümdarlarının emirleri arasından hangilerinin yerine getirilip hangilerinden kaçınılması gerektiğini kolayca ayırt edebilmişlerdir.

El yapımı imgeler aracılığıyla] *Böylesi bir tapınmanın usdışı olduğunu gösterdiğimiz XV. 14'e bakın. Ama eğer bu, Tanrı kelamını bilmeyen ve onu yazılı bir şekilde almamış bir devletin emri üzerine yapılırsa, böylesi bir tapınma, XV. 18'de gösterdiğimiz gibi, ussaldır. Ama Tanrı'nın böylesi tapınmalara karşı açık ifadelerin bulunduğu bir Ahit (İbrahim ile yaptığı Ahit'te olduğu gibi) aracılığıyla yönetmesi durumunda, devletin buyruklarına uygun olsun olmasın, bu bir günahtır.*

8. Şimdi Kutsal Kitap'ın rehberliğinde ilerleyecek olursak, aynı *Ahit'in İshak* (Yaratılış: 26. 3, 4) ve *Yakup* (Yaratılış: 28. 14) ile yeniden yapıldığını; burada Tanrı'nın kendisini doğanın bize söylediği gibi basitçe Tanrı olarak adlandırmadığını ama kendisine özel bir isim, *İbrahim'in ve İshak'ın Tanrısı*, verdiğini; daha sonra *Musa* aracılığıyla tüm *İsrail halkı* ile aynı *Ahit'i* yenilediğini görürüz. *Ben*, demektedir Mısır'dan Çıkış: 3. 6'da, *babanın Tanrısı, İbrahim'in Tanrısı, İshak'ın Tanrısı ve Yakup'un Tanrısıyım*. Daha sonra bu halk Sina dağının yakınındaki çölde durduğunda, bir insana boyun eğmekten sadece tamamen kurtulduklarından değil ama aynı zamanda kısa bir süre önce yaşadıkları

Mısır köleliği deneyimi yüzünden buna toptan düşman olduklarından, şu koşullarda eski Ahit'in yenilenmesi gerektiği önerilmişti: *Şimdi sözümü dikkatle dinler anlaşmanıza* [eş deyişle *İbrahim*, *İshak* ve *Yakup* ile yapılan Ahit] *uyarsanız, bütün uluslar içinde öz halkım olursunuz. Çünkü yeryüzünün tümü benimdir. Siz benim için rahipler krallığı, kutsal ulus olacaksınız.* (Mısır'dan Çıkış: 19. 5) Ve herkes bir ağızdan cevap verir: *RAB'bin söylediği her şeyi yapacağız.* (Mısır'dan Çıkış: 19. 8).

9. Bu sözleşmede, diğer şeylerin yanı sıra, daha önce kullanılmayan *Krallık* kavramına dikkat edin. Zira gerek *doğa* gerekse de *İbrahim* ile yapılan *Ahit* gereği Tanrı onların kralı olsa da, tebaası olarak insanların O'na sadece doğal bir itaat ve doğal bir tapınma borcu vardı; ve doğal hükümdarları olan *İbrahim*, *İshak* veya *Yakup*'un tebaası olarak ise O'na *İbrahim*'in oluşturduğu dini bir tapınma borçları vardı. Zira onların aldığı tek *Tanrı Kelamı* doğru aklın doğal kelamlarıdır ve istençlerinin hükümdarları olan *İbrahim* tarafından içerilmesi dışında, onlar ve Tanrı arasında herhangi bir ahit yoktur. Fakat şimdi her bir birey onay verdiğinden, Sina Dağı'nda yapılan Ahit uyarınca *sözleşmeyle kurulan bir Tanrı Krallığı* ortaya çıkmıştır. Kutsal Kitap ve teologların yazılarındaki meşhur Tanrı Krallığı'nın ortaya çıktığı nokta işte budur ve Tanrı İsrail halkı bir kral talep ettiğinde *Samuel*'e şunları söyler: *Reddettikleri sen değilsin. Kralları olarak beni reddettiler* (I. Samuel: 8. 7) ve Samuel İsrail halkına şöyle der: *RAB kralınız olduğu halde 'Hayır bize bir kral önderlik yapacak'* dediniz (I. Samuel: 12. 12); Yeremya: 31. 32'de söyleneler gibi: *Onların kocası* [efendisi] *iken yaptığım anlaşma.* Josephus'un *Jewish Antiquites* 18. 2'de değindiği Galilee'li Judas'ın öğretisi de bu şekildedir: *Galilee'li Judas akıl arayıcılarının dördüncü tarikatının kurucusudur. Onlar insanların sürekli bir özgürlük tutkusuyla yanıp tutuşması dışında Ferisiler ile fikir birliği içindedirler; sadece Tanrı'nın Efendi ve hükümdar olabileceğine*

inandıklarından, ölümlü herhangi bir insana Efendi demektense, aileleri ve sevdikleriyle beraber en şiddetli işkenceye maruz kalmayı tercih ederler.

10. Krallık hakkı sözleşme yoluyla kurulduğuna göre, şimdi Tanrı'nın onlar için hangi yasaları yaptığına bakmamız gerekiyor. Bunların Çölden Çıkış 20 ile başlayıp Yasanın Tekrarı'nın [Tesniye] sonuna ve *Musa*'nın ölümüne kadar devam eden bölümde ortaya konan hukuk ve merasim ile ilgili *On Emir* [*Decalouge*] ve diğer yasalar olduğunu herkes bilir. *Musa*'nın eliyle verilen yasalar bütününün bir kısmı doğal yükümlülüklerdir çünkü bunlar *doğanın Tanrısı* olan bir Tanrı tarafından verilmişdir ve ilk *Ahit* sebebiyle bunlar *İbrahim*'den önce de geçerliydiler. Diğerleri ise bağlayıcılığını daha sonra halkın kendisi ile yapılan *Ahit'ten* almaktadır çünkü bunlar Tanrı tarafından sadece *İsrail halkının Kralı* olarak verilmişti. İlk türe ait yasalar *On Emrin* ahlaka ilişkin ilkelerdir, örneğin: *anana babana saygı göstereceksin, öldürmeyeceksin, zina yapmayacaksın, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık yapmayacaksın.* Zira bunlar doğa yasalarıdır. Ayrıca *Tanrı'nın adını boş yere ağzına almayacaksın* şeklindeki ilke de ilk türdedir; zira bir önceki bölümün on beşinci paragrafında gösterildiği gibi, doğal tapınmanın bir parçasıdır. Aynı şekilde, bir *imge aracılığıyla tapınmayacaksın* şeklindeki ilke de; zira yine aynı paragrafta gösterildiği gibi, bu da doğal dine aittir. İkinci türdeki yasalar, On Emrin *yabancı Tanrılara sahip olmayacaksın* şeklindeki birinci ilkesidir; zira bu, Tanrı'nın onun [*İbrahim*'in] ve soyunun Tanrısı olmayı özellikle talep ettiği *İbrahim ile yapılan Ahit'in* özünü teşkil etmektedir. Aynı şekilde, *Sabat'ı kutlayacaksın* şeklindeki ilke. Zira yedinci günün kutsanması, Çıkış: 31. 17'de gözüktüğü gibi, altı günlük yaratılışın anısına getirilmiştir: *İsrailliler ile benim aramdaki Ahit* (*Sabat Ahidi* kast ediliyor) *ebedidir ve bu, İsraillilerle benim aramda sürekli bir belirti olacaktır. Çünkü ben, RAB yeri göğü altı günde*

yarattım, yedinci gün işe son verip dinlendim. Üçüncü türdekiler ise, sadece Yahudileri etkileyen politik, hukuki ve törensel yasalardır. *Taş tabletlere* yazılan birinci ve ikinci türe ait yasalar, eş deyişle *On Emir*, Sandıkta [*Ark*] saklanmıştı; diğerleri tüm yasa kitabına yazılıp, sandığın yanında konmuştu (Yasanın Tekrarı: 31.26). Zira ikincisi değiştirilebilirken, ilki *İbrahim'in* imanına karşı gelinmeden değiştirilemez.

11. *Tanrı Yasalarının* tümü *Tanrı Kelamıdır* ama (tersinden) *Tanrı Kelamlarının* hepsi yasa değildir. *Seni Mısır toprağından çıkaran Tanrı'n RAB benim*, bir *Tanrı Kelamıdır* ama yasa değildir. Ne de *Tanrı Kelamını* açıklamak için kelamla beraber söylenen ya da yazılan şeylerin hepsi *Tanrı Kelamıdır*. Zira *RAB şöyle diyor*, RAB'bın değil ama bir vaizin veya peygamberin sözüdür. Tanrı Kelamı sadece gerçek bir peygamberin Tanrı'nın söylediğini açıkladığı sözlerdir. Tanrı'nın ve peygamberlerin söylediklerini içeren peygamberlerin kitaplarına *Tanrı Kelamı* denir çünkü içerinde *Tanrı Kelamı* vardır. Ama Tanrı Kelamı sadece böylesi gerçek peygamberler tarafından iletilenler olduğundan, Tanrı Kelamı'nın ne olduğunun bilinmesinden önce kimin gerçek peygamber olduğunun bilinmesi gerekmektedir; zira bir peygambere inanılmadan *Tanrı Kelamına* inanılamaz. İsrail halkı iki nedenden ötürü *Musa'ya* inanmıştı: mucizeleri ve imanı. Bununla beraber, mucizeleri ne kadar çarpıcı ve bariz olursa olsun, onları Mısır'dan babaları olan *İbrahim*, *İshak* ve *Yakup'unkinden* başka bir Tanrı'ya tapmak için çağırmış olsaydı, ona inanmazlardı, en azından inanmamaları gerekirdi. Zira bu, Tanrı ile yaptıkları *Ahit'e* aykırı olurdu. Benzer şekilde, Tanrı Yahudilere gerçek bir peygamberin iki işaretini belirtmiştir: *geleceğin gerçeküstü bir şekilde tahmin edilmesi*, ki bu bir mucizedir; ve *onları Mısır'dan kurtaran İbrahim'in Tanrı'sına imandır*. Bunlardan birine bile sahip olmayan biri gerçek bir peygamber değildir ve *Tanrı Kelamı* olduğunu iddia ettiği şeyler, böyle alınmamalıdır. Eğer

iman eksikse, onun [peygamberliği] şu sözlerle reddedilir: *Aranızdan bir peygamber ya da düş gören çıkarsa, bir belirtiyi ya da şaşılası bir olayı öncen bildirirse, 'Bilmediğiniz başka ilahlara yönelip tapınalım' derse... o peygamber ya da düş gören öldürülecek* (Yasanın Tekrarı: 13. 1-3, 6). Eğer geleceği görme eksikse, şu sözlerle [peygamberliği] reddedilir: *'Bir sözün RAB'den olup olmadığını nasıl bilebiliriz?' diye düşünebilirsiniz. Eğer bir peygamber RAB'bin adına konuşur ama konuştuğu söz yerine gelmezse, o söz RAB'den değildir. Peygamber saygısızca konuşmuştur* (Yasanın Tekrarı: 18. 21-2). *Tanrı Kelamının* gerçek bir peygamber aracılığıyla ortaya konan söz olduğu ve gerçek bir peygamberin de, Yahudiler arasında inancı tam ve kehanetleri olaylarla doğrulanan biri olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Ama yabancı Tanrılara takip etmenin ne olduğuna ve kehanetleri doğrulayan olayların, özellikle de olayları soyut ve bilmece şeklinde haber veren kehanetler söz konusu olduğunda –peygamberlerin tahminlerinin çoğu böyledir çünkü Tanrı'yı *Musa* gibi açıkça değil ama *bilmeceler* ve *suretler aracılığıyla* görürüler (Çölde Sayım: 12. 8)-, gerçekten öyle olup olmadığına ilişkin başka tartışmalar ortaya çıkabilir. Bunlar hakkında sadece doğal akıl yoluyla hüküm verilebilir; zira bu karar peygamberin yorumuna ve kehanetle olay arasında yaptığı kıyasa dayanmaktadır.

12. Yahudiler Yasanın Tekrarı (Tesniye) adı verilen tüm yasa kitabını yazılı Tanrı Kelamı olarak kabul etmektedir. Ve kutsal tarihten anlaşılabildiği kadarıyla, esaret zamanına kadar kabul ettikleri tek kitap budur. Zira bu kitap bizzat Musa tarafından Anlaşma Sandığının yanında güven içinde saklanması, Krallar tarafından çoğaltılması için rahiplere teslim edilmişti, ve çok sonraları Kral Yoşiya'nın yetkisi ile Tanrı Kelamı olarak kabul edilmiştir. Ama Eski Ahit'in geri kalan kitaplarının ilk ne zaman kanona dahil edildiği açık değildir. Peygamberler –*İshak* ve diğerleri-

sadece esaret sırasında veya sonrasında gerçekleşecek bazı şeyler tahmin ettiklerinden, yukarıda İsraillileri sadece kehanetleri olaylar tarafından doğrulanan birini peygamber olarak kabul etmelerini emreden Yasanın Tekrarı: 18. 21-2'den aktarılan koşul yüzünden, yazıları derhal peygamberane olarak kabul görmüş olamaz. Ve gerçekten bu nedenledir ki, kehanetin doğru çıkmasından sonra, Yahudiler kehanette bulunduklarında öldürdükleri kişilerin yazılarını peygamberane yazılar, eş deyişle *Tanrı Kelamı*, olarak kabul etmişlerdir.

13. Şimdi *Eski Ahit'teki* yasaların neler olduğunu ve nelerin *Tanrı Kelamı* olarak kabul edilmiş olduğunu tespit ettiğimize göre, artık dikkatli bir şekilde kim ya da kimlerin daha sonra ortaya çıkacak Peygamberlerin yazılarının *Tanrı Kelamı* olup olmadığını (eş deyişle olayların onların kehanetlerine cevap verip vermediğini) belirleme yetkisine sahip olduğunu ve yine kim ya da kimlerin *daha önce kabul edilmiş ve Tanrı'nın yazılı Kelamı olan yasaları* yorumlama yetkisine sahip olduğunu araştırmamız gerekmektedir. Bu soru İsrail Devleti'nin gelişmesindeki her farklı dönem için ayrı ayrı incelenmelidir. Çok açıktır ki, *Musa* henüz hayattayken bu yetki sadece ona aitti. Zira *yasaların ve Kelamın yorumlayıcısı* bizzat o olmasaydı, bu görev ya özel kişi olarak *bireylere* ya bir *cemaate* [*congretion*] veya birkaç kişiden oluşan *Sinagoga* veya *Yüksek Rahiplere* veya başka *Peygamberlere* ait olurdu. Ama ilkin özel kişilere ya da böylesi insanlardan oluşan bir cemaate ait değildi; bu, onların hesaba katılmamış olması ve hatta en sert tehditlerle *Musa* dışında Tanrı'yı duymalarının yasaklanmış olması olgusuna dayanmaktadır. Zira şöyle buyurulur: *Ama kahinlerle [rahiplerle] halk huzuruma gelmek için sınırı geçmesin. Yoksa onları şiddetle cezalandırırım. Bunun üzerine Musa aşağı inip durumu halka anlattı.* (Mısır'dan Çıkış: 19. 24-5). Ayrıca *Korah*, *Datan*, *Aviram* ve Sinagogun önde gelen iki yüz elli kişisinin isyanı vesilesiyle, ne bireylerin ne de cemaatlerin

Tanrı'nın onlar aracılığıyla konuştuğunu ve sonuç olarak da Tanrı *Kelamını yorumlama hakkına* sahip olduklarını iddia edemeyecekleri de çok açık ve kesin bir şekilde belirtilmiştir. Tanrı'nın en az *Musa* kadar kendileri aracılığıyla da konuştuğunu iddia ettiklerinde, ortaya koydukları argüman şudur: [*Musa* ve *Harun*'a hitaben] *Çok ileri gittiniz... Bütün topluluk ve topluluğun her bireyi kutsaldır ve RAB onların arasındadır. Öyleyse neden kendinizi RAB'bin topluluğundan üstün görüyorsunuz?* (Çölde Sayım: 16. 3). Tanrı'nın bu noktada ne düşündüğü *Korah, Datan* ve *Aviram'ı diri diri ölüler diyarına indirilmesi* ve *gönderdiği ateşin iki yüz elli adamı yakıp yok etmesinden* anlaşılabilir (Çölde Sayım: 16. 33, 35). İkincisi, yüksek Rahip *Harun* ve kız kardeşi *Miryam'ın Musa* ile aralarındaki benzer bir anlaşmazlık, bu yetkinin yüksek Rahip *Harun'a* ait olmadığı ortaya koyar. Sorun Tanrı'nın sadece *Musa* aracılığıyla mı yoksa aynı zamanda onlar aracılığıyla da konuşup konuşmadığı, eş deyişle onların da *Tanrı Kelamının yorumlayıcıları* olup olmadığına ilişkindi. Söyledikleri şuydu: *RAB yalnız Musa aracılığıyla mı konuştu? Bizim aracılığımızla da konuşmadı mı?* (Çölde Sayım: 12. 2) Fakat Tanrı onları azarladı ve *Eğer aranızda bir peygamber varsa, ben RAB görünümünde ona kendimi tanıtır, onunla düşte konuşurum. Ama kulum Musa öyle değildir...Onunla bilmecelerle değil açıkça, yüz yüze konuşurum. O RAB'bin suretini görüyor. Öyleyse kulum Musa'yı yermekten korkmadınız mı?* (Çölde Sayım: 12. 6-8) diyerek Musa ile diğer peygamberler arasında bir ayrım yaptı. Son olarak, onun herkesten üstün olduğuna dair yukarıda aktardığımız alıntıdan; Tanrı'nın buyruklarını taşıyan Peygamberin aynı zamanda onları yorumlaması gerektiği için doğal akıldan ve o zamanlar [*Musa'nın* yaşadığı dönemde] *Musa* aracılığıyla bilinir kılınan dışında başka bir *Tanrı Kelamı* olmamasından; ve ayrıca o zamanlar Musa'nın ruhu aracılığıyla kehanete bulunan 70 ekabir dışında halka kehanete bulunan başka bir peygamber olmamasından, *Musa'nın* yaşadığı

dönemde *Tanrı Kelamının yorumunun* başka herhangi bir peygamberin elinde olamayacağı sonucunu çıkarabiliriz. O zaman *Musa'nın* hizmetkarı ve daha sonra halefi olacak *Yeşu* bile, bunların *Musa'nın* rızasıyla yapıldığını öğreninceye kadar, böyle yapmamaları gerektiğine inanıyordu; Kutsal Kitap bunu açıkça ortaya koymaktadır: *Sonra RAB bulutun içinden inip...Musa'nın üzerindeki Ruh'tan alıp yetmiş ileri gelene verdi* (Çölde Sayım: 11. 25). Daha sonra onların peygamberlik yaptığı bildirildiğinde, kendisine *Ey Efendim Musa onlara engel ol* diyen *Yeşu'ya Musa, Sen benim adıma mı kıskanıyorsun?* cevabını verdi.[20] *Tanrı Kelamı'nın tek habercisi Musa* olduğuna ve *özel kişiler*, bir *Sinagog*, bir *Rahip* veya diğer *Peygamberler* tarafından yapılan *yorumların bir işlevi* olmadığına göre; buradan varılacak tek sonuç *Musa'nın Tanrı Kelamının tek yorumlayıcısı* olduğu ve ayrıca kamusal işlerlerde *egemen gücü elinde bulundurduğu*; ve *Korah* ve diğer komplocuların *Musa* ve *Harun'a*, *Harun* ve kız kardeşinin *Musa'ya* karşı giriştikleri mücadelenin ruhlarının kurtuluşu için değil ama halk üzerindeki egemenlik hırslarından kaynaklandığıdır.

14. *Yeşu'nun* zamanında, *yasaların ve Tanrı kelamının yorumlanması* [hakkı], aynı zamanda Tanrı'nın altında onların mutlak Kralı olan yüksek Rahip *Elazar'ın* elindeydi. Bunu ilkin, İsrail Devletini bir *Rahip* [*Sacerdotal*] *Krallığı* veya I. Petrus: 2.9'da belirtilen şekliyle *kral rahiplik* [*royal priesthood*] olarak adlandıran anlaşmadan çıkarabiliriz. Kraliyet gücü halkın inisiyatifi ve yaptığı *sözleşme* doğrultusunda *Rahip'e* verilmediği sürece, böyle bir söz sarf edilemezdi. Bu, Tanrı'nın altında kral olanın *Harun* değil ama *Musa* olduğu şeklinde daha önce söylediklerimizle çelişmez. Zira bir kişi devletin gelecekte alacağı biçimi belirlerken, kaçınılmaz olarak, yaşarken kendisi kurduğu krallığı yönetir (daha sonra bu ister bir *Monarşi*, ister bir *Aristokrasi*

[20] Çölde Sayım: 11. 28, 29. -çn.

isterse de *Demokrasi* olsun) ve o zaman boyunca gelecekte başkalarına verilecek olan tüm güce sahiptir. Ve *Yeşu* idareyi ele almak istediğinde, Rahip *Elezar'ın* sadece Rahipliği değil ama aynı zamanda *egemen gücü* de elinde bulundurduğu açıkça şu şekilde ortaya konmuştur: *Nuh'un oğlu Yeşu'yu yanına al... Onu Kahin* [Rahip] *Elazar'la tüm topluluğun önüne çıkar ve hepsinin önünde görevlendir. Bütün İsrail topluluğu sözünü dinlesin diye ona yetkinden ver. Kahin* [Rahip] *Elazar'ın önüne çıkacak; kahin* [rahip], *Yeşu için Urim aracılığıyla RAB'be danışacak. Bu yöntemle Elazar Yeşu'yu ve bütün halkı yönetecek.* (Çölde Sayım: 27. 18- 21). Burada *yapılacak şeylerle ilgili Tanrı'ya danışmak*, eş deyişle *Tanrı Kelamını yorumlamak* ve her konuda Tanrı adına buyruklar vermek *Elazar'a* aittir; ama *onun sözüne göre hareket etmek*, eş deyişle ona itaat etmek *Yeşu'ya* ve *tüm halka* aittir. Ayrıca *yetkinden ver* şeklindeki ifadenin *Yeşu'nun Musa'nınki* kadar bir yetkiye sahip olmadığını açıkça ifade ettiğine dikkat edin. Her halükarda, *Yeşu'nun* zamanında bile, egemen medeni güç ve Tanrı Kelamını yorumlama yetkisinin aynı insana ait olduğu açıktır.

15. *Yeşu'nun* ölümden sonra, Kral Saul'a kadar sürecek *Hakimler* dönemi başlar; bu dönem boyunca Tanrı tarafından kurulan Krallık hakkının Rahipte olduğu açıktır. Zira bu, *sözleşmeye* dayanan bir *Rahip Krallığıydı*, eş deyişle bir Rahip aracılığıyla [yönetilen] bir Tanrı Krallığıydı. Ve Tanrı'nın onayıyla halk tarafından değiştirilinceye kadar böyle kalmak zorundaydı ve bu, Tanrı halkın kral talebine rıza gösterip *Samuel'e* şunları söyleyinceye kadar gerçekleşmedi: *Halkın sana bütün söylediklerini dinle. Çünkü reddetikleri sen değilsin, kralları olarak beni reddettiler* (I. Samuel: 8. 7.). Ve medeni güç, Tanrı'nın tasarımı gereği ve hak gereği, yüksek Rahibe aitti. Gerçekte bu güç (Tanrı tarafından sırdan şeylerin akışının dışında büyütülen) Peygamberlerin elindeydi ve (Peygamber heveslisi bir halk olan) İsrail halkı korunma ve sorunlarının çözümü için onlara boyun eğmişti çünkü

Peygamberliğe büyük bir saygı beslerlerdi. Bunun nedeni Tanrısal Rahip Krallığının kuruluşuyla birlikte, cezalar ve Hakimler olmasına karşın, cezaları uygulama hakkının hala bireysel inisiyatife dayanmasıydı. Cezalandırma veya cezalandırmama, farklı eğilimlere sahip birleşmemiş bir insan kalabalığına ve bireylere kalmıştı. Bu nedenledir ki, ölüm cezası verilmesi gerektiğinde (bir veya daha çok kişiye), Musa kendi yetkisine dayanarak bunları ölüme mahkum etmemiştir ama ilahi yetkiye başvurup ve *RAB böyle buyuruyor* diyerek insanları bu kişi ya da kişilere karşı kışkırtmıştır. Bu özel bir Tanrı krallığının doğasına uygundur. Zira yasalara insan değil ama Tanrı korkusu yüzünden uyulan bir yerde Tanrı gerçekten hüküm sürüyor demektir. Ve insanlar olmaları gibi olsaydı, bu en iyi devlet biçimi olurdu. Ama insanları olduğu gibi yönetmek için, bir zorlayıcı güç (hakka ve kuvvete dayanan) olmalıdır. Bu, aynı zamanda Tanrı'nın başından itibaren Musa aracılığıyla gelecekteki krallar için neden yasalar ortaya koyduğunun da sebebidir (Yasanın Tekrarı: 17. 14); ve Musa halka son kez seslendiğinde şu kehanette bulunmuştur: *Ölümümden sonra büsbütün yozlaşacağınızı, size buyurduğum yoldan sapacağınızı biliyorum* (Yasanın Tekrarı: 31. 29). Bu kehanete uygun bir şekilde, *RAB'bi tanımayan, O'nun İsrail için yaptıklarını bilmeyen* bir kuşak yetiştiğinde *İsrailliler RAB'bin gözünde kötü olanı yaptılar, Baallar'a taptılar* (Hakimler: 2. 10, 11). Tanrı'nın yönetimini, eş deyişle aracılığıyla Tanrı'nın yönettiği Rahiplerin yönetimini, reddettiler ve daha sonra düşmanları karşısında bozguna uğradıklarında ve köleleştirildiklerinde, Tanrı'nın istencini artık bir rahipte değil ama peygamberlerde arar oldular. Bundan dolayı İsrail'de peygamberler *de facto* hüküm verseler de, İsrailllilerin *hak gereği* Yüksek Rahip'e itaat etmesi gerekiyordu. Dolayısıyla Musa ve Yeşu'nun ölümünden sonra Rahip Krallığı bir güce sahip olmasa da, bu *haktan* mahrum değildi. Tanrı Kelamının yorumlanmasının aynı Rahibe ait olması, çardak ve ahit sandığının

takdis edilmesinden sonra Tanrı'nın Sina Dağında bir daha konuşmayıp, Rahip dışında kimsenin yaklaşamayacağı iki Keruv arasındaki tahtından konuşmuş olması olgusundan açıkça görülmektedir. Öyle ise Krallık hakkına bakıldığında, *egemen medeni güç* ve *Tanrı Kelamını yorumlama yetkisinin* Rahibin elinde olduğu görülür; ama gerçeklere bakacak olursak, ikisinin de İsrailliler yargılayan Peygamberlerin elinde olduğu görülür. Zira *hakimler* olarak medeni bir yetkiye sahiptirler; *Peygamberler* olarak ise, Tanrı Kelamını yorumlarlar; öyle ise, her halükarda o günden bugüne kadar iki güç hep bölünmez olarak kalmıştır.

16. Krallar atandığında, medeni otoritenin onların elinde olduğuna dair hiçbir şüphe olmaz. Zira Tanrı'nın rahipler eliyle yönettiği krallık İsrail halkının talebi ve Tanrı'nın onayıyla sona erdiğinde, kralların onun sayesinde yönettiği hak halkın bu haktan feragat etmesinde yatmaktaydı. (*Hierom*, *Samuel* kitaplarından bahsederken, bununla ilgili yorum yapmaktadır. *Samuel*, demektedir, *Eli'nin ölümü ve Saul'un öldürülmesi ile beraber eski kanunların ilga edildiği göstermektedir.* Yeni rahiplerin yeminleri ve *Sadok* ve *Davut*'un yeni yönetimleri de diğer kanıtlardır.) Rahip *hakkaniyetli bir şekilde* sadece kendisine Tanrı'nın buyurduğu bir şeyi yapabiliyordu ama Kral herkesin hakkaniyetli bir şekilde kendisi için yaptığı her şeyi *hakkaniyetli bir şekilde* yapabiliyordu. Zira İsrailliler *kendilerini yargılama* ve *herkes adına savaş yapma* hakkını ona vermişlerdi; ve bu ikisi birinin bir başkasına devredeceği tüm hakları içermektedir. *Kralımız*, demektedirler, *bizi yönetecek, önümüzden gidip savaşlarımızı sürdürecek* (I. Samuel: 8. 20). Bundan dolayı *kararlar* Kralların eline bırakılmıştı. Ama *karar verme* kısaca *yorumlama yoluyla yasaları olgulara tatbik etmekten* başka bir şey olmadığından, *yasaların yorumlanması* da onlara aitti. Ve esaret dönemine kadar *Musa'nın* yasası dışında başka bir yazılı Tanrı kelamı kabul edilmediği için, *Tanrı Kelamını yorumlama* yetkisi de kralların elindeydi.

Dahası, Tanrı Kelamı yasa olarak kabul edildiğinden, *Musa'nın yasası* dışında başka bir yazılı Tanrı Kelamı olsaydı bile, onun yorumlanması da Kralın elinde olurdu; çünkü yasaların yorumlanması onlara aitti. *Musa* yasasını içeren Yasanın Tekrarı [Tesniye] uzun zaman kayıp olduktan sonra tekrar bulunduğunda, Rahip bu kitap hakkında Tanrı'ya danıştı (2. Krallar: 22.13); ama bunu kendi yetkilerine dayanarak değil ama *Yeşu'nun* emriyle ve doğrudan değil ama peygamber *Hulda* aracılığıyla yapmışlardı. Buradan görülmektedir ki, kitapları Tanrı Kelamı olarak kabul etme yetkisi Rahibe ait değildi. Bununla beraber, bundan, böylesi bir yetkinin Peygamberler de olduğu sonucu da çıkamaz, çünkü Peygamberin gerçek bir Peygamber olup olmadığına karar verecek başkaları vardı. Öyleyse madem kullanamayacaklar, Tanrı tüm insanlara gerçek ve yalancı peygamberleri ayırt edebilecekleri işaretlerin ve kehanetlerinin neticesinin *Musa* tarafından kurulan dine olan uygunlukları olan işaretleri neden vermiştir? Dolayısıyla kitapları Tanrı kelamı olarak kabul etme yetkisinin krallara ait olması ve bu nedenle bu kitabın Kral *Yeşu'nun* yetkisiyle onaylanıp kabul edildiği *Yeşu*'nun tüm krallığı, eş deyişle *önde gelenleri, Rahipleri, Peygamberleri ve tüm halkı toplayıp onların huzurunda kitabı okuduğunun ve onları anlaşmadaki sözleri tekrar etmeye teşvik ettiğinin* -ki bununla ona ait Anlaşmanın *Musa*'nın Anlaşması gibi, eş deyişle Tanrı Kelamı olarak, kabul edilmesi ve İsrailliler tarafından kabul edilip onaylanmasını sağlamıştır- anlatıldığı 2. Krallar: 23. 1-3'de de gözükmektedir. Bundan dolayı Krallar zamanında da, *medeni otorite,* Tanrı *Kelamını insan kelamından ayırma* ve *Tanrı Kelamını yorumlama* gücü tamamen onların elindeydi. Peygamberler bir yetkiyle değil ama konuşmacılar ve vaizler olarak gönderilmişti; onları dinleyenler onları yargılardı; ama basit konulara ilişkin verdikleri açık direktifleri dinlemeyenlerin cezalandırılmasından, Kralların da onların Tanrı adına yapılmasını söyledikleri her şeyi

yapmakla yükümlü oldukları sonucu çıkmamalıdır. Zira iyi bir İsrail Kralı olan *Yoşiva* Tanrı'mn Mısır Kralı *Neko'nun* ağzından söylediklerini dinlemediği, eş deyişle bir düşmandan gelse de aslında iyi olan bir tavsiyeyi reddettiği, için öldürülmüş olsa da; hiç kimse, herhangi bir insan yapımı veya ilahi yasa dolayısıyla *Yoşiva'nın Tanrı'nın kendisiyle konuştuğunu* söyleyen Mısır kralı Firavun *Neko'ya* inanmakla yükümlü olduğunu söyleyemez. Kralların nadiren Tanrı Kelamının bulunduğu eski kitapları yorumlayacak kadar bilgili oldukları ve bu nedenle bu görevin onların yetkisi dahilinde olmasının akıllıca olmayacağı şeklindeki muhtemel bir itiraza ilişkin olarak, bunların hepsi Rahipler ve tüm ölümlü insanlar için de söylenebilir, zira hepsi de hata yapabilir; doğa gereği Rahipler diğer insanlardan daha donanımlı ve eğitimli olsa da, Krallar kendilerine bağlı yorumcular atayabilmeye muktedirlerdir. Bundan dolayı, Krallar Tanrı Kelamını şahsen yorumlayamasalar da, yorumlama görevi hala onların yetkisine bağımlı olabilir; ve Krallara bu yetkiyi vermeyi reddetmek, çünkü bu görevi bizzat kendileri yerine getiremez, sadece bizat geometrici oldukları sürece geometri öğretme yetkisi Krallara dayanır demekle aynı şeydir. Kralların, kurban sunmasalar da, çünkü bu *Harun* ve oğullarının geleneksel hakkıydı; halk için dua ettiklerini, onları kutsadıklarını, tapınakları takdis ettiklerini, Rahiplere buyruklar verdiklerini, onları görevden alıp yerine başkalarını atadıklarını okuyoruz. Fakat şu açıktır ki, Kral *Saul* ve Babil esareti arasındaki dönem boyunca, Rahiplik, tıpkı *Musa* zamanında olduğu gibi, hüküm verme makamı değil ama bir bakanlıktı.

17. Babil'deki köleliğin dönüşünden sonra, *Rahip Krallığı*, *Yahudilerin* yönetme hakkını (buyruklarıyla devletlerini yönettikleri) *Ezra'ya* veya Tanrı dışındaki herhangi başka birine verdiklerinin açıkça belirtilmemesi dışında *Ahidin* yenilenmesi ve mühürlenmesiyle, *Yeşu'nun* ölümü ve Kralların başlangıcı arasındaki dönemle aynı biçimde yeniden kuruldu. Bu reformun,

insanların yasa kitabına uyacakları yönünde ettikleri yeminlerden ve verdikleri sözlerden başka bir şey olmadığı görülmektedir. Her halükarda (ve muhtemelen halkın niyetinin dışında) *Ahidin* yenilenmesinin (zira bu *Ahit* Sina Dağında yapılanla aynıdır) sonucu olarak kurulan bu devlet, bir Rahip Krallığıydı, eş deyişle Rahiplerde birleşmiş medeni ve kutsal en üst otoriteydi. Fakat bundan sonra Kurtarıcımız *İsa Mesih* zamanına kadar Rahiplik için yarışanların hırsından ve yabancı hükümdarların müdahalelerinden kaynaklanan pek çok sorun çıkmış olsa ve bundan dolayı o döneme ait tarihlerden bu o kadar net anlaşılamasa da, *Tanrı Kelamını yorumlama yetkisinin* en üst medeni otoriteden ayılmadığı reddedilmez bir olgudur.

18. Bundan *İbrahim* ve *İsa* arasındaki tüm dönem boyunca Yahudilerin hükümdarlarının buyruklarına nasıl karşılık verdiğini anlamak oldukça kolaydır. Zira sadece dünyevi olan bir Krallıkta insanların ihanet suçu anlamına gelecekler hariç her konuda görevli [*subordinate*] hakimlerin emirlerine itaat etmek zorunda olmaları gibi, Tanrı Krallığı'nda da, emirleri *Tanrı'ya ihanet suçu* anlamına gelen durumlar hariç her dönem hükümdarları *İbrahim*, *İzhak, Yakup* ve *Musa'ya*, Rahiplere ve Krallara itaat edilmesi gerekiyordu. Tanrı'ya ihanet suçu, ilkin *ilahi inayetin inkarını,* zira bu *Tanrı'nın doğa gereği Kral* olduğunun inkarıdır; ikinci olarak *Putperestliği* veya *başka* Tanrılara değil (zira tek bir Tanrı vardır) ama *başka halkların* Tanrılarına tapmayı, eş deyişle Tanrı'ya *İbrahim* ve *Musa* tarafından söylenenden başka *adlar* ve *özellikler* atfederek veya başka ayinler aracılığıyla tapmayı içermektedir. Zira bu, onların yaptıkları *Ahit* gereği krallarını olan *İbrahim'in Tanrısı'nı inkar ettikleri* anlamına gelir. Diğer tüm konularda itaat şarttır; egemen gücü elinde bulunduran Kral veya Rahip, *yasalara* aykırı bir şey buyuracak olursa, suç egemen gücü elinde tutan kişinindir, görevi üstlerinin buyruklarını tartışmak değil ama yerine getirmek olan tebaanın değil.

BÖLÜM XVII

Yeni Ahit İle Kurulan Tanrı Krallığı Üzerine

1. Eski Ahitte, Tanrı Krallığını yeni bir ahitle tekrar kuracak olan Kurtarıcımız *İsa* Mesih ile ilgili birçok açık kehanet vardır; bazıları onun *krallık vakarını* ortaya koyarken, diğer bazıları ise onun *alçakgönüllülüğünü* ve *çilesini* anlatmaktadır. Vakarına ilişkin kehanetler arasında şunlar yer almaktadır: *İbrahim*'i kutsayan Tanrı ona bir oğul sözü verip ekler *halkların Kralları onun soyundan çıkacak* (Yaratılış: 17. 16); *Yakup* oğlu *Yahuda*'yı kutsayarak *Sahibi gelene kadar Krallık asasının Yahuda'nın elinden çıkmayacağını* söyler (Yaratılış: 49. 10); Tanrı *Musa*'ya: *Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurduklarımın tümünü onlara bildirecek. Adıma konuşan peygamberin ilettiği sözleri dinlemeyeni ben cezalandıracağım* (Yasanın Tekrarı: 18. 18-9); Yeşaya: *Rab'bin kendisi size bir belirti verecek. İşte kız gebe kalıp oğul doğuracak; adını Imrnanuel koyacak* (Yeşaya: 7. 14); yine Yeşaya: *Çünkü bize bir çocuk doğacak, bize bir oğul verilecek. Yönetim onun omuzlarında olacak. Onun adı Harika Öğütçü, Ebedi Baba, Esenlik Önderi olacak* (Yeşaya: 9. 6); ve yine: *İşaya'ın kütüğünden yeni bir filiz çıkacak, kökünden bir*

meyve fidan verecek. RAB'bin ruhu, bilgelik ve anlayış ruhu onun üzerinde olacak... Gözleriyle gördüğüne göre yargılamayacak, kulağıyla işittiğine göre karar vermeyecek. Yoksulları adaletle yargılayacak... Dünyayı ağzının değneğiyle cezalandıracak, kötüleri soluğuyla öldürecek (Yeşaya: 11. 1-5); ayrıca yine Yeşaya'nın 51-6 ve 60-2. bölümlerinin nerdeyse tamamı, gelecek *Mesih'in* gelişimi ve işlerinin betimlenmesindir; Yeremya: *İsrail halkıyla ve Yahudi halkıyla yeni bir Anlaşma yapacağım günler geliyor* (Yeremya: 31. 31); Baruk: *Bu bizim Tanrı'mız... Bundan sonra dünyada görülecek ve insanların arasında olacak* (Baruk: 3. 36, 38); Hezekiel: *Başlarına onları güdecek tek çoban olark kulum Davut'u koyacağım.... Onlarla bir barış anlaşması yapacağım* (Hezekiel: 34: 23, 25); Daniel: *Gece görümlerimde insanoğluna benzer birinin göğün bulutlarıyla geldiğini gördüm. Eskiden beri var Olan'ın yanına doğru ilerledi. O'nun önüne getirildi. O'na egemenlik, yücelik ve krallık verildi. Bütün halklar, uluslar ve her dilden insan ona tapındı. Egemenliği hiç bitmeyecek* (Daniel: 7. 13-4); Hagay: *Kısa zamanda bir kez daha yeri, göğü, denizi, karayı sarsacağım. Bütün ulusları sarsacağım, değerli eşyalarını buraya getireceğim* (Hagay: 2. 6-7); Yüksek Rahip *Yeşu*'ya hitaben Zekeriya: *Dal adındaki kulumu ortaya çıkarıyorum* (Zekeriya: 3. 8); ve yine: *İşte Dal adındaki adam* (Zekeriya: 6. 12); ve yine: *Ey Siyon kızı sevinçle çoş! Sevinç çığlıkları at ey Yeruşalim kızı! İşta Kralın!* [ve kurtarıcın] (Zekeriya: 9. 1). Bu ve benzeri kehanetlerin etkisiyle Yahudiler onları kurtarmak ve dahası tüm ulusları yönetmek üzere Tanrı tarafından gönderilen bir Kral olan bir *Mesih* beklemeye başlamışlardı. Gerçekten de *Dünyayı yönetecek olan Yahudiye'den çıkacak* şeklinde bir kehanet Roma imparatorluğunda yayılmıştı (ki İmparator *Vespasian* bile, yanlış bir şekilde olsa bile, bunu kendi amaçları doğrultusunda yorumlamıştı).

2. Aşağıdakiler *İsa'nın* alçak gönüllüğü ve çilesine ilişkin

kehanetlerin bazılarıdır: Yeşaya: *Aslında hastalıklarımızı o üstlendi, acılarımızı o yüklendi* (Yeşaya: 53. 4); ve biraz aşağıda: *O baskı görüp eziyet çektiyse de ağzını açmadı. Kesime götürülen kuzu gibi, kırkıcılarının önünde sessizce duran koyun gibi açmadı ağzını* (ayet: 7); ve yine: *Halkının isyanı ve hak ettiği ceza yüzünden yaşayanlar diyarından atıldı* (ayet: 8); ve *Bundan dolayı ona ünlüler arasında bir pay vereceğim. Ganimeti güçlülerle paylaşacak çünkü canını feda etti, baş kaldıranlarla bir sayıldı. Pek çoklarının günahını o üzerine aldı, başkaldıranlar için yalvardı* (ayet: 12); ve Zekeriya: *O alçak gönüllüdür. Eşeğe, evet, sıpaya, eşek yavrusuna binmiş sana geliyor* (Zekeriya: 9. 9).

3. Sezar *Tiberius*'un hükümdarlığında, (düşünldüğü gibi) *Yusuf*'un oğlu olan Kurtarıcımız Celileli *İsa*, Yahudilere bekledikleri Tanrı Krallığının geldiğini ve kendisinin de *Kral*, eş deyişle *Mesih*, olduğunu beyan ettiği vaazlar vermeye başladı; *Yasayı* açıkladı; kabile reislerinin sayısına ve *Musa'daki* yetmiş ekabire atfen, yanına on iki *Havari* ve yetmiş *mürit* aldı; kendi ve onlar aracılığıyla kurtuluş yolunu öğretti; Tapınağı temizledi; ve başka büyük işaretlerle gelecek *Mesih* ile ilgili peygamberlerin önceden söylediği şeyleri yerine getirdi. Öğretilerinin yanlış ve kutsallıklarının yalan olduğunu öğrettiği Ferisiler ve onlar yüznden halk ondan nefret etti; kral olmayı amaçlamakla suçlanıp çarmıha gerildi. Soyu, doğumu, yaşamı, öğretisi, ölümü ve dirilişi ve yaptıkları ile daha önce söylenenlerin karşılaştırılması ile İnciller onun Tanrı tarafından vaat edilen ve Baba Tanrı tarafından onlar [Yahudiler] ve Tanrı arasında *yeni bir Ahit* yapmak için gönderilen gerçek MESİH ve *Kral* olduğunu göstermektedir; ve tüm Hıristiyanlar bunu benimsemiştir.

4. Mesih'in kendisi ile halk arasında bir anlaşma yapması için Baba Tanrı tarafından gönderilmiş olması olgusundan doğası gereği Babası ile eşit olduğu açıkça gözükse de, Krallık hakkı dikkate alındığı ölçüde onun astıdır, zira Krallık onun değil ama

Babasının olduğundan, böylesi bir görev, tıpkı *Musa*'nın hükümdarlığı gibi, kelimenin gerçek anlamıyla bir Krallık değil ama Kral-naipliğidir; ve MESİH de bir kul olarak vaftiz edildiğinde bunun böyle olduğunu belirtmiş ve dua öğretisinde bunu açıkça ortaya koymuştur: *Babamız Senin Krallığın geldiğinde.* Ve yine *Babamın Egemenliğinde sizinle birlikte tazesini içeceğim o güne kadar asmanın bu ürününden bir daha içmeyeceğim* (Matta: 26. 29) dediğinde; ayrıca Aziz *Pavlus*: *Herkes nasıl Adem'de ölüyorsa, herkes Mesih'te yaşama kavuşacak. her biri sırası gelince dirilecek. İlk örnek olarak Mesih, sonra Mesih'in gelişinde Mesih'e ait olanlar. Bundan sonra Mesih* [krallığı] *Baba Tanrı'ya teslim edecek* (I. Korintliler: 15. 22-4). Bununla beraber buna aynı zamanda *Mesih'in Krallığı* adı da verilmektedir. *Zebedi*'nin oğullarının annesi talebini ona şu sözlerle ifade eder: *Buyruk ver, senin egemenliğinde* [Krallığında] *bu iki oğlumdan biri sağında diğeri solunda otursun.* (Matta: 20. 21). Ve çarmıhtaki hırsız: *Kendi egemenliğine* [Krallığına] *girdiğinde beni an* (Luka: 23. 42). Ve Aziz *Pavlus*: *Şunu kesinlikle bilin ki, fuhuş yapanın... Mesih'in ve Tanrı'nın Egemenliği'nde* [krallığında] *mirası yoktur* (Efesliler: 5. 5). Başka bir yerde: *Tanrı'nın ve dirilerle ölüleri yargılayacak olan Mesih İsa'nın önünde, O'nun gelişi ve egemenliği* [krallığı] *hakkı için sana buyuruyorum* (2. Timoteos: 4. 1); ve *Rab beni her kötülükten kurtarıp güvenlik içinde göksel egemenliğine* [krallığına] *ulaştıracak* (ayet: 18). *Baba* ve *Oğul* aynı *Tanrı* olduğu ve *Tanrı Krallığı* ile ilgili *Yeni Ahit* BABA değil ama tek bir Tanrı olarak BABA OĞUL ve KUTSAL RUH adına yapıldığın için, aynı Krallığın aynı anda ikisine birden atfedilmesi hiç şaşırtıcı değildir.

5. Yeniden kurulması için Tanrı'nın MESİHİ'i gönderdiği Tanrı Krallığı, ikinci gelişine, aslında Melekelerle beraber geleceği Kıyamet Gününe kadar başlayamaz Zira Havarilere Tanrı Krallığı'nda İsrail'deki on iki kabileyi yargılayacakları vaat edilmiştir:

Her şey yenilendiğinde, insanoğlu görkemli tahtına oturduğunda, siz, evet arkamdan gelen sizler, on iki tahta oturup İsrail'in on iki oymağını yargılayacaksınız (Matta: 19, 28). Bu vaat sadece kıyamet günü yerine getirilebilir; dolayısıyla MESİH Majestesinin tahtına henüz geçmemiştir. Ve MESİH'İN dünyada bulunduğu dönem Krallık olarak değil ama Tanrı Krallığı'nın *yenilenmesi*, eş deyişle yeniden kurulması, ve gelecek krallığa alınacaklara bir çağrı olarak adlandırılmaktadır. Ve *İnsanoğlu kendi görkemi içinde bütün melekleriyle birlikte gelince, görkemli tahtına oturacak. Ulusların hepsi onun önünde toplanacak, O da koyunları keçilerden ayıran bir çoban gibi, insanları birbirinden ayıracak* (Matta: 25. 31) ifadesindeki anlam açıktır: Tanrı'nın kulları ve O'nun düşmanları arasında fiziksel bir ayrım olmayacak ve bunlar MESİH'in geleceği güne kadar birlikte yaşayacaklardır. Gökyüzü Krallığı'nın dara ile karıştırılmış buğday ve her türden balığı yakalayan bir balıkçı ağı ile karşılaştırılması, bu fikri desteklemektedir. Ayrım gözetilmeksizin kulların ve düşmanların bir arada yaşadığı bir insan kalabalığına Krallık denmesi doğru olmaz. Bunun yanı sıra, *Havarilerin* Kurtarıcımıza Cennette yükseldiğinde İsrail'de Krallığı yeniden kurup kurmayacağım sormaları, onların İsa Cennete yükseldiğinde Tanrı Krallığı'nın henüz kurulmadığına inandıklarını açıkça göstermektedir. Ve Mesih'in sözleri: *Benim Krallığım bu dünyaya ait değildir*; ve *Tanrı Krallığı gelinceye kadar içmeyeceğim*; ve *Tanrı oğlunu dünyayı yargılamak için değil ama onun aracılığıyla belki dünya kurtulabilir diye gönderdi*; ve *Sözlerimi duymamış ve onlara uymamış biri olursa, onu yargılamayacağım, zira dünyayı yargılamak için değil ama dünyayı kurtarmak için geldim*; ve *Kim beni üzerinizde yargıç ya da hakem* yaptı? *Gökyüzü Krallığı* adının bizzat kendisi aynı şeye işaret etmektedir. Aynı sonuca peygamber *Yeremya*'nın *Yeni Ahit ile kurulacak Tanrı Krallığı'na* ilişkin sarf ettiği şu sözlerle de ulaşılabilir: *Bundan böyle*

kimse komşusunu ya da kardeşini 'RAB'bi tanıyın' diye eğitmeyecek. Çünkü küçük büyük hepsi tanıyacak beni diyor Tanrı (Yeremya: 31. 34). Bu, bu dünyaya ait bir Krallığı ifade ediyor olamaz. MESİH'in kurmak üzere geldiği, Peygamberlerin önceden bildirdiği, dua ederken *Krallığın gelsin* (tahmin ettiğimiz gibi, kullarını düşmanlarından fiziksel olarak ayıracaksa, ve adalete ve haşmete sahip olacaksa) şeklinde adını andığımız Tanrı Krallığı, bundan dolayı, Tanrı'nın koyunla keçiyi ayıracağı, Havarilerin on iki İsrail kabilesini yargılayacağı, MESİH'in tüm haşmetiyle ve gururuyla geleceği ve son olarak eğitime ihtiyaç duymadan herkesin Tanrı'yı tanıyacağı zaman, eş deyişle MESİHİN ikinci gelişiyle veya kıyamet günü başlayacaktır. Tanrı Krallığı zaten yeniden kurulmuş olsaydı; yerine getirmesi için gönderdiği görev tamamlandığından MESİH'in yeniden gelmesinin veya *Krallığın gelsin* şeklinde dua etmemiz için hiçbir neden olmazdı.

6. MESİH aracılığıyla yapılacak yeni bir ahit ile kurulacak olan *Tanrı Krallığı* bir *Gökyüzü Krallığı* olacak olsa da, bundan dolayı MESİH'e inanarak bu Ahidi yapanların bu dünyada yönetilmesine gerek olmadığını ve böylece de Ahit'te verdikleri inanç ve itaat sözüne sadık kalacaklarını düşünmememiz gerekir. Zira ona doğru yönlendirilmediğimiz sürece, Gökyüzü Krallığının ve vaat edilen ülkenin hiçbir anlamı yoktur. Yönlendirilmek için ise yolun gösterilmesi gerekir. *Musa Rahip Krallığını* kurduğunda, vaat edilmiş topraklara girinceye kadarki tüm yolculukları boyunca, Rahip olmamasına rağmen, insanları bizzat kendisi yönetmiş ve yönlendirmişti. Aynı mantıkla, Baba tarafından gönderildiğine göre, Krallık kendisinin değil ama Baba'nın olsa bile, Krallığa girebilme hakkını kazanabilmeleri için gökyüzü devletinin müstakbel yurttaşlarını bu yaşamda yönetme Kurtarıcımızın görevidir (Zira Tanrı, onun bu bağlamda Musa'ya benzemesini arzu etmektedir). MESİH'in kendisine inanları bu yaşamda yönettiği rejim, kelimenin doğru anlamıyla bir *Krallık* veya *yönetim*

değil ama *bir Çobanlık görevi* veya *eğitme hakkıdır*; eş deyişle Tanrı ona diğer Krallara verdiği *benim* ve *seninle* ilgili konularda *hüküm verme* veya *cezalar yoluyla* insanları *zorlama* veya *yasa yapma* yetkisi değil ama *kurtuluşun bilgisini* ve bunun *yollarını* dünyaya yayma ve öğretme yetkisi, eş deyişle insanlara *Gökyüzü Krallığı'na* girebilmeleri için yapmaları gereken şeyleri vaaz etme ve açıklama yetkisini vermiştir. MESİH'in Baba'dan inançsızlar arasındaki *benim* ve *senin*, eş deyişle *haklarla*, ile ilgili sorunlara ilişkin hüküm verme yetkisi almadığı, yukarıda aktarılan *Kim beni üzerinizde yargıç ya da hakem yaptı*? şeklindeki kendi sözleriyle gayet iyi ortaya konmaktadır ve usumuz da bunu onaylamaktadır. Zira MESİH Tanrı ve insanlar arasında bir ahit yapmak için gönderildiği ve sözleşme yapmadan hiç kimse yükümlü kılınamayacağından; eğer *haklara* ilişkin bir karar verecek olsaydı, kimse onun vereceği karara uymakla yükümlü olmazdı. Ama gerçekte bu dünyadaki inanlar veya inanmayanlar arasındaki mahkemeler ve hukuki işlerle ilgili olarak MESİH görevlendirilmemişti. Bu, Tanrı yetkilerini kısıtlamadığı sürece bu hakkın tartışmasız bir şekilde Hükümdara ait olması olgusundan açıkça görülmektedir; Aziz *Pavlus*'un kıyamet gününe ilişkin sarf ettiği sözlerin de gösterdiği gibi, Tanrı kıyamet gününden önce böyle bir şey yapmaz: *Bundan sonra Mesih her yönetimi, her hükümranlığı, her gücü ortadan kaldırıp egemenliği* [Krallığı] *Baba Tanrı'ya teslim ettiği zaman son gelmiş olacak* (I. Korintliler: 15. 24). İkinci olarak, kurtarıcımızın (Yeruşalim'e giderken onlara misafirperverlik göstermeyen Samiriyeklileri kast ederek) *bunları yok etmek için bir buyrukla gökten yağdırmamızı ister misin?*[21] diyen *Yakup* ve *Yuhanna*'yı azarlaması; şu sözleri: *Tanrı oğlunu dünyayı yargılamak için göndermedi,*[22]

[21] Luka: 9. 54. -çn.

[22] Yuhanna: 3. 17, -çn.

dünya O'nun aracılığıyla kurtulsun diye gönderdi; ve şu sözler: *İşte, kurtların arasına koyunlar gibi gönderiyorum sizi; ayaklarınızın tozunu silkin* vs.; yine şu sözler: *Sözlerimi iştip de uymayanı ben yargılamam. Çünkü dünyayı yargılamaya [gelmedim]*[23] ona birini yargılama veya cezalandırma yetkisinin verilmediğini göstermektedir. *Baba kimseyi yargılamaz, bütün yargılama işini oğluna vermiştir*[24] gibi ifadeleri okuduğumuz doğrudur ama burada kıyamet günün kast edildiği anlaşılabilir ve böyle anlaşılmalıdır da; ve böylece bu ifadeler önceki pasajlarla çelişmez. Son olarak, yeni yasalar yapmak için gönderilmediğinden, *yasa koyuculuk* gibi bir makamı ve görevi de yoktur –ve *Musa'nın* da yoktu- sadece Babası'nın yasalarını getirmiş ve yaymıştır (zira Ahit gereği Kral olan *Musa* veya MESİH değil ama Tanrı'dır). *Ben onları* (burada daha önce Tanrı'nın *Musa* aracılığıyla gönderdiği yasalar kast edilmektedir) *geçersiz kılmaya değil tamamlamaya geldim* ve *bu buyruklardan en küçüğünden birini kim [geçersiz kılar] ve başkalarına öyle öğretirse, Göklerin Efendiliğinde en küçük sayılacak*[25] şeklindeki sözleri bu anlama gelmektedir. Dolayısıyla MESİH'in Babası tarafından verilmiş herhangi bir kraliyet veya yönetimsel yetkisi yoktur; tek yetkisi tavsiyede bulunma ve öğretmektir; Havarilerine avcı değil ama balıkçı adını verdiğinde ve Tanrı Krallığını bir avuç hardal tanesi ve un içinde saklanmış maya ile kıyasladığında, bizzat o da bunu ifade etmektedir.

7. Tanrı, kendisine hizmet etmeleri koşuluyla, *İbrahim'e* ilk önce kalabalık bir soy, Kenan topraklarının mülkiyetini ve soyundan gelen tüm ulusların kutsanmasını vaat etmiştir. Daha sonra *İbrahim*'in soyundan gelenlere, *İbrahim'in* Tanrısı'na *Musa*'nın

[23] Yuhanna: 3. 17, -çn.

[24] Yuhanna: 5. 22, -çn.

[25] Matta: 5. 17, -çn.

kendilerine öğrettiği gibi hizmet etmeleri şartıyla, herhangi bir insani güce boyun eğmeyecekleri tamamen özgür bir rejim olan *Rahip Krallığı'nı* vaat etmiştir. Son olarak ise, *İbrahim'in* Tanrısı'na Mesih'in kendilerine öğrettiği tapınma yoluyla hizmet etmeleri şartıyla, onlara ve tüm uluslara ebedi bir Gökyüzü Krallığı vaat etmiştir. Zira Yeni Ahit, eş deyişle Hıristiyan Ahidi, ile insanlar *İbrahim'in Tanrısı'na MESİH'in kendilerine öğrettiği ibadet yoluyla hizmet edeceklerine* dair bir anlaşma yaparlar; Tanrı *ise günahlarını bağışlayıp onları Gökyüzü Krallığı'na alacağına* dair bir anlaşma yapar. *Gökyüzü Krallığı'nın* ne olduğunu yukarıdaki beşinci paragrafta tartışmıştık; ama onun için bazen *Göklerin Krallığı*, bazen *Sena Krallığı*, bazen de *ebedi yaşam* gibi genel isimler de kullanılır. Sözleşmede insanların payına düşen, eş deyişle MESİH'in öğrettiği şekilde Tanrı'ya hizmet etmek, iki kısımdan oluşmaktadır: Tanrı'ya *itaat* (ki Tanrı'ya hizmet etmek budur) ve İSA'ya *iman*, eş deyişle İSA'nın Tanrı tarafından vaat edilen MESİH olduğuna inanmak, zira başkasınınki değil de neden onun öğretisini takip etmemiz gerektiğinin tek nedeni budur. *Tövbe* Kutsal Kitaplarda sıklıkla *itaatin* yerini alır çünkü MESİH her yerde Tanrı'nın bir edimde bulunma istencini edimin kendisi olarak kabul ettiğini öğretmektedir; *tövbe* de itaatkar bir kalbin şaşmaz bir işaretidir. Bunlar anlaşıldığına göre, Kutsal Kitaptaki birçok pasajdan *Hıristiyan Ahidi'nın* koşullarının, daha önce söylediğimiz gibi, Tanrı payına insanların günahlarını affetmek ve onlara ebedi bir hayat vermek, insanların payınaysa tövbe edip İSA MESİHE inanmak olduğu açıkça görülmektedir. *İlkin Tanrı Egemenliği* [Krallığı] *yaklaştı. Tövbe edin müjdeye inanın* (Markos: 1. 15) şeklindeki söz tüm anlaşmayı içermektedir. Aynı şekilde şunlar da şöyle yazılmıştır: *MESİH acı çekecek ve üçüncü gün ölümden dirilecek; günahların bağışlanması için tövbe çağrısı da Yeruşalim'den bütün uluslara O'nun adıyla duyurulacak* (Luka: 24. 46-7); *Öyleyse günahlarınızın silinmesi*

için tövbe edin... Öyle ki Rab size yenilenme fırsatı versin (Elçilerin İşleri: 3. 19). Fakat bazen, burada olduğu gibi, bir taraf açıkça belirtilirken, diğeri ima edilmektedir: *Oğul'a iman edenin sonsuz yaşamı vardı. Ama Oğul'un sözünü dinlemeyen yaşamı göremeyecektir. Tanrı'nın gazabı böylesinin üstünde kalır* (Yuhanna: 3. 36); burada iman açıkça belirtilirken, tövbe ima edilmektedir. MESİH'in *Tövbe edin! Çünkü Göklerin Egemenliği* [Krallığı] *yaklaştı* (Matta: 4. 17) şeklindeki vaazında, tövbe açıkça belirtilirken, iman ima edilmektedir. Ama *Yeni Ahit'in* bileşenleri en açık ve resmi bir şekilde, belki de Tanrı Krallığı'nın hükümdarını arayan bir hükümdarın sorduğu sorunun geçtiği pasajda ortaya konmuştur: *İyi öğretmenim, sonsuz yaşama kavuşmak için ne yapmalıyım?* (Luka: 18. 18). MESİH ilk önce ödenmesi gereken bedelin buyruklara uymak veya *itaat* şeklindeki ilk kısmını onun önüne koyar; onun *ben zaten bunları yerine getirdim* cevabını vermesi üzerine, MESİH ikinci kısmı ekler ve der ki: *Hala bir eksiğin var. Neyin varsa hepsini sat, parasını yoksullara dağıt; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel beni izle* (ayet: 22). İşte bu *imana* dair bir şeydir. MESİH'e ve Gökyüzündeki Hazinelere yeteri kadar *iman* etmediğinden, üzgün bir şekilde orada ayrılmıştır. Aynı sözleşmeyi şu sözler de içermektedir: *İman edip vaftiz olan kurtulacak, iman etmeyen ise hüküm giyecek* (Markos: 16. 16). Burada *iman* açıkça belirtilmiş, vaftiz olanların ise *tövbe* ettiği varsayılmıştır. Ve *Kimse sudan ve Ruh'tan doğmadıkça Tanrı'nın Egemenliğine* [Krallığına] *giremez* (Yuhanna: 3. 5) sözlerindeki *sudan doğmak* ifadesi yeniden doğmak, eş deyişle MESİH'e dönüşmek, ile aynı şeydir. *Vaftizin* bahsedilen son iki pasaj ve diğer yerlerdeki gerekliliği, *vaftizin* Yeni Ahit için gerekli olduğu anlamına gelmektedir; tıpkı *sünnetin Eski Ahit* için gerekli olması gibi. Sünnet *Eski Ahit'in* özünü teşkil etmeyip, onu hatırlatmaya hizmet eden bir tören ve işaretti (ki çölde buna son verilmişti); benzer şekilde, vaftiz de yeni bir

anlaşma yapmanın özü olarak değil ama bunu hatırlatan bir işaret olarak alınmıştı; istence dayandığı düşünülse bile, zorunluluk karşısında ihmal edilebilir; ama Ahit'in özünü teşkil eden Tövbe ve *İman*, her zaman gereklidir.

8. Bu yaşamdan sonraki *Tanrı Krallığı'nda yasa* olmayacaktır; çünkü hem günahın olmadığı bir yerde yasaya gerek yoktur hem de yasalar bize cennetin yolun göstersin diye Tanrı tarafından cehennem değil cennete yönlendirilmemiz için gönderilmiştir. Şimdi öyleyse MESİH'in Baba'sının yasaları olarak (bu yasaları bizzat kendisi yetkili kılmamıştır çünkü, 6. paragrafta gösterildiği gibi, yasa koyma yetkisini almayı reddetmiştir) ortaya koyduğu yasalara bakalım. Kutsal Kitap'taki o zaman kadar Tanrı tarafından verilmiş olan tüm yasaların iki ilke halinde toplandığı bir pasaj vardır: *Tanrı Rab'bi tüm yüreğinle, bütün canınla ve bütün aklınla seveceksin. İşte ilk ve en önemli buyruk budur.* İlkine benzeyen ikinci buyruk da şudur: *Komşunu kendin gibi seveceksin. Kutsal Yasa'nın tümü ve peygamberlerin sözleri bu iki buyruğa dayanır* (Matta: 22. 27- 40). Bunlardan ilki *Musa'nın* sayısız sözünde ortaya konmuştu (Yasanın Tekrarı: 6. 5). İkincisi *Musa'dan* bile önce; zira bu bir doğa yasasıdır ve başlangıcı ussal doğanın kendisidir. İkisi beraber tüm yasaların özetini oluşturmaktadır. Zira doğal tapınmaya ilişkin tüm doğa yasaları *Tanrı'yı seveceksin* (özellikle *İbrahim* ve onun soyundan gelenlerin kralı olarak Tanrı'yı); tüm doğal ve medeni yasalar ise *Komşunu kendin gibi seveceksin* sözleri tarafından içerilmektedir. Zira Tanrı'yı ve komşularını seven biri, Tanrı'nın ve insanların yaptığı yasalara itaat edecek bir kalbe sahiptir. Ve Tanrı itaatkar bir kalpten başka bir şey istememektedir. MESİH'in *yasaları yorumladığı* bir başka yer daha vardır; *Matta*'nın 5., 6., ve 7. bölümlerinin tümü. Fakat tüm bu yasalar *gerek On Emir'de* gerekse de da *ahlak yasalarında* zaten belirtilmiştir veya *İbrahim'in imanı* tarafından içerilmektedir; örneğin insanın karısını

boşayamayacağına ilişkin yasa *İbrahim'in imanı* tarafından içerilmektedir. Zira *ikisi tek bir beden olacak* şeklindeki ifade, ilkin MESİH veya *Musa* tarafından öğretilmemiştir; ama dünyanın yaratılışını ilk anlatan *İbrahim* aracılığıyla iletilmiştir. Dolayısıyla, MESİH'İN bir yerde özetlediği ve bir başka yerde açıkladığı yasalar, *İbrahim*'in Tanrısı'nı kabul eden herkesin [uymakla] yükümlü olduğu yasalardır. Bunların dışında, MESİH tarafından öğretilen, Vaftiz ve Şarap-Ekmek Ayini hariç, herhangi başka bir yasa yoktur.

9. O halde, *Tövbe Edin, vaftiz olun, buyruklara uyun, İncil'e inanın, bana gelin, sahip olduğunuz her şeyi satıp fakirlere dağıtın, beni izleyin ve benzeri* ilkeler hakkında ne diyeceğiz? Bunların yasa değil ama imana çağrı olduğu söylenmelidir; *Yeşaya'nın* şu çağrısı gibi: *Gelin, şarabı ve sütü parasız, bedelsiz alın* (Yeşaya: 55. 1). Ve çağrılmasına rağmen gelmeyenler, herhangi bir yasaya değil ama sadece bir iyi niyete karşı gelmiş olur; inançsızlıklarından dolayı değil ama daha önce işlemiş oldukları günahlar için cezalandırılırlar. Bundan dolayı, Aziz *Yuhanna* inançsızlar için, *Tanrının gazabı onun üzerinde kalır* değil ama *Tanrı'nın gazabı böylesinin üstünde kalır* ve *inanmayan biri inanmadığı için zaten yargılanmıştır* demektedir; zaten *yargılanmış olduğunu* söylemektedir, *yargılanacağını* değil. Gerçekten de, *günahların bağışlanmasının* imanın bir ödülü olması, tersinden *günahların cezalandırılmasının* inançsızlığın bir cezası olduğu kabul edilmeden bu anlaşılamaz.

10. Kurtarıcımız, hükümdarların tebaaları ve devletlerin yurttaşları için hiçbir dağıtıcı [*distributive*] yasa ortaya koymamıştır. Eş deyişle bir yurttaşın *kendisine ait* olanla *başkasına ait* olan arasında bir ayrım yapmasını veya bir şeyi *verme*, *devretme*, *kullanma*, bir şeye *el koyma* için gerekli uygun formülasyonun, sözlerin veya koşulları bilmesini ve böylece de o şeyin *alıcı*, *el koyan* veya *kullanan* kişiye bir hakka dayanarak ait olduğu

söylenmesini sağlayan hiçbir kural koymamıştır. Bunun olası tek anlamı şudur ki, yurttaşların böylesi kuralları devletten, eş deyişle devlette egemen gücü elinde bulunduran kişi ya da konseyden, alacak olmasıdır; ve MESİH bir hakim veya hakem olmayı reddettiği için, bu, inançsızlar arasındaki [sorunlar] için olduğu kadar, Hıristiyanlar için de, böyledir. Dolayısıyla buradan *Öldürmeyeceksin, Zina yapmayacaksın, Çalmayacaksın, Annene babana saygısızlık yapmayacaksın* şeklindeki yasaların basitçe yurttaşların ve tebaanın *benimki, onlarınki, onunki ve başkalarınkiyle* ilgili tüm sorunlarda Hükümdarlarına ve egemenlerine mutlak bir şekilde itaat etmesi gerektiği anlamına geldiği sonucu çıkmaktadır. Zira *Öldürmeyeceksin* ilkesiyle tüm öldürmeler yasaklanmamıştır; çünkü *Öldürmeyeceksin* diyen [Tanrı] aynı zamanda *O gün [Şabat] çalışan herkes öldürülecektir* (Mısır'dan Çıkış: 35. 2) demektedir. Mahkemesiz öldürmelerin hepsi de yasaklanmamıştır; zira *[Herkes] kardeşini, komşusunu, yakınını öldürsün* (Mısırdan Çıkış: 32. 27) demektedir ve gerçekten de yirmi üç bin kişi öldürülmüştü.[26] Aynı şekilde her masum insanın öldürülmesi de değildir; zira Yiftah'ın *Evimin kapısından ilk çıkanı RAB'be... yakımlık adak olarak sunacağım* (Hakimler: 11. 31) şeklindeki yeminini Tanrı kabul etmiştir. Öyleyse yasaklanan nedir? Sadece şu; kimse öldürme hakkı olmadığı birini öldürmemelidir, eş deyişle biri, bunu yapma hakkı kendisine ait olmadıkça kimseyi öldürmeyecek. Dolayısıyla öldürme ve her türden saldırıya, ceza koymaya ilişkin MESİHİN yasası, sadece devlete itaat edilmesini buyurmaktadır. Aynı şekilde *Zina Yapmayacaksın* şeklindeki ilke de, evlilik dışı her ilişkiyi değil ama sadece *bir başka birisinin karısıyla* ilişkiye girmeyi yasaklar; ama *bir başka birisinin*

[26] Hobbes burada sayıyı yirmi üç bin olarak vermektedir, fakat Kutsal Kitap'a göre bu sayı üç bindir (Mısır'dan Çıkış: 32. 28) -çn.

karısının kim olduğunu devlet söyler ve bu devletin yaptığı yasalar tarafından belirlenir. Dolayısıyla bu ilke, erkek ve kadınlara devletin düzenlemelerine göre birbirlerine sadık kalmalarını buyurmaktadır. Benzer şekilde, bir mülkiyete her el koyuş, bir şeyi gizlice alma değil ama sadece birine ait bir şeye el koyma, onu gizlice alma, *Çalmayacaksın* şeklindeki ilke ile yasaklanmıştır. Yurttaş için tek bir buyruk vardır, devletin el konmasını, gizlice alınması yasakladığı şeylere el koymama, onları gizlice almama ve genel olarak, medeni yasalara aykırı olmadığı sürece hiçbir şeyi *cinayet*, *zina* veya *hırsızlık* olarak adlandırmama. Son olarak, MESİH anne ve babanıza saygı gösterin diye buyurmasına karşın böylesi törenleri, unvanları ve onları onurlandırmak için uygun itaat biçimlerini ortaya koymadığından, onlara içsel bir şekilde ve krallar ve çocukların efendileri olarak ama dışsal olarak sadece devletin izin verdiği kadarıyla saygı gösterilmelidir; devlet (diğer her şeyde olduğu gibi) kişinin sahip olduğu saygıyı belirler. Ve adaletin doğası herkese hak ettiğini vermek olduğuna göre; adaletin, adaletsizliğin ve adalete karşı işlenen suçun ne olduğunu belirlemenin HIRİSTİYAN DEVLETİN bir sorumluluğu olduğu açıktır. Ve devletin sorumluluğu, devlette egemenliği elinde bulunduran kişi ya da kişilerin sorumluluğu olarak alınmalıdır.

11. Dahası, Kurtarıcımız devletlerin yönetimine ilişkin doğa yasaları dışında, eş deyişle devletin buyruklarına itaat dışında, bir şey söylemediğinden, kimse kimin devletin dostu, kimin düşmanı olduğu ne zaman savaş açılacağına, ittifak kurulacağına, barış veya ateşkes yapılacağına; kimlerin yurttaş sayılacağı, kimlerin yetki sahibi olacağına ilişkin konularda neyin devletin çıkarına veya aleyhine olduğuna; hangi öğretilerin, resmi açıklamaların ve toplulukların yararlı olduğuna bireysel olarak karar veremez. Gerekmesi durumunda, tüm bu tip şeylerin devletten, eş deyişle egemen yöneticilerden, öğrenilmesi gerekmektedir.

12. Dahası, kaleler, evler ve kiliseler inşa etmek, ağır yükleri hareket ettirmek, taşımak ve kaldırmak, güvenli deniz yolları, her türen yaşamsal amaç için makineler yapmak, dünyanın yüzeyini, yıldızların yörüngelerini, yılın mevsimlerini, zaman hesaplarını ve şeylerini doğasını araştırmak, doğa ve medeni yasaların bilgisi, felsefe adı altında anılan bilimler, bunların tümü yaşamak ve iyi yaşamak için gereklidir. Bunları uslamlama yoluyla, eş deyişle deneyimle bulunan başlangıç noktasından hareketle sonuçlar çıkararak, öğrenmeliyiz (çünkü MESİH bunları bize öğretmemiştir). Ama insandaki uslamlama bazen doğrudur bazen de yanlış ve aynı şekilde ulaştıkları sonuçlar ve doğru olduğunu iddia ettikleri şeyler bazen doğrudur bazen de yanlış. Şimdi felsefi sorunlar hakkındaki yanlışlar bile bazen toplumsal huzursuzluklara sebep olmakata ve büyük nifaklara ve adaletsizliklere yol açmaktadır. Ortak iyiliği ve toplumsal barışı tehdit eden böylesi anlaşmazlıkların her ortaya çıkışında, uslamlama ile ilgili, eş deyişle çıkan sonucun iyi veya kötü olduğuna, karar verecek birinin olması gerekir, ki böylece anlaşmazlık sona ersin. MESİH bu amaca uygun herhangi bir kural koymamıştır; hatta bu dünyaya *mantık* öğretmek için de gelmemiştir. Bundan dolayı bıraktığı tek şey, böylesi anlaşmazlıkların hakimlerinin, Tanrı'nın doğa gereği bu görevi verdiği kişilerin, eş deyişle her devlette egemen tarafından atananların, olacağıdır. Dahası, genel kullanımdaki kelimelerin kesin ve doğru anlamıyla ilgili, eş deyişle toplumsal barışı korumak veya hak dağıtımını sağlamak için belirlenmesi gereken tanımlar hakkında, bir anlaşmazlık ortaya çıktığında, bunu çözüme bağlama devletin sorumluluğu olacaktır. Zira insanlar farklı zamanlarda ve farklı amaçlar için kullanılan çeşitli kavramlar olduğunu farkına vardıklarında, uslamlamalarında böylesi tanımlar kullanırlar. Fakat bir kişinin doğru bir şekilde akıl yürütüp yürütmediği sorusunu karara bağlayacak olan devlettir. Örneğin, bir kadının deforme bir çocuk

dünyaya getirdiğini ve yasanın insan öldürmeyi yasakladığını farz edelim; bu durumda, doğan bu şeyin insan olup olmadığı şeklinde bir soru gündeme gelecektir. Öyleyse, soru insanın ne olduğudur. Buna devletin karar vereceğinden ve bunu *insan ussal bir hayvandır* şeklindeki *Aristocu* tanımı dikkate almadan yapacağından hiç kimse şüphe duymaz. Bunlar (*yasalar*, *siyaset* ve *doğal bilimler*), her anlaşmazlıkta yurttaşların devletlerinin yasaları ve kararlarına uyulması gerekir dışında MESİH'in buyruk vermenin veya bir şey öğretmenin kendi vazifesi olmadığını söylediği konulardır. Yine de unutulmamalıdır ki, Tanrı olarak MESİH, istediği her şeyi buyurabilirdi ve öğretebilirdi.

13. Kurtarıcımızın görevi, kurtuluş ve ebedi yaşamın yolunu ve bunun için gereken şeyleri öğretmektir; ve kurtuluş için gerekli şeylerden biri de, *adalet*, *sivil itaat* ve tüm doğa yasalarını *gözetmektir*. Bunlar iki şekilde öğretilebilir. Biri doğal akıl, beşeri ilkeler ve sözleşmelerden doğal hak ve doğa yasalarını çıkaran teoremler olarak; bu şekilde öğretilen bir öğreti, medeni güçlerin eleştirisine tabidir. Diğeri olan ilahi yetki ise, bunların ve şunların Tanrı'nın istenci olduğunu gösteren yasalar biçimindedir; bu şekilde bir öğretme, sadece, Tanrı'nın istenci kendisine doğaüstü bir yolla bildirilen kişiler için uygundur, eş deyişle MESİH için. İkinci olarak, tövbekarların günahlarını affetmek MESİH'in görevinin bir parçasıdır; zira, günah işlemiş olanların kurtuluşu için bu elzemdir ve bu O'dan başka biri tarafından yapılamaz. Zira günahların affedilmesi (hak edilen bir şey olarak) tövbeyi doğal bir yolla takip etmez; tersine (karşılıksız bir bağış olarak) Tanrı'nın istencinin doğaüstü bir açıklamasına dayanır. MESİH'in görevinin üçüncü kısmı; O'NUN MESİH OLMASI, *Krallığı'nın bu dünyada değil ama gökyüzünde olması*, *bu yaşamdan sonra ödüllerin ve cezaların olması*, *ruhun ölümsüz olması*, *kaç tane ayin olduğu*, *bunların neler olduğu* ve benzerleri gibi tapınma ve iman dogmalarına ilişkin Tanrı'nın tüm buyruklarını öğretmektir.

14. Son birkaç paragrafta söylenenlerden hareketle, *ruhani* ve *dünyevi* şeyler arasında bir ayrım yapmak zor değildir. Zira temelini MESİH'in yetkisi ve görevinden alan ve MESİH öğretmemiş olsaydı bilinemeyecek şeylerin *ruhani* ve geri kalanların da *dünyevi* olmasından; neyin adil olduğu neyin olmadığına ilişkin tanım ve resmi kararın, barış ve kamusal savunmaya ilişkin tüm tartışmaları çözümüme kavuşturmanın ussal bilimlerdeki tüm öğretilerin ve kitapların incelenmesinin *dünyevi hakka* [*jus*] *ait olduğu* sonucu çıkmaktadır. Ama sadece MESİH'in kelamına ve O'nun yetkisine dayanan ve imanın esrarı olan şeyler, *ruhani hakka* aittir. Kurtarıcımız neyin dünyevi, neyin ruhani olduğu arasındaki farkı bize öğretmediğinden, bunların tanımı akıl yoluyla bulunabilir ve bu [hak] dünyevi otoriteye aittir. Aziz *Pavlus* birçok yerde ruhani ve cismani şeyler arasında bir ayrım yapıp, ruhaniliği *bilgelik, bilgece konuşma, hastaları iyileştirme, mucize yapma, peygamberlikte bulunma, ruhları ayırt etme, çeşitli dillerde konuşma, bu dilleri çevirme* (Romalılar: 8. 5, 1. Korintliler: 12. 8-9[10]) gibi şeyler ve *Kutsal Ruh* tarafından doğaüstü bir şekilde ilham edilen ve bir hayvan olan insanın anlayamayacağı ama sadece MESİH'in aklını okuyan kişinin bilebileceği her şey (1. Korintliler: 2. 14-16) için kullanıp: talihin güzel şeylerine *cismani şeyler* (Romalılar: 15. 27) ve sadece insan olan insanlara *benliğe uyanlar* (1. Korintliler: 3. 1-3) dese de; nelerin doğal akıldan kaynaklandığını, nelerin de doğaüstü ilhamdan kaynaklandığını bilmemizi sağlayacak kurallar tanımlamamıştır veya bunları vermemiştir.

15. Dünyevi şeylere ilişkin tüm anlaşmazlıkları karara bağlama egemen yetkisi Hükümdarlara ve her devlette egemen gücü elinde bulundurana verildiği, daha doğrusu onların elinden alınmadığı ortaya konduğuna göre, şimdi ruhani şeyler için benzer yetkinin kime verildiğine bakmamız gerekmektedir. Bu sadece *Tanrı Kelamı* ve *Kilise geleneği* sayesinde bilinebileceği için,

Tanrı Kelamı nedir ve onu yorumlamak nedir, Kilise nedir, Kilise'nin istenci ya buyrukları nedir gibi sorular sormamız gerekmektedir. *Tanrı Kelamının* Kutsal Kitap'taki *Tanrı'nın Oğlu* şeklindeki istisnai kullanımını bir kenara koyacak olursak, bu ifadenin üç anlamı vardır. İlki, ki bu en doğrusudur, Tanrı'nın ne söylediğidir; Tanrı'nın *İbrahim'e*, *ileri gelenlere*, *Musa'ya*, *Peygamberlere* ve Kurtarıcımızın *müritlerine* ve *diğer kişilere* söyledikleridir. İkinci olarak, Kutsal Ruhûn etkisi veya emriyle insanlar tarafından söylen her şey; bu şekilde Kutsal Kitapların *Tanrı Kelamı* olduğunu kabul ederiz. Üçüncü olarak, ki bu Yeni Ahit'te kullanılan en yaygın şekildir, *Tanrı Kelamı* müjde öğretisini simgelemektedir; bunlar ya Tanrı hakkında bir kelamdır ya da MESİH ararcılığıyla kurulacak Tanrı Krallığı hakkında bir kelamdır. MESİH *egemenliğin* [Krallığın] *müjdesini* vaaz ettiğinde (Matta: 4. 23), Havarilere *Tanrı Kelamını* vaaz etmeleri söylendiğinde (Elçilerin İşleri: 13. 46), Tanrı Kelamına *Yaşamla ilgili sözler* (Elçilerin İşleri: 5. 20), *Müjdenin bildirisi* (Elçilerin İşleri: 15. 7), *İman sözü* (Romalılar: 10. 8), *Kurtuluşun müjdesi* olarak yorumlanan *Gerçeğin bildirisi* (Efesliler: 1. 13) dendiğinde olduğu gibi. Ayrıca *Havarilerin Kelamı* mevzu bahis olduğunda, Aziz *Pavlus*'un *Eğer bu mektuptaki sözlerimize* [kelamımıza] *uymayan olursa* (2. Selanikliler: 3. 14) şeklindeki sözlerinde olduğu gibi. Böylesi pasajlar sadece *Müjde öğretisi* olarak anlaşılabilir. Benzer şekilde, *Tanrı Kelamı yayılıyor*, *etkisini artırıyor* ve *bütün yönlere yayılıyor* (Elçilerin işleri: 12.24, 13. 49) dendiğinde, kelamın gerçekten Tanrı'nın mı yoksa Havarilerin mi olduğunu anlamak zordur ama kolayca öğretiye ait olduğu anlaşılabilir. Ve bu üçüncü şeklinde, *Tanrı Kelamı*, günümüzde kürsülerde öğretilen ve teologların kitaplarında bulunan *Hıristiyan İmanı öğretisidir*.

16. Kutsal Kitap'ın Tanrı tarafından ilham edildiğini kabul ettiğimize göre, oradakilerin hepsi, ikinci anlamıyla bir *Tanrı*

Kelamıdır. Kutsal Kitap'taki sayısız bölüm ise, ilk anlamda ifadeler içermektedir. Kutsal Kitap'ın büyük bir kısmı MESİH'in vücut bulmasından önce Gökyüzü Krallığı'nın ortaya konması ve bildirilmesiyle veya vücut bulmasından sonra Krallık müjdesinin yayılması ve açıklanması ile ilgili olduğundan, Kutsal Kitap aynı zamanda üçüncü anlamıyla bir *Tanrı Kelamıdır*; ki burada *Tanrı Kelamı*, *Tanrı hakkındaki Kelam*, eş deyişle *Müjde* ve dolayısıyla da Müjde öğretisinin kanonları ve kuralları olarak alınır. Fakat Kutsal Kitap'ta siyaset, tarih, ahlak, fizik ve imanın gizemleriyle ilgili olmayan okunacak birçok metin vardır; bunlar hakiki öğretiyi içerseler ve böylesi bir öğretinin kanonları olsalar da, Hıristiyan dinin esrarlarının bir kanonu olamazlar.

17. Gerçekten de, Hıristiyan öğretisinin kanonu olan şey *Tanrı Kelamı'nın* sözlü ya da yazılı hali değil ama onun hakiki ve gerçek anlamıdır; zira sadece anlaşılabildikleri sürece insan aklı kutsal tarafından yönetilebilir. Öyleyse Kutsal Kitap'ın kanon haline gelebilmesi için bir yorumcuya ihtiyaç vardır. Bundan şu iki sonuçtan biri çıkar; ya yorumcunun sözleri Tanrı Kelamı'dır ya da Tanrı Kelamı Hıristiyan öğretisinin bir kanonu değildir. Bunlardan ikincisin yanlış olması gerekir; zira insan aklıyla değil ama sadece ilahi esinlenme yoluyla anlaşılabilecek bir öğreti, ilahidir. Bir öğretinin doğru olup olmadığını bilmediğini kabul ettiğimiz birinin, bu öğreti hakkında vereceği kararı kabul etmemiz imkansızdır. Bundan dolayı, ilk ifade doğrudur: *Kutsal Kitap yorumcularının sözü Tanrı Kelamıdır.*

18. Fikirlerine saygı duyduğumuz ve sözlerini *Tanrı Kelamı* olarak kabul ettiğimiz bir yorumcu, Kutsal Kitabı İbranice veya Yunanca'dan Latin okuyucular için Latince'ye, Fransız okuyucular için Fransızca'ya ve diğerleri için onların ana dillerine çeviren herhangi biri değildir; bu yorumlama değildir. Zira dilin fikirlerimizi başkalarına iletmek için gerekli işaretlerin en önemlisi olduğu evrensel bir gerçek olsa da, dil bu görevi tek başına

yerine getiremez; bir bağlamın yardımına ihtiyaç duyar. Canlı bir sesin; zaman, mekan, ifade ediliş tarzı, jestler, konuşmanın amacı ve hatta gerekli olduğunda konuşanın anlatmaya çalıştığına ilişkin başka sözcüklerle yaptığı açıklamalar gibi yorumlayıcıları vardır. Uzun zaman önce kaleme alınmış bir şeyi yorumlarken elimizde olmayan bu yardımcıları telafi etmek için, herhangi ortak bir akla ihtiyaç yoktur; ve bu, ne kadar zeki olursa olsun, antik döneme dair geniş bir bilgisi ve aşinalığı olmayan birinin yapabileceği bir şey değildir. Öyleyse, Kutsal Kitap'ı yorumlamak için, sadece onların kaleme alındığı dili bilmek yeterli değildir. Kutsal Kitap hakkında yorumlar yazan herhangi biri de, onların kanonik yorumcusu olamaz. Zira insanlar hata yapabilir; ayrıca kendi hırsları için onu tahrif edebilir ve kendi önyargılarına hizmet edecek şekilde onun doğal anlamını bozabilir; ki bu, yanlış bir fikrin *Tanrı Kelamı* olarak kabul edilmesine yol açabilir. Bu olmasa bile, bu yorumcuların ölümlerinin ardından, yorumları için açıklamalara, süreç içinde bu açıklamalar için tezler ve bu tezler için de yeni yorumculara ihtiyaç duyulacak ve bu böyle sürüp gidecektir. Sonuç olarak, dindeki ayrılıkları çözüme kavuşturacak Hıristiyan öğretisinin bir kanonu veya kuralının herhangi bir yazılı yorumu içermesinin imkanı yoktur. Geri kalan tek alternatif, tartışmalara vereceği kararlarda Tanrı Kelamını açıklayarak son verecek hukuki sorumluluğu olan, yetkisi Kutsal Kitap'ın imanın ilk kanonu olduğunu onaylayanlarınki kadar kuvvetli olan birinin kanonik yorumcu olmasıdır; bu kişi hem Kutsal Kitap yorumcusu hem de tüm öğretilere ilişkin *en üst yargıç* olmalıdır.

19. Şimdi *Kilise* [*Ecclesia*] sözcüğüne gelecek olursak; köken olarak Latince'deki *Concio* veya yurttaşlar meclisi ile aynı anlama sahiptir; tıpkı *papazın* [*ecclesiates*] *concionator* (meclise hitap eden kişi) ile aynı anlama sahip olması gibi. Bu anlamıyla, Elçilerin İşleri'nde *karışıklık içindeki bir toplantı* [*Ecclesia*]

ile *yasal bir toplantıdan* bahsedilmektedir (Elçilerin İşleri: 19. 32, 39); ikincisi uygun bir şekilde toplanmış bir meclis iken, birincisi, ayaklanmak için toplanan bir insan kalabalığıdır. Gerçekten de, Kutsal Kitap'ta Hıristiyan Kilisesi, bazen bir meclisi ifade etmekle beraber, bazen de fiilen toplanmamış olsalar bile, bir toplantıya katılabilecekleri ve birbirleriyle iletişim kurabilecekleri, bizzat Hıristiyanları ifade etmektedir. Örneğin *Topluluğa* [Kiliseye] *bildir* (Matta: 18. 17) ile bir araya gelmiş [insanlardan oluşan] bir *Kilise* kast edilmektedir, zira aksi taktirde *Kiliseye* bir şey söylemenin bir imkanı yoktur. *Saul inanalar topluluğunu* [kiliseyi] *kırıp geçiriyor* (Elçilerin İşleri: 8. 3) ile bir araya gelmemiş insanlar kast edilmektedir. *Kiliseye* bir şeyin söylendiğini veya yazıldığını, veya bir şeyin *Kilise* tarafından söylendiğini, karara bağlandığını veya yapıldığını okuduğumuzda olduğu gibi, *Kiliseden* bazen vaftiz olmuş ve Hıristiyan İmanını kabul edenler de anlaşılmaktadır; ister içten Hıristiyanlar olsunlar isterse öyle görünsünler. Bazen de, *kutsal ve kusursuz Kilise*[de] (Efesliler: 5. 27) olduğu gibi, sadece *seçilmişler* için kullanılmaktadır. Ama hala bir şeyin çabaladıkları için *seçilmişlere* gerçek anlamda Kilise denemez; bunlar daha ziyade günahkarlardan kopup zafer kazanacakları gün [*Kilise* olacak] *müstakbel bir Kilisedir*. Yine Kilise bazen, *İsa'ya Kilisenin başı* (Efesliler: 5. 23) veya *bedenin yani Kilisenin başı* (Koloseliler: 1. 18) denmesinde olduğu gibi kolektif olarak tüm *Hıristiyanlar* olarak; bazen de *Efes Kilisesi*, *onun evindeki Kilise*, *Yedi Kilise* gibi ifadelerde olduğu gibi onun bir parçası olarak alınabilir. Son olarak, *Kilise* gerçekten bir araya gelmiş bir topluluk için kullanıldığında, toplanma nedenlerine bağlı olarak anlamı farklılık gösterir: bazen mütalaada bulunmak ve bir karar varmak için bir araya gelen insanlar kast edilmektedir, bu anlamıyla bunlara meclis veya Sinod da denmektedir; bazen birinin evinde dua etmek ve Tanrı'ya tapmak için toplanan insanlar kast edilmektedir,

ki *Kilise* 1. Korintliler: 14. 4, 5, 23, 28 ve benzeri yerlerde bu anlamıyla kullanılmaktadır.

20. Ama ona *kişisel haklar* ve *edimler* atfedilecek bir anlamda ve *Kiliseye söyleyin, Kiliyse itaat etmeyen* gibi şekillerde kullanıldığında; tüm böylesi ifadelerden Kilisenin *Mesih aracılığıyla Tanrı ile yeni bir ahit yapmış insan topluluğu* (eş deyişle vaftiz ayinini yapmış insan topluluğu) ve *biri tarafından bir hakka dayanarak bir yerde toplanan ve toplantılarına şahsen veya biri aracılığıyla katılınması zorunlu olan bir kalabalık* olarak tanımlandığı anlaşılmalıdır. Zira *bir* gerekli olduğunda toplanamazsa, onun *tek bir kişi* olduğu söylenemez. Zira bir Kilise, bir grup halinde konuşabilir, karar verebilir veya görebilir. Bireyler tarafından söylenenlerin (söylendiği gibi, ne kadar baş varsa kadar fikir vardır) her biri tek bir kişinin yorumudur, kilisenin değil. Dahası, eğer bir grup yasadışı bir şekilde bir araya gelirse, bunun bir grup olduğu kabul edilmez. Yıkıcı bir toplantıya katılan hiç kimse geri kalanların aldığı bir karar uymakla yükümlü değildir, özellikle de bunu benimsemeyenler; ve bundan dolayı böylesi bir *Kilise* hiçbir şeye karar veremez; zira ancak herkes çoğunluğun kararına uymakla yükümlü olduğunda, bir kalabalığın karar verdiği söylenebilir. Bundan dolayı Kilisenin (en azından kişilik atfettiğimiz bir *Kilisenin*) tanımına sadece toplanabileceğini değil ama bunu bir hakka dayanarak yapacağının eklenmesi gerekir. Dahası onları bir hakka dayanarak bir araya getirecek biri olsa da, eğer toplanacak kişilerin gelmeme hakkı varsa (birbirine boyun eğmeyen insanlar arasında olabileceği gibi), bu Kilise *tek bir kişi* değildir; zira aynı hak gereği bir zaman ve mekanda toplananlar bir *Kilise*, kendi seçecekleri başka bir yerde toplananlar ise başka bir *Kilise* olarak kabul edilir. Ve aynı fikre sahip olanlar bir *kilise* teşkil edeceğinden, sonuç olarak, farklı fikirler kadar *kilise* olacaktır, eş deyişle aynı insan kalabalığı aynı anda hem tek bir kilise hem de birden çok kilise olacaktır. Dolayısıyla, sadece, insanları

ya şahsen ya da biri aracılığıyla toplantılara katılmakla yükümlü kılacak kesin ve tanınmış, eş deyişle meşru, bir otorite olması durumunda, bir *kilisenin* varlığından söz edilebilir. Ve bu şekilde *bir* olur ve bir kişi olarak faaliyet gösterebilir; bunun nedeni doktrinsel homojenliğe sahip olması değil ama Sinodları ve Hıristiyan meclislerini toplantıya çağırma yetkisinin tekliğidir; aksi taktirde, ne kadar aynı inancı paylaşsalar da, sadece bir kalabalık ve çok sayıda *ayrı kişi* olurdu.

21. Aynı *Hıristiyan* insanlardan oluşan bir *devlet* ile *kilisenin*, iki farklı nedenden ötürü iki farklı isim verilen tamamen aynı şey olması, şuna kadar söylediklerimizin zorunlu bir sonucudur Zira devlet ve kiliseyi *oluşturan şey* aynıdır; aynı Hıristiyan insanlar. Ve onları bir araya getiren yasal otoritenin *biçimi* de aynıdır; zira yurttaşların devletin toplanılmasını söylediği yere gitmekle yükümlü olmaları ortak noktalarıdır. Ve *insanların* bir araya gelmesiyle oluşan *devlete, Hıristiyanlardan* oluşması durumunda *kilise* denir.

22. Bunun bir diğer sonucu ise; *birden fazla Hıristiyan devletin olması durumunda, onların hepsinin aynı anda tek bir kişi olan bir kilise olamamasıdır*. Ancak karşılıklı anlaşmalarla "bir" olabilirler ama bunun da tek koşulu bir devlet olmalarıdır. Zira sadece kararlaştırılmış belirli zamanlarda ve mekânlarda toplanabilirler. Toplantıya katılacak kişiler, toplantının yeri ve zamanı medeni yasayı ilgilendiren bir konudur; ve ne yurttaşlar ne de yabancılar, onların üzerinde hakimiyeti olan devletin izni olmadan bir yere hakkaniyetli bir şekilde adım atabilirler. Ve devletin izniyle hakkaniyetli bir şekilde yapılabilen bir şey, eğer hakkaniyetli bir şekilde yapılacaksa, devletin otoritesiyle yapılmış demektir. *Evrensel Kilise*, başının MESİH olduğu *mistik bir Bedendir*; aynı şekilde tüm insanların hep beraber Tanrı'yı dünyanın yöneticisi olarak kabul ettikleri bir *Krallık* veya *devlettir*; ama bu devlet *tek bir kişi* değildir ve onu oluşturanlara atfedilebilecek

tek bir edim veya ortak bir politika yoktur. Dahası, MESİH'in Kilise'nin başı olduğu söylendiğinde, çok açıktır ki bu seçilmiş Havariler tarafından söylenmektedir ve bu kişiler bu dünyada oldukları sürece sadece potansiyel olarak *kilisedirler* ve günahkarlardan ayrılıp kendi aralarında toplanacakları kıyamet gününe kadar da "bir" olamazlar. *Roma Kilisesi* bir zamanlar çok büyüktü ama hiçbir zaman imparatorluk sınırlarının dışına taşmamıştı; bundan dolayı da, *Roma devleti* için söylenen evrensellik dışında bir *evrenselliğe* sahip olmamıştır; *Muzaffer Romalılar şimdi tüm dünyaya sahiptir* dendiğinde, *Roma* dünyanın yirminci parçasına bile sahip değildi. İmparatorluk parçalandığında. onun içinden ortaya çıkan devletler ve Roma *Kilisesi'nin* onlar üzerindeki otoritesi tamamen onların otoritesine dayanmaktaydı; ve Roma İmparatorları'ndan kurtulmuş olsalar bile, hala *Romalı Doktorları* kabul etmeye rıza gösteriyorlardı.

23. Kilise'de kamusal bir görev ifa edenlere *Kilise görevlisi* [*Ecclesiastic*] denebilir. Bunların görevlerinden biri papazlık [*ministerium*] diğeri ise *üstadlıktır* [*magisterium*]. Papazların [*minister*] görevi masaları hazırlamak, Kilise'nin maddi ihtiyaçlarını tedarik etmek ve (tüm özel mülkiyeti ortadan kaldırıldığı ve herkesin ihtiyacının ortak kilerden sağladığı durumlarda) bireylere paylarını dağıtmaktır. Üstatlara, rütbelerine göre, *Havari*, *Piskopos*, *Presbiter* [*Presbyter*] -eş deyişle yaşlılar ve kıdemliler- denmektedir; bununla birlikte *Presbiter* adı ile yaşları değil ama mevkileri ayırt edilmektedir. Zira Timoteyus, genç olmasına rağmen bir Presbiterdi; bu görevi için yaşı belirten bu ad kullanılıyordu çünkü üstatlık görevi genellikle *yaşlı kişilere* veriliyordu. Üstadlara görevlerinin farklılıklarına göre farklı adlar verilirdi; bazıları *Havari* iken diğerleri *Peygamber*, bazıları *Evangalist* iken diğerleri *Pastör* veya *Doktordu*. *Havarilerin* görevi evrenseldi; *Peygamberlik* görevi Kiliseye imanı ilan etmekti; *Evangalik* görev inançsızlara İncil'i vaaz etmek veya onun elçisi

olmaktı; *Pastörlük* görevi ise öğretmek ve zaten iman etmiş olanların zihinlerindekini pekiştirmek ve yönetmekti.

24. Kilise görevlilerinin seçiminde iki şeyin göz önünde bulundurulması gerekir: kişilerin seçilmesi ve kutsanması veya atanmaları, ki bu *papazlığa atama* [*ordination*] olarak da adlandırılmaktadır. İlk on iki *Havariyi* bizzat MESİH'in kendisi *seçmiş* ve *atamıştı*. MESİH'in göğe yükselişinden sonra, hain *Yahuda'nın* yerini almak üzere *Mattiya* atanmıştı. O dönem yaklaşık 120 kişiden oluşan Kilise, iki kişi seçmişti: *Böylece iki kişiyi, Yusuf ile Mattia'yı önerdiler*;[27] ama Tanrı kura yoluyla sadece *Mattiya'yı* onayladı. Aziz *Pavlus*, bu ilk on iki kişiyi ilk ve büyük *Havariler* ve sünnetin *Havarileri* olarak adlandırmıştı. Daha sonra bunlara iki *Havari* daha eklenmişti: *Pavlus* ve *Barnaba*; bunlar tekil bir Kilise olan Antakya Kilisesi'nin Doktorları ve peygamberlerinin el koymasıyla atansalar da, Kutsal Ruhun emri ile seçilmişlerdi. İkisinin de *Havari* olduğu, Elçilerin İşleri 14. 14'de [13] ortaya konmaktadır. Aziz *Pavlus*'un kendisi Kutsal Ruh'tan gelen emirler üzerine Antakya Kilisesi'nin peygamberleri ve Doktorları tarafından Tanrısal işler için seçilerek Havariliğini aldığını açığa kavuşturmuştur; zira *Tanrı'nın müjdesini yaymak üzere seçil[miş] bir elçi [Havari]* (Romalılar: 1. 1] olarak, kendisini onlardan ayırmıştır.[28] ***Bu peygamberlerin ve doktorların kutsal bir ruha dayanarak söylediklerinin Kutsal Ruhun bir emri olarak kabul edilmesi hangi yetkiyle*** gerçekleşmiştir? şeklindeki bir sorunun cevabı, *Antakya Kilisesi'nin yetkisiyle* olmalıdır. Zira kabul edilmeden önce peygamberlerin ve doktorların bir *Kilise* tarafından imtihan edilmeleri gerekmektedir; Aziz *Yuhanna* şöyle demektedir: *Her ruha inanmayın. Tanrı'dan olup olmadıklarını anlamak için ruhları sınayın. Çünkü birçok sahte*

[27] Elçilerin İşleri: 1. 23, -çn.

[28] I. Yuhanna: 4. 1, -çn.

peygamber dünyanın her yanına yayılmış bulunuyor. Bu mektubun yazıldığı *Kilise* değil de, başka hangi *Kilise* tarafından yapılacaktı bu iş? Benzer şekilde Aziz *Pavlus* da, [Yahudi olmayanları] Yahudileştirdikleri için Galatya Kiliselerini eleştirmektedir, her ne kadar bunu *Petrus'un* izniyle yapıyor görünseler de; zira onlara *Petrus*'u şu sözlerle eleştirdiğini söylemektedir: *Yahudi olduğun halde Yahudi gibi değil öteki uluslardan biri gibi yaşıyorsun, nasıl olur da ulusları Yahudi gibi yaşamaya zorlarsın?* (Galatyalılar: 2. 14) Ve biraz aşağıda onlara doğrudan şu soruyu yöneltir: *Sizden yalnızca şunu öğrenmek istiyorum: Kutsal Ruh'u Yasanın gereklerini yaparak mı, yoksa duyduklarınıza iman ederek mi aldınız?* (Galatyalılar: 3. 2). Açıktır ki, Galatyalılar'da bulduğu kabahat, onları bunu yapmaya zorlayan Aziz *Petrus* olmasına rağmen, *Yahudileştirmedir.* Öyleyse kilisenin hangi doktorları izleyeceğini belirleyecek olan *Petrus* ve dolayısıyla da başka herhangi biri olmadığından, doktorlarının ve peygamberlerinin seçimi de *Antakya Kilisesinin yetkisine* dayanmaktadır. Fakat Kutsal Ruh bu şeklide seçilen doktorların koydukları eller yoluyla Havariler *Pavlus* ve *Barnaba'yı* kendisine ayırdığı için, her hangi bir *kilisedeki* en üst düzeydeki doktorların kutsanması ve seçilmesinin aynı *kilisenin* doktorlarına ait olduğu açıktır. O zamanlar, presbiterler olarak da adlandırılan *piskoposlar* (ama presbiterlerin hepsi piskopos değildi) *Havariler* (zira *Pavlus* ve *Barnaba* Derbe'de, Listra'da ve Konya'da (Iconium) öğrettiklerinde, her kilisenin *presbiterini* atamışlardı Elçilerin İşleri: 14. 22[23]) ve diğer piskoposlar tarafından seçilirdi; zira *Titus* kentlerdeki *presbiterleri* atamak için *Pavlus* tarafından Girit'te bırakılmıştı (Titus: 1.5); Timoteos'a ise şu tembihlenmişti: *Peygamberlik sözüyle, ihtiyarlar kurulunun ellerini senin üzerine koymasıyla sana verilen ve sende olan ruhsal armağanı ihmal etme* (I. Timoteos: 4. 14). Ona *presbiterlerin* seçimine ilişkin kurallar verilmişti. Ama bunun sadece bir Kilse tarafından

seçilenlerin atanması için olduğunun anlaşılması gerekir. Zira Kilisenin onayı olmadan hiç kimse Kiliseye bir *Doktor* atayamaz. Zira *Havarilerin* görevi öğretmektir, buyruk vermek değil. Ve *Havarilerin* veya *presbiterlerin* önerdiği onlara destek veren bu kişilerin saygınlığı nedeniyle reddedilemese de, *Kilise istencine* rağmen seçilemeyecekleri için, onların *Kilisenin otoritesiyle* seçildiği düşünülmüştür. Benzer şekilde, *diyakoz* olarak papazlar da, *Havariler* tarafından *atanır* ama *Kilise* tarafından *seçilirdi*. Zira yedi diyakozun atanması ve seçilmesi gerektiğinde, Havari onları seçmek yerine *Kardeşler aranızdan Ruh'la ve bilgelikle dolu yedi saygın kişi seçin... İstefanos [ve diğerlerini] seçip elçilerin önüne çıkardılar* (Elçilerin İşleri: 6. 3, 5,6) demiştir. Bu nedenle, Havarilerin yönetimindeki Kilisenin geleneği gereği, tüm kilise görevlilerinin dua veya el koyma yoluyla *atanması* veya *kutsanması Havarilerin ve Doktorların işi iken*, atanacak kişilerin *seçilmesi Kilisenin işidir*.

25. Günahları *çözme* ve *bağlama*, eş deyişle onları *bağışlama* veya *olduğu gibi bırakma,* gücüne ilişkin olarak, Mesih'in bunu, tıpkı mevcut Havarilere vermesi gibi, gelecekteki Pastörelere vermesi kuşku götürmez bir gerçektir. Mesih'in sahip olduğu günahları bağışlama yetkisinin tümü *Havarilere* verilmiştir. Mesih, *Baba beni gönderdiği gibi, ben de sizi gönderiyorum* (Yuhanna: 20. 21) dedikten sonra şunu ekler: *Kimin günahlarını bağışlarsanız, bağışlanmış olur; kimin günahlarını bağışlamazsanız, bağışlanmamış olur* (ayet: 23). Ama günahları *çözme*, *bağlama*, *bağışlama* veya *bağışlamamanın* ne olduğuna ilişkin kuşkular vardır. *Zira ilkin, günahlarından tövbe etmek için vaftiz edilen ve gerçekten tövbekar olan birinin günahlarını bağışlamamak, Yeni Ahit'teki sözleşmeye aykırı görünmektedir ve bundan dolayı da ne Mesih ne de Pastörler tarafından böyle bir şey yapılamaz. Tövbekar olmayan birinin günahlarını bağışlamak ise, Mesih'i dünyayı dönüştürmek ve itaatkar kılmak için*

gönderen Baba Tanrı'nın istencine aykırıdır. Öyleyse tek tek Pastörlere böylesi bir günahları çözme ve bağışlama izini verilecek olunursa, Hükümdarlara, Yargıçlara ve tüm medeni yönetimlere duyulan korku da onunla beraber ortadan kalkacaktır. Zira Mesih'in dediği ve hatta bizzat doğanın buyurduğu gibi: *Bedeni öldüren ama canı öldüremeyenlerden korkmayın, Canı da bedeni de cehennemde mahvedebilenden korkun* (Matta: 10. 28). Ve kimse en güçlü krallar yerine *günahları bağışlayacak* veya *bağışlamayacak* birini seçmeyecek kadar aptal değildir. Diğer taraftan, günahların bağışlanmasının Kilisenin vereceği cezalardan muafiyet anlamına geldiği düşünülmemelidir; zira Kilisenin dışında bir kurtuluş olsaydı, aforozdan kaynaklanan ebedi cezadan daha kötü, Kilise'ye kabul edilmekten daha iyi ne olabilir ki? O halde, *Pastörlerin* günahlarını gerçekten ve mutlak bir şekilde bağışlama yetkisine sadece tövbekarlar için sahip olduklarının kavranması gerekir; ama bağışlamama yetkisine ise sadece tövbekar olmayanlar için sahiptirler. Ama insanlar tövbenin kişinin kendi edimlerini mahkum etmesinden ve günah ve suçlanmayı hak eden niyetlerini değiştirmekten başka bir şey olmadığını düşündüğünden, insanların huzurunda günahların itiraf edilmesinden önce de tövbe edilebileceği ve bu tövbenin itirafın bir sonucu değil ama nedeni olacağı şeklinde bir düşünce ortaya atılabilir; ve bundan dolayı, tövbekarların günahlarının Vaftiz ile zaten bağışlandığını ve tövbekar olmayanların günahlarının asla bağışlanmayacağını söyleyenlerin içine düştükleri zorluk, bunların Kutsal Kitap'a ve *Kimin günahlarını bağışlıyorsunuz* diyen Mesih'in sözlerine aykırı olmasıdır. Bu sorunu çözmek için, ilk önce günahın gerçekten kabul edilmesinin tövbe anlamına geldiğinin görülmesi gerekir; zira günah işlediğini bilen biri, yanlış yaptığını bilir ve yanlış içinde olmayı istemek imkansız olduğundan, günah işlediğini bilen biri, bunu yapmamış olmayı diler ve bu tövbedir. Öyleyse söz konusu edimin günah olup olmadığının

kuşkulu olduğu bir durumda, tövbenin günahların itirafından önce gelmediğinin ama onu takip ettiğinin görülmesi gerekir. Zira sadece kabul edilmiş günahlar için tövbe söz konusudur; bundan dolayı, tövbekarın yaptığı şeyi kabul etmesi ve bunun bir günah, eş deyişle yasalara aykırı, olduğunu bilmesi gerekir. Yaptığının yasalara aykırı olduğuna inanmıyorsa, bir insanın bunlara tövbe etmesinin imkanı yoktur. Bundan dolayı tövbeden önce, edimlerin yasalarla ölçülmesi gerekir. Ama yasaları yorumlayacak biri yoksa, bunun bir faydası yoktur; zira edimler için geçerli olan kural, yasalardaki sözcükler değil ama yasa koyucunun kast ettiğidir. Şimdi bir yorumcu kesinlikle bir veya birçok kişidir; zira hiç kimse kendi yaptığı bir şeyin günah olup olmadığa karar verecek bir yargıç olamaz. Bundan dolayı günahkarlığı mevzu bahis olan edimin biri veya birilerine anlatılması gerekir. Bu itiraftır. Ve yasayı yorumlayan kişi bunun bir günah olduğuna hükmettiğinde, günahkarın bu kararı kabul edip içinden bunu bir daha yapmamaya karar vermesi, tövbedir. Ve bu şekilde, bu ya gerçek bir tövbe değildir veya itiraftan önce gelmeyip onu takip eder. Bunları açığa kavuşturduğumuza göre, günahları *çözme* ve *bağlama* yetkisinin ne olduğunu anlamak artık zor değildir. Zira bağışlamanın iki bileşeni vardır; birincisi edimin günah olduğuna karar verilmesini sağlayan *karar* veya *mahkumiyet*; ikincisi (suçlu bulunan kişinin kararı kabul etmesi ve ona uyması, eş deyişle tövbe etmesi, durumunda) günahın bağışlanması veya (tövbe etmemesi durumunda) bağışlanmamasıdır. Bunlardan ilki, eş deyişle günah olup olmadığının kararı, *yasanın yorumlayıcısının*, eş deyişle *en üst yargıcın*, işidir; ikincisi olan günahların bağışlanması veya bağışlanmaması ise, *Pastör'ün*; ve bu tam da mevzu bahis olan *bağlama* ve *çözme yetkisidir*. Bunun böylesi bir güç oluşturan Kurtarıcımızın gerçek niyeti olduğu, Matta: 18. 15-18'den görülmektedir. Müritlerine hitaben *Eğer kardeşin sana karşı günah işlerse, ona git, suçunu kendisine göster. Her şey*

yalnız ikinizin arasında kalsın (geçerken belirtmek gerekirse, *sana karşı günah işlerse* ile *sana bir haksızlık yaparsa* aynı anlama gelmektedir; ve bundan dolayı Mesih burada *sivil mahkemelerin* yetkisi dahilindeki şeylerden bahsetmektedir) dedikten sonra şunu ekler: *Ama dinlemezse* (eş deyişle böyle bir şey yaptığını inkar ederse veya yaptığını kabul etse bile bunu yapmanın bir haksızlık olduğunu inkar ederse), *yanına bir ya da iki kişi daha al... Onları da dinlemezse, durumu inanalar topluluğuna [Kiliseye] bildir.* Bunun bir günah olup olmadığına karar vermeyecekse, neden *Kiliseye* bildirsin ki? Mesih, *Topluluğu da [Kiliseyi] dinlemezse*, eş deyişle Kilisenin hükmünü kabul etmeyip Kilisenin günah saydığı şeyin öyle olmadığında ısrar ederse, eş deyişle tövbe etmezse (zira kimsenin günah olduğuna inanmadığı bir şey için tövbe etmeyeceği kesindir), *Havarilere bildir* dememektedir, çünkü bir şeyin günah olup olmadığına ilişkin kesin hükmün onlara değil ama Kiliseye bırakıldığını bilmemizi istiyor. Tersine *Onları putperest ya da vergi görevlisi say*, eş deyişle Kilisenin dışındaki biri, vaftiz olmamış, eş deyişle günahları bağışlanmamış, biri say denmektedir. Zira tüm Hıristiyanlar günahlarının bağışlanması için vaftiz olurlar. Tövbekar olmayanların elinden vaftiz olmanın yararlarını alacak bu büyük güce kim sahiptir şeklinde bir soru yöneltilebileceğinden; Mesih, günahlarının bağışlanması için tövbekarları vaftiz etme ve onları kafirlikten kurtarıp Hıristiyan yapma yetkisini verdiği kişilerin aynı zamanda Kilisenin tövbekar olmadığına hükmettiği kişilerin günahlarını bağışlamama ve onları Hıristiyanlıktan atıp kafir yapma yetkisine de sahip olduğunu göstermiştir; zira hemen şunu ekler: *Size doğrusunu söyleyeyim, yeryüzünde bağlayacağınız her şey gökte de bağlanmış olacak. Yeryüzünde çözeceğiniz her şey gökte de çözülmüş olacak.* Bundan anahtarların gücü olarak da adlandırılan çözme ve bağlama veya günahları bağışlama veya bağışlamama yetkisinin başka bir yerde şu sözlerle ifade edilen güçle aynı olduğu

anlaşılabilir: *Gidin bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin* (Matta: 28. 19). Ve nasıl ki Pastörler Kilisenin uygun gördüğü birini vaftiz etmeyi reddetmezlerse, aynı şekilde ne Kilisenin affedilmesini uygun bulduğu birinin günahlarını bağışlamamazlık edebilirler ne de Kilisenin itaatkar olmadığını ilan ettiği birinin günahlarını bağışlayabilirler. Günaha ilişkin karar Kiliseye aittir, ama Pastörlerin görevi mahkum olanları Kiliseden atmak veya insanları kiliseye kabul etmektir. Aziz *Pavlus'un* Korint Kilisesine *Sizin de yargılamanız gereken kişiler topluluğun [Kilisenin] içindekiler değil mi*? (I. Korintliler: 5. 12) demesine rağmen, zina yapan birinin Kiliseden uzaklaştırılmasına hükmetmişti. *Ben*, demektedir, *bedence olmasa da ruhça aranızdayım* (I. Korintliler: 5. 3).

26. Günahın bağışlanmaması edimi, Kilisenin *Aforoz* ve Aziz *Pavlus*'un *Şeytana teslim etme* dediği şeydir. *Aposunagogon poiein* (Sinagog'dan atmak) ile aynı anlama gelen *Aforoz* kelimesinin bir rahip tarafından cüzamlı olduğuna hükmedilen kişilere rahiplerin onların temiz olduğuna hükmedinceye ve belli ayinlerle arınıncaya kadar kampın dışında yaşamalarını emreden (Levliler: 13. 46) Musa yasasından alındığı görülmektedir. Zaman içinde, Yahudiler Yahudi olmayanların, temiz olmadıkları gerekçesiyle, yıkanmadıkları sürece Yahudiliğe geçişini kabul etmeyen ve Sinagog'un fikirlerini benimsemeyenleri *Sinagog'dan atan* bir pratik geliştirdiler. Buna benzer bir şekilde, *Hıristiyanlığa* geçenler (ister Yahudiler ister Yahudi olmayanlar) ancak *vaftiz* olduktan sonra *Kiliseye* kabul edilir ve *Kiliseden* farklı düşünenler *Hıristiyan topluluğunun* dışına atılırdı. Buna *Şeytana teslim etme* demişlerdi çünkü *Kilisenin* dışındaki her şey *Şeytan Kralığı'nın* bir parçasıydı. Böylesi bir disiplinin amacı, kurtuluşları için belli bir müddet Kilisenin inayetinden ve ayrıcalıklarından mahrum bırakarak insanların burunlarını sürtmekti. Dünyevi meselelere ilişkin sonucu ise; *Aforoz* sadece insanları toplantılara, Kiliselere

girmekten ve gizemlere iştirak etmekten men edilmeleri değil ama aynı zamanda diğer Hıristiyanların bu kişileri Paganlardan bile daha kötü ve tehlikeli görmesi ve onlarla ilişki kurmaktan kaçınmasıdır. Zira Havari, *putperestlerle arkadaşlık yapılmasına* iznin vermesine karşılık, *böyle biriyle yemek yemeyi* bile yasaklamıştır (I. Korintliler: 5. 10-11). *Aforozun* sonucu bu olduğuna göre, öncelikle şurası açıktır ki *Hıristiyan bir Devlet aforoz edilemez*. Zira yukarıda yirminci paragrafta gösterildiği gibi, Hıristiyan bir Devlet, bir Hıristiyan Kilisesidir ve onunla aynı içeriğe sahiptir; bir Kilise *aforoz edilemez*; zira ya kendi kendisini aforoz edecektir, ki bu imkansızdır; ya da bir başka *Kilise* tarafından aforoz edilecektir, ki bu ya *evrensel* ya da *tekil* bir *Kilise* olmak durumundadır. *Evrensel bir Kilise* tek bir *kişi* olmadığından (yirmi ikinci paragrafta gösterildiği gibi) ve bundan dolayı da hiçbir şey yapamayacağından, hiç kimseyi *aforoz edemez*. Tekil bir Kilise ise, başka bir Kiliseyi aforoz ederek, hiçbir şey elde edemez ve hiçbir şeyi değiştiremez; zira ortak bir topluluk oluşturmayan insanların aforoz edilmesi söz konusu olamaz; ve bir Kilise, diyelim ki Kudüs Kilisesi, bir başka Kiliseyi, diyelim ki Roma Kilisesini, aforoz edecek olursa, diğeri kadar kendini de aforoz etmiş olur. Zira birini cemaatten mahrum bırakarak, kişi, aynı zamanda, kendisini de onun içinde yer aldığı cemaatten mahrum bırakmış olur. İkinci olarak, hiç kimsenin *bağımsız bir devletin tüm yurttaşlarını bir anda aforoz edemeyeceği, onların dini yapıları kullanmalarını ve topluca Tanrı'ya ibadet etmelerini yasaklayamayacağı* açıktır. Zira bizzat kendileri tarafından oluşturulmuş bir *Kiliseden aforoz edilemezler*; eğer bunu gerçekten yapacak olsalardı, ortada ne *kilise* ne de *devlet* kalırdı ve kendi özgür istençleriyle dağılmış olurlardı; ki bu, ne *aforozdur* ne de *men etme*. Ama başka bir *Kilise* tarafından *aforoz edilirlerse*, bu *Kilise* tarafından putperest olarak görülmeleri gerekir. Fakat Mesih'in öğretisi gereği, hiçbir *Hıristiyan Kilisesi* paganların

devletlerinin belirlediği şekilde bir araya gelinmesini, aralarında iletişim kurulmasını, özellikle de farklı ayinler yoluyla olsa bile Mesih'e tapınmak için toplanıyorlarsa, yasaklayamaz; ve dolayısıyla da kafir muamelesi görmesi gereken *aforoz edilmişlere* de bir yasak getiremez. Üçüncüsü, *egemen gücü elinde tutan bir hükümdarın aforoz edilemeyeceğidir*. Zira Mesih'in öğretisi gereği, tebaası Hükümdarlarını, putperest olsa bile, özel ve kamusal yerlere girmekten men edemez, onun herhangi bir toplantıya katılmasını reddedemez veya kendi hükümranlık alanında istediğini yapmasına mani olamaz. Zira bir veya birden çok yurttaşın devletin üzerinde olacak bir şekilde herhangi bir yetkiye sahip olduklarını iddia etmeleri, her devlette ihanet suçudur; ama egemen gücü elinde tutan üzerinde bir yetkiye sahip olduklarını iddia edenler, aslında bizzat devletin kendisi üzerinde bir yetkiye sahip olmayı talep etmektedir. Bunun yanı sıra, egemen bir Hükümdar, eğer Hıristiyan ise, istenci onun istenci tarafından içerilen devletin tam da bizim kilise dediğimiz şey olması gibi bir avantaja da sahiptir; ve bundan dolayı, bir kilise ancak hükümdarın yetkisiyle aforoz edebilir. Ve bir Hükümdar kendisini *aforoz etmeyeceğine* göre, tebaası tarafından da *aforoz edilemez*. Bir grup isyankar yurttaşın veya hainin egemen bir Hükümdarın *aforoz edildiğini* ilan etmesi mümkün olsa bile, bu bir hakka dayanarak yapılmamıştır. Bir Hükümdarın bir başka Hükümdar tarafından *aforoz edilmesi* ise hiç mümkün değildir; zira bu, bir *aforozdan* ziyade hakaret yoluyla bir savaş ilanıdır. Zira iki bağımsız devletin yurttaşlarından oluşan bir Kilise, *tek bir Kilise* değildir çünkü (yukarıda yirmi ikinci paragrafta söylediğimiz gibi) tek bir grup olarak uygun bir şekilde toplanma gücünden mahrumdur; ve bundan dolayı da, bir Kilisenin üyeleri diğerine itaat etmekle yükümlü değildir ve bu nedenle itaatsizlik gerekçesiyle *aforoz edilemezler*. Evrensel kilisenin bir üyesi olarak hükümdarların da evrensel kilisenin yetkisine dayanılarak aforoz edilebileceği söylenebilse

de, bu doğru değildir; çünkü evrensel bir kilise (yirmi ikinci paragrafta söylendiği gibi) *bir şey yaptı, bir hükme vardı, karar verdi, aforoz etti, affetti* gibi *kişiye* özgü edimlerde bulduğunu söyleyebileceğimiz *tekil bir kişi* değildir; ayrıca dünya üzerinde emriyle onun toplanmasını ve istişarede bulunmasını sağlayacak bir yöneticiye de sahip değildir. Zira *evrensel bir kilisenin* yöneticisi olmak ve onu toplantıya çağırabilmek, dünya üzerindeki tüm Hıristiyanların yöneticisi ve efendisi olmak ile aynı şeydir; ve sadece Tanrı bu imtiyaza sahiptir.

27. Yukarıda (on sekizinci paragrafta), *Kutsal Kitabı yorumlama Yetkisinin* yorumcunun diğer insanlara sözlü ya da yazılı bir şekilde onda bulduğu anlamı sergileme ve açıklama konusunda sahip olduğu özgürlükte değil ama başka hiç kimsenin onun yorumuna aykırı hareket etme veya bir şey öğretme hakkına sahip olmadığı gerçeğinde yattığı ve bundan dolayı da burada söz konusu olduğu şekliyle (Kutsal Kitap tarafından çözümlenecek tüm tartışmalar için) *yorumun* tanımın gücüyle aynı şey olduğu gösterilmişti. Şimdi ise bu yetkinin tekil kiliselere ait olduğunun ve Hıristiyan olmaları koşuluyla egemen gücü elinde tutan kişi ya da kişilerin yetkisine dayandığının gösterilmesi gerekmektedir. Zira eğer sivil yetkiye dayanmıyorsa, ya tek tek yurttaşların kararlarına ya da dış bir otoriteye dayanmak zorundadır. Ama tek tek yurttaşların kararlarına dayanamaz: bu, bunun yol açacağı karışıklıklar ve saçmalıklardan görülebilir. Bunların en önemlisi, böylesi bir şeyin sadece tüm *sivil itaatin* sona ermesi değil ama aynı zamanda (doğa yasalarına aykırı bir şekilde) toplumun ve insanlar arsındaki barışın ortadan kalkması anlamına gelmesidir. Zira bireyler Kutsal Kitabı kendilerine göre yorumlayacağından, eş deyişle Tanrı'nın hoşuna giden ve gitmeyen şeyleri belirleyecek bir yargıç olacağından, hükümdarların buyruklarının Kutsal Kitaba uygun olup olmadığına onlar karar verdiği sürece, hükümdarlarına itaat etmiş olmazlar. Ve ona itaat

edip etmemek onların taktirine kalmıştır, eş deyişle kendilerine itaat ederler, devlete değil. Ve bu, sivil itaatin sonudur. Yine herkes kendi fikrini takip ettiğinden, sayısız ve çözümsüz anlaşmazlıklar ortaya çıkacaktır ve bunlar (insanlar doğaları gereği fikir ayrılıklarını hakaret olarak algıladıklarından) ilkin huzursuzluklara ve daha sonra münakaşalara ve savaşlara yol açacaktır; toplum ve barış toptan ortadan kalkacaktır. Dahası Tanrı'nın eski yasa altındaki yasa kitabı için takip edilmesini istediği bir örneğe sahibiz. Buna göre, ilahi öğretinin Kanonları olarak bunların yazılı olması ve herkes tarafından kullanılması ama anlaşmazlıklar ortaya çıktığında bunların bireyler değil ama sadece *Rahipler* tarafından çözülmesi gerekmektedir. Son olarak, bireylerin işlediği suçlar söz konusu olduğunda, *Kiliseyi dinlemeleri* Kurtarıcımızın bir buyruğudur. Dolayısıyla, anlaşmazlıkları çözmek bireylerin değil ama *Kilisenin* işidir, ve bu nedenle de, Kutsal Kitabı bireyler değil ama *Kilise* yorumlamalıdır. *Tanrı Kelamını* yorumlama, eş deyişle Tanrı ve dine ilişkin ortaya çıkabilecek tüm sorunları çözüme bağlama, yetkisi, kim olurlarsa olsunlar yabancı kişileri ilgilendiren bir konu değildir. Bunu anlamak için göz önünde bulundurulması gereken en önemli nokta, bu yetkinin yurttaşların zihinlerinde kamusal eylemler için taşıdığı önemdir. İnsanların iradi eylemlerinin, doğal zorunluluk gereği, iyi ve kötü, ödül ve ceza hakkında sahip oldukları fikirlerden kaynaklanması ve bu nedenle de insanların istencinin ebedi mutluluklarının veya ıstıraplarının kaynağı olduğuna inandıkları kişiye itaat etmeye meyilli olması herkes tarafından bilinen bir gerçektir. İnsanlar ebedi mutluluk veya lanetlenmeyi, ebedi kurtuluş için hangi doktrinlerin yararlı olduğunu belirleyen kişilerin istencinden umarlar ve bu nedenle de, bu kişilere her konuda itaat ederler. Bu böyle olduğuna göre, kurtuluş için gerekli doktrinler için dış bir otoriteye boyun eğmekle yükümlü olduklarına inanan yurttaşlar, kendileri için bir devlet oluşturmazlar ama bu

yabancının tebaası olurlar. Bu nedenle, eğer egemen bir hükümdar bu büyük gücü yazılı olarak başka birine verseydi, bu erk devrinde sivil yönetimi kendi elinde tuttuğu kabul edilseydi bile, ne bu belgenin bir geçerliliği olurdu ne de yönetimin devamı ve sağlıklı işleyişi için gerekli herhangi bir şeyi devretmeyi başarabilirdi. Zira ikinci bölümün dördüncü paragrafında söylendiği gibi, *hakkı devretme istencini gösteren uygun bir işaret* olmadığı sürece, bir *hakkın devredildiği* söylenemez; ve *gücü elinde tutma* niyetini açıkça ortaya koymuş biri, bu güç için elzem olan araçları devrettiğine dair uygun bir işaret vermiş olmaz; bu nedenle, böylesi bir belge bir niyetin değil ama sözleşme yapan tarafların cehaletinin bir göstergesidir. İkinci olarak, bir devletin veya onun egemeninin yurttaşlarının vicdanını düşman bir yönetime teslim etmesinin ne kadar saçma bir şey olduğunu herkes görebilir. Zira beşinci bölümün altıncı paragrafında gösterildiği gibi, tek bir kişi altında birleşmemiş olanlar, birbirlerine karşı bir düşmanlık durumu içindedirler. Her zaman savaşmadıklarını bir kenara koyun (zira düşmanlar bile ateşkes yapar); güvensizlik ve devletlerin, krallıkların ve imparatorlukların sınırlarının dövüşmedikleri anlarda bile birbirlerine düşmanmış gibi süzen gladyatörlere benzeyen ordular ve kaleler tarafından korunuyor olması gerçeği, *düşmanlığı yeterince açık bir şekilde ortaya koymaktadır.* Son olarak, bizzat talep ettiğiniz için başka birine ait olduğunu kabul ettiğiniz bir şeyi talep etmeniz, mantıksız değil midir? Ben yabancı bir devletin yurttaşı olan senin için bir Kutsal Kitap yorumcusuyum. Neye dayanarak? Seninle benim aramdaki hangi sözleşme gereği? Tanrı'nın yetkisiyle. Bunu neren bileceğiz? Kutsal Kitap'a göre mi; kitap orada okuyun. Onu kendim için yorumlamadığım sürece bunun bir anlamı yoktur; ve bu durumda yorumlama benim hakkımdır; tüm diğer yurttaşların da hakkı olduğu gibi; ki bunu ikimiz de reddediyoruz. Bu sorunun tek çözümü, her *Hıristiyan Kilisesinde*, eş deyişle her *Hıristiyan Devlette*,

Kutsal Kitap'ın *yorumlanmasının*, eş deyişle *tüm anlaşmazlıkları çözüme kavuşturma hakkının*, devlette egemen gücü elinde bulunduran kişi ya da kişilerin yetkisine dayanması ve buradan türetilmesidir.

28. İki çeşit anlaşmazlık vardır. Biri ruhani kanunlara ilişkindir, eş deyişle doğruluğu doğal akıl yoluyla araştırılamayan, inanca ilişkin sorunlar. Bunlar arasında MESİH'in *doğasına ve görevine, gelecek [yaşamdaki] ödüllere ve cezalara, bedenin yeniden dirilmesine, Meleklerin doğasına ve görevine, Ayinlere ve dışsal tapınmalara* ve benzeri şeylere ilişkin sorunlar sayılabilir. Diğer bir anlaşmazlık çeşidi ise, doğruluğu doğal akıl ve insan yapı sözleşmelerin ve tanımların kıyaslanmasından (eş deyişle kelimelerin genel kullanım ve rıza sonucu kabul edilmiş anlamlarından) türetilen beşeri bilgilere ilişkin sorunlardır; bu [tür anlaşmazlıklar] *hak* ve *felsefeye* ilişkin tüm sorunları içermektedir. Örneğin, yasaya göre bir *sözün* veya *sözleşmenin* olup olmadığı sorusu sorulduğunda, basitçe, bu şekilde kullanılan böylesi kelimelere yurttaşların kullandığı ve rıza gösterdiği anlamıyla söz veya sözleşme denilip denilemeyeceği sorulmaktadır; eğer öyleyse, bir anlaşmanın yapıldığı doğrudur; aksi taktirde yanlıştır. Öyleyse gerçek, insanların rızasına ve aralarındaki sözleşmelere dayanmaktadır. Benzer şekilde, felsefe de aynı şeyin bir bütün olarak aynı anda birden fazla yerde olup olamayacağı sorulduğunda, sorunun yanıtı insanların *bir bütün olarak* tabirinin anlamı hakkındaki genel uzlaşmalarına dayanmaktadır; zira insanlar bir şey bir bütün olarak bir yerdedir dediğinde, genel bir uzlaşma ile, hiçbir parçasının başka bir yerde olamayacağım anladıklarını ifade ediyorlarsa, bir şeyin aynı anda birden çok yerde olması yanlıştır. Dolayısıyla, hakikat, aynı nedenle hak ve felsefeye ilişkin diğer tüm sorunlardaki hakikat, insanların rızasına dayanır. Ve her şeyin Kutsal Kitap'taki insanların şeylerin adlarına ilişkin genel uzlaşmasına aykırı soyut pasajlara göre çözülebileceği fikrinde

olanlar, dilin ve onunla beraber de tüm insan toplumunun ortadan kaldırılmasını savunmaktadır. Örneğin tarla satan biri, tarlanın tümünün onun sadece bir kısmı olduğunu söyleyecek ve geri kalanın satılmadığını iddia edip, onu elinde tutacaktır. Aslında bu kişi, böylesi uzlaşmalar sonucu oluşmuş hakikatin aranmasından başka bir şey olmayan usun kendisini ortadan kaldırmaktadır. Devletin böylesi sorunları Kutsal Kitap'ı yorumlayarak çözüme kavuşturmasına gerek yoktur çünkü bunlar *Tanrı hakkında Kelam*, eş deyişle *İncil öğretisi*, anlamındaki bir *Tanrı Kelamına* ait değildirler; aynı şekilde, Kilise üzerinde egemen gücü elinde tutan [kişi(ler)] böylesi kararlar almaları için *Kilise Doktorlarını* görevlendirmekle yükümlü değildir. Ama imana ilişkin sorunlar için, eş deyişle insan aklını aşan bir şey olan Tanrı hakkındaki sorunlar için, Tanrısal bir kutsamaya ihtiyaç vardır (ki böylece en azından önemli sorunlarda hata yapmayalım) ve bu bizzat Mesih'in *el koymasından* gelir. Ebedi kurtuluşumuz için doğaüstü ve doğaüstü olduğu için anlamamıza olanak olmayan bir öğretiyi kabul etmeye ihtiyaç duyarız. Önemli konularda hata yapmaya müsait bir şekilde terk edilmiş olsaydık, bu hakkaniyete aykırı olurdu. Kurtarıcımız *Havarilere*, eş deyişle *Havarilere* ve Havarilerin yerini almak üzere *el koyma* yoluyla *Havariler* tarafından takdis edilen *Pastörlere*, (kurtuluş için zaruri olan konulardaki) bu yanılmazlığı kıyamet gününe kadar vaat etmiştir. Devlette egemen gücü elinde tutan, bir Hıristiyan olarak, bundan dolayı, *imanın gizemlerine* ilişkin bir sorun ortaya çıktığında, yasal olarak seçilmiş *Rahipler* yoluyla Kutsal Kitabı yorumlamakla yükümlüdür. Öyleyse Hıristiyan devletlerde ruhani ve dünyevi konulara ilişkin kararlar sivil otoriteye aittir. Ve egemen gücü elinde bulunduran kişi ya da meclis hem *devletin* hem de *Kilisenin* başıdır; zira *Hıristiyan Kilisesi* ile *Hıristiyan devleti* bir ve aynı şeydir.

BÖLÜM XVIII

Gökyüzü Krallığına Girmek İçin Gerekli Olan Şeyler Üzerine

1. *Dünyevi* meselelere ilişkin tüm yetkinin egemen gücü elinde bulunduranların, bu ister tek bir kişi olsun ister bir grup insan olsun, yetkisinden türetildiği, her zaman kabul görmüş bir gerçektir. Biraz yukarda söylenenlerden ise, *ruhani* meselelerde bunun *Kilisenin* yetkisine dayandığı açıkça gözükmektedir; yine açıktır ki, her *Hıristiyan devlet* böylesi bir yetkiyle donanmış bir *Kilisedir*. Buradan hareketle, en kıt zekalı insan bile, Hıristiyan bir devlette (eş deyişle egemenliğin Hıristiyan bir Hükümdarın veya bir Hıristiyan grubun elinde olduğu bir devlette) *dünyevi ve ruhani tüm gücün MESİH'in altında birleştiği* ve bundan dolayı da bunlara her konuda itaat edilmesi gerektiği sonucuna varabilir. Diğer taraftan, insandan ziyade Tanrı'ya itaat edilmesi gerektiğinden, MESİH'in yasakladığı bir şeyin yapılması buyurulduğunda, itaatin güvenli bir şekilde nasıl sunulacağına dair bir zorluk ortaya çıkarabilir. Bu zorluğun nedeni, Tanrı'nın bizlerle artık Mesih ve Peygamberler aracılığıyla yaşayan bir ses olarak değil ama farklı insanlar tarafından farklı şekillerde anlaşılan

Kutsal Kitap aracılığıyla konuşmasıdır. İnsanlar kralların ve Kiliselerin ne buyurduğunu gayet iyi bilirler ama buyurulan şeylerin Tanrı'nın buyruklarına aykırı olup olmadığını bilemezler. İtaatleri, gemisini *Scylla* ve *Charybdis* arasında yüzdürmeye çalışan biri gibi dünyevi cezalar ve ruhani ölüm arasında yalpalar ve genellikle ikisine birden çarpar. Kurtuluş için gerekli olanlar ve olmayanlar arasında bir ayrım yapılırsa, böylesi ikilemler olmayacaktır. Zira bir Hükümdarın veya devletin buyruğuna ebedi kurtuluşu kaybetmeden itaat edilebiliyorsa, itaat etmemek adaletsizliktir. Ve Havarinin *Ey çocuklar her konuda anne babanızın sözünü dinleyin* (Koloseliler: 3. 20) ve MESİH'in *Din bilginleri ve Ferisiler Musa'nın kürsüsünde otururlar. Bu nedenle size söylediklerinin tümünü yapın* (Matta: 23. 1-3) şeklindeki emirleri buraya tatbik edilir. Diğer taraftan, cezası ebedi ölüm olan bir şey yapılması buyurulursa, doğal bir ölüm yerine buna itaat edip ebedi ölümle cezalandırılmayı tercih etmek deliliktir. MESİH'in sözlerinde olduğu gibi: *Bedeni öldüren ama canı öldüremeyenden korkmayın* (Matta: 10. 28). Öyleyse kurtuluş için gerekli tüm şeylerin neler olduğunu anlamamız gerekmektedir.

2. Kurtuluş için gerekli her şey, *iman* ve *itaat* şeklindeki iki erdemde toplanmıştır. İkincisi kusursuz olabilseydi, kendi içinde insanın lanetlenmeden kurtulması için yeterli olurdu; fakat Adem'den beri gelen uzun bir zaman boyunca hepimiz Tanrı karşısında itaatsizlikten dolayı suçlu olduğumuzdan ve fiilen günah işlediğimizden, *günahların bağışlanması* olmaksızın *itaat* yeterli değildir. *Bağışlanma* ve bununla beraber Tanrı Krallığı'na kabul *imanın* bir ödülüdür. Kurtuluş için başka hiçbir şeye gerek yoktur. Zira Gökyüzü Krallığı sadece günahkarlara, eş deyişle Tanrı'nın yasalarına itaat etmeyenlere kapalıdır; Hıristiyan inancının *gerekli şartlarına* inanıyorlarsa, bunlara bile kapalı değildir. İtaatin ne anlama geldiğini ve Hıristiyan inancının *gerekli şartlarının* neler olduğunu anladığımız anda, devletlerin

ve Hükümdarların buyruklarında neleri yapacağımız, neleri reddedeceğimiz ortaya çıkacaktır.

3. Burada itaat ile kast edilen, *edim* değil ama olabildiğince itaat etmemize dönük bir *istenç* ve *karardır*. Bu anlamıyla *itaat*, *tövbe* ile aynı şeydir. Zira tövbedeki erdem, bir suçun hatırasına eşlik eden acı değil ama doğru yola dönme ve bir daha günah işlememe kararlılığıdır; bu olmaksızın, bu acıya tövbe değil ama ümitsizlikten kaynaklanan acı denir. Tanrı'yı seven kişilerin İlahi Yasa'ya itaat etmeyi istememeleri mümkün değildir; komşularını sevenlerin de, yukarıda III. bölümde gösterildiği gibi, komşularımıza zarar vermemize yola açan *kibri*, *vefasızlığı*, *hakaret etmeyi*, *gaddarlığı*, *adaletsizliği* ve benzeri günahları yasaklayan ahlak yasalarına itaat etmeyi istememeleri mümkün değildir: Bundan dolayı, *sevgi* veya *hayırseverlik* ve herkese hak ettiğini verme kararlılığı olan *adalet* de itaat ile aynı şeydir. *İman* ve *tövbenin* kurtuluş için yeterli olduğu, zaten ortaya konmuştu. Bu ilkin Vaftiz Ahit'inden açıkça görülebilir; zira *Petrus*, Pentikost gününde yaptığı konuşmada, kendisine *Ne yapmalıyız* diye soranlara *Tövbe edin, her biriniz İsa Mesih'in adıyla vaftiz olsun. Böylece günahlarınız bağışlanacak* (Elçilerin işleri: 2. 38) cevabını vermiştir. Öyleyse, vaftiz olabilmek için, eş deyişle Tanrı Krallığı'na girebilmek için, yapılması gereken tek şey, *tövbe edip* İSA'nın adına *inanmaktır*. Zira Gökyüzü Krallığı vaftizde yapılan sözleşmeyle vaat edilmektedir. Ayrıca, bunu, kendisine ebedi yaşam için ne yapması gerektiğini soran Hükümdara MESİH'in verdiği şu cevaplar da açıkça göstermektedir: *O'nun buyruklarını biliyorsun: zina etmeyeceksin* vs. (ki bu itaate ilişkindir) ve : *Git neyin varsa sat...Sonra gel beni takip et* (Luka: 18. 20, Markos: 10. 21). Ve *adil olan imanıyla yaşayacaktır* (herhangi biri değil sadece adil olan) şeklindeki söz de buna işaret etmektedir; zira *adalet* de, *tövbe* ve *itaat* gibi, istencin bir özelliğidir. Ve Aziz *Markos*'un *Vakit dolduğunda ve Tanrı'nın Krallığı*

yaklaştığında, tövbe edin ve İncil'e inanın şeklindeki sözleri de, Gökyüzü Krallığı'na girmek için gerekli erdemlerin sadece *tövbe* ve *iman* olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bundan dolayı, kurtuluş için gerekli olan itaat; itaat etme *istencinden* veya *çabasından*, eş deyişle herkes için aynı olan ahlak yasaları olan *Tanrı Yasaları*, dünyevi meselelere ilişkin yöneticilerin verdiği buyruklar olan *medeni yasalar* ve ruhani konulara ilişkin *Kilise yasaları* uyarınca hareket etmekten başka bir şey değildir; bu iki tip yasa [Medeni ve Kilise yasaları] farklı devletler ve Kiliseler için farklı şekillerde olabilir ve yasanın yayınlanması ve kamusal kararlarla bilinebilirler.

4. *Hıristiyan İmanının* ne olduğunu bilmek için, ilk önce, genel anlamıyla *İmanın* tanımlanması ve sıklıkla karıştırıldığı diğer zihinsel faaliyetlerden ayırt edilmesi gerekmektedir. İman evrensel bir anlam içinde ele alındığında, *imanının nesnesinin*, eş deyişle *inanılan şeyin*, her zaman bizim doğru olduğunu kabul ettiğimiz bir *önerme* (eş deyişle olumlu veya olumsuz bir iddia) olduğu görülür. Ama önermeler farklı nedenlerden ötürü kabul edildiğinden, böylesi kabullenişler farklı şekillerde adlandırılır. Bazen kendi zihnimizde anlayamadığımız önermeleri kabul ederiz. Sonuçlarını görme suretiyle doğruluklarını inceleyinceye kadar böyle davranırız; buna varsayım denir. Ayrıca belki bir önermeyi sadece yasa korkusu ile kabul ederiz, buna ise dışsal bir işaret sonucu ortaya çıkan *kabul etme* veya *itiraf etme* denir; veya insanların saygı duydukları kişiler veya barış adına başkalarına gösterdiği nezaket söz konusu olduğunda, buna basit *kabulleniş* denir. Fakat doğru olduğunu kabul ettiğimiz önermeleri kendimize özgü nedenlerden ötürü kabul ederiz. Bunun nedeni, ya *önermenin kendisi* ya da *bu önermede bulunan kişidir*. Önermeyi oluşturan sözcüklerin, genel uzlaşma neticesinde, neleri ifade ettiğini hatırlayarak, *önermenin kendisinden* bunu türetiriz. Bu durumda verdiğimiz onaya *bilmek* denir. Ama bu sözcüklerle gerçekten kast

edilenin ne olduğunu bilemiyorsak, bazen bir anlama bazen başka bir anlama geliyorlarsa, bir *fikir* sahibi olduğumuz söylenir. Örneğin, *iki ve üç beş yapar* şeklindeki bir önermede bulunulduğunda, aynı dili konuşanların uzlaşmasıyla belirlenen sayıların adları (tıpkı ortaya çıkması için bir sözleşmenin gerekli olduğu insan toplulukları gibi) hatırlandığında, iki ve üçün toplamı kadar birim için kullanılan adın beş olduğu görülür; buna dayanarak biri iki ve üçün beş yapmasının doğru olduğuna onay gösterirse, buna *bilgi* denir. Bu gerçeği bilmek, bunun kendimiz tarafından yapıldığını kabul etmektir. Zira **'ye iki, ***'e üç ve *****'e beş denmesini sağlayan kararı alanlar ve böylesi kuralları koyanlar, aynı zamanda, iki ve üç beş yapar şeklindeki önermenin doğruluğundan da sorumludurlar. Benzer şekilde, neye *hırsızlık* ve *adaletsizlik* dendiğini hatırlarsak, bu sözcüklerden yola çıkarak *Hırsızlık bir adaletsizliktir* önermesinin doğru olup olmadığını bilebiliriz. *Doğruluk*, *doğru önerme* ile aynı şeydir ve mantıkçıların *yüklem* diye adlandırdıkları sonuç teriminin *özne* dedikleri öncül terimi kapsaması durumunda, bir *önerme doğrudur*. Ve *doğruyu bilmek*, bunun sözcüklerin kullanılması yoluyla bizzat bizim tarafımızdan yapıldığını hatırlamak ile aynı şeydir.

Uzun zaman önce *Bilgi bellektir* diyen Platon, bundan çok farklı bir şey söylememektedir. Ve kelimelerin karara bağlanmış kesin anlamları olsa da, hatiplerin çeşitli duyguları sonucu ve hatta aldatma amacıyla, günlük kullanımda anlamları o kadar tahrif edilir ki, şeylere eklenmiş kavramları hatırlamamız oldukça zorlaşır ve bu zorluğu aşmak için doğru kararlar ve büyük bir çaba gerekli olur. Ayrıca belli ve kendilerine özgü değişmez anlamı olmayan ve kendi başlarına değil ama sadece onlarla beraber kullanılan başka işaretlerin gücüyle anlaşılabilen önemli sayıda sözcük vardır. Üçüncü olarak, belli adlar algılanamayan şeylerin adlarıdır ve bu nedenle de, adları oldukları şeye dair bir kavrama sahip değildirler. Bundan dolayı, bunlardan oluşan önermelerin

doğruluğu için adların kendisine bakmamızın bir yararı yoktur. Böylesi durumlarda, bir önermenin doğruluğunu sözcüklerin manasını düşünme yoluyla araştırırken, onun doğruluğunu bulma hakkında beslediğimiz az ya da çok umuda göre, bazen onun doğru, bazen de yanlış olduğunu düşünürüz. Bunlara de ayrı ayrı *fikir*, hatta *inanış*; birlikte ise *şüphelenme* denir. Fakat bir önermeyi kabul etme nedenimiz, *önermenin kendisi değil* ama yanılmayacak kadar uzman olduğuna hükmettiğimiz ve bizi aldatmak için bir nedene sahip olmadığını düşündüğümüz *önermede bulunan* kişi ise, buna *İman* denir; çünkü kendimizin değil ama bir başkasının bilgisine duyulan güvenden kaynaklanmaktadır. Ve birinin güvenilirliğine inandığımızda, ona *inandığımız* veya ona *güvendiğimiz* söylenir. Söylenenlerden, *iman* ile *kabullenme* arasındaki fark açıkça gözükmektedir; zira ikincisinin tersine ilkine her zaman içsel bir onay eşlik eder. İlki zihinsel bir karar iken ikincisi dışsal bir itaattir Aynı şekilde, *iman* ve *fikir* arasındaki fark da gözükmektedir; zira ikincisi kendi aklımıza, ilki ise bir başkasının ününe dayanmaktadır. Son olarak da, *iman* ve *bilgi* arasındaki fark ise; ikincisi bir önermenin küçük parçalara ayrılması ve daha sonra çiğnenip yavaşça hazmedilmesi iken, ilki onun bütün olarak yutulmasıdır. Araştırılan nesnenin ortaya konduğu sözcükleri açıklamak *bilgiye* yardımcı olur; hatta bu bilgiye giden biricik yoldur: *tanımların yolu*. Ama bu *iman* için zararlıdır. Zira inanç ile ilgili öne sürülen şeyler insan aklını aşar ve hiçbir zaman açıklamalarla daha açık olmazlar; tersine, daha da muğlak ve inanılması daha zor bir hale gelirler. Doğal akıl yoluyla imanın esrarlarını tanıtlamaya çalışan biri, acı ama sağlığa yararlı hapları yutmadan önce çiğneyen ve sonra da onları tüküren bir hastaya benzer; halbuki onları bir bütün olarak yutsaydı, iyileşmiş olacaktı.

5. Öyleyse *inanmanın* ne olduğunu görmüş olduk. Peki *MESİH'e inanmak* nedir? Veya *MESİH'e imanının* nesnesi olan

önerme nedir? Zira *MESİH'e inanıyorum* dediğimizde, neye değil ama kime inandığımızı belirtmiş oluruz. MESİH'e inanmak, İSA'nın, MESİH, eş deyişle *Musa* ve diğer *İsrailli Peygamberlerin* kehanetlerine göre bu dünyaya *Tanrı Krallığını kurmak için* gelecek kişi, olduğuna inanmaktan başka bir şey değildir. Bu, MESİH'in Marta'ya söylediği şu sözlerde çok net bir şekilde gözükmektedir: *Diriliş ve yaşam benim. Bana iman eden kişi ölse de yaşayacaktır. Yaşayan ve bana iman eden asla ölmeyecektir. Buna iman ediyor musun?* Bunun üzerine Marta O'na *Evet ya Rab. Senin, dünya gelecek olan Tanrı'nın Oğlu Mesih olduğuna iman ediyorum* cevabını verir (Yuhanna: 11. 25-27). Burada BANA İMAN EDİYOR MUSUN sorusu ÇÜNKÜ SEN MESİHSİN yanıtıyla açıklanmaktadır. Öyleyse, *MESİH'e iman etmek*, MESİH olduğunu söyleyen İSA'nın kendisine iman etmekten başka bir şey değildir.

6. Kurtuluş için *imanın* ve *itaatin* gerekliliği, bu *itaatin* ne olduğu ve kime gösterilmesi gerektiği yukarıda üçüncü paragrafta gösterilmiştir. Şimdi *İmanın* hangi *şartlarının* zorunlu olduğunu sormamız gerekmektedir. Bir Hıristiyan'ın kurtuluşu için, İSA'NIN MESİH OLDUĞUNA imandan başka hiçbir zorunlu *Şartın* olmadığını söylüyorum.(*) Fakat dördüncü paragrafta olduğu gibi, *iman* ve *kabullenme* arasında bir ayrım zorunludur. Belli sayıda dogmanın (duyurulması durumunda) *kabullenilmesi* gerekebilir; zira bu yasalara *itaatin* bir parçasıdır; fakat şimdi kurtuluş için gerekli olan *itaati* değil ama *iman* için gerekli olanı inceliyoruz. İlk kanıtımız, Kurtarıcımızın hayatını anlatarak bu tek şartı yerleştirmeyi amaçlayan İncil yazarlarının amacıdır. Tarihe yakından bakacak olursak, bunun İncil yazarlarının amacı ve niyeti olduğunu görürüz. O'nun soy kütüğü ile başlayan Aziz *Matta*, İSA'nın *Davut'un* soyundan geldiğini ve bir bakirenin onu doğurduğunu (bölüm 1); Yahudilerin Kralı olarak bilgelerin taktirini topladığını ve aynı neden ötürü de *Hirades'in* onu

öldürmek istediğini (bölüm 2); Krallığının bizzat kendisi ve Vaftizci Yahya tarafından vaaz edildiğini (bölüm 3, 4); yasaları bir din bilgini gibi değil ama yetki sahibi biri gibi öğrettiğini (bölüm 5-7); hastalıkları mucizevi bir şekilde iyileştirdiğini (bölüm 8, 9); Krallığı vaaz etmeleri için Krallığın müjdecileri olarak *Havarileri* Yahudiye'nin dört bir tarafına gönderdiğini (bölüm 10); MESİH'in onun Mesih olup olmadığını soran Yahya'nın elçisine gördüklerini, eş deyişle sadece MESİH'e özgü mucizeleri, yazmasını söylediğini (bölüm 11); Ferisilerin ve diğerlerinin huzurunda argümanlar, meseller ve başka işaretler yoluyla Krallığına ilişkin kanıtlar sunduğunu, açıklamalarda bulunduğunu (bölüm 12-21); *Yeruşalim'e* girişinde bir Kral gibi selamlandığını (bölüm 21); Ferisilerin huzurunda kendisinin Mesih olduğunu savunduğunu, onları sahte Mesihlere karşı uyardığını ve meseller yoluyla Krallığının doğasını onlara anlattığını (bölüm 22-25); Kral olduğunu iddia etme suçlamasıyla tutuklandığını ve gerildiği çarmıhın üzerinde BU, YAHUDİLERİN KRALİ İSA'DIR yazdığını (bölüm 26, 27); ve son olarak, dirilişinden sonra Havarilere *gökte ve yerde bütün gücün kendisine verildiğini* söylediğini (bölüm 28) göstermektedir. Bunların tümü İsa'nın Mesih olduğuna inanmamızı sağlamayı amaçlamaktadır. Öyleyse Aziz *Matta'nın* İncili'ni kaleme almadaki amacı buydu; diğer İncil yazarlarının amacı da onunkiyle aynıydı. Örneğin Aziz *Yuhanna*, kendi İncili'nin sonunda bunu açıkça söylemektedir: *Yazılanlar, İsa'nın Tanrı'nın Oğlu Mesih olduğuna iman edesiniz diye yazılmıştır* (Yuhanna: 20. 21).

Başka hiçbir zorunlu Şartın olmadığım söylüyorum] *Yukarıda bunu yeterince desteklediğimi düşünmememe rağmen, bu iddiayı daha geniş bir şekilde açıklamanın faydalı olacağını düşünüyorum; zira buradaki yeniliğin din adamlarının çoğunu rahatsız edeceğini farkındayım. İlkin, İsa'nın Mesih olduğunu kabul etmenin kurtuluş için gerekli tek şart olduğunu söylediğimde, sadece imanın kurtuluş için*

yeterli olduğunu söylemiyorum; zira aynı zamanda Adalet, Tanrı'nın yasalarına itaat, eş deyişle hakkaniyetli şekilde yaşama istenci, de gereklidir. İkinci olarak, diğer birçok şartın kabullenmenin de kurtuluş için gerekli olabileceğini inkar etmiyorum, bunların bir Kilise tarafından buyurulası şartıyla; fakat İman içsel ve kabullenme ise dışsal olduğundan, ilkinin kelimenin gerçek anlamıyla iman, ikincisinin ise itaatin bir parçası olduğunu ve sonuç olarak da bu şartın kendi başına içsel İman için yeterli ama bir Hıristiyan'ın dışsal kabullenmeleri için yeterli olmadığını söylüyorum. Son olarak, adalet bakış açısıyla kurtuluş için tek başına gerçek ve içsel bir tövbenin yeterli olduğunu söylemiş olsaydım bile, bu bir çelişki olarak alınmamalıdır, zira tövbenin adaleti, itaati ve her türlü erdeme açık bir kalbi içerdiğini biliyoruz. Aynı şekilde, tek bir şart olarak İmanın kurtuluş için yeterli olduğunu söylediğimde kimse buna şaşırmamalıdır, zira bu şart diğer birçok şartı da içermektedir. Zira Kutsal Kitap'tan aşağıda değineceğim açık kanıtlar, fikrimi değiştirmekten beni alıkoymaktadır. Zira İSA MESİH'TİR şeklindeki bir söz, İsa'nın Tanrı'nın Krallığı kurmak üzere dünyaya göndermeyi peygamberler aracılığıyla vaat ettiği kişi olduğunu, eş deyişle İsa'nın yeryüzü ve gökyüzünün yaratıcısı Tanrı'nın Oğlu olduğunu, bir bakireden doğduğunu ve kendisine iman edenlerin günahları için öldüğünü; Mesih, eş deyişle Kral olduğunu; dünyayı yönetmek ve iman sahiplerinin yaptıklarını mükafatlandırmak için (zira aksi taktirde Kral olamaz) dirileceğini (zira aksi taktirde hüküm süremez); aynı şekilde insanların da dirileceğini (zira bu olmadan yargılanamazlar) ifade etmektedir. Bundan dolayı bu tek şart, Havarilerin amentülerinin tümünü kapsamaktadır ama bu şekilde özetlenmesi gerektiğini düşündüm çünkü gerek Mesihin gerek Havarilerinin birçok insanı bu şartın sonuçları olan diğerleri olmaksızın sadece bu şartı yerine getirmeleri koşuluyla Tanrı Krallığı'na kabul ettiklerini gördüm; çarmıhtaki hırsız, Filipus tarafından vaftiz edilen hadım,

Aziz Peteus tarafından Kilisede toplanan iki bin kişi gibi. Kilise tarafından tanımlanan tüm şartları içten bir şekilde kabul etmeyenlerin (onlara açıktan karşı gelemeyen ama sadece kendilerine öyle buyrulduğu için bunları kabul edenlerin) ebediyen lanetleneceğini düşünmememden rahatsız olanlar varsa, bunlar için ne yapmam gerektiğini bilemiyorum

7. İkincisi, Havarilerin vaazları da bunu ispatlamaktadır; zira bunlar Krallığın müjdecileridir ve Mesih bunları sadece Tanrı Krallığı'nı vaaz etmek için göndermiştir (Luka: 9.2 ve Elçilerin İşleri: 17. 6). Mesih'in göğe yükselişinden sonra yaptıkları, onlara karşı yöneltilen suçlamalardan da anlaşılabilir: *Yason ve bazı kardeşleri kent yetkililerinin önüne sürüklediler. "Dünyayı alt üst eden o adamlar buraya da geldiler" diye bağırıyorlardı. "Yason onları evine aldı. Onların hepsi İsa adında başka bir Kral olduğunu söyleyerek Sezar'ın buyruklarına karşı geliyorlar"* (Elçilerin İşleri: 17. 6,7). Havarilerin vaazlarının ana konusu şu sözlerden görülmektedir: *Kutsal Kitap üzerine tartıştı. Mesih'in acı çekip ölümden dirilmesi gerektiğine dair açıklamalarda bulunuyor, kanıtlar gösteriyordu. "Siz duyurmakta olduğum bu İSA, MESİHTİR" diyordu* (Elçilerin İşleri: 17. 2, 3).

8. Üçüncü kanıt ise, Mesih'in kurtuluş için gerekli olduğunu söylediği şeylerin ne kadar kolay olduğunu vurgulayan pasajlardır. Eğer kurtuluş için gerekli olanlar bugün farklı kiliseler tarafından farklı şekillerde tanımlanan Hıristiyan imanı hakkındaki her bir hakikatin içsel olarak kabul edilmesi olsaydı, hiçbir şey Hıristiyan dininden daha zor olamazdı. Ayrıca *Boyunduruğumu taşımak kolay, yüküm hafiftir* (Matta: 11. 30), *bana iman eden küçükler* (Matta: 18. 6) ve *Tanrı iman edenleri saçma sayılan bildirileriyle kurtarmaya razı oldu* (1. Korintliler: 1. 21) şeklindeki sözler nasıl doğru olabilirdi; imanı kabullenişi sadece *Krallığı'na geldiğimde beni hatırla* ile sınırlı olan çarmıhtaki hırsıza kurtuluş nasıl haber verilebilirdi? Veya bizzat Aziz *Pavlus*, bir düşmandan bir Kilise Doktoruna nasıl dönüşebilirdi?

9. Dördüncü kanıt ise, imanın bu şartın bir temel olduğu ve başka bir temele dayanmadığı olgusudur. *Eğer o zaman biri size 'İşte Mesih burada' ya da 'İşte şurada' derse, inanmayın. Çünkü sahte Mesihler, sahte peygamberler türeyecek. Bunlar büyük belirtiler ve harikalar yapacaklar* (Matta 24. 23). Buradan, imanın burada belirtilen şartı temelinde, işaretlere ve harikalara inanmayı reddetmemizin gerekli olduğu sonucu çıkmaktadır. *İster biz, ister gökten bir Melek size bildirdiğimize ters düşen bir müjde bildirirse, lanet olsun ona* (Galatyalılar: 1. 8). Öyleyse, bu pasaja göre, aksi bir şey öğretirlerse Havarilere ve Meleklere (bana göre bundan dolayı Kilise'ye de) inanmayı reddetmemiz gerekmektedir. *Sevgili kardeşlerim, her ruha inanmayın. Tanrı'dan olup olmadıklarını anlamak için ruhları sınayın. Çünkü birçok sahte peygamber dünyanın her yanına yayılmış bulunuyor. İsa Mesih'in beden alıp dünyaya geldiğini kabul eden her ruh Tanrı'dandır* (1. Yuhanna: 4. 1, 2). Dolayısıyla bu şart, Doktorların yetkisinin kabul edilip edilmeyeceğini belirleyen bir kıstastır. Bugün Hıristiyan olan herkesin tüm bu işleri yapan İSA diye biri olduğunu ve onun da MESİH olarak kabul edildiğini Doktorlardan öğrendiği inkar edilemez; ama bundan Hıristiyanların Doktorlara ve Kilise'ye güvendikleri sonucu çıkartılmamalıdır; tersine bizzat İSA'nın kendisine güvenmektedirler. Zira her şey daha sonra gelse bile bir tek bu *şart*, Kilise'den önce gelmektedir. Ve Kilise bu şarta göre kurulmuştur, bu şart Kilise'ye göre değil. (Matta: 16. 18). Bunun yanı sıra, İsa Mesih'tir şartı o kadar temeldir ki, Aziz *Pavlus* geri kalan her şeyin bunun üzerine inşa edildiğini söylemektedir. *Çünkü hiç kimse atılan temelden, yani İsa Mesih'ten başka bir temel atamaz. Bu temel üstüne kimi altın, gümüş ya da değerli taşlarla kimi de tahta, ot ya da kamışla inşa edecek. Herkesin yaptığı iş belli olacak... Bir kimsenin inşa ettikleri ateşe dayanırsa, ödülünü alacak. Yaptıkları yanarsa, zarar edecek Kendisi kurtulacak* (1. Korintliler: 3. 11, 12 ve devamı). Temel ile kast edilenin İSA

MESİHTİR şartı olduğu çok açıktır. Zira öğretileri simgeleyen altın, gümüş, değerli taşlar, odun vs. Mesih'in dünyevi bedeni üzerine inşa edilmiştir. Yanlış öğretilerin bu noktada yanıldığı açıktır; ama bunları öğreten kişilerin lanetlenmesi zorunlu değildir.

10. Son olarak, bu, Kutsal Kitap'taki birçok pasajda açıkça ortaya konmaktadır, ve bunları kim yorumlarsa yorumlasın, bu şartın içsel imanın tek vazgeçilmez ilkesi olduğu açıktır. *Kutsal Yazıları araştırıyorsunuz. Çünkü bunlar aracılığıyla sonsuz yaşama sahip olduğunuzu sanıyorsunuz. Bana tanıklık eden de bu yazılardır* (Yuhanna: 5. 39). Yeni Ahit henüz onun zamanında yazılmadığından, Mesih Eski Ahit'teki kitapları kast etmektedir. Edebi bir krallığın geleceği, kimin nerede ve kimden doğacağı, bu kişinin neleri öğreteceği ve onu tanımamızı sağlayacak işaretlerin olacağı dışında, Eski Ahit'te Mesih'e ilişkin başka bir kanıt yoktur. Ve tüm bunlar tek bir şeyi doğrulamaktadır; o da, bu şekilde doğan, böylesi şeyler yapan ve öğreten İSA, MESİH'TİR. Öyleyse, bu şart dışında, ebedi yaşam için gerekli olan başka bir şart yoktur. *Yaşayan ve bana iman eden asla ölmeyecektir* (Yuhanna: 11. 25[6]). Ama İSA'ya iman etmek (aynı pasajda açıklandığı gibi) İSA'NIN MESİH OLDUĞUNA iman etmekle aynı şeydir. Bundan dolayı, buna iman eden, ebediyen ölmeyecektir; ve sonuç olarak, bu tek başına kurtuluş için yeterlidir. *Yazılanlar İSA'NIN Tanrı'nın oğlu MESİH OLDUĞUNA iman edesiniz ve iman ederek O'nun adıyla yaşama kavuşanız diye yazılmıştır* (Yuhanna: 20. 31). Bundan dolayı, buna iman eden ebedi bir yaşama sahip olacaktır ve bu nedenle de, başka bir imana gereksinimi yoktur. *İsa Mesih'in beden alıp dünyaya geldiğini kabul eden her ruh Tanrı'dandır* (1. Yuhanna: 4. 2) ve *İsa'nın Mesih olduğuna inanan herkes Tanrı'dan doğmuştur* (1. Yuhanna: 5. 1) ve *İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğuna iman edenden başka dünyayı yenen kim?* (1. Yuhanna: 5. 5). *Tanrı'dan olan, Tanrı'dan doğan* ve *dünyayı yenen* olmak için İSA'NIN MESİH OLMASI dışında bir şeye

iman etmeye gerek olmadığına göre, bir tek bu şart kurtuluş için yeterlidir. *Bak burada su var. Vaftiz olmama ne engel var? Filipus, Eğer bütün yüreğinle iman edersen vaftiz olabilirsin dedi* (Elçilerin İşleri: 8. 36). Vaftiz için insanın bu şarta tüm yüreğiyle, eş deyişle içsel bir imanla, inanması yeterli olduğuna göre, aynı zaman da bu, kurtuluş için de yeterlidir. Bu pasajların dışında, aynı şeyi açıkça ve çok net bir şekilde söyleyen sayısız başka pasaj da vardır. Dahası, Kurtarıcımızın birinin imanını övdüğünü veya o kişiye *imanın seni kurtardı* dediğini veya imanı dolayısıyla birini iyileştirdiğini okuyacak olursak, burada doğrudan veya dolaylı olarak inanılan şey sadece İSA'NIN MESİH OLMASIDIR.

11. Ne *Musa* ve diğer peygamberlere iman etmeyen biri, çünkü Mesih ile Tanrı'nın Musa ve peygamberler aracılığıyla dünyanın Kralı ve kurtarıcısı olarak vaat ettiği Kralın kast edildiğini bilmesi gerekir; ne de *Tanrı'nın varolduğuna ve dünyayı yönettiğine* inanmayan biri *İsa'nın Mesih olduğuna* iman edebilir. Bundan dolayı, Tanrı'ya ve Eski Ahit'e iman da Yeni Ahit'e iman tarafından içerilmektedir. Tanrı'nın doğal Krallığı'nda, Tanrı'ya ihanet suçu sadece *ateizm* ve *İlahi İnayetin inkarıdır*. Eski Ahit uyarınca kurulan krallıkta, bu aynı zamanda putperestliği de kapsamaktadır. Yeni Ahit uyarınca kurulan krallıkta ise, buna mürtetlik veya bir kez kabul edildikten sonra İSA MESİH'TİR şartının reddedilmesi de eklenmiştir. Yasal Kiliseler tarafından tanımlanan diğer öğretilere de karşı çıkılmaması gerekir; zira bu bir itaatsizlik suçudur ve itaat kurtuluş için gereklidir. Ama yukarıda uzun uzun gösterdiğimiz gibi, bunlara içsel bir iman ile inanılması zorunlu değildir.

12. *İman* ve *itaat* bir Hıristiyan'ın kurtuluşunu etkilemede farklı rollere üstlenmiştir; itaat *güç* ve *kapasiteye* katkıda bulunurken, iman *edimlere* katkıda bulunur. Ve her biri kendine özgü bir şekilde insanı temize çıkarır [*justify*]. Zira Mesih herkesin değil ama sadece tövbe ve itaat edenlerin, eş deyişle adil olanların

(masumları değil ama adil olanları kast ediyorum, zira adalet yasalara uyma istencidir ve günahkarlar için de geçerli olabilir; itaat etme istenci, Mesih'in gözünde, itaat etmektir) günahlarını affedecektir. *Adil olan* (herkes değil) *iman ile yaşayacaktır*. Bundan dolayı itaat insanı temize çıkarır; ilkesel olarak tıpkı *ılımlılığın ılımlı, basiretin basiretli, iffetin iffetli* yapması gibi, o da, adil yapar. Ve bir insanı bağışlanabilecek bir hale getirir. Yine Mesih tüm adil insanların değil ama sadece O'nun Mesih olduğuna iman edenlerin günahlarının bağışlanacağını vaat etmiştir. Öyleyse iman, bir yargıcın suçladığı birini beraat ettirmesi gibi, insanı gerçekten kurtaran bir *karar* aracılığıyla insanı temize çıkartır. Temize çıkarmanın ikinci biçiminde (zira bu iki anlamlı bir sözcüktür) *sadece iman* insanı temize çıkartır, ilkinde ise *sadece itaat*; ama ne tek başına adalet ne de iman, tek başına insanı kurtarabilir ancak ikisi beraber bunu gerçekleştirir.

13. Buraya kadar söylenenlerin ışığında, Hıristiyan yurttaşların egemenleri karşısındaki görevlerini anlamak kolay olacaktır. Egemenler de Hıristiyan olduğu müddetçe, tebaalarına Mesih'i inkar etmeyi veya ona O'na saygısızlık etmelerini buyuramaz; zira böyle bir buyruk verecek olurlarsa, Hıristiyan olmadıklarını kabul etmiş olurlar. Zira yurttaşların Tanrı'nın buyruklarına aykırı olmayan her konuda, Hükümdarlarının ve devletlerinin krallarına itaat etmelerinin gerekliliği; Hıristiyan bir devlette Tanrı'nın *dünyevi meselelere* (eş deyişle insan aklıyla ele alınacak konulara) ilişkin buyruklarının devlet tarafından yasa yapma ve anlaşmazlıkları yargılama yetkisi verilen kişiler tarafından yayınlanan yasalar ve hükümler olduğu; Tanrı'nın *ruhani meselelerde* (eş deyişle Kutsal Kitap yoluyla halledilmesi gereken konularda) ilişkin buyruklarının ise devletin, eş deyişle Kilise'nin (zira Hıristiyan bir Kilse ile Hıristiyan bir devlet, bir önceki bölümün yirminci paragrafında gösterildiği gibi, aynı şeydir) devletten yetki almış yasal Pastörler tarafından yayınlanan yasaları ve

öğretileri olduğu, gerek doğal akıl gerek Kutsal Kitap'tan yapılan alıntılar yoluyla gösterilmişti. Öyleyse bundan, Hıristiyan bir devlette [yurttaşların] ruhani ve dünyevi tüm konularda egemen yöneticilere itaat etmekle yükümlü oldukları sonucu çıkmaktadır. Ve *dünyevi tüm konularda* Hıristiyan bir yurttaşın Hıristiyan olmayan bir yöneticisine aynı itaati borçlu olması, tartışma götürmez bir gerçektir; ama *ruhani*, eş deyişle Tanrı'ya tapınma biçimlerine ilişkin, *konularda*, bir *Hıristiyan Kilisesi'ne* uymak zorundadırlar. Zira doğaüstü konularda Tanrı'nın sadece Kutsal Kitap'ın Hıristiyan yorumcuları aracılığıyla konuşması, Hıristiyan inancının bir kabulüdür. Ama bundan nasıl bir sonuç çıkar? İtaat edilmediği taktirde hükümdara direnmek mi gerekmektedir? Tabii ki hayır! Bu sözleşmeye aykırıdır. Öyleyse yapılması gereken nedir? Şehit olup Mesih'e kavuşun. Bunun zor bir şey olduğunu düşünen birinin, İSA'NIN Tanrı'nın oğlu MESİH olduğuna inanmadığı (zira çözülüp Mesih ile birlikte olmayı arzulaması gerekirdi), tersine devlete itaatle yükümlü olduğu sözleşmeden kurtulmak için Hıristiyan imanını kullandığı çok açıktır.

14. İçsel iman temelinde kurtuluş için gerekli olan İSA MESİH'TİR şartı dışında Kilise tarafından koyulan tüm şartlara içten bir iman olmadan da edilebilecek bir itaatin gerekli olması (onlara inanmayı istemesi ve gerektiğinde dışsal bir kabullenme göstermesi şartıyla) ve bunun sonucu olarak da her biri kendisine inanılmadan Gökyüzü Krallığı'na girilemeyeceğini söyleyen bir *iman* olan sayısız dogmanın varlığı, kimilerine şaşırtıcı gelebilir. Ama bazıları kazanç bazıları da entelektüel bir üne ilişkin beşeri krallığa dair anlaşmazlıkların birçok tartışmaya karıştığını görecek olursa, bunlar ona daha az şaşırtıcı gelecektir. *Kilise mülklerine* ilişkin bir sorun, *yönetim hakkına* ilişkin bir sorundur; zira *Kilise'nin ne olduğunu* bilen biri, Hıristiyanları kimin yönetmesi gerektiğini de derhal fark edecektir. Zira Her Hıristiyan devlet, Mesih tarafından öğretildiği gibi, tüm Hıristiyan tebaasının

dinlemesi gereken bir Kilise ise, her yurttaş devlete, eş deyişle üzerlerindeki egemen kişi ya da kişilere, sadece *dünyevi* değil ama aynı zamanda *ruhani* tüm *konularda* itaat etmekle yükümlüdür. Ama her Hıristiyan devlet Kilise değilse, bu taktirde, insanların itaat etmesi gereken daha başka, evrensel bir Kilise vardır ve tüm Hıristiyanlar buna, dünyaya gelseydi Mesih'e nasıl itaat edeceklerse öyle, itaat etmeleri gerekir. Ve bu [Kilise] emirlerini ya bir monark ya da bir meclis aracılığıyla verecektir. Öyleyse sorun *yönetme hakkına* ilişkindir. *Yanılmazlık* hakkındaki sorun da aynı içeriğe sahiptir. Zira yanlış yapamayacağına tüm insan ırkı tarafından gerçekten ve içten bir şekilde inanılan biri, kendisi bunu reddetmedikçe, tüm insan ırkı üzerinde dünyevi ve ruhani bir güce sahip olacaktır; zira kendisine dünyevi meselelerde itaat edilmesini söylerse, bu yönetme hakkı ona tam da insanlar onun yanlış yapmayacağına inandığı için verilir. Kutsal Kitaplar'ı yorumlama ayrıcalığı da, aynı içeriğe sahiptir. Görevi farklı Kutsal Kitap yorumlarından doğabilecek anlaşmazlıkları çözmek olan biri, aynı zamanda, tüm anlaşmazlıkları da mutlak bir şekilde çözme görevine sahiptir. Bunun sonucu olarak, ayrıca Kutsal Kitabı *Tanrı Kelamı* olarak kabul eden herkes üzerinde de bir otoriteye sahiptir. Bu aynı zamanda, *günahları bağışlama* ve *bağışlamama gücü* veya *aforoz etme yetkisi* hakkındaki tartışmaların da içeriğidir. Zira doğru akıl gereği bir insan vereceği karara göre kurtulacağına veya lanetleneceğine inandığı birine her konuda mutlak bir itaat gösterecektir. Bu, [dini] toplulukları yetkili kılma gücünün de içeriğidir; zira bunlar, sayesinde var oldukları kişiye bağlıdırlar ve bu kişi, düşman ülkelerde bile, rahiplerin sayısı kadar tebaaya sahiptir. *Yasal evlilikler ve yargılamalara* ilgili sorun da aynı içeriğe sahiptir. Zira bu konuda karar verme hakkına sahip biri, sadece tekil bireylerin değil ama aynı zamanda Egemen Hükümdarların tüm mülkleri ve haklarının mirasına ve tevarüsüne ilişkin davaları karara bağlama hakkına da sahiptir. Ve bir

bakıma, *din adamlarının bekarlığı* da bununla ilişkilidir; zira bekarlar, diğer insanlara kıyasla, devletin geri kalanıyla daha az uyumludurlar. Ve ayrıca ya rahiplikten (ki bu, sivil itaat için önemli bir bağdır) feragat emek ya da soya dayanmayan bir krallığı sahip olmak, hükümdarlar için göz ardı edilemeyecek bir sorundur. *Azizlik mertebesine yükseltme* de aynı içeriğe sahiptir; kafirler buna ilahlaştırma adı vermektedir. Zira başkalarının tebaasını böylesi bir ödülle etkileyebilen biri, böylesi bir onura hevesli olanlara her şeyi yaptırabilir. Zira *Decii* ve diğer Romalıların ve inanılmaz tehlikelere atılan diğer binlerce insanın yaşamlarını adadıkları şey gelecek nesillerin gözündeki saygıdan başka neydi? *Araf* ve *endüljansa* ilişkin sorunlar da kazanç ile ilgilidir. *Özgür istenç*, *temize çıkma* ve *ayin esnasında Mesih'i kabul etme tarzı* hakkındaki sorunlar, felsefi sorunlardır. Ayrıca yeni değil ama paganlıktan yeterince arınamamış Kiliselerden artakalan ayinlere ilişkin sorunlar da vardır. Ancak daha fazla ileri gitmenin bir gereği yok. *Güç*, *kazanç* veya *entelektüel üstünlük* hakkındaki sorunlarda anlaşmazlığa düştüklerinde birbirlerine çamur atmanın ve birbirlerini lanetlemenin insan doğasının bir parçası olduğunu herkes bilir. Ve bundan dolayı da, münakaşalar kızıştığında biri veya diğeri tarafından herhangi bir dogmanın Gökyüzü Krallığı'na girmek için *gerekli* olduğunun ve böylece de bunu kabul etmeyenlerin sadece *itaatsizlikleri* (ki bu Kilise öğretilerine göre doğrudur) değil ama aynı zamanda *inançsızlıkları* yüzünden de lanetleneceğinin söylenmesi hiç şaşırtıcı değildir. Yukarıda Kutsal Kitap'taki çeşitli bölümlere dayanarak bunun yanlış olduğunu gösterdim; şimdi ise bunlara Aziz *Pavlus*'tan bir tane daha ekliyorum: *Her şeyi yiyen yemeyeni hor görmesin. Her şeyi yemeyen, yiyeni yargılamasın. Çünkü Tanrı onu kabul etmiştir. Kimi bir günü başka bir günden üstün sayar, kimi her günü bir sayar. Herkesin kendi görüşüne tam güveni olsun.* (Romalılar: 14. 3, 6[5]).

- SON -

DİZİN

-A-

Adalet(li): 2, 4, 7, 9-11, 15, 50, 51, 57, 66, 67, 99, 140, 158, 159, 161, 162, 167, 182, 195, 212, 219, 221, 225, 246, 250, 258, 260, 285, 291, 296

Değişimsel Adalet: 50

Doğal Adalet: 4, 99, 182

Edimlerin Adaleti: 50

Paylaşımsal Adalet: 50, 51

Adaletsiz(lik): xxx, 3, 16, 29, 49, 50, 63, 90, 97, 99, 124, 140, 158, 159, 161, 167, 175, 198, 199, 211, 258, 259, 284, 285, 287

Adem: 228, 248, 284

Adil: 28, 39, 50, 55, 58, 60, 61, 62, 73, 92, 97, 110, 146, 180, 199, 211, 214, 218, 296

Adil Olan: 9, 10, 16, 50, 58, 60, 61, 162, 230, 261, 285, 295, 296

Adil Olmayan: 10, 16, 48-50, 58, 73, 92, 146, 197, 199

Aforoz: 272, 275-278, 298

Ahit: 47, 49, 52, 228, 229, 230, 232-234, 240, 244, 245, 247, 250-252, 255, 266

Ahlak(i): xxvi, xxxii-xxxiv, 2, 3, 5, 15, 33, 172, 212, 213, 228, 233, 263

Ahlak Felsefesi: 9, 62, 63

Ahlak Filozofları: 3, 10

Ahlak Yasası: 61, 62, 65, 70, 188, 225, 255, 285, 286

Aile: 99, 121, 133

Amazonlar: 128, 130

Anarşi: 108, 110, 134, 138, 152, 160, 207

Anglikan(izm): xxxvi, xxxviii, xli

Anne: xxxix, 30, 128-130, 148, 153, 211, 248, 257, 258, 284

Aristo: 8, 54, 81, 138, 145, 160, 161, 186, 187

Aristocu: xxxv, 260

Aristokrasi: xxxix, xl, 14, 16, 107, 108, 109, 112-114, 133, 137, 139, 140, 150, 164, 194, 228

Aristokrat: xiii

Ateizm: 198, 226, 277, 295

Ateist: 198, 199, 208

-B-

Baba: xxix, 12, 30, 43, 56, 67, 69, 71, 99, 127-135, 141, 153, 155, 163, 168, 169, 211, 218, 231, 233, 234, 245, 247, 248, 250, 251, 252, 255, 257, 258, 271, 272, 275, 284

Bağış: 37, 41, 134, 260

Barış: xxii, xxiii, xxx, xxxi, 2, 9-11, 13, 17, 22, 26, 31, 32, 35, 47, 48, 53, 55, 57, 60-62, 66-68, 79-84, 89-94, 103, 109, 122, 131, 134, 137, 138, 141, 142, 144, 148, 150, 157, 162, 166, 167, 172, 174-178, 200, 212, 246, 258, 259, 261, 278, 279, 286

Belagat: 167-169

Bilim: xii, xxix, xxxv, 3, 4, 8, 93, 138, 163, 181, 259-261

Birlik: 31, 102, 130, 179

Buyruk: 32, 63, 66, 70, 84, 116, 185, 193, 215, 228, 230, 248, 255, 258, 260, 271, 296

-C-Ç-

Cavendish: x-xii, xiv
Caligula: 143
Cato, Marcus: 1, 2
Cehennem: 69, 255, 272
Cennet: 5, 212, 249, 255
Cennet Krallığı: 65
Cicero: xxii, 8, 53, 160
Çocuk: xi, xii, xiv, xxxiv, xxxix, 12, 25, 33, 66, 127-135, 141, 142, 149, 153, 163, 168, 230, 245, 258, 259, 284
Çoğunluk: 89, 104, 105, 110-113, 147, 151, 266

-D-

De Corpore: xiv, xvi-xix, xxi, xxvi
De Homine: xiv, xvi, xvii, xxii, xxv, xxvi, xxviii
Demokrasi: xxxix, xl, 96, 107-114, 133, 137, 139-144, 148, 149, 164, 239
Descartes, René: xiii, xiv, xviii-xxv
Devinim: xviii-xx, 8, 11, 15, 131, 132, 157
Devlet: xxviii, xxxix, xi, 8, 10, 13-16, 26, 42, 81, 83, 84, 85, 87-90, 93, 95, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 107, 108, 109, 110, 111, 117, 121, 131, 132, 133, 137, 138, 139, 141, 142, 144, 147, 148, 149, 157, 158, 160, 161, 162, 163, 168, 171, 172, 176, 178, 179, 187, 189, 191, 197, 200, 201, 207, 215, 219, 220, 221, 225, 240, 258, 267, 276, 279, 283, 296, 298
Doğal Devlet: 85, 121
Devletin Avantajları ve Dezavantajları: 137
Doğa Durumu: xxvii, xxix-xxxi, 13, 26, 28-30, 32, 34, 38, 40, 42, 43, 52, 80, 88, 119, 121, 122, 125, 128-130, 144, 150, 157, 158, 174, 179, 190, 192, 207
Doğa Yasası: xxxv, 28, 32-35, 40, 47, 53, 55, 57-60, 65, 67, 68, 70-72, 74, 116, 175, 177, 182, 183, 188, 192, 195, 198, 202, 225, 229, 255
Temel Doğa Yasası: xxxii, 35, 52-54, 66
Türetilmiş Doğa Yasası: 35, 47
Doğal Hak: xxxii, 2, 3, 17, 28, 29, 59, 115, 118, 124, 125, 128, 129, 174, 181, 189, 201, 260
Doğal Hukuk: xxxiv, 2, 34, 47, 52-60, 65, 72, 73, 79, 80, 82, 97, 114, 115, 131, 144, 153, 172, 173, 182, 188, 189, 191, 192, 195, 201
Doğru Akıl: xxix, 2, 28, 32, 34, 59, 65, 66, 163, 172, 196, 212, 213, 221, 224, 227, 232, 298
Doğru Aklın Buyruğu: xxxii, 32, 34, 35, 189, 209
Doson, III. Antigonus: 38, 38n5
Dünyevi: xxxvii, 189, 221, 223, 244, 261, 275, 282, 283, 286, 294, 296-298
Dünyevi Cezalar: 284
Dünyevi Güç: 298
Dünyevi Hak: 261
Dünyevi Yasa: 221, 223, 230

-E-

Efendi: 9, 14, 49, 55, 85, 93, 99, 117, 121-125, 127-132, 141-144, 152-154, 159, 163, 218, 232, 233, 238, 252, 258, 278
Egemen: xxxi, xxxii, xxxiv-xxxviii, xl, xli, 2, 9, 10, 13, 14, 16, 17, 93-96, 99, 100, 102, 104, 110, 114, 119, 129, 141, 150, 153, 157, 161, 171-175, 177-183, 186,191, 193-195, 199-201, 207, 239, 241, 246, 257-259, 261, 277, 280, 296-298
Egemen Halk: 145, 148
Egemen Güç: xxxvii, 9, 10, 14, 84, 85, 91-95, 97-99, 101, 103-105, 107,

109-119, 123, 124, 127, 128, 129, 130, 133, 134, 138, 141, 142, 152, 153, 158, 160-162, 164, 171-174, 176, 179, 181, 187, 189, 191-195, 198, 200, 202, 207, 220, 222, 224, 238, 239, 244, 246, 257, 261, 277, 278, 281, 282, 283
Egemenlik: xxxix, xl, 67, 74, 84, 87, 93, 102, 128, 142, 145, 162, 172, 193, 198, 208, 238, 246, 248, 251, 253, 254, 258, 262, 283
Egemenlik Hakkı: xxxvii, 171
Elements of Law, Natural and Politics: x, xiv, xv, xxiv, xxv
Erkek: 128, 130, 134, 135, 228, 229, 258
Eski Ahit: 154, 225, 227, 228, 232, 235, 236, 245, 254, 294, 295
1. Krallar: 152, 156, 158
2. Krallar: 242
2. Paralipomena: 71
1. Samuel: 151, 152, 155
2. Samuel: 152
Çölde Sayım: 71, 235, 237 238, 239
Eyüp: 11
Hezekiel: 73, 246
Levililer: 275
Mezmurlar: 65-67, 73, 208, 210
Mısır'dan Çıkış: 68, 72,159, 231, 232, 236, 257
Mika: 67
Süleyman'ın Özdeyişleri: 66-70, 73
Yargıçlar: 152
Yaratılış (Tekvin): 67, 71, 139, 158, 228-231, 245
Yasa'nın Tekrarı (Tensiye): 66, 68, 72
Yeremya: 66, 232, 246, 249, 250
Yeşaya: 66, 67, 70, 73, 245-247, 256
Yeşu: 155
Zekeriya: 246, 247
Eşitlik: 26, 31, 32, 51, 56, 128, 140, 177
Evlilik: 100, 101, 192, 257, 298

-F-

Felsefe: xiii, xxvi, 2, 3, 8, 14, 259, 281
Ahlak Felsefesi: 9, 62, 63
Bilim Felsefesi: xii
İlk Felsefe: 15
Medeni Felsefe: 8
Siyaset Felsefesi: xli
Filmer, Sir Robert: xxxix

-G-

Geometri: 2, 3, 50, 51, 243
Grotius, Hugo: xxx
Gurur: xxv, 24, 145, 215, 250
Beyhude Gurur: xxv, xxviii, 27, 54, 59
Sahte Gurur: xxv
Günah: 2, 16, 29, 30, 69, 70, 72, 73, 114, 159, 185, 196-202, 210, 211, 214, 224-226, 228, 230, 231, 247, 253, 255, 256, 260, 265, 271-275, 284, 285, 291, 296, 298
Günahkar: 69, 210, 211, 265, 268, 273, 284, 296
Güvenlik: 10, 60, 79-81, 85, 88, 90, 97, 172-174, 248

-H-

Hak Devri: 35-38, 41, 50, 100, 118
Havva: 228
Hakem: 57, 58, 72, 249, 251, 257
Hâkim: 54, 58, 183, 239-241, 244, 257, 259
Hâkimiyet: xxxix, 14, 24, 88, 117, 122-125, 127-129, 143, 144, 163, 201, 223, 228, 229, 267
Hakimiyet Hakkı: 201, 210
Haksızlık: xx, xxiv, 29, 30, 34, 48-53, 60, 61, 71, 72, 82, 97, 100, 101, 110, 124, 130, 140, 143, 183, 190, 274
Halk: xxxix, xl, 1, 2, 67-69, 73, 74, 87, 89, 96, 108-119, 133, 139, 142-152, 158, 160, 164, 167, 172-175, 178,

188, 189, 208, 209, 230, 231-234, 236-247
Halk Devleti: 96, 145, 149, 150
Halk Meclisi: 96
Halk Düşmanı: 109, 160
Hıristiyan: xxxvi, xxxvii, 7, 14, 72, 94, 97, 162, 163, 247, 257, 265, 267, 274-278, 282, 283, 289, 291, 293, 295-298
Hıristiyan Ahiti: 253
Hıristiyan Devleti: 267, 276, 280, 282, 283, 296-298
Hıristiyan Dini (Hıristiyanlık): xxxvii, 7, 14, 263, 274, 275, 292
Hıristiyan İmanı(İnancı): 262, 265, 284, 286, 292
Hıristiyan Öğretisi: 74, 263, 264
Hizip: 22, 111, 147, 148, 168, 169, 178, 179
Hükümdar: xi, xvii, 8, 9, 14, 94, 97, 98, 100, 103, 122, 134, 139, 146, 150, 153, 154, 162, 172, 173, 175, 179, 194, 201, 221, 224, 225, 231, 232, 244, 247, 248, 251, 254, 256, 257, 261, 272, 277, 278, 280, 283-285, 296-299

-İ-

İbrahim: 67, 227-234, 244, 245, 252, 253, 255, 256, 262
İlahi Yasa: 65, 66, 122, 172, 186, 188, 243
İman: 254, 255, 262, 265, 285, 286, 288, 289, 291, 295
İncil: 51, 67, 247, 256, 268, 282, 286, 289, 290
İsa: 51, 65-67, 69, 70, 73, 74, 154, 244-249, 253, 265, 285, 289-295, 297
İstenç: xxi, xxxix, xl, 4, 24, 30, 36, 37, 40, 74, 81, 83-85, 87-89, 93-95, 98-100, 103, 110-112, 114, 115, 117, 118, 123, 124, 131, 137, 141, 152, 160, 161, 164, 182, 185-188, 191, 193-196, 198, 210, 215, 216, 222, 225, 240, 253, 255, 260, 262, 271, 272, 277, 279, 280, 285, 286, 291, 296
İtaat: xxxii, 14, 15, 16, 31, 49, 73, 93-96, 113, 114, 118, 119, 122, 128, 153-155, 158, 159, 161, 162, 166, 179, 185, 187, 191-193, 199-201, 207, 211, 212, 214, 215, 218, 220, 223-226, 228-230, 232, 239, 240, 244, 250, 253-258, 271, 277-279, 283-286, 288, 289, 291, 295-298
Aktif ve Pasif İtaat: 202
İtaat Sözleşmesi: 200,
Sivil İtaat: 94, 159, 200, 201, 260, 278, 279, 299
İtaatsizlik (İtaat Etmeyen): 91, 93, 114, 128, 159, 192, 194, 200, 212, 223, 226, 266, 275, 277, 284, 295, 299
İyi ve Kötü: 10, 61, 92, 146, 158, 196, 210, 279
İyi ve Kötünün Bilgisi: 157-160, 163, 228
İyi ve Kötünün Kuralları: 167

-K-

Kaçınma(k): 4, 27, 33, 42, 44, 61, 85, 92, 102, 109, 110, 122, 123, 202, 207, 219, 224, 276
Kadın/Kız: xxxiv, 10, 74, 101, 128-130, 134, 135, 149, 155, 169, 237, 238, 245, 246, 258, 259
Kalabalık: xl, 87-89, 111, 113, 115, 147, 164, 172, 179, 186, 252, 265, 267
Kendini Koruma: xxix, xxx, xxxv, 2, 35, 44, 532, 60, 61, 63, 85, 94, 100, 183
Kılıç Hakkı: 91, 92, 95, 110
Adalet Kılıcı: 90, 91
Savaş Kılıcı: 91
Biriysel Kılıç Hakkı: 95, 110

Kilise: xxxvii, xxxviii, 17, 101, 212, 259, 261, 262, 264-272, 274-279, 282-284, 286, 291-293, 295-299
Antakya Kilisesi: 269, 270
Evrensel Kilise: 267, 276-278
Galatya Kilisesi: 270
Hıristiyan Kilisesi: xxxvi, 265, 276, 280, 282, 296, 297
İngiltere Kilisesi: xxxviii
Korint Kilisesi: 275
Kudüs Kilisesi: 276
Roma Kilisesi: 94, 268, 276
Konsey: xl, 93, 102, 107, 112, 113, 116, 117, 148, 153, 164, 185, 187, 189, 192, 194, 199, 200, 223, 224, 257
Asiller Konseyi: 112-114, 119
Konuşma: xxii, xxiv, xxvi, 82, 104, 146, 168, 176, 208, 219, 261, 264, 285
Korku: xxvii, 11-13, 22, 24-26, 31, 34, 39, 41, 42, 44, 53, 59, 73, 79, 81-83, 85, 90, 93, 97, 117, 137, 138, 142, 153, 162, 167, 174, 176, 182, 183, 187, 190, 196, 207, 210, 212, 213, 215, 219, 227, 240, 272, 286
Karşılıklı Korku: 22, 25, 26, 31, 41
Köle(lik): 55, 71, 121-125, 129-133, 141, 142, 153, 225, 232, 243
Mahpus Kölelsi: 122
Kral: xi, xxii, xiv, xxxviii-xl, 1, 2, 5, 9, 10, 44, 66, 73, 96, 97, 108-110, 117, 118, 121, 139, 140, 149, 151-155, 158, 160, 164, 165, 169, 198, 208, 212, 218, 224, 226, 229, 232, 233, 235, 238-248, 251, 252, 255, 258, 272, 284, 289-292, 295, 296
Krallık: xxxix, 66, 70, 108, 109, 121, 133, 134, 143, 149, 151-153, 155, 207, 209, 225, 226, 229, 233, 239, 241, 242, 244-251, 253, 254, 260, 262, 263, 267, 280, 290, 292, 294, 295, 297, 299
Cennetin Krallığı: 65
Gökyüzü Krallığı: 14, 70, 249-251, 253, 263, 283-286, 297-299
Kahinler Krallığı: 151
Peygamberane Krallık: 209
Pederşahi Krallık: 127, 133
Rahipler Krallığı: 232, 238-240, 243, 244, 250, 253
Sena Krallığı: 253
Tanrı Krallığı: 5, 151, 207, 208, 226, 227, 232, 238-240, 245, 247-250, 252-255, 262, 284, 285, 289, 291, 292
Tanrının Doğal Krallığı: 207, 209, 212, 219, 294
Yahudi Krallığı: 154
Kraliyet: x, xii, xvii, xxxix, 252
Kraliyet Gücü: 155 , 238
Kura: 56, 71, 135, 269
Kurtuluş: 262, 284, 289
Kutsal Kitap(lar): xxxviii, 5, 12, 14, 39, 63, 65, 65n7, 67, 69, 71-74, 125, 151, 163, 207, 208n18, 231, 232, 238, 253, 255, 257n26, 262-265, 272, 278-282, 284, 291, 292, 294, 296-299

-L-

***Leviathan*:** ix, x, xn2, xiiin7, xvn8, xvii, xviin16, xviii, xxixn27, xxxi, xxxviii, xl, xli, xlin36
Locke, John: xxixn27

-M-N-

Mahkeme: 43, 72, 109, 171, 183, 191, 192, 194, 219, 251, 257, 274
Meclis: xxxix, xl, 9, 14, 83, 84, 87, 91-93, 95, 96, 98, 101-105, 107, 109-111, 115, 116, 146-148, 150, 161, 165, 264-267, 282, 298
Medeni Hukuk: 34, 98-101, 124, 189, 195, 200, 201

Cezalandırıcı Medeni Hukuk: 190
Dağıtıcı Medeni Hukuk: 189, 190
Medeni Yasa: 5, 7, 17, 26, 34, 40, 41, 54, 61, 79, 92, 98, 100, 129, 130, 158, 160, 161, 162, 181, 182, 186-189, 191, 192, 194, 195, 199, 2001, 214, 255, 258, 259, 267, 286
Mekanik: 180, 181
Mersenne, Marin: xvn9
Mesih: xxxvii, 67, 70, 71, 244-263, 266-269, 271, 272, 274, 277, 281-285, 288-299
Monark: 107, 109, 113-118, 133, 141-144, 149, 150, 152, 158, 160, 162, 185, 194, 298
Monarşi(k): xxxix, xl, 14, 96, 97, 107-109, 113-115, 119, 133, 134, 137, 139, 140-145, 148-150, 152, 158, 160, 164, 194, 238
Musa: 70, 71, 74, 151, 153-155, 231, 233-245, 247, 248, 250, 252, 255, 256, 262, 275, 284, 289, 295
Mülkiyet: 4, 67, 84, 87, 88, 99, 116, 124, 154, 163, 190, 229, 252, 258, 268
Neron: 142, 143

-O-Ö-

Oligarşi: 108, 109
On Emir: 233, 234, 255
Ölüm: xxix, 4, 9, 27, 28, 31, 42, 43, 63, 69, 96, 115-117, 119, 122, 142, 143, 152, 155, 162, 202, 211, 233, 239, 240, 241, 243, 247, 253, 264, 284, 292
Ölüm Cezası: 42, 93
Ölüm Korkusu: 31, 93, 142
Özgürlük: 13, 19, 40, 119, 123-125, 131, 132, 137, 144, 145, 181, 182, 188, 202, 207, 212, 232, 278
Doğal Özgürlük: 122, 188
Medeni Özgürlük: 132

-P-

Pavlus, Aziz: 66, 68, 71, 72, 153, 154, 212, 248, 251, 261, 262, 269, 270, 275, 292, 293, 299
Pederşahi: 14, 85, 128, 133, 139
Platon: 8, 160, 287

-R-

Rawls, John: xxxi
Retorik: xii, 8, 10, 15, 147, 167
Rıza: 22, 31, 51, 51n6, 52, 88, 89, 104, 105, 114, 118, 124, 135, 151, 193, 195, 198, 220, 222, 228, 238, 236, 268, 281
Roma(lı): x, xi, xxii, xxiii, xxxvi, 1, 2, 8, 43, 55, 66, 71, 101, 109, 116, 143, 160, 180, 246, 268, 299
Ruhani: xxxvii, xxxviii, 261, 281-284, 286, 296-298

-S-

Savaş: xxviii-xxx, xxxv, 3, 15, 26, 27, 30-32, 35, 48, 53, 54, 60, 79, 80, 82, 85, 92-94, 100, 103, 109, 111, 122, 125, 128, 129, 132, 135, 138, 141, 142, 146-149, 152, 155, 159, 162, 165, 175, 177, 180, 198, 200, 210, 241, 258, 277, 279
Herkesin Herkesle Savaşı: 13, 30, 31, 79, 111, 125
İç Savaş: 95, 110, 155, 168, 174
Savaş Durumu: 32, 62, 102, 128, 134, 140, 150, 191
Savaş Hakkı: 14, 43, 79, 89, 91, 122, 201
Senato: 178
Serf: 122
Sivil Toplum: 13, 21, 25, 83, 160, 167
Sokrates: 8, 127
Sözleşme İle Kurulan Devlet: 107, 124, 151
Sözleşme İle Kurulan Krallık: 133

Sünnet: 14, 71, 228-230, 254, 269

-T-

Tacitus: x, xii
Tanrı Kelamı: 16, 209, 230-232, 234-244, 261-264, 279, 282, 298
Tavsiye: x, xli, 14, 15, 23, 96, 103, 142, 147, 169, 185, 186, 243, 252
Tebaa: xl, 9, 10, 44, 84, 89, 97, 103, 104, 109, 124, 130, 132, 134, 138, 150, 152-154, 159, 164, 171, 173, 175, 198, 200, 207, 208, 218, 224, 225, 230-232, 244, 256, 257, 277, 280, 296-299
Teemmül: xxi, 37, 38, 40, 83, 114, 149, 167, 181, 182
Tevarüs: 4, 115, 117, 133-135, 298
Tiran(lık): 9, 108, 109, 160
Tüzel Kişi: 83-85, 114, 133, 172, 186
Bağımlı Tüzel Kişi: 84

-U-Ü-

Uzlaşma: xxxiv, xxxv, 57, 61, 72, 80-82, 89, 102, 164, 186, 220, 281, 282, 286, 287
Üniversite: 176, 177

-W-V-

White, Thomas: xxxi, xxxin29
White, John: xiiin7, xvn9, xviiin18, xxxvin33
Vaftiz: 248, 254, 256, 265, 266, 271, 272, 274, 275, 285, 290, 291, 295
Vaftiz Ahiti: 14, 285
Vergi: 100, 109, 154, 165, 177, 178, 180, 200, 274
Vicdan: 60, 61, 73, 134, 159, 173, 280
Vicdanen Bağlayıcı: 61
Vicdani Yükümlülük: 60

-Y-

Yakup: 230-232, 234, 244, 245, 251
Yarar: 22, 24, 40, 41, 52, 82, 83, 91, 125, 146, 193, 274
Yargıç: 16, 29, 57, 58, 71, 72, 99, 103, 109, 135, 145, 148, 150, 152, 166, 183, 195, 202, 249, 251, 264, 272, 273, 278
Yasama: 109, 48, 161, 193
Yemin: 39, 40, 43-45, 97, 101, 218, 219, 241, 244, 257
Yeni Ahit: 153, 225, 245, 248, 249, 253, 254, 262, 271, 294, 295
2. Selanikliler: 262
Elçilerin İşleri: 71, 212n19, 254, 262, 264, 265, 269n27, 269-271, 292, 295
Koseliler: 71, 153
Korintlilere Birinci Mektup: 68, 72, 248, 251, 261, 266, 275, 276, 292, 293
Luka: 67, 69, 73, 248, 251n21, 253, 254, 285, 292
Matta: 66, 69, 70, 73 74, 153, 154, 248, 249, 252n25, 254, 255, 262, 265, 272, 273, 275, 284, 289, 290-293
Markos: 253, 254, 285
Romalılar: 66, 71, 154, 211, 261, 262, 269
Titus: 154, 162, 270
Yuhanna: 66, 211, 251n22, 252n23-24, 254, 256, 269n28, 271, 289, 290, 293, 294
Yükümlülük: 37-42, 44, 60, 95, 98, 100, 104, 105, 112, 113, 119, 123, 125, 129, 160, 161, 182, 192, 202, 212, 233
Dışsal Yükümlülük: 60
Vicdani Yükümlülük: 60
Yürütme: 32, 91, 114, 148
Yunanlı(lar): xxxvi, 2, 101, 109

THOMAS HOBBES

De Cive

SİYASAL DÜŞÜNCE KLASİKLERİ DİZİSİ

"... Öyleyse Hobbes'un anlatım şekli beni niye böylesine etkiliyor? Sanırım Hobbes'da benim en çok mücadele etmek istediğim şeyin düşünsel köklerini buldum. Hobbes, gücün ağırlığını, bütün insan davranışlarında gücün merkezi yerini saklamayan tanıdığım tek düşünürdür; ama gücü yüceltmez, onu düpedüz gösterir..."

(Elias Canetti)

ISBN 975-344-382-X

30. YIL

belge yayınları